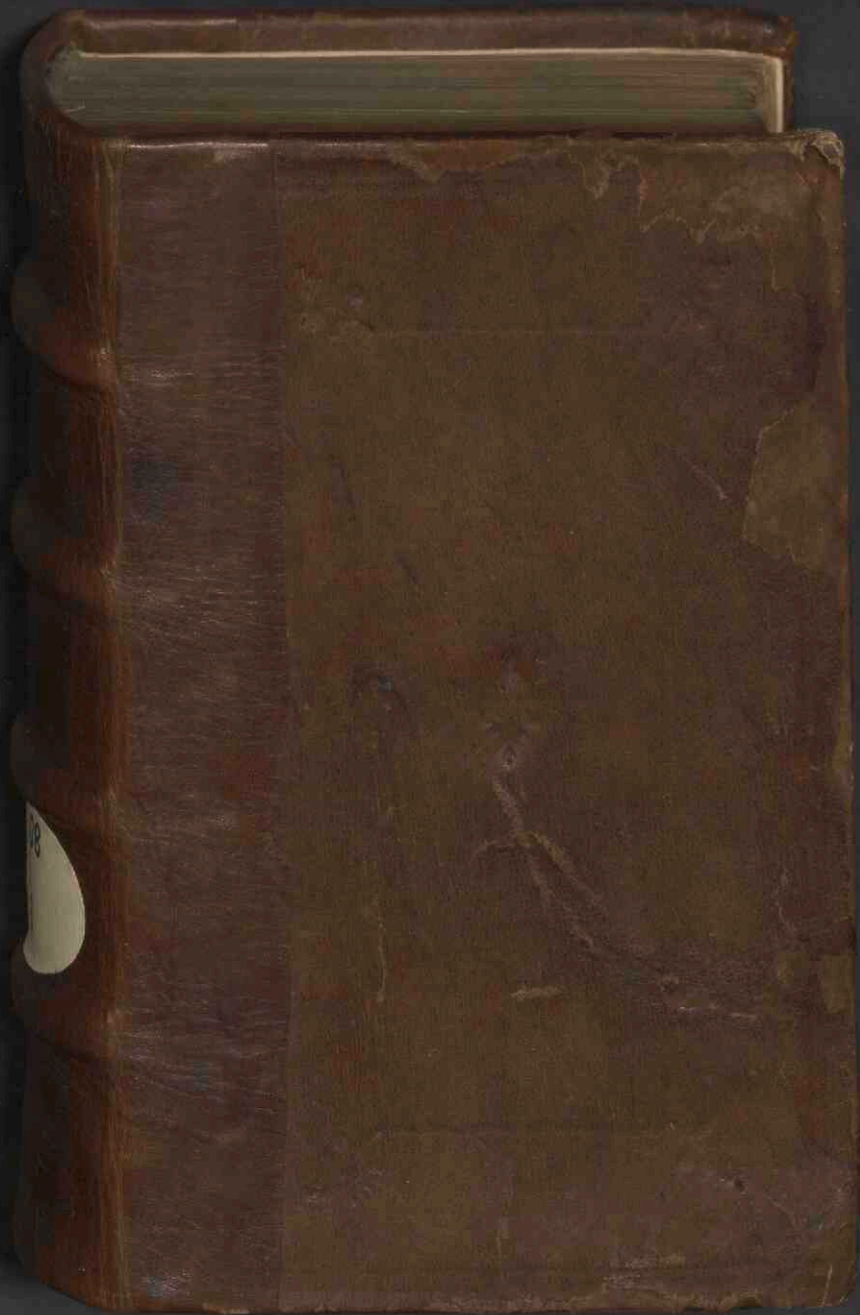

Acta apostolorum breuiter enarrata: & in dilucidas Quaestiones redacta,

<https://hdl.handle.net/1874/428525>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

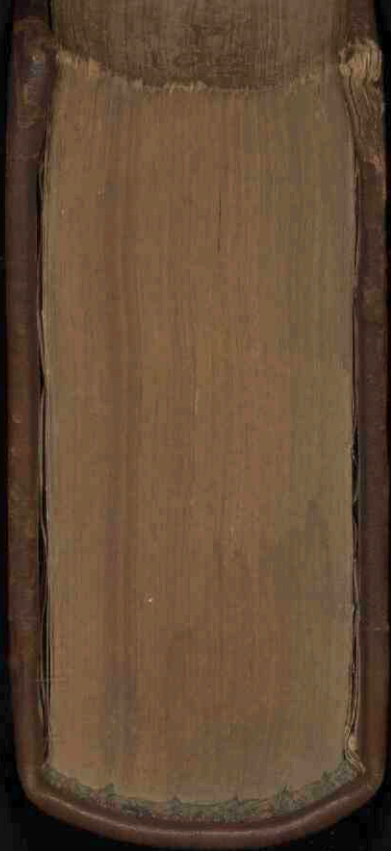
<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

108
0
13

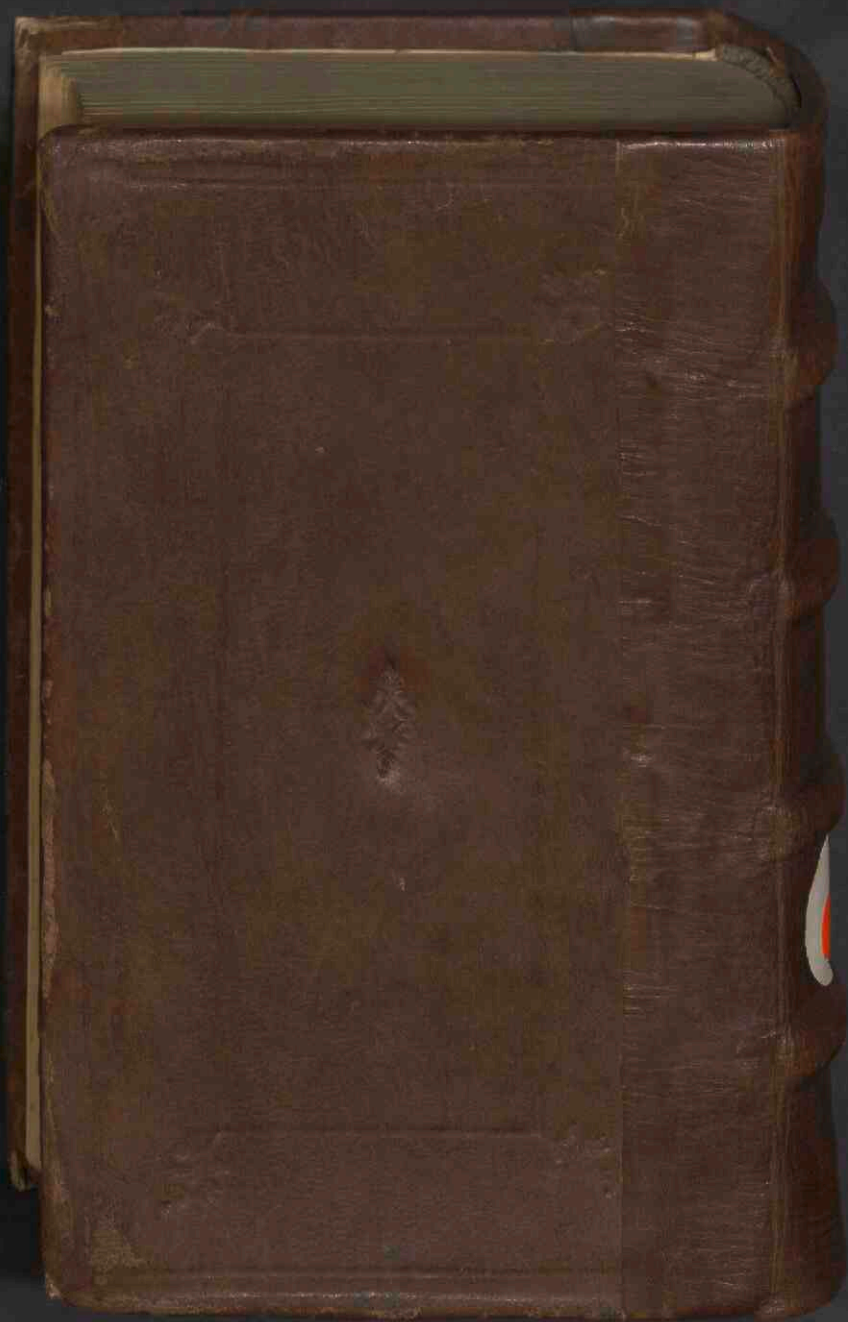

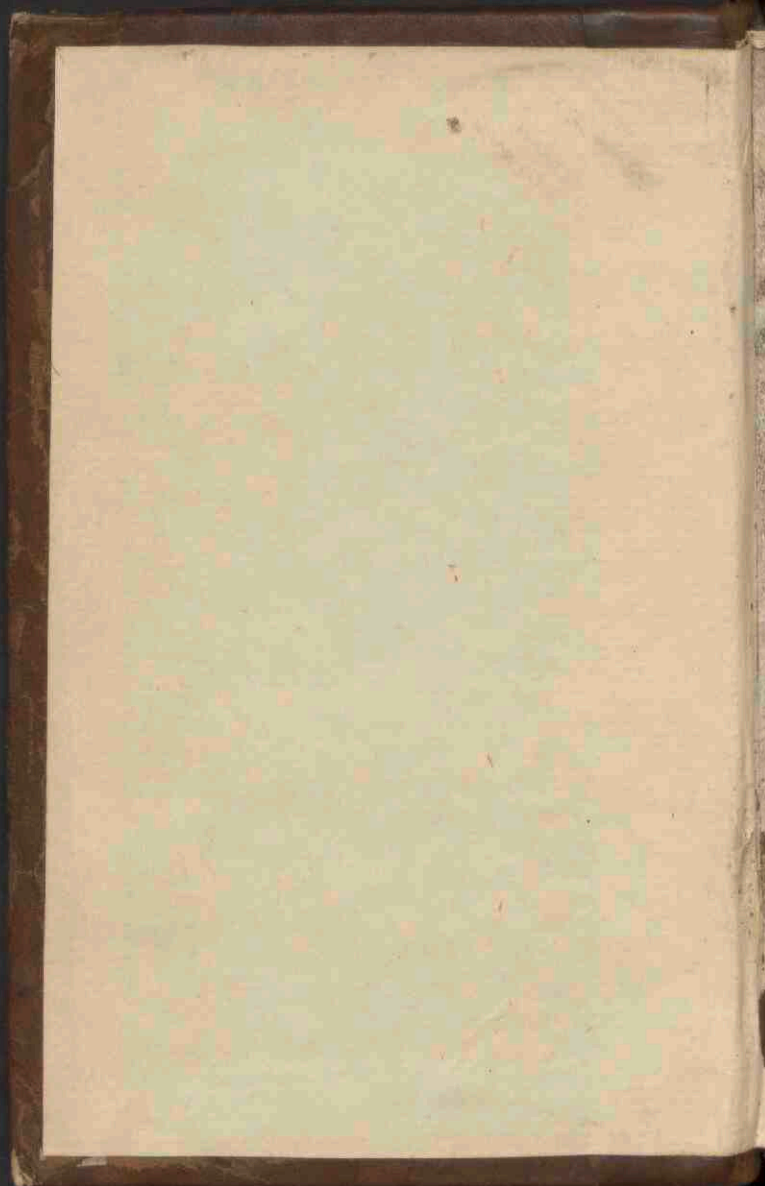

501

d

[Faded text in a Gothic script, likely a liturgical book or manuscript. The text is mostly illegible due to fading.]

[A large, dark, irregular stain or blotch covers a significant portion of the text in the middle of the page.]

[Faded text continues.]

Actu metheux

[Faded text continues.]

Penitē

[Faded text continues.]

Duesy seruu nobi h/ dicit
 Colloquuntur que dicitur
 bte h/ qd dicitur ad tra atq po
 brios celebrat feclia qd do
 famie lue fasy & dicitur
 hodie se tra celebrant h/ hui
 fied & redit h/ ad mueru h/

Quo dicitur in dicitur
 qd dicitur h/ legat eynlo
 curruu dco fecit illud
 qd dicitur h/ plebe sua
 la dicitur & dicitur h/ all
 h/ all h/ dicitur h/ dicitur h/

Quo dicitur in dicitur h/ dicitur h/

Quo dicitur in dicitur h/ dicitur h/

Quo dicitur in dicitur h/ dicitur h/

Men tuu qd dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Hic dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Quand dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Quand dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Quand dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Quand dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

Quand dicitur h/ dicitur h/ dicitur h/

tram dñi adh ꝑ ꝑ videri

ali q̄ videri videntur aut e

o singulari eaz q̄ t̄t̄ f.

r ꝑ d̄ noiat̄ d̄ d̄ d̄ d̄ p̄ q̄ d̄

q̄ d̄ d̄ q̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

tolat̄ eaz i d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

i a nō eā d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

semoe d̄ q̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

q̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

deni eā d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

i d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

eā s̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄ d̄

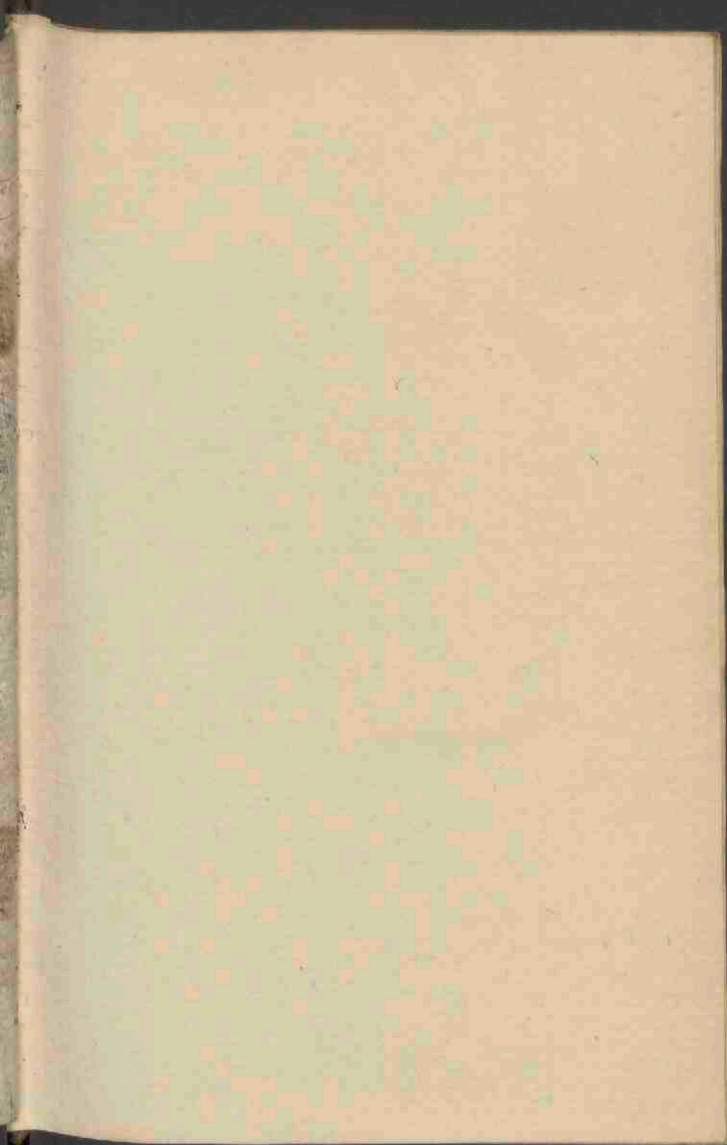
112

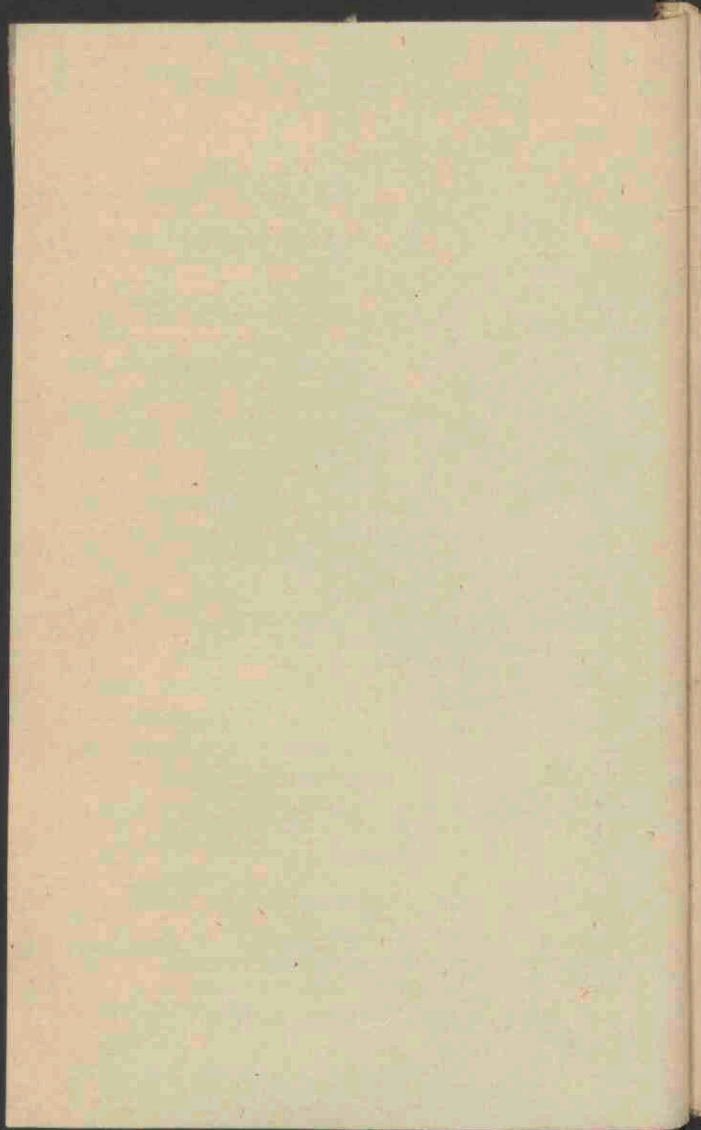
inuent aut filom / at
 etior aut meozibiat
 inuent aut nūgūat
 dicitur te gūe 7 eoz qd
 ad eoz tūe s' se hūter dig.

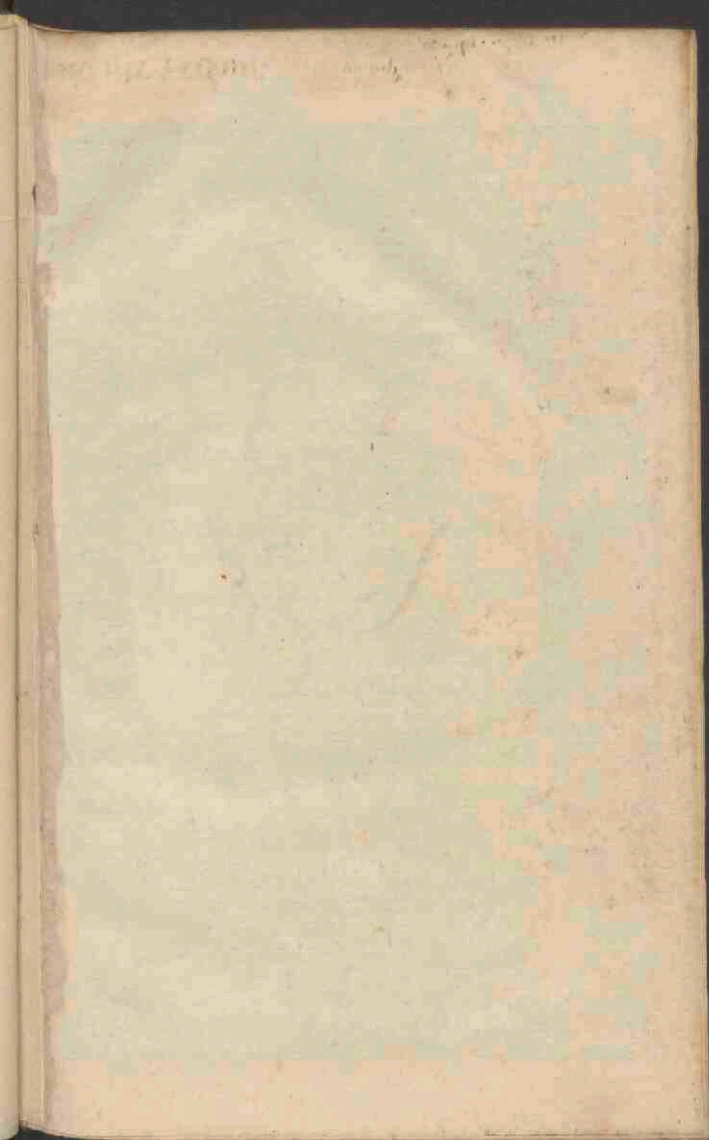
no aut actō inuent aut meri aut in
 centō aut apud eozū aut uozū at
 or pūat qd te gūe rō eoz dicitū a u
 actō inonda infirma
 est aut inlatōe d' q' s' eoz s' uarū
 ut pūat pūat annōe eoz q' s' gūe
 ut eoz s' eoz in die ex eoz in pō
 f' eoz in uent aut in meri aut aliq
 t' actō apud eozū aut uozū a' u
 dol' pūat qui actō in epe' coloz n' qū
 aut dū pūat pūat ad s' eoz
 s' eoz in uozū in epe'.

ad in suati caput / aut
 in caput aut in gūatē / at
 in uond' ip' h' ad q' mēta op
 t' s' q' d' uze 7 eoz in.

De...
 521
 ...
 ...
 ...

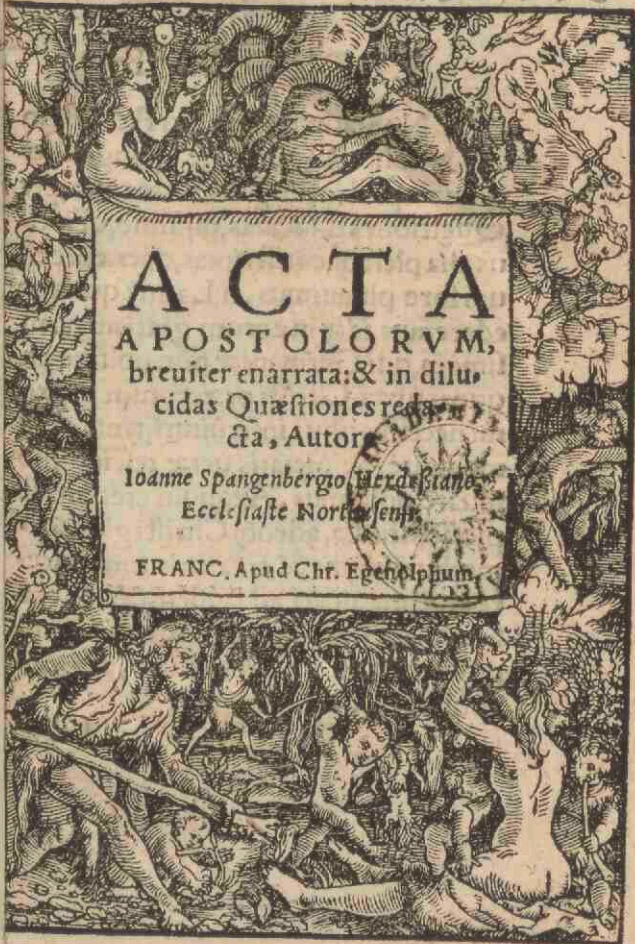

D. 8-175
K 108 0¹³₌

N. 38. c.

ex dono Buchholz
100/013

ACTA
APOSTOLORVM,
breuiter enarrata: & in dilu-
cidas Quæstiones reda-
cta, Autore

Ioanne Spangenbergio, Herdiano
Ecclesiaste Northensensi.

FRANC. Apud Chr. Egeholphum

LECTORI S.

ANnotationes hasce in Acta Apostolica, à D. Ioanne Spangenbergio iam pridem lingua Germanica, per Questiones dilucidas, pijsimè, ut ipsius alia pleraq; conscriptas, operæ precium fore putauimus, si Latine quoque ederemus, idq; in eorum gratiam potissimum, qui Germanicè non nouerunt, quos, iuxta Christi præceptum proximi necessitatibus inseruituri, tanta commoditate, ac pietatis ueræ testimonio iuuare uoluimus. Aequum etenim est pietatis studia, adeoq; Christi gloriã omnibus linguis & creaturis innotescere atq; prædicari, ad laudem & honorẽ Sacrosanctissimi diuini nominis sempiternum. Tu lector fruire, ac boni consule. Vale.

Liber

LIBER

ACTORVM APO

stolicorum in quaestiones res
dactus.

*Quenam summa est libri Apostolico-
rum Actuum?*

IN TOTO hoc libro A-
postolicorum Actuum,
nihil aliud tractatur, q̄ q̄
Iudæi pariter & gētes, ius-
ti item et peccatores, per
solam fidem in Iesum Christum sine op-
eribus legis eiusdemq̄ iustitia, saluen-
tur. Id quod ex dd. Petri, Pauli, Stepha-
ni, Philippi, itemq̄ reliquorum concio-
nib. est uidere. Adhæc exempla Iudæo-
rum & gentium clarè ostendunt.

*Cur hic liber adpellatur Acta Apo-
stolorum?*

Ideò, quòd in eo descriptæ contine-
antur res gestæ Apostolorum, quas nō

ACTVVM APOST.

suis quidem uiribus, sed uirtute domini nostri Iesu Christi gesserunt. Ideoq; Christi quàm Apostolorum Acta rectius appellari possent. Nam in alijs uoluminibus describitur Christus humilis, cōtempus, imò & damnatus, In hoc uerò opere, exaltatus, & glorificatus Christus celebratur, quo pacto in cœlū adscenderit, & ad dexteram Dei patris sedeat.

Quis hunc librum Actuum Apostolicorum scripsit?

Euangelista Lucas, In initio enim huius libri hunc in modum scribit.

CAPVT I.

Superiore quidem uolumine diximus Theophile, de omnibus, quæ cœpit Iesus tum facere, tum docere, ad eum usq; diē. quo sursum adsumptus est, &c.

Quis fuit Theophilus ille?

An

C A P V T I.

An Euangeliographus Lucas, amicus
 cum forsitan huius nominis habuerit,
 siue hoc nomine (Theophilus) quod
 sonat amicum Dei, omnes Dei cultores
 intelligi uelit, non admodum cura-
 mus. Hoc uerò certum est, quòd Lucas
 in hoc libello, non unum solùm homi-
 nem, sed omnes cultores & fautores
 Dei, in caussis maximè sublimibus, sa-
 lutemq; concernentibus, instituere si-
 bi in animum induxerit.

*Qua fronte S. Lucas audeat dicere, se de om-
 nibus retulisse, quæ Christus & egerit &
 docuerit, quum Ioannes dicat: Sum autem
 & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scriban-
 tur per singula, nec ipse, opinor, mundus ca-
 peret eos, qui scriberentur, libros?*

S. Lucas diuidit totum Christi nego-
 cium in duas partes, In doctrinam uide-
 licet, & uitam, siue opera. Doctrinam
 Christus exercet per Euangelij prædi-
 cationem, Deinde autem per facta, &
 miracula doctrinam ipsam confirmat,
 cæcis uisum restituit, surdis auditum,

ACTVVM APOST.

debilibus integritatem, leprosis munditiam, mortuis uitam.

Quum ergo S. Lucas hæc duo in Euangelio suo satis superq̄, quantum ad salutem nobis est opus, indicauerit, non immeritò hic inquit, se omnia descripsisse, quæ Christus & egerit, & tradiderit, usq̄ ad diem illum, quo assumptus est in cœlum, postquam Apostolis, quos sibi delegerat, per Spiritum sanctum mandata dedisset, quibus se post passionem suam rediuiuum quoq̄ manifestabat per plures denotationes, & probationes, & uideri ab eis uolebat per integros quadraginta dies, & cum iisdem de regno Dei conferebat.

Qualenam mandatum dabat eis?

Lucæ ultimo ad ipsos dicebat: Et ecce ego mitto promissum patris mei super uos. Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoad usq̄ induamini uirtute ex alto.

Quid est, quod dicit, quòd etiã se ipsum exhibuerit uiuentem, posteaquam supplicio fuisse

C A P V T I.

*fuiſſet affectus, idq; compluribus argumen-
tis, dum per dies 40. conſpicitur ab
illis?*

Hæc omnia S. Lucas ideò tam dili-
genter deſcribit, quia concernunt ſum-
mos fidei noſtræ articulos, Nempe paſ-
ſionem Domini, mortem, reſurrectio-
nem & adſcenſionem in cælum. Et ni-
ſi hæc uerba tam propriè deſcripſiſſet,
ex recepta ſcriptura nõ haberemus, per
quot dies Chriſtus à reſurrectione ſua
diſcipulis ſuis adparuiſſet, & quo die in
cælum adſcendiſſet, Spiritumq; ſanctũ
cœlitus dediſſet.

Cur dicit: Compluribus argumentis?

Necesse erat, ut reſurrectio Chriſti
apertis & claris testimonijs comproba-
retur, Vbi enim de reſurrectione Chri-
ſti dubitatur, quidnam in Chriſtiana
eccleſia certi eſſet? Nam & S. Paulus
ait, 1. Cor. 15. Quòd ſi Chriſtus non re-
ſurrexit, inanis uidelicet eſt prædicatio
noſtra, inanis fides ueſtra, & adhuc eſtis
in peccatis ueſtris.

ACTVVM APOST.

*Quoties Christus resurrectionem suam
comprobauit?*

Sæpius. Primum angelos suos ablegabat ad mulieres, uacuum sepulchrū illis indicatum, Christumq̃ a mortuis resuscitatum esse denunciatum. Deinde & Christus ipse adparebat, 1. Mariæ Magdalenæ, 2. cæteris mulieribus, 3. Petro, 4. duobus discipulis in uia quæ uersus Emmahus ducebat, 5. discipulis in mensa, 6. In præsentia quoque Thomæ, 7. ad mare Tyberiadis, 8. plusquam quingentis fratribus in monte Galileæ, 9. Iacobo. Et postremò discipulis, quum in cœlos adscenderet. Et in hisce manifestationibus ostendit eis manus, ac latus suum, sumpsit quoque cibum cum eis.

*Quid cum eis de cœlorum regno
contulit?*

Certò eis indicauit, quòd regnum suum non sit regnum mundanum, terrenum & caducum: uerum cœleste, spirituale, & æternum regnum. Et quòd sibi

C A P V T V I.

ibi data sit potestas in cœlo et in terra,
 Non quòd secundum mundi rationem
 illud exercere uelit, sed quòd ipsos uel
 lit ablegare ad Euangelion in uniuerso
 mundo prædicandum, & cunctos po-
 pulos baptizandum in nomine Patris
 & Filij & Spiritus sancti. Vt sic saluen-
 tur omnes.

*Quid est, quòd ait, Ioannes baptizauit qui-
 dem aqua, uos autem baptizabimini spiri-
 tu sancto post dies hosce non multos?*

Duplex baptismus, aquæ, & ignis
 est. Aquæ baptismum Ioannes usurpa-
 uit, & deinde Apostoli, & retinet eun-
 dem ecclesia in hodiernum usq; diem.
 Isq; commune Spiritus sancti donum
 confert, ut fidem, & fiduciam in Deū,
 consolationem & gaudium conscien-
 tiarum in tentatione, mortificationem
 ueteris Adam, atq; nouam uitam. Ver-
 ùm ignis baptismus à Christo usurpa-
 tur, quum Apostolis in pentecoste Spi-
 ritum sanctum mittit, quum uidelicet
 in ipsis linguæ quasi dissectæ uiderent

ACTVVM APOST.

tur uelut igneæ. Isq; secum fert admirã
da illa, & rara dona, ut loqui linguis, &
dere miracula, & sine timore Euange-
lium prædicare, & palãm in uniuerso
mundo nomen Christi confiteri.

*Estne ergo discrimen inter baptismum
Ioannis & Christi?*

Inter baptismum Ioannis & Christi
discrimen aliud nõ est, nisi quòd Ioan-
nes minister, seruus, & mercenarius sit:
Christus uerò fuerit Magister, Domi-
nus, & ipsissimus architectus harum re-
rum & operationum omnium. Qua de
re S. Paulus 1. Cor. 3. dicit: Quis igitur
est Paulus? Quis autem Apollo? Ni-
si ministri, per quos credidistis, & ut
cuiq; Dominus dedit. Ego plantaui, A-
pollo autem rigauit, sed Deus dedit in-
crementum. Ad eundem quoque mo-
dum hæc Ioannis uerba debent intelli-
gi, ubi Lucae tertio ait: Ego quidẽ a-
qua baptizo uos, sed ueniet fortior me,
cuius non sum dignus soluere corrigi-
am calciamentorum. Ipse uos baptiza-
bit

C A P V T I.

bit Spiritus sancto & igni. Cuius uentilabrum in manu ipsius, et purgabit aream suam &c. Q. d. uellet: Ego seruus sum solū, & minister, per quem uos ad fidem peruenistis. Sed qui post me ueniet, Iesus Christus, is & uerus & summus artifex est, qui dat incrementū: ut fide uos proficiatis, & in ea quoque usq; ad finem perseueretis.

*Quid est, quòd discipuli hic interrogant:
Domine, num in tēpore hoc restitues regnū
Israēli?*

Hoc erotema indicat inscitiam eorū. Nam etsi Christus discipulos suos per integros quadraginta dies fatis superq; de regno suo instruxisset, quòd istud non esset terrenum scilicet regnum, & temporaneum, sed cœleste & æternū: tamen ipsi persistebant in ruditate sua, & somniabant Iudæos cunctis p̄dōminaturos populis.

Quid ergo eis Christus ad hanc questionem respondebat?

Dicebat eis: Non est uestrum nosse tempora,

ACTVVM APOST.

tempora, & articulos temporum, quos pater in sua ipsius potestate constituit, sed uirtutem Spiritus sancti accipietis, qui uos obumbrabit, & mihi testes eritis Hierosolymis, & in tota Iudæa, & Samaria, & usq; ad extrema terræ. Hæc est acerba quidem, interim tamen & amica correptio. Q. d. uellet: Quæ scire uos conuenit, ea uos minimè sollicitos habent. Quod autem uestra non interest, in eo adprimè occupati estis. De regni enim mei conditione, & de uestro prædicandi munere meritò quereretis, hoc enim uobis ualdè prodesset. Contrà, uos horas, & tempora rerum futurarum inquiritis, quæ quidem omnia pater in sua habet potestate, quæ uos scire non debetis. Et responsio est similis illi quæ extat Matth. 24. de ultima die, ubi in fit: De die uerò, & de hora nemo scit, nec angeli in cœlis, sed solùm pater meus cœlestis.

*Sunt etiam ipsos sic in dubio fluctua
re, siue uacillare?*

Non,

C A P V T I.

Non, sed lætam ipsis adhibet consolationem, dicens: Induemini uirtutem Spiritus sancti, qui posteaquam aduenierit super uos, testimonium mihi perhibebitis Hierosolymis, in uniuersa Iudæa, & Samaria, & in terminos usque orbis terrarum. Hicq; indicat quibus non armis & telis mundum uincere debeant, & sub Christi nostri iugum redigere. Non acie uidelicet, non balistis, non tormentis, non bombardis, non bipennibus, stipitibus duris sudibusue præuultis: Sed prædicatione Euangelij sancti, ut Psalmus 19, refert.

*Quomodo igitur Christus ascendit
in cælum?*

Atq; hæc loquutus, inquit S. Lucas, uidentibus ipsdem in altum sublatus est, & nubes subduxit illum ab oculis eorum. Idem quoq; dicit in Euangelio suo capite ultimo. Eduxit autem eos foras usque in Bethaniam, & sublatis in altum manibus suis, benedixit eis. Et factum est dum benediceret illis, recessit ab eis, ac
ferebas

ACTVVM APOST.

ferebatur in cœlum. Et ultimo Marci est: Itaq; Dominus quidem postquam loquutus fuisset eis, receptus est in cœlum, & confedit à dextris Dei. Atque hic est articulus de adscensu Christi in cœlos.

Quid uerò discipuli in ipsius adscensione faciebant?

Quum oculis ipsum insequerentur in cœlum euntem, ecce uiri duo adstiterunt illis, amicti uestibus albis, qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? Hic Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum.

Qui fuerunt uiri isti in uestibus albis?
Certò angeli sancti, qui hic adnunciant Christum uenturum esse ad iudicium ultimum, ad iudicandum scilicet uiuos & mortuos.

Quomodo uenturus est?
Sicuti uidistis, dicunt sancti Angeli, ipsum abire in cœlum: In specie corporali

CAPVT I.

porali in cœlum ascendit, in specie uisibili iterum uenturus est. In nube susceptus est, in nubibus iterum adparebit.

Quid agit Christus in cœlis, Num ecclesie sue in terris prorsus est oblitus?

Absit. Sacerdos est ipse æternus, ut David Psalmo 110. ait, secundum ordinem Melchisedech. Ideo fungitur officio sacerdotis, pro nobis intercedit, & nos patri reconciliat.

Quid uerò discipuli agunt post ascensionem Christi?

Tunc reuersi sunt Hierosolymam, à monte qui uocatur Oliueti, qui abest ab Hierosolymis iter Sabbathi, Et cùm introissent, ascenderūt in cœnaculum, ubi mansitabant & Petrus, & Iacobus, & Ioannes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, Iacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi frater. Hi omnes perseverabant unanimiter in deprecatione & obsecratione cū mulieribus, & Maria matre Iesu, cumq; fratribus illius.

Hog

ACTVVM APOST.

Hoc insigne & celebre est obedientiæ exemplum. Sic enim illis Christus præceperat Lucæ ultimo: Vos autem sedete in ciuitate Hierusalem, quoad usque induamini uirtute ex alto.

*Atqui exponebant se ea re periculo
mortis.*

Verum quidem est. Nihilominus tamen nihil mali ipsis accidebat, quum in Dominica uocatione & mandato perseverarent. Qui enim eis constituerat Hierosolymis conuenire, ibique manere, is simul etiam contra omne infortunium poterat ipsos defendere.

Quot ergo in coenaculo conuenerant?

S. Lucas ait: Erat turba nominum simul ferè centum uiginti.

*Quid autem agebant ex eo tempore quo
conuenissent?*

Hi omnes perseverabant unanimiter in deprecatione & obsecratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, cumque fratribus illius, sicuti ipsis Christus præceperat, ut sedulo orarent & uigilarent.

Nunquid

C A P V T I.

*Nunquid Iudæorum impressionem
expectabant?*

Abfit. Confident in uirtute orationum, inq̄ tantis fiducia tabernaculis, ut etiam consultant de eligendo nouo Apostolo, in locum Iudæ præuaricatoris.

Quo pacto hoc conficiunt negocium?

S. Lucas inquit: Et in diebus his exurgens Petrus in medio discipulorum, dixit: (eratq̄ turba nominum simul ferè centum uiginti) Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux ihs, qui comprehenderrunt Iesum: quia cooptatus erat in numerum nostrum, & sortitus erat partem ministerij huius. Et is quidem parauit agrum ex mercede iniquitatis, suspensusq̄ crepuit medius, & effusa sunt omnia uiscera eius. Et innotuit omnibus habitantibus Hierosolymę, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula **Acelandama**: hoc est, ager sanguinis. Scri

B

ACTVVM APOST.

ptum est enim in libro psalmorum: Fiat cōmoratio eius deserta, & nō sit qui inhabitet in ea: & episcopatum eius accipiat alter. Oportet igitur ut ex ijs uiris, qui nobiscum uersati sunt toto tempore, quo Dominus Iesus perpetuam uitæ consuetudinem egit nobiscum, exorsus à baptismo Ioannis ad eum usque diē, quo receptus est à nobis, unus quispiam cōstituatur, qui sit unā nobiscum testis resurrectionis eius.

Quid Petrus agit in hac prædicatione?

Principiō quidem scripturam sacrā summè deprædicat, dicens, quòd ea sit uaticiniū Spiritus sancti. Deinde uerò recenset malitiam præuaricatoris Iudæ, quòd ex avaritiæ, teterrimi uitij, stimulis Christū prodiderit. Tertiō ostendit ipsius interitum, quomodo seipsum suspenderit, & medius effusus illis crepuerit. Quarto tandem loco adhortatur ecclesiam, ut alium Apostolum in Iudæ locum sufficiat. Eumq̃ non Neophylum, non peregrinum aut extraneum,

CAPVT I.

um, uerum qui miracula et opera Christi & audiuerit & uiderit ipse, & circa Christum omne id temporis à Ioannis baptismo ad ipsum illum usque diem, qui tum praestò erat, fuerit, ut nunc quoque cum hisce resurrectionis Dominice sit testis.

Debantne ergo duodecim Apostoli esse?

Sicuti secundum Romanum morè, in grauibus causis septem exigebantur testes, ita erant apud Iudæos duodecim, idè uel propter duodecim tribus Israël, uel propter alias fortasse causas quasdam. Vnde & Moses duodecim exploratores emittebat, ad indagandam terram Chanaan. Sic filij Israëlatici duodecim inueniebant fontes, & septuaginta palmas in Helide. Sic & Iosua duodecim lapides ex Iordane extrahi faciebat ad terram, in perpetuam historiarum memoriam, quòd filij Israël siccis pedibus Iordanem emensi essent, in terram Chananaeorum transcurrètes. Quum

ACTVVM APOST.

ergo sublimior res non sit in toto mundo, & in rerū uniuersitate, quā ipsum Christi Euangelium, uolebat quoque Dominus duodecim Apostolos habere, qui apertē ubiq; coram omnibus hominibus & mortem & resurrectionem eius testarentur.

Quomodo discipuli cæteri Petri Sermonem suscipiebant?

Omniū optimē erga ipsam adfecti erant. Sic enim ait S. Lucas: Cōstituerunt duos: Ioseph, qui uocatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Matthiam. Constat autem, quōd hi uiri fuerint insignes in timore Dei, ut secundum hominum iudiciū nō paruum uersum sit dubium, uter esset alteri præferendus. Eam quoq; ob causā discipuli electionem in Dei arbitrium reclinant, & spiritu feruente precantur.

Quæ est huius orationis summa?

Dicebant: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende utrum elegeris ex ijs duobus, ut accipiat sortem ministerij

C A P V T I.

sterij huius, & Apostolatus, unde præuaricatus excidit Iudas, ut abiret in locum suum. Hoc est, finem suum sortiretur. Breuis quidem hæc est oratio, sed potens. Nam per eam S. Matthiam adis piscuntur. Ad hoc etiam exemplum agendum esset nobis, si quando Rectores populi, prædicatores ecclesiæ, & parochi, aut etiam coniuges eligendi essent. Nam hæc omnia Dei dona sunt, neque ea nos comparamus humana sapientia, sed assidua & pia precatione à Deo impetramus.

Quid est, quòd S. Lucas ait: Miserunt sortem super eos, quum in 5. libro Moysis hoc ipsum sit prohibitum?

Missio sortis est duplex. Vna curiositatis est et superstitionis, res futuras et occultas prenoscendi, idque sine Dei mandato & ordinatione, atque hæc est prohibita. Altera uerò est in electione magistratus, in hæreditatum diuisionibus, quæ & cæteris rebus politicis adhiberi solet, pro more regionis. Constat autem

ACTVVM APOST.

tem hanc ultimam esse admittendam.
Nam ita Iosua terram Chanaan Israëli-
ticis stemmatibus tribuit. Sic etiam hic
fors super Matthiam cecidit, datis for-
tibus, & cooptatus est ad numerum un-
decim Apostolorum.

CAPVT II.

Quanam de re hoc caput tractat.

DE aduentu Spiritus sancti, quan-
do, ubi, quo pacto, unde, in qua
nam specie, ad quos peruenerit, & quid
operatus sit, ac effecerit.

Quando aduenit?

In festo Pentecostes.

Quid est pentecoste?

Iudæi tria præcipua uel solennia ha-
bebant festa, quæ quoque anno celebra-
re debebant. Primum pascha, in quo
agnum paschalem sumebant: Secundum
festum erat Hebdomadarum, quod nos
pentecosten dicimus. Tertium uerò ta-
bernaculorum fixio erat: Sicuti Schoeno
pegia,

C A P V T II.

pegia, Deute. 16. descripta est.

*Quare præsens festum pentecoste
dicimus?*

Eò quòd sit quinquagesimus à paschate dies. Ad paschæ enim tempus filij Israël ita Aegyptum relinquebant, & trajecto mari rubro in desertum concedebant, Quinquagesimo uerò demum die ab exitu Israël, legem accipiebant per Moysen in Sinal monte.

*Nunquid idem hoc festum Christianis etiam
præceptum est?*

Non. Christiani hoc & alia festa omnia coactè non seruant, sed pro spiritus libertate. Nam quemadmodum pascha celebrant, & recordantur ibidem, ut uerus paschalis agnus, Iesus scilicet Christus, immolatus sit pro peccatis nostris, & è mortuis resuscitatus: Ita & pentecoste seruant in commemorationem, ut Spiritus sanctus discipulis Christi Hierosolymis datus sit.

Quid ergo pentecoste signat?

Reuelationem & manifestationem

ACTVVM APOST.

amborum & legis, & Euangelij. Legis in Testamento ueteri in monte Sinai, & Euangelij in nouo Testamento ad montem Sion. Vt Esa. 2. ait: Lex prodibit ex Sion, & uerbum Domini ex Hierusalem, Vt, sicuti in testamento ueteri apud Iudaicum populum quinquagesimus quisque annus, iubilæus dicebatur annus, siue liber, in quo scilicet omnes captiui & mancipia manumitterentur, & omnes res emptæ ad naturales suos & legitimos hæredes contingerent: Non ad alium etiam modum Christianis in quinquagesimo post pascha die, Spiritus sanctus datus est, qui omnium fidelium corda & cōscientias ab omnibus peccatis libera, tuta, & expedita reddit, & Christo, ut uero & unico Domino, adducit.

vbi Spiritus sanctus datus est?

Hierosolymis, Quum discipuli unanimiter congregati essent in cænaculo, & uerbum Domini tractarent, & orarent,

Quo pacto

C A P V T II.

Quo pacto uenit?

Potenti eorū dulcisono uento, ut indicaret, Euangelij prædicationem dulciorem & gratiorem futurā esse, quā terribilem legis concionem.

Eratne iste uentus naturalis?

Non. Aliās enim totam Hierosolyamam, imō & totam Iudæam perflasset. Sed erat turbo, qui quasi præcursor Spiritus sancti esse debebat. Quōd si reges & principes aduentum suum per buccinæ sonitum, clangoremq; tubarum, & impetum bombardarum ædunt, ut eō & gratius & magnificentius suscipiantur, quanto magis idem faceret summa & æterna maiestas, & aduentus Spiritus sancti per signum supra modum potens. Et sicuti lex Moysis est data in monte Sinai, cum tempestate cœca, nubibus caliginosis, fumo ignifero, uapore denso, tonitru diro, & fulgure, clangore diuinæ tubæ terribili, Ita quoque datus est Spiritus sanctus Hierosolyamis, in insolito & ingenti quidem stre

ACTVVM APOST.

pitu & impetu uenti, ueruntamen dulci sono. Quo Deus amborum, & legis, & simul etiam Euangelij uirtutem expressit.

Vnde Spiritus sanctus ueniebat?

E coelo, non occultè, sed apertè, cum ingenti uentorum quasi procella. Nam quemadmodū ingens pluuia aliquādiu pendet in aëre, & tandē instar cathartæ defluit, idē non cū minori impetu, quā si omnia uellet inundare, replens ui sua omnes cōualles, foueas, et fossas, ut undiq; diffuant: Sic & Spiritus sanctus facit, qui quum uenit, tanta uenit cum plenitudine, ut omnia corda humilia, tam largè gratia sua ineffabili, & donis suis diuinis referciat, & delibet, ut quasi gaudio spiritali imbuantur & irrigentur, nec etiā tum se continere possint, quin erumpant, & toti terrarum orbis, miracula quæ in ipsis Deus operatus est, exhibeant.

In qua specie Spiritus sanctus descendit?

Sanctus Lucas ait: *Visæ sunt illis dis-*
sectæ

C A P V T II.

sectæ linguæ uelut igneæ, seditq̄ super
singulos eorum, ac repleti sunt omnes
spiritu sancto, cœperuntq̄ alijs loqui lin
guis, prout spiritus ille dabat eloq̄ illis.

*Quare spiritus sanctus manifestabat
se in linguis?*

Lingua est administratorium mem
brum Spiritus sancti. Nam per linguas
uerbum Domini prædicatur, ceu per
canalem, siue aquæ ductum in hominũ
corda dirigitur, deduciturq̄.

Quare linguis dissectis?

Vt indicaret, Euangelion in uniuers
so mundo omnibus linguis debere præ
dicari. Vt enim Dñs in Testamento
ueteri ædificatores et operas turris Ba
bylonicæ in orbem undiq̄ dissecit: Ita
& hic quoque in nouo Testamento, æ
dificatores Christianæ ecclesiæ per uar
ia idiomata, & diuersitatem linguarũ
ad fidei unitatem ex omnibus mũdi cli
matibus congregauit.

Cur uelut igneis?

Præcipuum Spiritus sancti opus est,
us

ACTVVM APOST.

ut corda hominum accendat, et in fide, spe, & charitate feruida reddat, inq̄ dei uerbo confirmet, & in audiendo & in prædicando: Vt duo isti discipuli, qui Emmahus proficiscebantur, confessi sunt.

An aufert Spiritus sanctus peccata?

Vt sol, & uentus calidus, omnes lacus, & loca humida indurat & exiecat, ita etiam Spiritus sanctus ab homine tollit omne peccatū, Et beati sunt qui corda sua ad Spiritus sancti aduentum præparant, eumq̄ in fide, & charitate uenerabundè suscipiunt. Et hi quidem liberi Dei certi sunt, Væ autem illis omnibus, qui hunc consolatorē contemnūt, siue per desperationem repellūt. Nam illi in regno Dei partem non habent, ut S. Paulus dicit: Qui non habet spiritū Christi, nō est eius. Si quando satis diu pluuia agros nostros, & hortos nostros non consperfit, bone Deus, quæ est querela, quæ uociferatio, quis clamor de Deo? Quòd uerò corda mortua & sterilia

C A P V T II.

ria manent, & non grata inundatione Spiritus sancti perfunduntur, nemo queritur, nemo sollicitus est, quum tamen illud sit incommodum temporaneum, hoc uero damnum æternum.

Ad quos perueniebat Spiritus sanctus?

Ad Apostolos & discipulos Christi.

An non & prius Apostoli Spiritum sanctum habebant?

Acceperant utique Spiritum sanctum, quum flasset in eos post resurrectionem gloriosam & salutiferam, & dixisset: Accipite Spiritum sanctum, quorum cuncta peccata, &c. Heic autem omnia eius bona & dona accipiunt affatim,

Quæ sunt ista?

Primò, quòd iam omnibus linguis loquuntur, secundum omnium captum: Iudæis Hebraicè, Græcis Atticè, Italis Latinè &c. Deinde quòd Dei miracula & facta liberè & intrepidè docent, & de prædicant coram uniuerso mundo, qui antea ne mutire quidem audebant, & sedebant intra fores clausas, propter metum.

ACTVVM APOST.

metum Iudæorum, Tertiõ quòd inaudita & rara ædunt miracula in populo, Vt Actuum Apostolicorum hic liber satis superq; ostendit.

Quid Spiritus sanctus in aduentu suo operatur?

Incipiunt prædicare alijs linguis, pro ut Spiritus sanctus ipsis dabat eloqui magna Dei. Miseri Apostoli antea perterrefacti erant, & Christum liberè cõfiteri non audebant, donec Spiritus sanctus ueniret, & ipsos in fide confirmaret, sanctificaret, uegetaret, & uiuificaret, ita ut in aciem prodirent, et Euangelium apertè ad uniuersum mundum cõfiterentur.

Auscultabantne etiam?

Sic inquit S. Lucas: Erant Hierosolymis habitâtes Iudæi, uiri religiosi ex omninatione earũ, quæ sub cœlo sunt. Is rumor cùm increbuisse, cõuenit multitudo, & cõfusa est, quòd audiret unusquisq; lingua sua illos loquentes.

Quare commouebantur?

Habue

C A P V T II.

Habuerunt nimirum hanc rem pro eo, quasi Apostoli seditionem aliquam concitare uellent. Nam ad legem Moſis adſuefacti erant, iam uerò ab Apoſtoliſ nouam prædicationem audiebāt, Nēpe de miraculiſ Ieſu de Nazareth, hocq; ita inſolens illiſ & dictu mirum uidebatur.

Quid ergo eſt, quòd S. Lucas dicit, ipſoſ fuiſſe uiroſ religioſoſ?

Esto ſic: Oportebat omnino Chriſtū dictum impleri, Ioanniſ 16. Quando ueniet Spirituſ ſanctuſ, iſ arguet mūdum de peccato, de iuſticia, & de iudicio.

Quomodo populuſ ſe ad Spirituſ ſancti præſentiam gerebat?

Omneſ obſtupeſcebant, & confundebantur, dicebantq;: Quid hic futurū eſt. Alij uerò pro ridiculo habebant, clamāteſ: repleti ſunt muſto. Heic nimirū audis, quid Euangeliij prædicationē ſequatur: concurſatur, admiratur, rixatur, diſſidetur, ut et Chriſtuſ dicit Mat. 10. cap. Non ueni ad mittēdam pacem, ſed gladium.

Cui

ACTVVM APOST.

Cui uerò imputandam est, uerbo?

Non. Sed illis qui uerbo credere non sunt. Verbum ipsum adnunciat nobis & offert pacem, gaudium, iusticiam, & salutē. Quòd si homines cœlestia hæc dona suscipere renuunt, sineq; causa cōtra ea sæuire, & fremere uolunt, quid in ipsorum insania & dementia uerbum Dei commeruit? Quis crudelius sancti uerbum & purum persequitur, quis lethalius, infectius, infestiusq; Euangelium criminatur, quàm quidam Pape, dominicalstri, Canonici, Monachi, Moniales, & Sacerdotes, castus ille populus, qui etiam gloriari audent, se Christiani orbem conseruare cantu suo, tinnitu suo, signis suis, campanis suis, superstitionis suis preculis, dæmoniacis suis incensionibus, uti Cetus ille magnus scilicet mundum in cauda sua sustinet.

*Quid respondent Apostoli ad illam
Iudeorum irrisionem?*

S. Lucas inquit: Stans autem Petrus cum undecim, extulit uocem suam, ac locutus

C A P V L T V I I . A

locutus est eis: Viri Iudei, et qui habitatis Hierosolymis uniuersi, hoc uobis notum sit, & auribus percipite uerba mea. Non enim sicut uos existimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia. Q. d. uellet: Qui ebrij sunt, de nocte ebrij sunt, non de matutino tempore, i. Thest. 5. Sed hoc est quod dictum est per Prophetam: Et erit in nouissimis diebus, dicit Deus, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et prophetabunt filij uestri, & filia uestra: iuuenes uestri uisiones uidebunt, & seniores uestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de spiritu meo, & prophetabunt: & dabo prodigia in caelo supernè, & signa in terra infernè, sanguinem & ignem, & uaporè fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ueniat dies ille domini magnus atq; illustris. Et futurum est, ut omnis quicumq; inuocauerit nomen Domini, seruetur. Hocq; initium

C

ACTVVM APOST.

est prædicationis Petrinæ in pentecoste.

Quidnam hominis erat Petrus?

Homo simplex, cordatus, idiota & piscator.

Quid uerò ex eo fit?

Doctus prædicator, insignis scripturæ explicator, Apostolus Christi fidelis. Prius ad summi pontificis Caiaphæ ancillam consistere non poterat, iam autem coram uniuerso mundo perseverat.

Antea deterrebat ipsum muliercula, ut Christum negaret, iam uerò Christum confitetur summa cum parrhisia, in conspectu omnium hominum, Iudæorum pariter & gentium. Antea corporali gladiolo unicum Malchum percutiebat, iam uerò gladio spiritus, hoc est, uerbo Dei, uniuersum mundum secat. An uerò hoc non est Dei opus, & miraculum Spiritus sancti? Quæ humana potentia, quæ sapientia, quæ denique prudentia hic potuisset Petri tam citò tamque mirabiliter animum immutare?

Quid

C A P V T II.

Quid hominum erant fratres eius?

Pauperes, & rudes piscatores, publicani, abiecti & uiles homines. Tamen possunt & audent omnem intellectum humanum captiuare, omnium Iudæorum pariter & gentium religionem & cultum mutare, omnes huius seculi sapientes confundere, omnes pontifices summos, Pharisæos, Sadducæosq̄, & hypocritas & parietes dealbatos nominare. Breuiter, in omnibus suis actionibus liberè & dextrè perrumpent.

Quid causæ suberat?

Deus eos constituerat principes in uniuerso mundo, ut Psalm. 45. dicit: & eis potestatem dederat super omnia dæmonia, morbos, & infirmitates, Luc. 9. capite.

Quid Petrus prædicabat?

Sic inquitabat: Viri Israëlitæ, audite uerba hæc: Iesum Nazarænum, uirum exhibitum à Deo erga uos uirtutibus,

ACTVVM APOST.

& prodigijs & signis, quæ fecit per illū
 Deus in medio uestri, sicut et ipsi scitis,
 hunc definito consilio præscientia Dei
 traditum, cum accepissetis per manus
 iniquorum, crucifixum interemistis,
 quē Deus suscitauit solutis doloribus
 mortis, quatenus impossibile erat tene-
 ri illum ab ea. Dauid enim dicit de eo:
 Prouidebā Dominum corā me sem-
 per: quoniam à dextris est mihi, ne com-
 mouear. Propter hoc lætatum est cor
 meum, & exultauit lingua mea: insu-
 per & caro mea requiescet in spe. Quo-
 niam non derelinques animam meam
 in inferno: nec sines ut sanctus tuus ui-
 deat corruptionem. Notas mihi fecisti
 uias uitæ: replebis me iucunditate cum
 facie tua. Viri fratres, quando quidem
 licet liber ē dicere apud uos de patriar-
 cha Dauid, quōd & defunctus est, & se-
 pulchrum eius est apud
 nos usq; in hodiernum diem. Propheta
 igitur cum esset, & sciret, quod iureiu-
 rando iurasset sibi Deus, futurum ut de
 fructu

C A P V T II.

fructu lumbi ipsius, quantum ad carnē,
 Christus exoriretur, ac federet super se-
 dem eius, præsciens locutus est de resur-
 rectione Christi, quod non derelicta sit
 in inferno anima eius, neq; caro eius ui-
 derit corruptionem. Hunc Iesum susci-
 tauit Deus, cuius omnes nos sumus tes-
 tes. Dextera igitur Dei exaltatus, &
 promissione Spiritus sancti accepta à
 patre, effudit hoc quod nunc uide-
 tis & auditis. Non enim David ascen-
 dit in cœlos, sed dicit ipse: Dixit Domi-
 nus domino meo, sede à dextris mihi,
 donec ponam inimicos tuos scabellum
 pedum tuorum. Certò sciat ergo tota
 domus Israël, quod Dominū & Chris-
 tum fecerit Deus hunc Iesum, quē uos
 crucifixistis.

Quid agit Petrus in hac predicatione?

Percurrit & perstringit breuiter to-
 tam quidem scripturam, quasi peritus
 aliquis Rabbi, & prædicator per omnē
 etiam uitæ cursum absolutissimus extis-
 sisset. Principiò quidem ostendit, quis

ACTVVM APOST.

fuerit ille Iesus Nazarænus, quidnam miraculorum ædiderit, & quid bonorū ipsis Iudeis etiam in curādīs cœcis, debilibus, surdis, & leprosis, contulerit. Deinde ostendit, quidnā mercedis ipsi pro hac benignitate & beneficentia dederint, Nempe cruci adfixerint, & occiderint insuper etiam.

Quid Iudæi ad hanc Petri concionem?

Hac concione Petri penitus cōsternuntur & angustiantur toto terrarum orbe. His enim auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, ac reliquos quos Apostolos: Quid faciemus, uiri fratres? Petrus ait ad illos: Delictorū poenitentiam agite, & baptizetur unusquisque uestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim facta est remissio, & filiis uestris, & omnibus qui longè sunt, quoscumque aduocauerit dominus Deus noster. Alijsq; uerbis plurimis testificatus est & exhortatus est eos, dicens: Seruemini à generatione ista praua, Quid

C A P V T II.

Quid autem Petre, nimium mitis es erga la-
trones truculentos: Vide quàm sanguinolen-
tas adhuc manus habeant: Quin potius pri-
mùm se purificent, deinde & aliquot dies
ieiuent?

Minimè. Petrus horum nihil quicquid
agit, nõ reseruat sibi casus Papales, siue
Episcopales. Nec etiam pecuniam exi-
git ab eis, in cistam indulgentiarum cõ-
iiciendam, non indicit uiolentum ieu-
nium, nõ peregrinationes, ut Papistæ
faciunt: Verùm rem breuiter perstrin-
git, adhibet eis breuem & salutiferã ab-
solutionẽ, inquit: Agite pœnitentiã.

Quid autem est, agere pœnitentiã?

Confiteri peccata sua, & ea detestari,
atq; Deum pro delictorum condona-
tione orare, firmiterq; credere, qd Deus
peccata omnia propter Christum remit-
tere misericorditer uelit, Quare, inquit,
seruemini à generatione ista praua, &
accipiatis baptismum pœnitentiæ ue-
ræ in nomine Iesu Christi.

Quæ est ista generatio praua?

ACTVVM APOST.

Certō summi pōtīfices, Leuitē, Pharīſæi, Sadducæi, Scribæ, Herodes, Pilatus, & huiusmodi impij Iudæi pariter & gentes.

Quid effecit hæc Petri prædicatio?

Qui sermonem eius lubenter suscipiebant, baptizabantur, & accedebant in die illo animæ circiter ter mille. Hocq; primitiuæ ecclesiæ initium est, & prima Petri, piscatoris Euangelici, captura. Conuertebat unius diei spacio tria hominum millia.

Quinam fidei fructus sequebantur Christianos novos?

Erant perseverantes in doctrina Apostolorum, et non in doctrina summorum Sacerdotum, Phariseorum, & pseudoprophetarum. Perseverabant quoq; in communicatione & fractione panis, & precationibus. Congregati enim erant, & habebant omnia cōmunia, uendebant bona sua, & diuidebant omnia sua inter se, prout cuiq; opus erat. Nam quotidie perdurantes unanimiter in tēplo,

C A P V T II.

plo, & frangentes per singulas domos panem, inuicem sumebant cibum, cum exultatione & simplicitate cordis laudantes Deum, & habentes gratiam apud omnem plebem.

Ecquid conduceret, ut etiam dum in Christiana ecclesia haberetur eo modo?

Sanè quidem: Primùm in Christiana ecclesia salutaris concio haberetur: Deinde huic feruens succederet precatio: Mox esurientium pastio, & sitientium refectio: postremò autem (siquis etiam spiritualiter esuriret & sitiret) sacrosancti Sacramenti coenæ Domini cæ subministratio: Cui adiungendum etiam assiduum exercitium fructuum Sacramenti, celebratio uidelicet Dei, gratiarum actionum oblatio, & proximi subleuatio uerbis, & simul operibus. Quæ ubi ita fierent syncerè, Spiritus sanctus diu non abesset, uerùm citò unà cū omnibus suis & bonis & donis præstò futurus esset, temporaliter & æternaliter. Quod Deus nobis opus

ACTVVM APOST.
nibus concedat secundum misericordi-
am suam ineffabilem. Amen.

CAPVT III.

Quid in hoc capite S. Lucas agit?

Describit quo pacto prædicatio Eu-
uangelij per miraculum, & opus
Dei confirmata & adprobata sit.

Recense historiam miraculi.

Sic S. Lucas scribit: Simul autem Pe-
trus & Ioannes ascendebant in templū,
ad horam precatiōis nonam. Et quidā
uir, qui erat claudus ex utero matris sue,
baiulabatur: quem ponebant quotidie
ad portam templi, quæ dicitur speciosa,
ut peteret eleemosynā ab introeuntibus
in templum.

*Quare S. Lucas mentionem facit ho-
rae nonae?*

Iudæi precatiōibus duo tempora
constituerant. Matutinum & uesperti-
num. Manè holocaustomata, uesperie ue-
rō sacrificia habebant. Quum ergo iam
dies

C A P V T III,

dies apud ueteres in horas duodecim dā
uisus esset, hæc nona hora circa uesper
rum fuit, propemodum eo, quo nostri
uespertinas preces habere solent, tem
pore. Tumq̃ Ioannes & Petrus in tem
plum ad orandum conueniunt. Nostri
homines carnales eo tempore potissim
um ad comestationes plerumq̃ con
uolant, computationes & uoluptates
potius carnales, quàm ad templum.

*Quir in templum cōueniunt ad oran
dam, ecquid domi orare poterant,
Num uerò oratio efficacior ea est,
que in templo habetur, quàm que
domi?*

Ideō conueniunt in templum ad or
randum, ut populo ibi cōgregato, Dei
uerbum, & Euangelion de resurrectione
Christi adnuncient, & Christi no
men uniuerso mundo manifestent. Et
adhæc Deus insigne profert medium,
Nempe hūc claudum, qui ante templū
sedebat & mendicabat.

Permittite

ACTVVM APOST.

Permittebant igitur Iudæi pauperes suos
mendicare?

Vel in hoc uidemus & audimus,
quòd Iudæi à lege Mosis defecerint.
Præceptum enim eis Deuteronomij 15.
Omninò non sit inter uos mendicus.
Et rursus: Non desinent inter uos esse
pauperes in terra uestra, Quare præcep-
to tibi & dico, ut manum tuam aper-
tas fratri tuo, qui in necessitate est, & e-
gestate, in terra tua. Et quò magis & cõ-
modius præceptum hoc possent serua-
re, à Deo erat constitutum, ut semper
quouis triennio decimas colligerentur
pro uiduis & orphanis. Præterea præcep-
tum etiam ipsis erat Deut. 24. ut in uiti-
neis, & in agris reliquix non colligerentur,
sed relinquerentur pauperibus. Ad
hæc in templo peculiare erat Gazophy-
latium, unde pauperum subministratio-
nes depromebantur. Sed hæc omnia &
tunc pontifices summi, & Pharisei ad
se rapuerant, ita ut nemo post hæc pau-
perum curam gereret, & Iudæa plene
mendicis

CAPVT III.

mendicorum esset, contra Dei & præceptum & mandatum.

Licet ergo pauperibus mendicare apud Christianos?

Decimæ primùm pro pauperibus, ut diuis, orphanis, & ecclesiæ ministris sunt ordinatæ: Sicut & Xenodochia, uiscerationes, & istiusmodi eleemosynæ. Sed similiter hodie fit, ut & apud Iudeos, omnia diripiuntur ac prophanantur. In Oenopolia enim & spectacula lubricius grossus cõfertur, quàm bes aliquis minutus in Gazophylatium. Quæ tandem pœna subsequutura sit, ipsi experientur.

Quid ille claudus Petro & Ioanni respondebat?

Quum uidisset Petrum ac Ioannem ingressuros in templum, rogabat ut eleemosynam acciperet. Defixis autem in eum oculis Petrus cum Ioanne dixit: Aspice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit: Argentum & aurum

ACTVVM APOST.

aurum nō est mihi: quod autem habeo,
hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Na-
zaraeni surge, & ambula. Et apprehen-
sa manu eius dextra, erexit eum. Proti-
nus autem consolidatae sunt plantae illi-
us, ac tali. Et exiliens stetit & ambulab-
bat, intrauitq; cum illis in tēplum inam-
bulans & saliens, ac laudans Deum.

Quid nos exemplum hoc docet?

Hoc exemplum Petri & Ioannis do-
cet nos, quodnam uerum sit officium
Episcoporum & Pastorum. Nam pri-
mū quidem Euangelium praedicare
debent purē & syncerē in Christiana
ecclesia. Verū interim etiam paupe-
res, uiduas, & orphanos procurare, resi-
piscntibus peccata remittere, hominē
& corpore & anima per uerbum con-
seruare. Hinc duodecim Apostoli sese
totas dederunt praedicationi Euange-
lij: septem uerō suscepti diaconi, curam
pauperum habebant. Et haec sanē cura
non leuis fuit in primitiua ecclesia, pī-
enim Episcopi, Ambrosius & Pauli-
nus

C A P V T III

nus conflagabant calices & monstrata
 que dicunt, & pauperibus ea ratione pro
 uidebant. S. Martinus uestis partem,
 S. Nicolaus auri frustra erogabat. S. Do
 minicus proprium corpus uendebat, &
 collectam inde pecuniā pauperibus e
 largiebatur. Eoq; tēpore bona ecclesiæ
 nō aliter dicebantur, q̄ bona pauperū,
 usq; ad Papā Sabinianum, qui Grego
 rio magno succedebat, is bona ecclesiæ
 egregiē compilabat. S. Petrus hic neq;
 aurum habet, neq; argentum, unde er
 go Papæ, qui successor & hæres S. Pe
 tri esse uult, tanta uis pecuniarum & bo
 norum?

Quomodo populus ad hoc miraculū se gerit?

Vidit eum totus populus ambulā
 tem, ac laudātem Deum. Agnouerūt q̄
 illum, quōd ipse esset is, qui ad eleemosy
 nam sederat ad speciosam portam tem
 pli. Et impleti sunt admiratione & stu
 pore super eo quod contigerat illi.
 Cū teneret autem qui sanatus fue
 rat claudus, Petrum & Ioannem, cur
 curris

ACTVVM APOST.

currit totus populus ad eos in porticu,
 quæ appellatur Salomonis, stupefa-
 ctus.

*Quid uerò Petrus ait ad istam turbæ
 admirationem?*

Respondit: Viri Israëlité, quid mira-
 mini super hoc, aut nos quid intuemini,
 quasi nostra uirtute ac pietate effece-
 rimus, ut hic ambularet? Deus Abra-
 ham, & Isaac, et Iacob, Deus patrum no-
 strorum glorificauit filium suum Ie-
 sum, quem uos tradidistis, ac negastis
 in conspectu Pilati, cum ille iudicasset
 esse absoluendum, Vos autem sanctum
 & iustum negastis, & postulastis, ut ui-
 rum homicidam donaret uobis, auto-
 rem uerò uitæ interfecistis, quem Deus
 suscitauit à mortuis, cuius nos testes su-
 mus: & per fiduciam nominis eius hūc
 quem uidetis ac nostis, consolidauit no-
 men ipsius: & fides quæ per eum est, de-
 dit ei integritatem istam in conspectu
 omnium uestrum.

Quid S. Petrus tradit in hac prædicatione?
 Primum,

C A P V T III.

Primum tollit inanem ipsorum persuasionem, ne tale miraculum discipulorum personis adscribant, sed soli Deo. Deinde profert promissionem, quam Deus patriarchis, Abraham, Isaac, Iacob, Mosi, & Davidi fecerat, quod eam ipsam nunc in ipso Christo absolute exhibuerit. Tertio opponit graphicè Christum latroni Barrabæ. Et Iudæos manifestè cõvincit, quod Christum innocenter crucifixerint, & occiderint. Quarto indicat, quod Deus hunc è mortuis suscitauerit, & per fidem in nomen eius hunc claudum fuisse sanatum. Quinto demum loco ostendit originem eorum, dicens: Estis filij Prophetarum, & fœderis, quod Deus cum patribus uestris, cum diceret Abraham: Per semen tuum benedicentur omnes generationes terræ. Vobis præcipue Deus filium suum suscitauit Iesum, & ad uos misit, ut uobis benediceret, ut quisq; per eum conuertatur ab iniusticia sua, & seruetur. Nihilominus

ACTVVM APOST.

tamen quum saluator hic uenisset, nolentibus eum suscipere, sed eum negabatis ante Pilatū, & clamabatis: Tollite, crucifigite. Et quamuis Pilatus totus gentilis existeret, & scripturæ ignarus, omnem tamen operam dabat, ut Christum de uestris manibus sanguinolentis liberaret, Sed uos, ut estis præfracti, distorti, & inhumani, Messiam uestrū, autorē uitæ, cruci adfixistis, & petijstis manifestum istum latronem Barrabā dimitti.

Quid uerò hæc prædicatio operabatur?

Hac quidem legis prædicatione Petrus tantum terrorem incusserat Iudæis, ut nescirent quò se commodè prouiderent. Quum ergo uideret ipsos perterrefieri, ostendit eis uiam, qua à peccato liberi reddi queant, dicens: Et nunc scio fratres, quòd per ignorantia fecistis, sicut & principes uestri. Deus autem quæ prænunderat per os omnium prophetarum suorum, Christū passurum, impleuit sic. Pœniteat uos igitur,

CAPVT IIII.

igitur, & cōuertimini, ut deleantur peccata uestra, ut cūm uenerint tempora refrigerationis à cōspectu Domini, & miserit eum, qui ante prædicatus est uobis, Iesum Christum, quem oportet quidem cœlum accipere usq; in tempora restitutionis omniū quæ locutus est Deus per os omnium sanctorum suorum à seculo prophetarum. Dulcissimis & saluberrimis hisce uerbis S. Petrus consolatur afflictos Iudeos, et referat ipsis cœlum, dicens: Quòd si resipiscant, & ad Christum conuertantur, futurum ut remissionem omnium peccatorum suorum, tandemq; æternam uitā unā cum electis omnibus, consequantur. Amen.

CAPVT IIII.

Quid proponit nobis caput hoc?

P R I M V M crucem discipulorū Christi, deinde insignem ipsorum perseuerantiam. Tertio uerò loco precationem, & unitatem fidelium.

D 3

Quid s. Lucas de discipulorum cruce
 refert?

Loquentibus autem illis ad populum,
 superuenerunt illis sacerdotes ac magi-
 stratus templi, & Sadducæi, molestè fer-
 rentes, quòd docerent populum, & an-
 nunciarent in nomine Iesu resurrectio-
 nem ex mortuis: & iniecerunt eis ma-
 nus, posueruntq; eos in custodiam in
 posterum diem. Nam erat iam uespera.
 Multi uerò eorum, qui audierant ser-
 monem, crediderunt: & factus est nu-
 merus uirorum circiter quinq; milia.
 Atq; hic impletum est, quòd Christus
 refert Matth. 10. Discipulus non est su-
 pra magistrum, nec seruus supra do-
 minum: Quòd si me persecuti sunt, per-
 sequentur & uos: Si seruarūt uerbum
 meum, seruabunt & uestrum.

Num insolita est ista persecutio?

Satan ab initio mūdi declaratus Dei
 hostis est: Qua de caussa nunquam uiam nō
 contra Christum sœuit. Ibi est perpetu-
 um odium, perpetuum bellum, & impla-
 cabilis

C A P V T IIII.

abilis ira. Diabolus est diffamator, Christus saluator, Diabolus ad peccata impellit, Christus à delictis liberat, Diabolus excæcat homines, Christus illuminat, Diabolus mortis princeps & autor est, Christus uitæ dator, Diabolus ad inferos rapit, Christus omnia post se trahit in altum, Diabolus Euam & Adam ad lapsum prouoluebat, Pharaonem aduersus sanctum Israël instigabat, Saulem aduersus Dauidem, impios Iudæos aduersus uiros Dei, & Prophetas sanctos, Philistæos immanes, & reliquas diras gentes contra Christum. Ita hic quoq; Sadduceos, & Sacerdotes contra Petrum & Ioannem excitabat.

Num aperte ita agit?

Non: Sed sub miro prætextu. Quia Satan ad fabrè sese transformat in angelum lucis. Ad Euam non dicebat: moriemini, ut Dominus. Sed: Eritis sicut dii, Pharao etiam caussam capit aduersus Israëllem, & refert: quòd si in terra nostra bellum exoriretur, uerendum fo-

ACTVVM APOST.

ret, ne ad hostes quoq; nostros deficeret, & nos subiugaret, terramq; desolaret. Similimodo Caiaphas causam sibi sumit, aduersus Dominum grauiter consulendi, dicens: Expedit unum hominem mori, quam totum populum perdi: Sic & hic malè habet sacerdotes & Sadducæos, quòd homines illiterati, Piscatores, & publicani doceant populum, & ipsos de morte Domini adculent. Perinde ac si imperitus aliquis surgeret in regione aliqua, seu ciuitate, & iudices adcularet & consiliarios, quòd pauperem aliquem hominem iniuste damnassent, & morti adculerent, is haud leue quidem periculum subiret. Arque sic Petro & Ioanni factum est.

Actum ergo est de Euangelio, succubuit nomen Christi, deterretur iam populus omnino à ueritate propter discipulorum captiuitatem?

Non: Sed Euangelion magis magisq; inclarescit. Nam hisce abductis in uincula,

C A P V T I I I I .

uincula, multi eorum qui audierant sermo-
nem, crediderunt: & factus est nume-
rus uirorum circiter quinque milia.
En miracula Dei. Satan putat se per ca-
ptiuitatem discipulorū auditores à uer-
bo auertere & deterrere, fidem delere,
nomen Christi extinguere, Sed Euan-
gelion crescit, duo milia hominum cre-
diderunt.

*Quid agunt Sacerdotes & Saddu-
cæi cum captiuis?*

Postero autem die congregabantur
seniores, & principes, & scribæ Hie-
rosolymis, Hannas princeps sacerdo-
tum, & Caiaphas, & Iohannes, & Alex-
ander, & quotquot erant de genere pō-
tificio. Et cū statuissent eos in medio,
interrogabāt: Qua uirtute, aut quo no-
mine fecistis hoc uos?

Quid respondent discipuli?

Tunc Petrus repletus Spiritu sancto,
dixit: Principes populi, & seniores Is-

ACTVVM APOST.

raël, si nos hodie examinamur de eo quod benefecerimus homini infirmo, quare ratione iste saluus factus sit: notum sit omnibus uobis, & toti plebi Israël, quod per nomen Iesu Christi Nazareni, quem uos crucifixistis, quem Deus suscitauit à mortuis, per hunc iste astat coràm uobis sanus. Hic est lapis ille qui reiectus est à uobis ædificantibus, qui factus est caput anguli: nec est in alio quoquam salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri,

*Quomodo Sacerdotibus & Sadduceis ar-
ridebat hæc prædicatio?*

Videntes autem Petri in dicendo libertatem, & Ioannis, compertoque quod homines essent illiterati & idiotæ, admirabantur, & agnoscebant eos, quod cum Iesu fuissent: hominem autem uidentes stantem cum eis qui sanatus fuerat, nihil poterant contradicere: iussis autem illis è concilio secedere, conferebant inter sese, dicentes: Quid faciemus
hos

C A P V T IIII,

hominibus istis? Nam conspicuum si-
gnum æditum esse per eos, omnibus ha-
bitantibus Hierosolymis manifestum
est, nec possumus inficiari. Sed ne am-
plius diuulgetur in populum, minaci-
ter interminemur eis, ne posthac loquã-
tur in nomine hoc ulli hominũ. Et ac-
cessit illis præceperunt, ne omnino lo-
querentur, neq; docerent in nomine Ie-
su. Hic considera conscientias utriusq;
partis. Discipuli etiã si captiuati, ala-
cres sunt, & imperterriti, Sacerdotes et
Sadducæi licet sint liberi, & soluti, &
obtineant administrationem, tamen ad
folij etiam strepitum sibi timent.

Ad quid ergo congregantur?

Ad delendam ueritatẽ, ut qui & an-
tea autorem uitæ cruci adfixissent.

Qua de re consultant?

Quo pacto Christi discipulos interfi-
ciant, ut qui & antea Magistrum ipsum
occidissent.

• *Quodnam mandatum eis dant?*

Ad cersabant illos, & præcipiebant

ACTVVM APOST.

ne omnino loquerentur, uel docerent
in Iesu nomine.

Quid ad hæc respondent ?

Dicebant: An iustum sit in conspectu Dei uos potius audire, quam Deum, iudicate. Non enim possumus quæ uisum dimus & audiuius, non loqui. At illi additis minis, dimiserunt eos, nihil inuenientes, qua ratione punirēt eos propter populum: quia omnes glorificabant Deum super eo quod acciderat. Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo æditum fuerat signum istud sanationis.

Vbi interea temporis manebant Petrus & Ioannes ?

Dimissi autem uenerunt ad suos, & annunciauerunt quæcunq; sibi principes sacerdotum & seniores dixerant. Qui cum audissent, unanimiter attollebant uocem ad Deum.

Quid continet illa precatio ?

Dixerunt: Domine, tu es Deus, qui fecisti coelum ac terram, mare, & omnia quæ

C A P V T III.

quæ in eis sunt: qui per os Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in unum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim uerè aduersus sanctum filium tuum Iesum, quem unxeras. Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israël, ad faciendum quæcunque manus tua, & consilium tuum prius decreuerat ut fierent. Et nunc Domine aspice in minas eorum, & da seruis tuis, ut cum omni fiducia loquantur sermonem tuum: manum tuam porrigendo in hoc, ut sanatio & signa, & prodigia ædantur per nomen sancti filij tui Iesu.

Quid post hanc prædicationem fiebat?

Et quum orassent illi, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur sermonem Dei cum fiducia. Hic loci motus aliud sibi nihil uult, quæ Deus præsto

ACTVVM APOST.

præstò esse uelit, & ostendat hoc signo,
discipulorum orationem exauditam esse
se. Vt olim in templo Solomonis ignis
cœlitus descendebat, et consumebat sa-
crificia: quo Deus miraculo ostende-
bat, quòd Regis Solomonis precatio-
nem exaudijsset, ipsumq; uoti compo-
tem reddere uellet.

*Quomodo se gerebant fideles, & homines
nuper facti Christiani?*

S. Lucas inquit: Multitudinis autem
credentiũ erat cor unum, & anima una:
nec quisquam aliquid eorum quæ possi-
debat, suum esse dicebat, sed erant illi
omnia communia. Et uirtute magna
reddebant Apostoli testimonium resur-
rectionis Domini Iesu: & gratia ma-
gna erat super omnes illos. Neq; enim
quisquam egens erat inter illos. Quot-
quot enim possessores agrorum, aut æ-
dium erant, uendentes afferebant precia
eorum quæ uendita fuerant, & pone-
bant ad pedes Apostolorum. Distribu-
ebatur autem singulis prout cuique
opus

C A P V T IIII.

opus erat. Hi sunt fructus fidei in Christum in ecclesia primitiua. Vnio animorum, communiō bonorum. Ita Spiritus sanctus ipsos illuminauerat in fide, spe, & charitate, ut neminem in sua congregatione paterentur necessitate premi.

Ergo Monachi sic omnium optimi Christiani habebuntur, imitantes in hoc discipulos Christi?

Monachi & Moniales bona sua sic non conferunt, sed fictam istam & falsam paupertatem, obedientiam & castitatem exercent de aliorum bonis. Quare hoc se exemplo nequaquam defendere possunt: Spiritus sanctus hoc discipulorum exemplo significare uult, uirtutē & operationem fidei ueræ, & dilectionis non fucatæ. Nempe quod, qui uerē in Christum credat, is demum per Spiritus sancti gratiam ita accendatur, ut omnīs desiderij & adfectionis temporalium & terrenorum obliuiscatur; quodq; talis paratus sit, uel omnia bona

na

ACTVVM APOST.

na sua, si necessitas postularret, in ecclesia
am cōferre, aut ea, iubente Deo, diuend
dere, uel si hostes eripuerint, ijs in patri
entia propter Deum carere.

*Debemus ergo & nos talem instituire eccle
siam, qualem discipuli christi?*

Congeramus etiam nos communem
thesaurum, non pro nobis (ut isti in pri
mitiua ecclesia, qui nihil propriū retine
re sibi uolebant, quod quidem hoc tem
pore fieri nō potest, nec etiam opus est,
sicuti nec præceptum) uerūm pro pau
peribus, oppressis, captiuis, uidiuis, or
phanis, egentibus, ægrotis & infirmis.
Quod sanē à nobis cōmodē fieri poss
set, sine cō omni nostro incōmodo, imō
cum maximo nostro omnium incre
mento, & cōscientiarum alacritate poss
semus in festo aliquo die denarium aut
numulum in Gazophylacium conij
cere, aut aliud quippiam in Testamen
to, siue ultima uoluntate in carbonam
delegare, ut nihil quicquam etiam de
strimentū in bonis & facultatibus nos
stris

CAPVT V.

stris sentiremus. De fide certè gloria
mur, sed fructus non sequuntur.

CAPVT V.

Quid docet nos hoc caput?

PRIMUM horrendum exemplum
diuinæ uindictæ, deinde magna
ista miracula quæ Apostoli ædebant,
Tertiõ captiuitatem & liberationem
Apostolorum. Quartõ consiliũ Ga
malielis. Quinto demum loco, ut cæsi
Apostoli gaudentes ierint à conspectu
impij concilij.

*Quomodo sonat exemplum diuinæ
uindictæ?*

Sic scribit sanctus Lucas: Vir autem
quidam nomine Ananias cum Sa
phira uxore sua uendiderat possessio
nem, & seposuerat de precio, conscia
etiam uxore sua, & allatam partem ali
quam ad pedes Apostolorum posuit.

Quid

ACTVVM APOST.

Quid mouet hosce duos homines, ut bona
sua uendant, & adferant pecuniam ad Apo-
stolorum pedes?

Videbant quòd Ioses agrum suum
uendidisset, & pecuniam ad Apostolo-
rum pedes proiecisset, indeq; nomen
satis magnificum sibi comparasset, Bar-
nabæ, quod signat cōsolationis filium,
unde opinabantur se etiam ex parte sua
pecunia honores magnos, & magnifi-
cam laudem consequuturos, quod quie-
dem ab initio erat. Deinde uerò etiam
putabant, Euangelium in tantis mina-
rum, & persecutionum procellis sum-
morum sacerdotum, Phariseorum, &
seniorum non diu duraturum: Et etia-
am si immotum maneat, futurum tamē
ut communia ista bona tātæ hominum
turbe neutiquam sufficerent. Quare cō-
uenerant, & emebant sibi de dimidiata
pecuniæ parte conuictum apud Apo-
stolos. Reliquum uerò sortis sibi clau-
culum adseruabant, ut, ubi hæc Christia-
norum secta, quam dicebant, dirimeretur,

C A P V T V.

tur, aut communia ista bona finem subitum sortirentur, haberēt ipsi nihilominus cōmeatum unde uiuerent. Hęc est diffidentia, auaritia, & furtum.

Num peccatum est, pecuniam uel de suo reponere, colligebat & Ioseph frumentum in Aegypto, & reponebat. Sic & David multum bonorum congregabat, & S. Paulus dicit: Parentes thesaurum colligant liberis, 2. Cor. 12.

Collectio uel repositio bonorum per se mala non est, Sed causa & ratio huiusmodi collectionis rem totam uel bonam uel malam reddit: Si causa bona est, collectio etiam bona est: si causa iniusta non est, iniusta & collectio est. Ioseph frumentum colligebat in Aegypto, pro pauperibus, propter futuram caritatem annonæ. David multas diuitias colligebat ad templi ædificationem, quod filius suus Salomon extruere debebat. Sic & marsupium commune Christus apud Iudam habebat. Sic & pater & mater, ut Paulus inquit, libes

E

ACTVVM APOST:

ris thesauros quærant, nō ad auaritiā,
 non ad mundi pompā, sed ad usum piæ
 bonæq; conuersationis & uitæ. Si ues
 rō causa est illicita, certè collectio licita
 esse nequaquam potest. Pueri Israëlitici
 Mannam colligebant, & in commeatū
 tum reponebant usque in futurum die
 em, tum uermiculi occupabant eam, &
 putrescebat, Cū uerò non reponerent,
 pura manebat: Deus enim sic præ
 ceperat, Exo. 16. Non aliter diuiti illi
 Luc. 12. cap. suæ diuitiæ proderāt, & fru
 mēta in cōmeatum multorū annorum.
 Sic quoq; Ananiæ hic res succedit, &
 uxori suæ Saphiræ, inopinata morte
 moriuntur. Sic eueniet dicit Christus,
 omnibus qui thesauros colligunt, nec
 in Deo diuites sunt.

*Quid inquit Petrus Ananias
 huic?*

Dicebat: Anania, cur impleuit sata
 nas cor tuum, ut mentireris Spiritui
 sancto, & fraudares de precio agris
 Nonne prorsus tibi manebat, & uenun
 datus

C A P V T V.

clatus in tua erat potestate? Quare pot
 fuisti in corde tuo rem istam? Non es
 mentitus hominibus, sed Deo. Audiens
 autem Ananias hæc uerba, collapsus ex
 pirauit. Hic nimirum uidere est, quan
 to Deus odio prosequatur peccata, quã
 quã minimè impunita abire sinat. Quã
 mendacium uerè opus diabolicum sit,
 & ubi mendacium cor inuaserit, Spiritus
 sanctus profligatus est. Hi bona sua
 cuncta diuendunt, & pro dimidiata for
 te se Apostolicæ communitati immi
 scunt, sed reliquam summulæ partem
 sibi asseruant. Vnde incredulitas eorũ
 clarè cõspiciebatur, & cor deploratum
 emicabat. Timebant ne apud Christia
 nos fame perire cogerentur, subdolè
 interim etiam agētes sub nomine Chri
 sti, mentientes quã Spiritui sancto, teme
 rè, & sine ulla necessitate. Ideò & De
 us ipsos punit morte improuisa.

*Quid uerò alij discipuli Christi ag
 gunt, non apprehendunt Petrum ut
 homicidam?*

ACTVVM APOST.

Non: Nam ortus est timor magnus
super omnes qui hæc audierunt. Vide-
bant proculdubio hominem illum me-
darem non à Petro, sed à Deo ipso per-
cuti. Ideò & surgentes iuuenes amoue-
runt eum, elatumq; sepelierunt.

Quid uerò uxori Saphiræ accidebat?

Intercessit autem ferme horarum tri-
um interuallum, uxor quoq; ipsius ne-
sciens quod factū fuerat, introiit. Res-
pondit autem ei Petrus: Dic mihi, Non
tanti agrum uendidistis? At illa dixit:
Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam:
Cur conspirastis inter uos, ut tentaretis
spiritum Domini? Ecce pedes eorum,
qui sepelierunt uirum tuum, ad ostium
adsunt, & efferent te. Confestim autem
concidit ad pedes eius, & expirauit. In-
gressi autem iuuenes, reppererunt illam
mortuam, & extulerunt ac sepelierunt
iuxta uirum suum.

*At qui horrendum hoc erat exemplū
diuinæ uindictæ?*

Talis pœna & correctio in primiti-
ua

C A P V T V.

ua ecclesia necessaria erat, ut populus ad
sueficeret ad Dei iram extimescere. Vi-
demus enim, ubi rex aut princeps nouā
ædit aliquam constitutionem, solet ean-
dē graui aliqua pœna & uindicta trans-
gressionis præmissa confirmare, ut eō
lubentius & citius seruetur. Sic & pa-
ter cœlestis agere uolebat in ueteri Te-
stamento, sicut & iam per Christum in
Testamento nouo.

Da exemplum.

In secundo Mosis lib. 32. Deus tria
milia hominum occidit, quod cōtra pri-
mum mandatum uitulum erexissent &
adorassent. In tertio libro capite 24. fa-
ciebat Israëlitam lapidari, quod iuras-
set, contra mandatū secundum. In quar-
to libro capite 15. faciebat misellum ho-
munculum lapidibus obrui, quod con-
tra tertium mandatum, Sabbatho ligna
cæcidisset. In illo libro 16. capite, dehi-
scebat terra Dathæ & Abyroni, & cō-
burebat ducentos & quinquaginta cē-
turiones, & cohortium magistros, qui

ACTVVM APOST.

insurrexerant aduersus Mosen, & Aaronem, & quartum mandatum Dei transgressi fuerant. In eodem etiam libro 25, Deus iubebat viginti quatuor millia uirum occidi, quòd còtra sextum mandatum scortati essent. In Iosue Deus lapidat Achan, quòd furatus fuisset. Et hic Christus seueriter castigat in initio Christianæ ecclesiæ, Quòd si enim Deus peccatum hoc Ananiæ impunitum abire permisisset, uel passus esset, multi sanè Iudæorum & gentium morteres sequuti fuissent, & se uentris tantum caussa, Christiano gregi immiscuissent. Vnde ingens confusio esset in sequuta. Sed sic propter istam correctionem suboriebatur maximus timor, super uniuersam multitudinem, & super omnes qui hoc audiebant.

Quid interea Apostoli agebant?

Ne quis putaret, Apostolatam ad ministracionem mortis esse, cum tantum per uerba etiam Petri Ananias & Saphira conciderent & perirent. Sanctus

C A P V T V.

ctus Lucas recenset, quid miraculo-
rum & signorum Apostoli habuerint
ad aegrotos: quare confirmat, quod mi-
nisterium prædicationis non sit admi-
nistratio mortis & perditionis, sed uitæ,
salutis, & uitæ æternæ, aut beatitudinis,
inquiens: & debantur signa multa et pro-
digia in populo, per Apostolorum ma-
nus.

Qualia ista erant signa?

Ad crescebat credentium Domino
multitudo uirorum simul ac mulierum,
ita ut in plateas exportarent infirmos, et
ponerent in lectulis ac grabbatis, ut ue-
nientis Petri uel umbra obumbraret
aliquem illorum. Conueniebat autem
& multitudo uicinarum ciuitatum Hie-
rosolymam, afferens aegros ac uexatos a
spiritibus immundis, qui sanabantur om-
nes. Hæc signa in primitiua ecclesia
omnino necessaria erant. Quia enim præ-
dicatio Euangelij noua et rara esset. Ne-
pe, quod nulla iusticia, salus, aut uita ha-
beri posset in lege, in patrum institutis,

ACTVVM APOST.

nec in humanis operibus aut meritis, sed solūm in fide, quę est in crucifixum Christum: quodq; non aliud nomē sub cœlo hominibus esset datū, in quo oporteret nos saluari, quā solius Iesu Christi nomen: oportebat etiam nouā hanc doctrinam, & prædicationem nouis signis, ut prius promiserat ipsis Marci ultimo, confirmari. Et impleta hic est sententia Christi Ioannis 14. Qui in me crediderit, eadem hæc opera faciet, & maiora faciet, quā ego. Christus sanat æturos ad tactu, Petrus autem umbra.

Ecquid tam sancta erat umbra Petri?

Umbra non operabatur, sed Apostolatus. Legimus in 2. Reg. 13. quū uirum quendam uellent sepelire, & uiderent quòd milites Moabitarum impressionem facerent in terram, uirū in Prophete Helisæi sepulchrum proiiciebāt, quò quum esset delapsus, & ossa Helisæi attigisset, mortuus reuiuisebat, & insistebat pedibus suis. Quis hic mortuum resuscitauit? Non Helisæi ossa, sed Deus

C A P V T V.

Deus hoc signo demonstrare uolebat,
quod Helisæus propheta uerus, & dei
fuisse.

*Quid operantur miracula & signa
Apostolorum?*

Euangelium inclarescebat, & nume-
rus discipulorum augebatur, & erant
unanimitè omnes in porticu Solomoni-
nis. Cæterorum autem nemo audebat
se cõiungere illis, sed magnificabat eos
populus. Magis autem accrescebat cre-
dentium Domino multitudo uirorum
simul ac mulierum. Dulcissimi Apосто-
li neminem præ se contemnebant, sed
quicumq; in ipsorum congregationem
cooptari cupiebat, illũ assumebant, imò
& optabant uti omnes homines sese cõ-
uerterent ad fidem in Christum. Nihilominus
tamen multi sibi ab his timebant,
quidam quòd se ipsorum consortio
indignos haberent, quidam poenam
& uindictam Ananiæ & Saphiræ ex-
paucescebant, Alij uerò de summorum
sacerdotum seniorumq; populi ira et in-

ACTVVM APOST.

dignatione solliciti erant. Similis timor
in hodiernum usq; diem in non paucis
hominibus est.

*Quid uerò operatur humanus
metus?*

Nihil aliud, quàm ut homines à Deo
prorsus deficere faciat. Timent mortales
gubernatores & potestates, qui soli
lū corpus possunt adimere, Deum uero
non timent, qui immortalis est gub
ernator in cœlo, & in terra, qui potes
tatem habet & corpus & animam con
ijciendi in gehennam, putant se ea ra
tione temporalem hanc uitam & popu
larem aurā obtenturos, Amittentes in
terim Dei fauorem, & uitam æternam.
Quidnam est hominum fauor, quan
diu durat? uix diem unum, uix horu
lam, stertit in cinere: sed fauor & benig
nitas Dei, in æternum durat.

*Quid interea temporis proceres Iudeo
rum agunt?*

Exurgens autem, inquit Lucas, prin
ceps

C A P V T V.

ceps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quæ est factio Sadducæorum, repleti sunt æmulatione, & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Siciebant, & omnino compertum habebant, quòd Apostoli essent Piscatores, Telonarij, & idiotæ, quare indignum existimabant ab eis aliquid sibi adimi honorum, quæ ipsi essent Iudaicæ reipublicæ & capita & columnæ quasi. Ad hæc Apostoli prædicabant Christum Iesum crucifixum, & audebant liberè confiteri, innocenter ipsum à Iudæis esse occisum, quòd tamen resurrexerit, atque in æternum uiuat. Talis insimulatio illis minimè ferenda uidebatur, Quare illis prouidendum scilicet erat in tempore, surgebant itaque, & Apostolos comprehendebant, & in uinacula coniecebant, eo animo, futura luce, miseros insuper etiam adcusandi.

Quid uerò accidit?

Deus

ACTVVM APOST.

Deus suos nō relinquit, angelus Domini per noctem aperuit ianuas carceris, eductisq̄ illis, dixit: Ite, & stantes loquamini in templo populo omnia uerba uitæ huius. Illi uerò cūm hæc audissent, intrauerunt diluculo in templum, ac docebant. Deus dormit & cōiuet, permittit Apostolos capi, ut gloriam in ipsis suam exhibeat & commendat. Nam angelus ipsos educit ex captiuitate, & ablegat in templum, & iubet prædicare cōtra omnem impietatem. Hoc angelorum officium est, pijs ministrare, eosdem custodire, & curam eorum gerere, Heb. i.

Quis angelus Euangelion uocat uerbum uitæ?

Ideò, quia omnes isti, qui per Euangelium in Christum credunt, habent uitam æternam.

Ad quidnam potissimum hoc miraculum facit?

Primò, ut inimicos Euangelij absterreat, in eo, quod uidēt omnia sua arma &

C A P V T V.

& propugnacula frustranea esse, & citò desistere cogantur, & Deo omnem uictoriam in opere suo dare. Secundo, quòd miseri Christiani persecutionem sustinent, ex ea consolationem & confirmationem accipiūt, dum uident, uerbum & opus eius à nemine impediri posse, quamuis omnes inferorum portę contrà nitantur.

Quid summi interea sacerdotes faciunt?

Adueniens autem princeps sacerdotū, & qui cum eo erant, conuocauerunt consilium, et uniuersum seniorum ordinem filiorum Israēl, miserunt quę ad carcerem qui adducerent eos. Cū autem uenissent ministri, nec reperissent illos in carcere, reuersi nunciauerunt, dicentes: Carcerem quidem inuenimus clausum cum omni diligentia, & custodes foris stantes ante ianuas. Cū aperuissimus autem, neminem intus reperimus. Dum angelus Dei Apostolos liberat, operatur interea temporis Satan, ut summi sacerdotes & seniores populi Iudaici

ACTVVM APOST.

ei consilium ineant, quomodo Apostolos interficiant, putant iam nihil instare periculi, Apostoli capti sunt, nō possunt euadere, sed ipsorum consilium euentum sortitur, ut cancrorum gressus. Dum enim existimarent ipsos detineri in carcere, sunt apertē in templo & prædicant, & cūm disquireretur & ambigeretur, quidnam hoc futurum esset, ueniebat quidam, nunciāns eis: Ecce uiri quos posueratis in carcere, sunt in templo stantes, ac docentes populū. Hoc nimirū est humana consilia & proposita ad nihilum redigere, ut hic summis sacerdotibus cum Apostolis accidit: ita & Herodi cum Petro fiebat,

Quid agunt summi sacerdotes et seniores?

Disturbati sunt, nec sciunt rem incipere consultō & tutō. Si ui rem aggrediuntur, timent populū, ne lapidentur, Quare abiit magistratus cum ministris & adduxit illos sine uī. Miseri Apostoli captiui, læti sunt & alacres, quasi

C A P V T V.

quasi centum etiã cataphractos secum haberent, & Iudæi tanto tremore delassati sunt, ut nullibi certò pedibus insistere possint, hoc faciebat mala ipsorum & atra conscientia, & uita impia.

Quo pacto agunt cum Apostolis?

Adcusant ipsos, principiò quòd transgressi sint mandatum sancti concilij. Deinde quòd super se innocentem Christi sanguinem inducere uelint: Nonne etiam atque etiam præcepimus uobis, ne doceretis in nomine isto? Et ecce replestis Hierosolymam doctrina uestra, et uultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

Quid respondent Apostoli?

Obedire oportet Deo &c. Q. d. uelent: Quòd Christum innocentem occideritis nunc reticebimus. Maleficiũ istud & latrocinium uniuerso mundo aperiemus, Deus etiam ob atrocissimũ hoc factum, in ultimo iudicio de uobis iustum sumet supplicium.

Quid

ACTVVM APOST.

Quid faciunt ad hanc responsionem?

Hæc autem cum audissent, dissecabantur: & consultabant ut interficerent illos. Surgens autem quidam in concilio Phariseus, nomine Gamaliel, legis doctor, in precio habitus apud totum populum: iussit ut paulisper secederent foras Apostoli.

Quodnam conferebat consilium Gamaliel, ille solus non furibundus?

Dicebat: Viri Israëlita, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis. Et enumerat duo exempla.

Quod est primum exemplum?

Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquem, cui adhæsit numerus uirorum circiter quadringentorum, qui occisus est: & omnes qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum.

Quid hominis erat iste Theudas?

Theudas, ut Iosephus scribit in Antiqui. erat magus, & profitebatur se esse Prophetam, seducebat populum multum

C A P V T V.

tum doctrina sua falsa, contrahebat circiter quadringētos uiros ad Iordanem, pollicebatur ipsis, nudis pedibus traieciuros, ad Mosi exemplū & Iosue. Sed præses Cuspius Fadus, opprimebat ipsos equitibus & militibus, multos eorum occidebat, multos capiebat, & Theudam obruncabat, caputq; eius Hierusalem deportari faciebat ad æternam rei memoriam.

Quod est secundum exemplum?

Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis: & auertit populū multum post se, & ipse periit, & omnes quotquot paruerant ei, dispersi sunt.

Hic Iudas fuit temporibus Augusti, & docebat, iniquum esse, ut populus Dei, Iudæi, qui Deo decimas, primogenita, & uaria dona offerrent, etiam terreno regi tributum soluerent, Et hic etiam interimebatur, & quicumq; ab eius partibus existebant.

Quid Gamaliel concludit ex hisce exemplis?

F

ACTVVM APOST.

Sic dixit: Viri Israëlitæ, attendite vobis super hominibus istis, quid acturi sitis. Ante hos enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquem, cui adhæsit numerus uirorum circiter quadringentorum, qui occisus est: & omnes qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis: & auertit populum multum post se, & ipse periit, & omnes quotquot paruerant ei, dispersi sunt. Et nunc dico abstinete ab hominibus istis, & sinite illos. Quoniam si est ex hominibus consilium aut opus hoc, dissoluetur. Sin ex Deo est, non potestis dissoluere, ne quando & Deo repugnare reperiimini. Filij Iacob arbitrabantur se fortunam fratris Ioseph impedituros, uendebant enim Ismaelitæ. Sed nihil proficiebant. Oportebat enim ipsum fore dominum & principem Aegypti: Sic nihil Pharaon profecerat eo mandato, quo præcipiebat Hebræorum pueros submergi. Siquidem

Moses

C A P V T V.

Moses nihilominus seruabatur, etiam ab illius propria filia. Ita nihil Saulo proderat, quòd Dauidem persequeretur. Neceſſe enim erat ut Dauid tãdem regnum Iſraëliticum occuparet.

Quid agunt ſummi ſacerdotes ad Gãmalielis conſultationem?

Quum aduocaſſent Apoſtolos, cœſiſ præceperunt, ne loquerentur in nomine Ieſu, & dimiſerunt eos.

Quam ob cauſſam diſcipulos innocentes uerberabant?

Deut. 26. eſt ſcriptum: Si homo uerbis obnoxius erit, corã Iudice quadraginta plagas accipiat, et non plus ijs. Hoc præceptũ Dominus dedit de impijs. Sed Iudæi inuertunt, & cædunt ueros prædicatores uerbi & Euangelij diuini, & omnia inuerſa ſunt apud ipſos. Sic & ſacerdotes noſtri ſummi, & tyranni quoque, ueros Euangelij præcones perſequuntur ad ſummũ. Sed pſeudoprophetæ & ſomniorũ concionatores, qui meras dæmoniorum doctrinas,

ACTVVM APOST.

humanas constitutiones, mendacia,
& erroneas spinas texunt, primos obtrun-
nent accubitus, datur quicquid de sider-
tant, regiones etiam & homines, pec-
cuniarum uis magna & bonorum, nec
non & feuda & legata. Quibus omni-
bus Dominus benedictionem addet ut
Simoni Mago.

Quid uerò caesi discipuli agunt?

Alacres prorsus ex Senatus conspe-
ctu discedunt, quod digni fuissent scilicet
in iuriā propter Dei nomen pari, &
non sinebant in templo & circūquaque
in domibus singulis docere & annun-
ciare Iesum Christum. Recordantur
sicut dicti istius Christi Matth., 5. cap. Bea-
ti estis ubi homines uos propter me con-
tumelia adfecerint, & persecuti fue-
rint. Ne turbetur cor uestrum, accipietis
mercedem in uestro regno cœ-

lorum, & uita æterna,

Amen.

CAPVT

CAPVT VI.

CAPVT VI.

Quid tradit S. Lucas in hoc capite ?

LUCAS haecenus indicauit, quomodo ecclesia per Christum instituta sit, & Spiritu sancto donata, utq; per multa miracula & signa sit confirmata, & per crucem quoq; probata: Iam uero amplius ostendit, ut per diaboli suggestiones, & machinas inter se dissipata sit, ita dicens: In diebus autem illis crescente numero discipulorum, ortum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano uiduæ ipsorum.

Vnde ista murmuratio exoritur ?

Quotidie Christianorum numerus augebatur, & bona ipsi sua in commune conferebant, Atq; Apostoli iam amplius propter ministerium uerbi omnibus satis inseruire non poterant, unde fiebat quod Græcorum uiduæ in quotidiana subministracione negligenter, hincq; Græci murmurabant, idq;

ACTVVM APOST.

non leuiter . Ad hodiernum usq; diem
 ita fit, si omnia iustificantur, nihilominus
 tamen uiduarum & orphanorum
 causæ uento committuntur, harum
 causam nemo seriò suscipit, imò indi-
 gnis uerbis & modis insuper etiam tra-
 ctantur, ut ne mutire quidem audeant.
 Verùm Deum habent, patrem uidua-
 rum & orphanorum, & iudicem iustū,
 is eos breuiter auditurus est, & defen-
 surus fortiter.

Qualis erat illa murmuratio?

Non parua quidem murmuratio er-
 rat, sed uenenosum odiū, & assidua ma-
 ledictio & conuitium cōtra probos Ap-
 postolos, ut mirum non fuisset, si De-
 us murmuratores istos puniuisset, ut
 pueros Israëliticos puniuerat ignitis et
 uenenosis serpentibus in deserto, & se-
 ditiosos Dathan & Abyron, quos terra
 uiuos absumpsit, utq; Ananias et Saphi-
 ra subitanea morte corruūt. Sed Deus
 hoc tempore misericordiam suā, quā
 iram usurpare & exercere mauult.

C A P V T VI.

*Estne & ista murmuratio inter pau-
peres?*

Ex hac quidem murmuratione om-
nis disceptatio, odium, & inuidia
oborta est, imò effusa est in Xenodo-
chia, & Nosodochia, & inhæret ut in-
nata aliqua plaga & pœna, quã Diabo-
lus operatur, Ita ut nulla pax, nulla co-
mitas, nulla affabilitas, nulla demum
unitas ibi alatur. Vt interim etiam pau-
peres, uiduæ, & pupilli in ista discordia,
odio, & inuidia, nihil boni agant, &
ne ulla quidẽ uice uerẽ, et ex corde Do-
minicam orationem dicant.

*Quomodo prouisores pauperum & tuto-
res sese gerent in istiusmodi negotio?*

Quòd si ista murmuratio, dissidium,
odium, & mordacitas ex pauperũ petu-
lantia & prauitate repullulet, animad-
uertant in ipsos, & seueriter ipsos ob-
iurgent, ut si elemosynis frui uelint,
unanimes sint, & concordēs: Sin-
minus, per diei unius, aut duorum
spacium nil præter aquam meram,

ACTVVM APOST.

& panem merum subministratur, aut alia ipsis disciplinae feuerioris habena illigetur. Quòd si autem ista ex dispensationum uicio & malignitate profecta sint, dum scilicet subducunt pauperibus quotidianum com meatum, & necessitatem quasi, cupientes per talem supplicationem deposito suo plurimum conferre & cõsulere: Sciant omnino se impiè in eo agere, sibiq; iram & indignationem Dei in capita crudeliter admodum colligere. Quòd & tales quoq; ereptiones plerumque non prosperentur, sed res omnis eorum in rem malam deuoluatur, ut aiunt: Quod non tollit Christus, hoc tollit fiscus. Germanicè:

Was man spart vor dem mund/
Das fressen die Meuß/ Katzen/ vnd Hund.

Quo pacto ista murmuratio dirimebatur?

Duodecim illi cum iussissent adesse multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est placitum, ut nos derelicto sermone Dei, ministremus mensis. Circũspicite

C A P V T VI.

spicite ergo fratres, uiros ex uobis spectatæ probitatis septem, plenos Spiritu sancto & sapientia, quibus delegabimus hoc negocij. Nos uerò deprecationi & administrando sermoni incumbemus. Hic considera lenitatem Apostolorum: non accusant istos murmuratores, nec reprehendunt etiam seueriter, ut Petrus cum Anania agebat prius, sed proponunt ipsis sana remedia, & media, quibus murmuratio ista auerti & profligari queat.

Quomodo agunt discipuli Christi?

Elegerunt Stephanum, uirum plenum fide ac Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochenum. Hos statuerunt in conspectu Apostolorum, & cum orassent, imposuerunt eis manus. Quæ sane ratio hodie etiam non esset incommoda ecclesiæ.

Quomodo Diaconi, & eleemosynarum dispensatores instructi esse debent?

ACTVVM APOST.

Sint homines probi, bonam existimationem, & testimonium candidum inter homines habentes. Non sint auari, inuidi, felle amaritudinis referti, sed mitis, beneuoli, & misericordes. Pleni etiam sint Spiritu sancto, & sapientia Dei, ut uerbum Dei diligant, ut uerum Dei cultum summis uiribus, summoq; studio defendant, & suscipiant: nec non ut ueraces sint, Impios doctores, & animarum seductores nequaquam sustinentes, & curent quoque die orari, uerbum Dei & audiri & tractari in Nosodochijs, & pauperum hospitijs. Quod qui facere nollent, isti exterminarentur, aut à pijs secernerentur, ut pastor hircos ab ouibus segregat.

Sequitur ne etiam huius negocij & curae emendatio, ex electione & ordinatione illorum septem Diaconorum?

Sic: Sermo Dei crescebat, ac multiplicabatur numerus discipulorū Hierosolymis ualde, multaq; turba sacerdotum

CAPVT VI.

tum obediebat fidei. Deinde Deus stu-
 penda miracula ædebat apud novos
 Christianos, Petrus tria hominum mia-
 lia conuertebat, debilis incedebat, æ-
 groti sanabantur, Apostoli ex uinculis
 eximebantur. Hæc omnia fiebant
 in consolationem & confirmationem
 nouis Christianis, quo in uocatione sua
 pleno semper gradu procederent, & se
 nulla afflictione, nulla angustia, nulla
 denique calamitate, aut persecutione à
 Christo uel deterreri uel separari pati-
 antur: uerùm nomen Iesu Christi in
 conspectu omnium hominum confite-
 antur, deprædicent, honorent, & inuo-
 cent summa cum reuerentia: & suo
 quoque tempore Euangelion in uniuersum
 terrarum orbem propagent,
 eaq; omnia ad gloriam Dei &
 ad salutem, & ædifica-
 tionem homi-
 num.

CAPVT

ACTVVM APOST.
CAPVT VII.

Quid refert S. Lucas de Stephano ?

DESCRIBIT uitam eius & mortem, dicens : Porro Stephanus plenus gratia et fortitudine, & debet prodigia, & signa magna in populo.

Quid est, plenus fortitudinis & fidei ?

Habet forte, generosum, & insuperabile pectus & animum patiendi & perferendi omne id quod sibi à mundo, & hominibus peruersis accidere poterat.

Qualia & debet signa & prodigia ?

Quando, ut dispensator & procurator mensæ, ad annonam comparandam cõueniret, & in cõetum hominum prodiret, incipiebat prædicare de Christo, & debet signa magna, castigabat Iudæorum peccata, uitia, & iniquitates, præsertim incredulitatem & ingratitude nem, quòd tempus uisitationis suæ non cognoscerent, incitabat & admonebat ipsos ad poenitentiam ueram, simulq; indicabat ipsis poenam, quæ Hierosolymis
ma

C A P V T VII.

ma immineret, & toti insuper Iudæe
regioni.

Licebat ergo ipsi prædicare, cum sa-
cerdos non esset?

Quòd si noster Papa adfuisset, pro-
culdubio de formato, & breuiario in-
quisitione instituisset, & si rasam sphae-
rulam in uertice non reperisset, aut sus-
perstitionarum preclarum codicillum
secum habuisset, fecisset eum tanquam
haereticum comburi, quòd prædicandi
prouinciã caperet nec esset sacerdos.

Sed Stephanus hic uelut petra, & mu-
rus aeneus est, et proprio suo exemplo
comprobat, quòd quisq; Christianorũ,
ubi res exigat ecclesiae, & praelati, qui-
bus hoc quicquid est oneris diuini in-
cumbit, nociuum silentium, & scandalo-
sum ocium agunt, possit uerbum Dei
prædicare, in domo, foro, & in templo.
Tamen ea ratione, ut ordine fiat, & eccle-
siam Dei ædificet.

Quid dicunt Iudaei ad eius doctrinam?

Exorti sunt quidam e synagoga, quæ
appellatur

ACTVVM APOST.

appellatur Libertinorum & Cyrenen-
 sium, & Alexandrinorum, & Cilicum
 & Asianorum, disputantes cum Stepha-
 no, nec poterant resistere sapientiæ, &
 spiritui, qui loquebatur. Tunc suborna-
 runt viros, qui dicerent: Audiui-
 mus eum dicentem uerba contumeliosa in
 Moysen ac Deum. Commoueruntq; ple-
 bem & seniores, & scribas, atq; in iuda-
 tes corripuerunt eum, & adduxerunt
 in concilium, statueruntq; falsos testes,
 qui dicerent: Homo iste non cessat lo-
 qui uerba contumeliosa aduersus locum
 sanctum hunc, & legem. Audiui-
 mus enim eum dicentem: Iesus Nazareus
 iste demolietur locum hunc, & mutabit
 instituta quæ tradidit nobis Moyses.
 Stephanum aggrediuntur tribus ma-
 chinis potentissimis, & technis, Nemi-
 pe disputando, calumniando, & contra-
 melijs afficiendo. Sed in quoque certè
 certamine Deus consolationē & opem
 largiebatur cœlitus, ita ut in omnibus
 uictoriam insignem, & triumphum
 clarum

C A P V T VII.

clarum & nobilem reportaret.

*Quale doctorum genus insurgere aduersus
suum ipsum ad disputandum?*

Qui in Synagoga erant, ea calliditate cum S. Stephano decernentes, ut si ipsi sapientia & spiritu resistere non possent, certe multitudine obtunderent & superprimerent.

Quae erat illius disputationis summa?

Differerebant de Messia, de circumcissione, de lege, de templo.

Quid Iudaei dicebant de Christo?

Iesum Nazarenum filium esse Ioseph, nec Messiam: de Nazareth enim nihil esse boni. hunc Iesum esse seductorem populi, Samaritanum, eiusque discipulos esse haereticos & impostores mundi.

Quid de circumcissione & de lege?

Dicebant: Iudaeis circumcissionem a Deo datam esse per patriarcham Abraham, sed legem per Moysen.

Quid de templo?

Deum praecipisse utraque, & tabernaculum in deserto, et templum Hierosolymis

ad

†

ACTVVM APOST.

ædificari, & ob id templum perpetuò
mansurum & duraturum.

Quid ad hæc respondebat Stephanus?

Testatur potentissimè ex pagina sacra, Iesum Nazarenum esse filium Mariæ uirginis, ipsissimum Messiam & redemptorem totius mundi, uerum Deum et uerum hominem in una persona cum Deo patre unum in unitate Spiritus sancti, eumq; Christum prius Adæ in Paradiso, deinde & Iudæis in lege, & patriarchis promissum esse. Porro differerebat, utraq; & circumcisionem & legem per Christum esse sublata. Futurum quoq; ut & ciuitas & templum solo æquarentur, nisi resipiscerent: breuiter, omnes actiones humanas, omnia opera, omnia consilia, omnia proposita, omnia inuenta, omnem conditionem, constitutionem & substantiam & uitam, citra fidem in hunc Christum, peccatò esse, Nec Deum in ligno, lapide, auro, argento uel apprehendi. Nec uerum & sufficientem esse cultum Dei, lignea uel saxea

C A P V T VII.

laxea templa erigere. Sed corda fidelium
 pura & casta ueram Dei habitationem
 & sedem esse. Hancq; prædicationem
 ex ultimo Esaiaë capite pulchrè confir-
 mat, ubi inquit: Coelum mihi sedes est
 terra autem scabellum pedum meorum.
 Quæ est ista domus, quã ædificabitis
 mihi? & quis est iste locus quietio-
 nis meæ? Manus mea fecit hæc omnia.

*Quid triumphi referebant Iudei de
 s. Stephano?*

Nihil omnino: Non enim poterant
 resistere sapientiæ, & spiritui qui loque-
 batur. Et hic demum uerè completum
 est, quod prædixit Christus Matth. 10.
 Ne sitis solliciti, quid aut quomodo di-
 scuti sitis. Nam in ipso tempore dabi-
 tur uobis, quæ loquamini. Neque enim
 uos estis, qui loquimini, sed spiritus pa-
 tris uestri est, qui in uobis loquitur. Et
 apud Lucam 21. Dabo uobis os & sapi-
 entiam, quibus contradicere, & resiste-
 re non poterunt omnes aduersarij ue-
 stri.

G

ACTVVM APOST.

Quis secundus erat aries Iudaeorum
aduersus S. Stephanum?

Cum disputando aduersus eum pra-
ualere non possent, adornabant viros
quosdam qui ipsum accusarent, Quis
dicebant: Audiuimus eum diras euo-
mentem blasphemias, & contumelias
aduersus locum sanctum hunc, legem,
Mosen, & aduersus ipsum quoque
Deum.

Quid efficiebant isti huiusmodi ca-
lumnijs?

Commouebant populum, & senio-
res, & scribas, atq; inuadentes corripue-
runt eum, & adduxerunt in concilium.

Quid agebant coram senatu?

Statuerunt falsos testes, qui dicerent:
Homo iste non cessat loqui uerba con-
tumeliosa aduersus locum sanctum hunc,
& legem. Audiuimus enim eum dicen-
tem: Iesus Nazarenus iste demolietur
locum hunc, & mutabit instituta, quae
tradidit nobis Moses.

Instituabat etiam Stephanus Apologiam? Sic:

C A P V T VII.

Sic: Quum summus pontifex dice-
 ret: Num hæc ita se habent? Stephanus
 omnium liberrimè se defendebat, & di-
 cebat: Viri fratres & patres, audite:
 Deus gloriæ apparuit patri nostro Ab-
 brahæ, cum esset in Mesopotamia, pri-
 usq̃ moraretur in Charrâ, & dixit ad il-
 lum: Exi de terra tua, & de cognatione
 tua, & ueni in terrâ quamcunq; môstra-
 uero tibi. Tunc exiit è terra Chaldæorû,
 & habitauit in Charram. Et inde postq̃
 mortuus est pater eius, trâstulit illum in
 terrâ hanc, in qua nunc uos habitatis. Et
 nō dedit illi hæreditatem in ea, ne uesti-
 gium quidē pedis: & repromisit illi eam
 se daturum possidendam, & semini eius
 post ipsum, cum nō haberet filium. Lo-
 cutus est autē Deus sic, quod futurum
 esset semen eius inquilinum in terra alie-
 na: quodq; seruituti illud subiecturi es-
 sent, & malè tractaturi annis quadring-
 gentis. Et gentem, cuiuscunq; seruierint,
 iudicabo ego, dixit Deus: Et post hæc
 exiit, & seruiet mihi in loco hoc.

ACTVVM APOST.

Et dedit illi Testamentum circumcissionis: atque hic genuit Isaac, & circumcidit eum in die octauo: & Isaac genuit Iacob, & Iacob genuit duodecim patriarchas. Et patriarchæ inuidia moti, Ioseph uendiderunt in Aegyptum. Et erat Deus cum eo, & eripuit eum ex omnibus afflictionibus eius, & dedit ei gratiam & sapientiam coram Pharaone rege Aegyptiorum. Et constituit eum præfectum super Aegyptum, & super totam domum suam. Venit autem famemes in uniuersam terram Aegypti & Chanaan, & afflictio magna: nec inueniebant cibos patres nostri. Cùm audisset autem Iacob esse frumenta in Aegypto, misit patres nostros primùm: & cū iterum misisset eos, agnitus est Ioseph à fratribus suis, & innotuit Pharaoni genui Ioseph. Misso autem nuncio Ioseph, accersuit Iacob patrem suum, omnemque cognationem suam in animabus septuaginta quinque. Et descendit Iacob in Aegyptum, defunctusque est ipse & patres nostri,

C A P V T VII.

nostri, & translati sunt in Sichem: & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argenti à filijs Emor, filij Sichem. Atq; sic satis prolixam & longam habebat orationem, qua primùm Iudæis respōdebat ad ea, queis prætendebant falsò, quòd Deum blasphemaret.

Quomodo uerò refellebat id quo prætendebant, quòd Mosē contumelijs obrueret?

Sic inquebat: Quum autem appropinquaret tempus promissionis, de qua iurauerat Deus Abraham, creuit populus & multiplicatus est in Aegypto, donec exortus est alius rex, qui non nouerat Ioseph. Hic circumueniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos, ne foetus essent uitales. Eodem tempore natus est Moses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris. Expositum autem illum sustulit filia Pharaonis, & nutriuit eum sibi uice filij. Et eruditus est Moses omni sapientia Aegypti.

ACTVVM APOST.

ptiorum: & erat potens in factis & in
dictis. Vt uerò expletum est ei quadra-
ginta annorum tempus, subiit in cor
eius, ut inuideret fratres suos filios Israël.
Et cum uidisset quendam iniuria affictum,
defendit eum, & ultus est uicem eius
qui affligebatur, percussit Aegyptio.
Existimabant autem intelligere fratres
suos, quòd Deus per manum ipsius da-
ret salutem illis. At illi non intellexerunt.
Et sequenti die conspectus est illi-
lis litigantibus, & redegit eos in cõcordiam,
dicens: Viri, fratres estis, cur uos
in uicem læditis? Cæterùm is qui iniuriam
faciebat proximo, repulit eum, dicens:
Quis te cõstituit principem ac iudicem
super nos? Nunquid interficere me tu uis,
quemadmodum interfecisti heri
Aegyptium? Fugit autem Moses ad
dictum hoc, & factus est aduena in terra
Madian, ubi generauit filios duos.
Et expletis annis quadraginta, apparuit
illi in deserto montis Sina angelus Do-
mini in flammeo incendio rubi. Moses
autem

C A P V T VII.

autem ut cōspexit, admiratus est uisum.
 Porrō cū accederet ut attenderet, facta est ad eum uox Domini: Ego sum
 Deus patrum tuorum, Deus Abrahā,
 Deus Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus
 autem Moses, non audebat attendere.
 Dixit autem illi Dominus: Solue
 calciamentum pedum tuorum. Locus
 enim in quo stas, terra sancta est. Vidi,
 uidi inquā, afflictionem populi mei qui
 est in Aegypto, & gemitum eorū audiui,
 & descendi ut eruam eos. Nūc uenito,
 & mittam te in Aegyptū. Hunc
 Mosen quē negauerunt, dicentes: quis
 te cōstituit principem & iudicem? hūc
 inquā, Deus principem & redemptorem
 miserat per manum angeli, qui apparuerat
 illi in rubo. Hic eduxit illos, addens
 prodigia & signa in Aegypto, & in
 rubro mari, & in deserto annis quadraginta.
 Hic est Moses qui dixit filiis
 Israēl: Prophetā suscitabit uobis Deus
 uester ē fratribus uestris, similem mei, illum
 audietis. Atq; hæc est laus Mosis.

ACTVVM APOST.

Quid respondebat ad eam calumniam, quæ
erat, quòd legem criminaretur?

Ad hunc sanè modum respondebat:
Hic est Moses, qui fuit in congregatio-
ne in solitudine cū angelo, qui loqueba-
tur ei in mōte Sina, & cum patribus no-
stris, qui accepit sermonem uiuum ut da-
ret nobis: cui noluerunt obedire patres
nostri, sed repulerunt & auersi sunt cor-
de suo in Aegyptum, dicentes & Aa-
ron: Fac nobis Deos qui præcedant
nos. Mosi enim huic, qui eduxit nos de
terra Aegypti, nescimus quid acciderit.
Et vitulum fecerunt in diebus illis, &
obtulerunt hostiam simulachro, & læta-
bantur super operibus manuum suarū.
Conuertit se autē Deus & tradidit eos,
ut colerent militiā cœli: sicut scriptum
est in libro prophetarum. Num uicti-
mas & hostias obtulistis mihi annis
quadraginta in deserto, domus Israël:
& suscepistis tabernaculum Moloch, et
sydus dei uestri Remphā, figuras quas
fecistis ad adorandum eas. Et transi-
feram

C A P V T VII.

feram uos ultra Babylonem .

*Quo pacto calumniam de templo subrefas
etiam confutabat ?*

Dicebat: Tabernaculum testimonij
fuit patribus nostris in deserto, sicut or-
dinauerat illis, loquens ad Moſen ut fa-
ceret illud ſecundum formam, quam ui-
derat. Quod & induxerunt, qui ſucceſ-
ſerunt, patres noſtri cum Ieſu in poſſeſ-
ſionem gentium: quas expulit Deus à
facie patrum noſtrorum, uſque ad dies
Dauid: qui inuenit gratiã corã Deo,
& periit ut inueniret tabernaculũ Deo
Iacob. Solomõ autem ædificauit illi do-
mum: ſed excelliſſimus ille non in ma-
nu factis templis habitat: ſicut prophe-
ta dicit: Cœlum mihi ſedes eſt, terra au-
tem ſcabbellum pedum meorum. Quã-
domum ædificabitis mihi, dicit Domi-
nus: aut quis locus requietionis meæ
eſt? Nonne manus mea fecit hæc om-
nia? Hæc cõp laus templi eſt.

*Quid agebant Iudæi in concilio confidentes,
ad magnificam hanc reſponſionem S. Stephani?*

ACTVVM APOST.

Intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, uiderunt faciem eius tanquam faciem angeli. Alij homines quando sunt in periculo mortis, trepidant, & ex-pauescunt, & tremiscunt, aut color ipsis natiuus quasi decutitur, aut ipsi etiam prorsus intercidunt, sed Stephanus in media etiam morte, lætum & alacrum in Deo obtinet uultum. Hocque faciebat, quod bonam fiduciam, & pacem erga Deum haberet.

Quomodo tandem S. Stephanus predicationem suam concludebat?

Quum animaduerneret, quod in instituto suo malo & impio pergerent, uolebat inde ipsos diuellere, arguebat ipsos acriter, dicens: Duri ceruice & incircumcisi corde et auribus, uos semper Spiritui sancto resistitis: sicut patres uestri, ita & uos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres uestri? & occiderunt eos, qui prænucciabant de aduentu iusti illius, cuius uos nunc proditores & occisores fuistis: qui accepistis legem

C A P V T VII,

legem per dispositiones angelorū, nec seruaſtis. Hic propter tria peccata ipſos arguit, Nempe quòd Spiritui ſancto reſiſtant, prophetas occiderint, & in Chriſto, totius mundi ſaluatore, proditi-
tionem, deſertionem & latrocinium cō-
miſerint.

Quid ad uehementem hanc caſtigatio-
nem faciunt?

Audientes hæc, diſſecabantur cordi-
bus ſuis, & ſtridebant dentibus ſuis in
eum. Q. d. uellet. Quem admodum ca-
nes rictus diducunt, & nudant dentes
frendentes qui ipſos ex undarum peri-
culis, aut uinculis uolunt liberare, Ita
impij illi nullam bonam & ſalutarē ad-
monitionem admittebāt, ſed potius in-
ſurgebant aduerſus Stephanum uirum
Dei manibus pedibusq̄.

Vt S. Stephanus ſeſe geſſit in ira lu-
deorum?

Cū autem eſſet plenus Spiritus ſan-
cto, intentis in cœlū oculis, uidit gloriā
dei, & Jeſum ſtantē à dextris Dei. Q. d.
uellet,

ACTVVM APOST.

uellet. Existimatis ut qui Iesum Nazarenum antea crucifixistis, nunc quod tyrannico uestro furore nomen eius & potentiam extirpare posse: sed euentus impijs conatibus uestris nullo modo respondebit, Quia Iesum ad dexteram Dei stare uideo, ut Dominum cœli & terræ paratum ad me iuuandum, & in omnibus meis afflictionibus consolandum. Quare quamuis & me nunc occidatis, tamen cum Christo Iesu in æternum regnabo, et unâ cum ipso lætabor in resurrectione iustorum, & uita æterna.

*Quid iudæi parabant ad hanc Stephani
responsionem?*

Non aliter faciebant, quàm si multis demoniorum legionibus obruti essent, alitè uociferabantur, & aures suas obturabant, & impressionem in ipsum faciebant unanimiter, & eiectum è ciuitate lapidabant. Hic habetis omnium tyrannorum, & Christianæ ecclesiæ latronum arma, argumēta, & scripta, quibus Christianos oppugnare solent. Acutus iu
dex

· T C A P V T V I I .

deus apud ipsos optimus scilicet doctor
est, is Euangelicos hæreticos (quos cris-
minantur) citra omne negocium pros-
figare nouit.

Atqui hoc rectum non est, sed tyrannis?

Ne uideantur contra legem facere,
primùm testes adesse, & Stephanum la-
pidare coguntur. Atq; ut eò aptiores &
habiliores sint ad lapidandum, deposue-
runt uestimenta sua ad pedes adolescen-
tis, qui uocabatur Saulus, & lapidabant
ipsum.

*Quid uerò Stephanus agebat dum la-
pidaretur?*

Clamabat & dicebat: Domine Iesu,
suscipe spiritum meum, positis autē ge-
nibus clamauit uoce magna: Domine
ne statuas illis peccatum hoc. Ecce in-
gentem & feruentem Stephani dilectio-
nem: pro seipso orat stans, sed pro ini-
micis suis flectit genua, & orat uoce al-
ta. Et in hoc exemplo conformis factus
est Christo. S. Augustinus dicit, quòd
hæc Stephani oratio Paulum conserva-
uerit,

ACTVVM APOST.

uerit, qui uehemens Christianorum per-
secutor existerat.

Qualem Stephanus exitum sortiebatur?

Quum orasset obdormiuit. Christiano-
rum mors non est mors, sed obdor-
mitio. Vt Christus de Lazaro refere-
bat, qui obdormierat, Ioan. 11. Lazarus
amicus noster obdormiuit. Et S. Paulus.
1. Thessa. 4. Nolumus uos ignorare
de ijs, qui dormiunt, &c. Hanc gratiam
Christus nobis peperit sua morte, ut
placidè moremur, & mors ipsa nihil
molestiarum adferret. Vt dicit Ioan. 8.
Amē dico uobis, si quis sermonem meum
seruauerit, is mortem non uidebit
in æternum. Q. d. uellet: Verbum
ita coronabit ipsum, ut in pace Domini
requiescat, & placidè obdormiat. Ver-
bum dico, eum per diabolum, mortem,
& infernum intactum & illæsum trans-
feret sine omni malo ad uitam æternam.

*Quor S. Lucas describit uitam & mortem
Stephani tam proprie & graphicè?*

Non

CAPVT VIII.

Non ob id, quasi humana laude opus habeat, sed ut Christiana ecclesia habeat exemplum, unde discat, quod non solum diuitiæ, honor, potentia, sanitas, integritas & uita dona Dei sint, sed & afflictio, tribulatio, aduersitas, persecutio, morbi, infirmitas, crux, passio, & mors. Cuiuscumque enim Deus crucem, passionem uel mortem imponit, propter iusticiam, illi & spiritum, ut in cruce, & morte persistat, mittit, tandemque, ut S. Stephano factum est, uitam æternam consequatur. Hoc largiatur nobis Deus omnipotens. Amen.

CAPVT VIII.

Quid nobis hoc caput tradit?

Quinq; Primùm furorẽ Sauli contra Christianos, & quomodo dispersi sint in oēs regiones, Deinde Stephani sepulturã, Tertiò Philippi prædicationẽ in Samaria, Quarto nequitiam & malignitatẽ Magi Simonis. Quintò cõuersionẽ Caudaces, præfecti reginẽ æthiopia,

ACTVVM APOST.

æthiopum, & baptisimū. In summa, ca-
put octauum ostendit, quomodo in pri-
mitiua ecclesia, post mortem Stephan-
res confecta sit.

Quid dicit Lucas de Saulo?

Sic dicit: Saulus consenserat in ne-
cem eius.

*An uerò istud usq; adeo enorme erat
& horrendum peccatum?*

Sic: Nam Romanorum .i. ait: Qui quæ
Dei iusticiam nouerint, nempe quod
qui talia faciunt, digni sint morte, non
solùm ea faciunt, uerùm etiam assenti-
untur ijs qui faciunt. Quamuis enim
in concilio Iudæorum sedisset, non sen-
tentiam, ut summi sacerdotes tulisset,
nec etiam ut falsi testes, Stephanum lapi-
dasset, tamen testium uestimenta custe-
dit, & cōsensit in mortem eius, & in ea
parte grauius peccauit atq; cæteri, id
quod ex furore eius postea & minitatio-
ne adparet.

Quid ergo Saulus agebat?

Deuastabat ecclesiam, per singulas
domos

C A P V T V I I I .

domos intrans, trahensq; uiros ac mulieres tradabat in custodiam. Non contentus erat persequi ecclesiam, sed in aedes Christianorum quoq; impetum faciebat, in quibus tamen ex formula iurum tutus esse quilibet debebat. Et inter Christianos non alio sanè modo sauebat, quàm lupus inter oues, Nec mulierculis etiam parcebat, quarum tamen respectum habent crudelissimi quicq; hostes.

Quantum ergo uideo, malè habuit ecclesia eo tempore?

Non quidem satis benè. Facta enim in illo die persecutio magna aduersus ecclesiam, quæ erat Hierosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter Apostolos.

Quæ istius persecutionis caussa existerat?

Quum Deus Stephanum nõ ex manibus Iudæorum, ut Apostolos ex carcere eripuisset, addebatur ipsis animus, incipiebant aduersus novos Christianos furere & fremere, clamitantes: Vbi

H

ACTVVM APOST.

ergo Deus ipsorum est, Mediator ipso-
rum, & auxiliator? quo freti minitaban-
tur nobis, & insultabant? Quir ipsis
non adest? Quir non defendit ipsos?
Actum est de Iesu Nazareno, auxiliu-
m eius profligatū est, Vt & summi sa-
cerdotes, & scribæ Christum in cruce
pendentem calumniabantur, & illude-
bant, ut Matth. scribit cap. 27.

Quomodo fit, ut Apostoli Hieroso-
lymis consideant?

Quod Apostoli, ut prædicatores,
manent, & ecclesia, ut auditores, discer-
dunt, Dei uoluntas est, & dispositio,
idque propter tres potissimum caus-
sas.

I.

Vt mundi sapientia destruat, &
ad stultitiam redigatur. An nō insignis
erat stultitia, quod sacerdotes summi,
& seniores Iudeorum Euangelium uel
lent supprimere, nec tamen Doctores
ipso & prædicatores inuaderent, sed
discipulos & auditores. Num stultitia
etiam

CAPITULUM VIII.

etiam agere potuissent: Bonus enim
præceptor discipulos nanciscitur: & fi-
delis uerbi prædicator assequitur audi-
tores. Aiunt: In discessu Petri, Paulus
reuertitur.

II.

Vt manifestetur mundo, quòd tyran-
ni & persecutores nullam habeant pos-
sentiam, nisi adfuerit uoluntas Dei.
Nam & capilli capitis nostri omnes nu-
merati sunt, de quibus ne minimus eti-
am decidit sine patris uoluntate. Mat-
thæi 10.

III.

Vt Euangelium in alijs etiam locis
propagetur, ad consolationem & cre-
ctionem multorum.

Quis S. Stephanum sepeliebat?

S. Lucas insit: Curauerunt unã Ste-
phanum uiri religiosi, feceruntq; plan-
ctum magnum super eum. Vt Christus
dulcissimus noster honorificè sepultus
est ab Iosepho, & Nicodemo, Ita & S.
Stephanus honore magno sepultus &

ACTVVM APOST.

curatus à uiris religiosis, & uerè Christianis.

*Quar ipsi lugent s. Stephanum. Dicit namq̃
s. Paulus, mortuos non esse defle ndos. 1.*

Thessa. 4.

Christiani non faciunt planctum super Stephanum, quasi omnino de ipso actum sit: Sciebāt enim quòd spiritum suum in manus Dei commisisset, & in Domino Christo obdormiuisset, Credebant etiam, quòd in ultimo iudicio resurrecturus esset à mortuis, & conregnaturum Christo in perpetuum. Sed ob id deflēt eum, quòd ecclesia tam probò & fideli ministro spoliata sit, ut & filij Israēl Ioseph in Aegypto, & Moyses in deserto lugebant.

Quid agunt discipuli dispersi ?

Dispersi peragrabant adnunciantes sermonem Dei. Hic describit quānam utilitas ex persecutione ecclesiae peruenit, nempe propagatio Euangelij. Quò longius enim discipuli diffugiebant, eò magis & latius uerbum Dei disseminat.

C A P V T V I I I .

disseminabant. Antea Euangeliū pau-
cis tantū Hierosolymis cognitū erat,
nunc uerò in persecutione Christiano-
rum, etiam ad exterās regiones perue-
nit.

Quomodo hoc fiebat?

Philippus peruenit in ciuitatem Sa-
maria, ac prædicabat illis Christum. In-
tendebant autem turbæ ijs quæ à Phi-
lippo dicebātur, unanimiter audientes
& uidentes signa quæ ædebat. Spiri-
tus enim immundi è multis, qui ab illis
tenebantur, exhibāt, clamantes uoce ma-
gna. Multi autem paralytici & claudi
sanati sunt. Et factum est gaudium ma-
gnum in illa ciuitate. Hic Philippus
unus ex septem delectis fuit, in Samari-
am uenit, & rete tendit Euangelij, & a-
pit, ut Christus ait, Matt. 13. bonos pa-
rit & malos. Neq; enim soli Samarita-
ni credebant & baptizabantur, sed &
Simon ipse Magus credulus fiebat, &
baptizabatur, Philippoq; adhærebat,
atq; uidēs facta et signa, obstupescibat.

ACTVVM APOST.

Quis ille Simon erat?

Vir quidam nomine Simon, qui antè in ea ciuitate artem exercuerat magicam, ac gentem dementauerat Samariae, dicens se esse quempiam magnum, cui auscultabant illi, à minimo usque ad maximum, dicentes: Iste est uirtus Dei, quæ uocatur magna. Auscultabant autem ei propterea quòd multo tempore magicis artibus dementasset eos. Cùm uerò credidissent Philippo Euangelizanti de regno Dei, deq; nomine Iesu Christi, baptizabantur uiri simul ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit, & cùm baptizatus esset, adhærebat Philippo.

Quomodo ipsi diabolus, magister eius, auxiliatur?

Satan uidebat, quòd tyrànica sua persecutione, qua Christianos adfligebat, nihil efficeret, sed multò magis Euangelion promoueret, præter opinionem & expectationem. Quò ergo ipsius consilijs euentus minimè responderet, aliud sibi

C A P V T VIII.

sibi in animū inducit, curat ut Simon ille Magus Philippo nō resistat, sed baptizetur, & ficto corde fiat Christianus, Sed nec eo modo Satā quicq̄ efficiebat.

Percrebuit etiam hæc fama?

Quum autem audissent Apostoli, q̄ erāt Hierosolymis, q̄ recepisset Samaria sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum ac Ioannem. Qui cūm descendissent, orauerunt pro ipsis, ut acciperent Spiritum sanctum.

Passusne est Petrus se ab Apostolis mitti & oblegari, uidebatur enim tum quasi omnium caput?

Hæc historia fortis est aries contra Papatum. Nam si Petrus quasi caput ecclesie habetur ex mandato Dei, quid permittit se ab alijs oblegari, an non potius subisset periculum corporis & uitæ, quo Dei ordinatio in suis manibus maneret? Sed hæc nubes papistæ nondum fregerunt.

Vnde constat Magi Simonis nequitia?

Quum uisideraūt Simon, quod per

ACTVVM APOST.

impositionem manuum Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecunias, dicens: Date & mihi potestatem istam, ut cuiuscumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum.

Quid ipsi respondent?

Petrus autem dixit ad eum: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs parari. Non est tibi pars neque sors in ratione hac: cor enim tuum non est rectum coram Deo. Resipisce igitur ab ista malitia tua, & roga Deum si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & colligatione iniquitatis uideo te esse.

Quid Magus respondet?

Respondens autem Simon, dixit: Precemini uos pro me apud Dominum, ne quid eueniat in me horum quæ dixistis. An hæc uerba Simon protulerit ex metu Apostolorum, aut ex candido pectore, quod conuerti uoluerit, incertum est. Sed hoc liquet, alienam precationem

C A P V T V I I I .

tionem nihil conferre, nisi & is pro quo
oratur, se ad Deum uerè conuerterit, et
noua in Christo creatura facta sit. Nam
& Moses frustra pro rege Pharaone
supplicabat, & Samuel pro rege Saul.

Quem refert Simon?

Simon Magus figura est eorum, qui
in rebus diuinis, dolo & fraude agunt,
quorum ipse multos post se reliquit,
Nempe istiusmodi homines, qui multum
de Euangelio gloriantur, nō quòd
ita uel curent uel ament Euangelium,
sed quòd inde suum lucellum & com-
modum corrodant. Verùm increpatio
hæc: Pecunia tua tecum sit in perditio-
nem, benedictio est super uniuersum
Papatum, si Euangelium non doceant,
aut cōfiteantur: super omnes eorum di-
gnitates, præbendas, dominicas, feuda,
absolutiones, indulgentias, fraternita-
tes, peregrinationes sacras, mortuorū
uigilias, & animarum exequias. Qui
nisi aliam & meliorem uitam institu-
erint & gesserint, quàm ea uel nunc etiã

ACTVVM APOST.

dum in Papatu est, uel fuit, & conuersi fuerint ad Deum uerum, & poenitentiam ueram & iustam, proculdubio ipsis nihil aliud fiet, quàm quod & hic Simoni Mago accidit.

Manebantne Petrus & Ioannes apud Philippum in Samaria ?

S. Lucas ita scribit : Et illi quidem testificati & locuti sermonem Dei, reuersi sunt Hierosolymam, & multis oppidulis Samaritanorum Euangelizabant.

Quid uerò faciebat Philippus ?

Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens : Surge, & uade meridiem uersus, ad uiam, quæ descendit ab urbe Hierosolymorum ad ciuitatem Gazam : hæc est deserta. Et surgens abiit. Hic uidetis obedientiam Philippi. Non querit : quid in deserto agam, prædicabo uolueribus, prædonibus, aut latronibus ? Sed secundum exemplum Abrahamæ obediens est : Et ecce uir Aethiops, eunuclus præfectus Candaces

C A P V T V I I I .

reginae Aethiopum, quem praefecerat
 uniuersae gazae suae, uenerat adoratus
 Hierosolymam, & reuertebatur se-
 dens super currum suum, legebatq; E-
 saiam Prophetam. Dixit autem spiritus
 Philippo: Accede, & adiunge te ad cur-
 rum istum. Accurrens autem Philippus,
 audiuit eum legentem Esaiam Prophe-
 tam, & dixit. Intelligis ne quae legis?
 At ille ait: Quinam enim possim, nisi
 aliquis dux uiae mihi fuerit? Roga-
 uitq; Philippum, ut ascenderet, sederetq;
 secum. Considera hic admirabilem hu-
 militatem praefecti. Qui nostro seculo
 uel exiguum potentiae nactus est,
 nescit quibus modis satis alios praese-
 contemnat, & sibi persuadet se nemine
 opus habere, se solum omnia scire,
 non tantum in ciuilibus, sed & in spiri-
 tualibus rebus. Vt Pharisei ad coecum
 a natiuitate dicebant, Ioan. 9. Tu totus
 natus es in peccatis, & nos doces: &
 eiciebant eum. Quod si hic praefectus
 Philippum, ut hominem simplicem,
 stulum

ACTVVM APOST.

stultum habuisset, nunquam certè ad cognitionem Christi peruenisset, & salutem consequutus esset. Iam uerò humiliter suscipit Philippum, confitetur ignorationem mentis suæ, & oratur ut uelit se erudire. Ibiq; demum Christi cognitionem & uitam æternam consequitur.

Quidnam legebat præfatum ille in Propheta Esaia?

Summa eorum quæ legebat, erat: Tanquàm ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coràm tōdente semittus, sic non aperuit os suum. In humilitate ipsius iudicium eius sublatum est. Generationem autem eius quis enarrabit? Quoniam tollitur de terra uita eius. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo propheta dicit hoc: de se, an de alio quopiam? Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à scriptura ista, prædicauit illi Iesum. Nō est propheta inter omnes, Esaia qui & clarius & solidius de Christo

C A P V T V I I I .

sto scribat : Ob id & iure hic praefectus
eum legit.

Quid adfert illi haec lectio ?

Dum irent per uiam, dicit Lucas, uen-
nerunt ad quandam aquam. Et ait eu-
nuchus: Ecce aqua, quid uetat quo mi-
nus baptizer? Dixit autem Philippus:
Si credis ex toto corde, licet. Et respon-
dens ait: Credo filium Dei esse Iesum
Christum. Et iussit sisti currum, ac de-
scenderunt ambo in aquam, Philippus
simul & eunuchus: & baptizauit eum.
Hic uide ardentem fidem huius praefecti,
quia ipsemet rogat pro baptis-
mo.

Quid fiebat post baptismum?

Quum ascendissent ex aqua, spiritus
Domini rapuit Philippum: nec ampli-
us uidit eum eunuchus. Ibat enim per uia-
am suam gaudens. Atque hic impleta est
scriptura, Roma. 5. Iustificati igitur per
fidem in Christum pacem habemus ergo
Deum.

Quo autem se proripiebat Philippus?

Philippus

ACTVVM APOST.

Philippus repertus est Azoti, & pertransiens Euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec ueniret Cæsaream. Et hic utilitatem persecutionū Christianorum hominum. Iudæa, Samaria, Palestina, & Mauritania ad Euangelium perueniunt, & filij Dei fiunt.

CAPVT IX.

Quæ est summa huius capituli?

DICIT de conuersione Pauli, & quomodo à Deo ad doctorē gentium electus & uocatus sit, & quid prædicauerit, quæque signa & prodigia adiderit.

De qua tribu Israëlitis erat hic Paulus?

Ex tribu Benjamin, Quia ita Genes. 49. scriptum est: Vocauit autem Iacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annunciem quæ uentura sunt uobis in diebus nouissimis. Et benedicens Benjamin inquit: Benjamin lupus rapax, mane comedet prædam, & uespere di-

uidet

CAPVT IX.

uidet spolia. Hæc Prophetia impleta
 est in Paulo. Nam quemadmodum nas-
 tura lupi fert, si irruptionem fecerit in
 ouile, & habuerit oportunitatem, non
 prius desinere macando, q̄ omnes iu-
 gulauerit. Ita & Paulus agebat, ut Lu-
 cas hic scribit: Saulus autem adhuc spi-
 rās minas ac cædē aduersus discipulos
 Domini. Hoc est: uehementer contra
 Christianos ferebatur, in tonabat et irrū-
 pebat crudeliter: cursitabat hinc inde p̄
 domos, per ciuitates, per pagos, extrahe-
 bat Christianos uiolēter, nec ulli q̄dem
 homini parcebat, neq̄ uiris, neq̄ fr̄emis
 nis: et offerebat tradebatq̄ eos in manus
 hostium. Atq̄ quia legis & prophetas
 rū peritus esset, omnino ista reiecta esse
 nolebat, Vnde & summum sacerdotē
 conueniebat, & sollicitabat ipsum de li-
 teris Damascum ad Synagogas, ut si
 quos huius uix & uitę inueniret mulie-
 res seu uiros, uinctos Hierosolymam
 duceret. Ecce lupum rapacem & perse-
 cutorem discipulorum Christi.

ACTVVM APOST.

Quo pacto autem conuertitur?

Cū iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco. Et subito circumfulgurauit eū lux de cælo, collapsusq; in terram, audiuit uocem, dicentem sibi Saul Saul, quid me persequeris? Dixit autem: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Iesus quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulos calcitrare. Is tremens ac stupens dixit: Domine, quid me uis facere?

Cur Deus tāa potentia Paulum conuertit: Tamen id nulli unquā alij fecit, neq; Zachæo, neq; Petro, neq; Magdalena, neq; latronem in cruce pendenti?

Christus hoc exemplo demonstrare uult, publicanos & peccatores multo citius conuersum iri, q̄ Phariseos, & iustiticiarios, ut et Christus ipsis exprobrat Matth. 21. Publicani & meretrices præcedent ipsos in regnum cælorum. Nō quod externa probitas & iusticia non bona sit, sed quia ipsi in ea gloriantur illicitē, et reliquos deo gratos uituperāt.

C A P V T IX.

Quid est, quòd Dominus ait: Ego sum

Iesus quem tu persequeris?

Hoc indicat, quòd unum sit corpus cum sua ecclesia, & qui lædit unum membrũ, lædat ipsum, ut ait per Prophetam Zachariam: Qui uos offendit, pupillam oculi mei offendit, & Matth. 25. Quod fecistis minimis ex meis fratribus, id mihi fecistis.

Quid est, quòd ait: Difficile tibi erit, contra stimulum calcitrare?

Vult eo significare, quòd illi qui Evangelio & Christianos persequuntur, sibiipsis maximam calamitatem adferant.

Da exempla.

Rex Pharao persequabatur filios Israël, sed ad æternam suam ipsius perniciem, & excidium. Iudæi persequabantur & occidebant Christũ, sibiipsis ad sempiternam etiam perditionem.

Quid accidebat pauli comitibus?

Viri, ait Lucas, qui ipsi comites erant, stabant, & obstupescabant; audiebant

ACTVVM APOST.

enim uocem, & neminē uidebant. *Cap. xi. 26.* huius uoluminis, confitetur Paulus apud regem Agrippā, quòd omnes in terram prociderint, Aequum enim est, ut illi qui scelerum socij existunt, etiam pœnarum participes sint. Pharaonis operæ in eo erant, ut filios Israël supprimerent, Ideo & cum suo Domino in mari rubro pari adfliguntur supplicio, eorū digno.

Sed quid Paulo accidebat?

Paulus de terra sese erigebat, & cōm oculos suos recluderet, neminem uidebat: Comprehendebant autem ipsum manu, & Damascum perducebant, & per tres dies non uidebat, & nihil edebat, nihilq; bibebat. En mirabilia Dei, Paulus peregrinabatur stipatus suis comitibus, ut Christianos uinctos Hierosolimam abduceret, iam actus fabulæ introuertitur, & uiri hi Paulum deducunt Damascum manibus cœcum. Ita fit, qui alteri foueam fodit, ipse in eā precipit.

C A P V T I X.

ceps feratur. Sic Haman Mardochæo
 cruce extruebat, & ipse ad illā suspen-
 debatur. Principes Persiæ Danielem in
 Leonum speluncam proijciebant, sed
 Daniel liberabatur, cæterū principes
 eo detrudebātur nollent uellēt omnes.
 Saul persequabatur Dauidem, sed per
 hanc persecutionem à toto suo regno,
 unā cum toto suo genere abdicabatur.

Quid agit Paulus Damasci?

Per tres dies nihil uidebat, nihil cibi, ni-
 hilq̄ potus accipiebat. Oportebat Pau-
 lum externē cœcum reddi, si uolebat
 internē illuminari. Eo enim tempore,
 quo corporeis oculis nihil cernebat, cer-
 nebat internis & spiritualibus oculis
 creatorem omnium rerum, ut gloria-
 tur in Domino, 2. Cor. 12. dicens: Noui
 hominem in Christo ante 14. annos, ne-
 scio an in corpore, uel extra corpus fue-
 rit, Deus scit. Is rapiebatur usq̄ in terti-
 um cœlum, imò in Paradisum, & au-
 diebat uerba, quæ non licet fari ho-
 mini. Ibi proculdubio Euangelion

ACTVVM APOST.

didicit, ut ipsemet Gala. 1. confitetur, dicens: Notum uobis fratres, facio, quod Euangelion, quod ego prædicaui, non ab homine sit, quia non ab homine accepi, nec didici, sed ex reuelatione Iesu Christi.

Quo pacto S. Paulus conuertitur?

Discipulus erat Damasci, nomine Ananias, ad illum dicebat Dominus in uisione: Anania. Et ipse respondebat: Adsum Domine. Dominus dicebat ad ipsum: Surge, & abi in uicum, qui uocatur rectus. & quæ e in domo Iudæ de Saulo Tarsensi. Ecce enim orat. Et uisit in uisione uirum, nomine Anania, ad se introeuntem, et manum sibi impo-
nentem, ut uideret rursus.

Quis era iste Ananias?

Hoc Paulus indicat in hoc ipso libro 22. capite: Erat uir pius secundum legem Dominus Ananias, famæ & existimationis bonæ, apud omnes Iudæos isthinc habitantes.

Quid respondebat Ananias Domino?

Dices

C A P V T IX.

Dicebat: Domine, ego audiui à multis de hoc uiro, quàm multum persecutionum sanctis tuis Hierosolymæ intulerit. Et accepit hic potestatem à summis sacerdotibus ligandi omnes qui inuocant sanctum nomen tuum. Q. d. Deus meus, quare uis me lupo tradere, aut in macellum? Hicq; est humanus timor: talis timor Mosis incussus erat, cum Deus ipsum ad Pharaonem mittere uellet. Itidem Hieremię, cum Deus ipsum ad Prophetam uocaret, & eligeret. Similiter & Ionę, cum Deus ipsum ad ciuitatem Niniuen mitteret, ad pœnitentiam adnunciandum.

Quomodo Dominus Ananiam consolatur?

Dominus dicebat ad ipsum: Abi, nã hic mihi uas electum est, ut nomen meum gentibus proponat, & regibus, & pueris Israël. Ego ostendam illi, quantum pati debeat propter nomẽ meum. Q. d. Mi Anania, quietus esto, noli timere, noli sollicitudine premi, putas ne me te trusurum ad lupum aliquem, aut

ACTVVM APOST.

latronem. Non ita est Anania, An non
 sunt 12. horæ diei? Ne turbetur cor tuū.
 Ego oīa bene curabo. Verū est, lupus
 fuit, sed ex lupo ouē feci, ex p̄secutore
 Christianorum, doctorem gentium, ex Phar
 risæo Apostolum, & testem, qui nomen
 meum ferat ad uniuersos populos. Ad
 eundem modum Deus Moſen cōsolat
 batur, dicens: Ego ero tecum, et affabo
 ori tuo, & edocebo te quid loquaris.
 Nec aliter Hieremiam erigit, dicēs: Ne
 tibi timeas, ego tecū ero. Et ad discipu
 los suos dicebat, Matth. 10. cap. Nolite
 timere eos qui corpus occidūt, animam
 occidere nequeunt.

Vt Paulus baptizatus est?

Ananias abiit, & ueniebat ad do
 mum, & imponebat ipsi manus, & dice
 bat: Amice frater Saul, Dominus misit
 me, qui tibi apparuit in itinere, cū te
 huc reciperes, ut rursus uisus tibi resti
 tuereſ, & implereris Spirituſancto. Et
 cōtinuò quasi squamę ab oculis eius ca
 debant,

CAPVT IX.

debant, & uidebat rursus: & surgens
baptizabatur, & capiebat cibū, & cōfir
mabatur. Sed manebat diebus aliquot
apud discipulos Damasci, & continuō
p̄dicabat Christū in synagogis, quōd
ipse filius Dei esset. Hæc est cōuersio,
hic est baptismus Pauli.

*Non poterat Christus illi uisum resti
tueri, eumq; baptizare?*

Potuisset facere, sed nolebat, Anani
am oportebat agere, ut ministerium uer
bi, & subministratio Sacramētorum in
uigore suo & uirtute manerent.

*Quomodo arridebat auditoribus præ
dicatio Pauli?*

Omnes stupore corripiebantur, qui
diebant, & dicebant: An non hic est is,
qui Hierosolymis persequebatur oēs,
qui hoc nomen inuocabant, quiq; ob id
huc sese contulit, ut uinctos ipsos ad sa
cerdotes abripiat. Verūm Paulus ma
gis magisq; confirmabatur, & collige
bat Iudæos qui Damasci erant, & con
firmabat quōd hic esset Christus.

ACTVVM APOST.

Quid autem iudæi dicebant ad hanc
Pauli concionem?

Post dies multos iudæi consilium in-
nibant, ut ipsum occiderent, sed notum
fiebat Paulo, quod intenterent sibi mor-
tem, quodq; noctes & dies adseruarent
portas, ut eum occiderent, Et adsumen-
bant ipsum discipuli de nocte, & mitte-
bant eum per muros in sportula quat-
dam. Quomodo hæc acta sint, ipse glo-
riatur in Domino. 2. Cor. 11. dicens: Da-
masci præses regis Arethæ, custodiam
adhibebat ciuitati Damascenorum, &
uolebat me comprehendere, & in spor-
tula per fenestros murorum demitte-
bar, & euadebam manus ipsius.

Detrectat ergo Saulus mortem pro-
pter nomen Christi.

Hic timor non erat, sed dispensatio
Dei, habebat enim mandatum à Deo,
ut nomē Christi ferret ad gentes, reges,
& filios Israël. Hoc necesse erat fieri.

An & rectè agebant discipuli, quòd
Saulum per moenia demittebant, &
infringe-

C A P V T IX.

infringebant civilem libertatem?

Quando in fontem hominem possumus eripere, cedant civiles leges diuinae legi, quæ est: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Etiam in Saulo confirmant ueram & Christianam philadelphiam, ut Christus docet, Ioannis 13. cap.

Quò proficiscitur Saulus, relicto

Damasco?

Gala. 1. dicit: Proficiscebar in Arabiam, & reuertebam Damascum, deinde tribus annis elapsis, reuehebam Hierosolymam causa uidendi Petrum, & manebam apud eum 15. diebus. Deinde ueniebam in regiones, Syriam & Ciliciam: cæterum de facie ignotus eram Christianis ecclesijs in Iudæa, deinde post 14. annos, reuehebam Hierosolymam cum Barnaba, & adiungebam Titum. Vnde dicit Lucas: Cum Saulus uenisset Hierosolymam, tentabat se iungere discipulis: & omnes timebant eum, non credentes, quod esset discipulus. Barnabas au-

ACTVVM APOST.

tem apprehensum illum duxit ad Apo-
stolos: ac narrauit illis, quomodo in uia
uidisset Dominum, & quòd locutus es-
set ei, & quomodo in Damasco fortiter
egisset in nomine Iesu. Et erat cum illis
uersans Hierosolymis, cum fiducia lo-
quens in nomine Domini Iesu. Loque-
baturq; & disputat aduersus Græcos;
illi uerò quærebant occidere eum.
Quod cùm cognouissent fratres, deduc-
erunt eum Cæsaream, & miserunt
Tarsum. Hoc initium est peregrinatio-
nis Paulinæ à Damasco in Arabiam
& Hierosolymam, à Hierusalem Cæsa-
riam, & Tarsum Ciliciæ. Atq; inde die-
scimus obedientiam Pauli erga Deum,
& fraternam charitatem erga oēs hoies.

*Sed quomodo habebat Christiana ecc-
lesia eo tempore?*

Congregatio habebat pacem per to-
tam Iudæam regionem, Galilæam, & Sa-
mariam, & ædificabatur: & ambulabant
in timore domini, & implebantur gau-
dio Spiritu sancti.

Vnde

C A P V T IX.

Vnde proueniebat subitum illud gaudium
ecclesie?

Ex misericordia Dei, idē potissimū
propter duas causas. Primo, quōd De
us ecclesie suae pacem dare potest quā
do uult, compresso & penitus deleto ty
rannorum furore & minis. Deinde eti
am, quōd Deus post magnas calamita
tes, citō solet consolari.

Da exempla.

Mulier (dicit Christus) quando parit,
habet tristitiam, cū hora eius aduenit:
edito aut puerō, obliuiscitur doloris. p
pter gaudium quod ex eo cōcepit, quōd
homo prodierit in mūdum. Intuemini
hyemē & aestatē, Qui prius hyemē nō
uidisset, & uideret iam omnia niuibus
obducta esse, & glacie cōgelata & cōstri
cta, is de mūdi cōditione planē despe
raret, At qui tamen prouerbiū est: du
ra hyems, hoc est, frigida, profert & bo
nam estatē. Quanto hyems frigidior,
tanto fertilior & aestas insequens. Sic
Christianum fertur gaudium aeternū,
de

ACTVVM APOST.
deuorato infortunio, Ioan. 16. capite.

Quid Petrus interea agit?

Factum est autem, ut Petrus, dum peragraret per omnes, deueniret etiam ad sanctos, qui habitabant Lyddæ. Reperit autem ibi hominem quendam, nomine Aeneam, annis iam octo decumbentem in grabbato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus: Aenea, sanet te Dominus Iesus Christus. Surge, et stete tibi ipsi. Et continuo surrexit, & uiderunt eum omnes qui habitabāt Lyddæ & Assarone, qui conuersi sunt ad Dominum.

Adibatne etiam Petrus defunctos sanctos, Patriarchas, Abraham, Isaac, Iacob, & Prophetas?

Non: Sed uiuos sanctos. Hoc est, qui nuper uerbum susceperant Lyddæ.

Atqui non multum bonorum operum ediderant isti, quomodo ergo sancti esse poterant?

Bona opera neminem iustificant, sed sola fides in Iesum Christum: Christus solus

CAPVT IX.

solus est nostra sanctificatio. Quicumque enim crediderit, quod pater sibi remiserit propter Christum omnia peccata, sanctus est coram Deo. Primum per fidem sancti & iusti sumus, deinde bonos adferimus fructus.

Accedebatne Petrus præterea & alia miracula?

Lyddæ sanabat paralyticum Aeneam; Hic Ioppæ Tabitham resuscitat.

Qui hoc fit?

Ioppæ autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleemosynis quas præstabat. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lauisent, posuerunt in cœnaculo. Cum autem uicina esset Lydda Ioppæ, ac discipuli audissent, quod Petrus esset in ea, miserunt ad eum, rogantes, ne grauarietur uenire usque ad se. Exurgens autem Petrus, uenit cum illis. Et cum aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum, &

cirs

ACTVVM APOST.

circumsteterunt illum omnes uiduae flentes, & ostendentes tunicas uestesque, quas faciebat cum esset cum ipsis Dorcas. Et iectis aut omnibus foras, Petrus positus genibus orauit: & conuersus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: uisoque Petro, resedit. Data autem illi manu, erexit eam: & cum uocasset sanctos ac uiduas, exhibuit eam uiuam. Hæc Tabitha primò dicitur discipula. Hoc est, didicerat Euangeliò, & credebat in Iesum Christum, deinde istam fidem, ut bona arbor, bonis operibus confirmauit, et dedit eleemosynas, inseruiuit pupillis et uiduis. Hæc & ægrotare cepit, & uoluntate Dei defuncta est, ut Dei gloria in ipsius resurrectione innotesceret, & doctrina Euangelij propagaretur.

*Quid secum utilitatis hoc miraculum
adulit?*

Sic dicit Lucas: Id autem innotuit per totam Ioppen, et crediderunt multi in dominum. Factum est autem, ut dies multos maneret Ioppe apud Simonem quendam coriari-
rium,

CAPVT

CAPVT X.

Quæ est summa huius capituli?

IN superioribus quid est Lucas posuit, quomodo apostoli et discipuli Christi Iudæis tantum, & proselytis, Euangelium Christi prædicauerint, iam porro ait, quo pacto & gentes ad Euangelium uocatae sint. Et sumit exordium à Cornelio, qui Cæsareæ commorabatur.

Quis est iste Cornelius?

Secundum carnem gentilis, homo in circumcisus: secundum officium centurio, ex cohorte quæ dicitur Italica. Quia cum Romani Syriam & Iudæam subiugassent, imponebant in omnes ciuitates munitas, & prouincias, centuriones cum militibus, ne quid Iudæi aduersus Cæsarem adtentarent, ut soliti erant: secundum uiuendi rationem erat religiosus ac timens Deum, cum tota domo sua. Vt pater familias erat, ita & familia eius erat, iusta, integra, modesta, uerax, & pietatis

ACTVVM APOST.

pietatis tenax, benigna, & beneuola et
ga pauperes, assidua, deuota, & perpe-
tua in precatioe.

*Mirum quidem est, quòd gentilis
miles, pius, benignus, & deuotus exi-
stat?*

Verum est: Nam nostri milites, qui
se Christianos gloriantur, parum pie-
tatis in se habent, et maior pars magis
prædæ inhiat, quàm ut benigni, & mi-
sericordes esse certarent, et pauperes iu-
uare. Multi in integra hebdomada ne
semel quidem orationem dominicam
Deo patri offerunt ex candido corde,
nedum ut deuoti essent & uerè humi-
les in orando. Iurant citius, & maledi-
cunt lubentius per Dei martyrium &
uulnera, ut haud mirum esset, si Sol, si
Luna, si omnia deniq; elementa, & tota
mundi machina concuterentur, et ob id
mouerentur. Sed hic Cornelius bona ar-
bor est, pius & timens Deum.

*Qua ratione ad istam peruenit pie-
tatem?*

Bonam

C A P V T X.

Bonam de Christo Nazareno audit
 famam, quo pacto in Galilæa, Iudæa, et
 Samaria obambulet, prædicaret præ-
 nitentiam & remissionem peccatorum,
 sanaret omnes languores, mederetur
 cæcis, debilibus, claudis, surdis, mutis,
 & leprosis. Exhauriebat hic tantam fidem,
 ut aperte & liberè colligeret, hunc
 Iesum esse Messiam, mundi Iesum, qui Iu-
 dæis erat promissus. In hac fide Cornelius
 incedit, diligit & timet Deum, orat,
 ieiunat, dat eleemosynas, exercet innumera
 misericordie opera, eorumque adigit &
 impellit uxorem, liberos, nec non & familiam.
 Non interim dubitans, quin Deus ipsum
 tandem sit consolaturus, & ad cognitionem
 ueritatis perducatur: ut ergo credit, sic fit ei.
 Deus qui fidem respicit, inuenit media, ut hunc Cornelium
 ad Euangelium perducatur.

Quid Deus agebat apud hunc Cornelium?

Primum mittit ipsi angelum de caelo, is ipsi indicabat, quod ad Euangelium

ACTVVM APOST.

uenire deberet. Nam sic scribit Lucas:
 Is uidit per uisum manifestè fermè ho-
 ra die in nona angelum Dei introëuntem
 ad se, dicentemq; sibi: Corneli. At ille
 intuēs eum, ac timore correptus, dixit:
 Quid est Dñe? Dixit autem illi: Ora-
 tiones tuæ & eleemosynæ tuæ ascende-
 runt in memoriã coràm Deo. Et nunc
 mitte uiros Ioppen, & accerse Simonē
 qui cognominatur Petrus. Hic diuersa-
 tur apud Simonem quendam coriari-
 um, cui est domus iuxta mare: hic dicet
 tibi quid te oporteat facere. Deinde &
 Petrus necesse habebat ipsum conueni-
 re, & Euangelium prædicare, & bap-
 zare ipsum.

*Non poterat & angelus ipsum fidem
 & Euangelium edocere?*

Deus uolebat hic uerbi ministerium,
 & uerbum uocale confirmari, contra et-
 roneos istos spiritus, qui contendunt,
 necesse esse, ut expectemus, & obstupe-
 scamus, in cœlum intuentes, & audien-
 tes, qd uentus dicat. Deus uult ore præ-
 dicari

C A P I T U L U M X.

dicari uerbum apertè, & per eam prædicationem uult dare fidem & Spiritum sanctum, ut S. Paulus ait, Roma. 10. Unde & Christus ablegabat Apostolos in uniuersum mundum, ad prædicandum Euāgelium, Mar. ultimo. Etiam mittebat Ananiam ad Paulum, et hic Petrum ad Cornelium.

Quomodo reperit Petrum?

Cū angelus discessisset, uocabat duos famulos, & militem religiosum, ex illis, qui circum se erant, ac omnia eis recensebat, & Ioppen mittebat, & accersibat Petrum.

Cur non principem sacerdotum uocabat, aut aliās Phariseorū aliquem?

Credebat uerbis angeli, ac facit secundum mandatum eius, & accersit Petrū.

Quid accidit Petro?

Postridie uero facientibus illis iter, & appropinquantibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora domus, ut oraret, circa horam sextam. Et cū esuriret, uoluit gustare cibum. Parantibus

ACTVVM APOST.

autem illis, irruiit super eum mentis excessus. Et uidet cœlum apertum, ac descendens ad se uas quoddam, uelut lineæ teum magnum, quatuor iniitijs alligatū, summitti ē cœlo in terram, in quo erāt omnia quadrupedia terræ, bestia & reptilia, & uolatilia cœli. Et facta est uox ad eum: Surge Petre, macta & uescere. Ait autem Petrus: Nequaquam Domine, quia nūquam edi quicquam cōmune & immundum. Et uox rursus iterum ad eum: Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Hoc autē factum est tertiō. Et rursus receptum est uas in cœlum.

Quid hæc uisio portendit?

Nihil aliud, quàm quod & gentes debeant ad communionem Christianæ fidei, & Euangelij peruenire. Nam quid aliud sunt immunda animalia, quàm idolatricæ gentes? Quid est, communia animalia mactare, quàm gentibus Euangelium prædicare, non habito respectu legis, circumcisionis, & similia. Iam non

C A P V T X.

non amplius auditur: Non sum missus,
nisi ad oues perditas de domo Israël:
Sed: ite in uniuersum mundum, & præ
dicare Euangelium omni creaturæ.

*Quid est, quod uas communium ani-
malium recipitur in cœlum?*

Nihil aliud, quàm quod miseri pecca-
tores, & peccatrices miseræ, per fidem
in Christum iustificentur, cœlorum re-
gnum accipiant, ut Christus ait, Matt.
ii. Regnum cœlorū uim patitur, & qui
uim faciūt illud rapiunt. Et ca. 21. Publi-
cani & meretrices præcedent uos Pha-
risæos & hypocritas in regnum cœlo-
rum.

*Adhibet ne Petrus etiam fidem huic
dicto?*

Dum apud sese hæsitaret Petrus, que
nam esset uisio, quam uidisset, ecce uiri
qui missi erant à Cornelio, perconitati
de domo Simonis, astiterunt ad ianuā.
Et euocato quoque, interrogabant, an
Simon, qui cognominaretur Petrus, il-
lic haberet hospitium. Petro uerò cogi-

ACTVVM APOST.

tante de uisione, dixit spiritus ei: Ecce uiri quæerunt te. Surge itaq; & descende, & uade cum eis, nihil hæsitans, propterea quòd ego misi illos. Descendens autem Petrus ad uiros, qui missi erant à Cornelio ad ipsum, dixit: Ecce ego sum ille quem quæritis. Quæ causa est propter quam uenistis? Qui dixerunt: Cornelius centurio, uir iustus, ac timēs Deum, & testimonium habens ab uniuersa gente Iudæorum, oraculo admonitus est ab angelo sancto, ut accerferet te in domum suam, & audiret uerba ab te. Intrò uocatos igitur eos, recepit hos spatio.

Quomodo conueniunt Cornelium?

Sequenti uerò die Petrus profectus est cū illis, & quidā ex fratribus ab Iopis pensibus comitati sunt eum. Postridie uerò introierunt Cæsaream. Porro Cornelius expectabat illos, cōuocatis cognatis suis, ac necessarijs amicis. Ut autē factum est, ut introiret Petrus, obuiam processit ei Cornelius, ac procidens ad pedes

C A P V T X.

des, adorauit eū. Petrus uerò erexit eū,
 dicens: Surge, et ego ipse homo sum. Et
 colloquens cum illo, intrauit, & offen-
 dit multos qui conuenerant, dixitq; ad
 illos: Vos scitis, non esse fas uiro Iudeo
 cōiungi, aut accedere ad alienigenam.
 Sed mihi ostendit Deus, ne quem com-
 munem, aut immundum dicerem ho-
 minem, quapropter & incunctanter
 ueni accersitus. Interrogo ergo, quam
 ob causam accersistis me? Et Cornelis
 us ait: Die ab hinc quarto usq; ad hanc
 horam sedebam ieiunus: & hora nona
 precabar in domo mea, & ecce uir ste-
 tit ante me in ueste splendida, & ait:
 Corneli, exaudita est deprecatio tua, &
 elemosynæ tuæ in memoria habitæ
 sunt coram Deo. Mitte ergo (qui eant)
 luppen, et accerse Simonem, qui cogno-
 minatur Petrus: hic diuersatur in ædi-
 bus Simonis coriarij iuxta mare, qui si-
 mul atq; uenerit loquetur tibi. Confe-
 stim ergo misi ad te, & tu bene fecisti, qd
 adueneris. Nunc ergo omnes nos, teste

ACTVVM APOST.

Deo, adsumus, ut audiamus omnia que
 cunq; tibi præcepta sunt à Deo. Hac hi-
 storia discimus, ut posthac non uocem
 ex cœlo expectemus, sed Petrum audia-
 mus, & cæteros quos dedit Christus.

Quæ est summa prædicationis Petri?

Aperiens autem Petrus os, dixit: Re-
 ipsa comperio, quòd non sit personarū
 respectus apud Deum, sed in quauis gē-
 te, qui timet ipsum & operatur iustici-
 am, is acceptus est illi. Sermonem quē
 misit Deus filijs Israēl, annuncians pa-
 cem per Iesum Christum (hic est omni-
 um Dominus) ipsi nostis, de quo ser-
 mone fama diuulgatum fuit in tota Iu-
 dæa: rumore primū orto à Galilæa,
 post baptisma quod prædicabat Ioan-
 nes: ut Iesum Nazarenū unxerit Deus
 Spiritu sancto et uirtute, qui obambula-
 uit benefaciendo & sanando omnes op-
 pressos à diabolo, quoniam Deus erat
 cum illo. Et nos testes sumus omnium,
 quæ fecit & in regione Iudæorum, &
 Hierosolymis, quem occiderūt suspensum

C A P V T X.

sum in ligno. Hunc Deus suscitauit tertio die, & exhibuit eum, ut manifestus fieret non toti populo, sed testibus prius ad hoc delectis à Deo, nimirum nobis, qui comedimus & bibimus unã cū illo, posteaquam resurrexit à mortuis. Et præcepit nobis ut prædicaremus populo, ac testificaremur, quòd ipse sit ille qui constitutus erat à Deo iudex uiuorum ac mortuorum. Huic omnes Prophetæ testimonium ferunt, quòd remissionem peccatorum accepturus sit per nomẽ eius, quisquis crediderit in eum.

Quid docet Petrus in hac prædicatione?

Primò dicit, quòd apud Deum non sit respectus personarum, sed quicumque operatur iusticiã, & timet Deum, siue gentilis siue Iudæus sit, Deo ad accessus est. Deinde dicit, quòd Christus sit Dominus omnium creaturarum in celo & in terra, Iudæis primitus promissus, sed postremo tempore homo factus sit, & à patre ad prædicatorem constitutus, ad proferendam uiam ueritatis

ACTVVM APOST.

& Salutis æternæ. Tertiò, quòd oēs fideles redimere debeat, & uelit, corporaliter ab omnibus morbis, & spiritualiter à diabolo, morte, peccato, & inferno. Quarto, quòd iudex sit constitutus à Deo, ad iudicandū uiuos & mortuos, Impijs infernum, p̄s uerò regnum cœlorum daturus.

Quomodo affecti erant auditores erga hanc Petri concionem?

Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit Spiritus sanctus super oēs, qui audiebant sermonem. Et obstupuerūt hi qui ex circuncisorum genere credebāt, quotquot uenerant cum Petro, quòd et ingentes donum spiritus sancti effusum esset. Audiebant enim illos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc respōdit Petrus: Num quis prohibere potest, quo minus aqua baptizentur hi, q̄ spiritū sanctū acceperūt sicut et nos? Et iussit eos baptizari in nomine dñi. Hic uidemus quid & quātum fides pot sit, quæ uerbū Dei seriò, & summo cōcandore & zelo apprehendit. Quid

CAPVT X.

Quid agit Cornelius, & qui cum ipso
sunt?

Rogabant Petrum ut remaneret alii
quorū dies. An nō hoc mirum est & Iudei
qui gloriātur se esse Dei populum, pro-
fligant Apostolos, nullibi eos pati uol-
lunt: rogant cōtrā gentes, ut ad se ueni-
ant, & maneant apud se. Iudæi Dei uer-
bum nec audire nec uidere uolūt. Gen-
tes autem nihil æquē cupiunt, atq; Dei
uerbum. Hęc sunt Dei miracula. Ita eti-
amdum agitur: Papa, Cardinales, Epis-
copi, Dominicali, Præbendarij, Mo-
nastici, Cantherij, Vicarij, & id genus
alij huius farinae, Dei uerbum contem-
nunt, uocant nouam doctrinam et here-
sim, qui tamen se capita & columnas
Christianæ ecclesiæ iactitant. Sed Idi-
oræ, miseri homunculi, nihil ardentius
affectant, quàm Dei uerbum, Apud
hosce etiam operatur gratiam, salutem,
incolumitatem, & æternam
deniq; uitam.

Amen.

CAPVT

ACTVVM APOST.

CAPVT XL

Quid nobis proponit hoc caput ?

TRIA. Primò Petrus castigatur, quòd cum gentibus cibum sumplerit. Deinde, dispersi discipuli hinc inde obambulant in uicinas regiones, & ciuitates. Tertiò propheta Agabus denunciat ingentem famem, quæ uentura sit super uniuersum terrarum orbem.

Quis Petrum castigat ?

Discipuli: Nam ita scribit Lucas: Au-
dierunt autem Apostoli & fratres, qui
erant in Iudæa, quòd & gentes recepisse-
rent sermonem Dei. Cumq; ascendisset
Petrus Hierosolymam, disceptabāt ad-
uersus illum qui erant ex circumcisio-
ne, dicentes: Ad uiros præputium ha-
bentes introisti, & edisti cum illis.

*Num peccabat Petrus, quòd cum gen-
tibus communionem habebat ?*

Non: Quod Petrus agebat, nō age-
bat ex seipso, sed ex Dei mandato.

Sed quid interea ipsi accidit ?

Quidam

CAPVT XI.

Quidam eius factum laudant, & Deum glorificant, quidã uituperãt ipsum, quod peccarit.

Accidit etiam dum ita?

Sanẽ: Quod bonum est & honestũ, displicet hominibus, & semper plures inueniuntur, qui bonum aliquod opus criminantur, quã qui laudent, uel honore adficient debito.

Da exempla.

Dulcissimus Dominus noster Iesus multa beneficia in Iudæos conferebat, cœcis restituebat uisum, surdis auditum, mutis loquelam, & nihil tamen gratiæ inde auferabat, imò summis sacerdotibus, Pharisæis, & hypocritis uisus nitor erat, seductor populi, & Samaritanus turpis. Moses pueris Israëlitis multũ beneficiorũ exhibebat, sed quoties uolebãt ipsum lapidibus obruere? Dauid rex erat pius, nihilominus tamẽ proprio suo filio regno eijciebatur. Sic & Petro hic fit, Suorum beneficiorum etiam arguitur.

Quomodo

ACTVVM APOST.

Quomodo Petrus se defendit?

Egregia & subtili utitur Apologia, & ordine lingula illis exponit, dicens: Ego eram in ciuitate Ioppæ orans, & uidi raptus extra me uisionem, descendere uas quoddam, ceu lintheum magnum, quatuor initijs emissum è cœlo, & uenit usq; ad me. In quod cum intendissem oculos, animaduerti, & uidi quadrupedatam terræ, & bestias, & reptilia, & uolatilia cœli. Audiui autem & uocem dicentem mihi: Surge Petre, macta & uescere. Dicebam autem: Nequaquam Domine: quia nihil commune aut in mundum unquam introiuit in os meum. Respondit autem mihi uox rursum è cœlo: Quæ Deus mundauit, tu ne communia dixeris. Idem accidit tertio, et rursum omnia subducta sunt in cœlum. Et ecce ex templo tres uiri prestò aderant in diebus, in quibus eram, è Cæsarea missi ad me. Dixerat autem mihi spiritus, ut congregarer cum illis, nihil hæsitans. Porro comitati me sunt & sex fratres

C A P V T X I :

hi. Et ingressi sumus in domum uiri:
 isēp̄ retulit nobis, ut uidisset angelum
 domi suæ, qui astitisset ac dixisset sibi:
 Emitte uiros Ioppen, & accerse Simo-
 nem, cognomento Petrum, qui tibi ea
 dicturus est, per quæ serueris & tu, &
 uniuersa domus tua. Cūm autem exor-
 tus essem sermonem, dilapsus est Spiri-
 tus sanctus in illos, quemadmodum &
 in nos fuerat illapsus initio. Veniebat
 autem in mentem quod dixerat Domi-
 nus: Ioannes quidem baptizauit aqua,
 ceterum uos baptizabimini Spiritu san-
 cto. Proinde si par donum dedit illis
 Deus, quemadmodum & nobis, cūm
 credidissemus in Dominū Iesum Chris-
 tum, ego porrō quis eram, qui possem
 obsistere Deo? His autem auditis ob-
 stiterunt, & glorificauerunt Deum, di-
 centes: Igitur & gentibus Deus pœni-
 tentiam concessit ad uitam.

*Quid ex hac Petri responsione dis-
 scamus?*

Primum, ut secundum exemplum
 Petri,

ACTVVM APOST.

Petri, iratis & cōtentioſis amicē, & certatione respondeamus. Nam Salomon dicit, Prouerbior. 15. Benigna responsio iram sedat. Sed dura responsio, iram operatur. Deinde, ut etiam amica & benigna responsione contentissimus. Præsertim cūm caussa per se diuina, utilis, et salutaris, licet aliter coram mundo omnia appareant. Nec alijs gratiam Dei inuideamus & præripiamus, sed multo magis ob eam Deo gratias agamus, & hymnos decantemus.

Quid faciunt dispersi discipuli?

Lucas inquit: Et illi quidem qui dispersi fuerant ex afflictione, quæ orta fuerat ob Stephanum, perambulauerunt usque ad Phœnicen, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem illum, nisi solis Iudæis. Erant autem quidam ex eis uiri Cyprii & Cyrenenses, qui quum introissent Antiochiam, loquebantur ad Græcos, prædicantes dominum Iesum. Et erat manus Domini cum eis, multusque numerus credentium.

C A P V T X I.

um conuersus est ad Dominum.

*Persecutio Christianorum tantum bo
ni in ecclesia effecit?*

Sic: Nam cū discipuli Christi dis-
pergerentur, & profugiebant Hieroso-
lymam, Euangelium ipsorum predica-
tione propagabatur in omnes regio-
nes uicinas, & ciuitates. Quidam in Sa-
mariam, nōnulli in ciuitates Iudææ, Hi-
Cæsaream, Lyddam, & Ioppen, illi An-
tiochiam, & in Aegyptum. Euangeli-
um Christi profligatur, & ex sola ciui-
tate ista Hierosolymitana, ex Iudæa mi-
serè profligatur, sed suscipitur aliàs nō
solum in urbibus multis, sed & regionibus,
principatibus, & regnis. Ita nulla
tam magna crux est, aut tam dura, quæ
non multum commodi persæpè Chris-
tiani adferat. Quia in cruce, & perse-
cutione Christianorum crescit fides,
Euangeliō est in uigore, & in flore, chri-
stianorum corda feruida sunt, & parata
propter Christū pati, quicquid debent.
Et quantò magis Christiani persecutio

ACTVVM APOST.

nem patiuntur, & occiduntur, eò plures
Christiani fiunt. Scribit enim Tertullia
nus: Christianorum sanguis est semen,
de quo Christiani exuscitantur: et in Chri
stianorum sanguine diabolus peribit.

Quid faciebāt Apostoli ad hanc cōuersionē gentiū?
Peruenit autem rumor ad aures eccle
siae, quæ erat Hierosolymis, super his: et
miserunt Barnabā, ut iret ad Antiochia
am. Qui cūm puenisset, & uidisset grati
am Dei, gauisus est, et hortabatur eos,
ut proposito cordis perseverarēt ad hē
rere Dño. Nam erat uir bonus, ac ple
nus Spiritu sancto, & fide. Et addita
est multa turba Dño. Profectus est autē
Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulū:
quem cūm inuenisset, perduxit Antio
chiam. Accidit autem ut annum totum
consuetudinem agerent cum ea cōgrega
tione, docerentq; turbam multam, et
discipuli cognominarentur primū Antio
chia Christiani.

Quomodo uocabantur Christiani antea?
Prius dicebantur fratres & discipuli.
Hic

C A P V T V I

Hic Antiochiæ sortiuntur nomē Chri-
stianorū, à Christo magistro & saluato-
re unico, hoc est nostrum cognomen,
non citra rationem, sed ex Dei ordina-
tione nobis datum.

Estne etiam hoc nomen consolatorium?

Sic: In oībus afflictionibus. Nā Mes-
siah Hebraicē est, *χριστός* Græcē, unctus
Latine, ein gesalbter König, Germanicē.
Hinc dicti sumus nos uncti Christiani,
nō sicut Regum ferui, sed regis regum
oīum amici et uratres. Nam cum Christo
omnia cōmunia habemus, etiam nomē
eius sanctum & beatū. Si ergo Christia-
nus affligitur à diabolo, mūdo, tyran-
nis, recordetur sui nominis, quōd filius
Dei, Christi frater, & cohæres sit, certō
assequetur consolationem & lætitiā
in corde, & cōscientia: si extimescat ad
peccatum, mortem, et infernū, recorde-
tur sui nominis, & accipiet consolatio-
nem. Nā in Christo diabolus, mors, pec-
catū, & infernum delentur, et absorben-
tur, ut scintilla ignis in immēso pelago.

ACTVVM APOST.

modò fide persistamus, & diabolo nihil loci relinquamus, nec etiam cum peccatis foedus ineamus.

Quid dicit Lucas de Propheta Agabo?

Ita ait: In his autem diebus superuenient ab urbe Hierosolymorum Propheta Antiochiam, surgensq; unus ex eis, nomine Agabus, significabat per spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe.

Quo tempore fuit predicta fames?

Sub Claudio Cæsare. De qua & Suetonius scribit, dicens: Cæsar Claudius aliquando obambulauit in foro Romæ, & premebatur à pauperi populo & mendicis, & ita molestabatur murmurationibus, & obruebatur, ut difficulter per posticam in regium suum palatium concedere daretur.

Vnde erat ista fames?

Illam fames erat plaga, & poena à Deo immissa, propter populi ingratiudinem, qui tam ineffabilem Euangelij lucem leue quiddam existimabant, nec se à gentilibus

C A P V T X I .

tilibus sceleribus, utpote ueneficijs, Idolatrijs, impudicitijs, & similibus, cōuertebant ad Deum, diuinasq; ordinationes.

Quid agebant Christiani in ea fame?

Discipuli, inquit Lucas, prout cuiq; suppetebat, proposuerūt in subsidium mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manum Barnabæ ac Sauli.

Idem obseruatur hoc tempore in fame?

Nihilominus: Quamprimum auari intelligunt imminere famem, bone Deus, quæ surgit collectio, & repositio? Non quòd in necessitatibus inopi subuenire uelint, sed ut excoient & diripiunt, Vt Propheta Amos 5. scribit, cap. 8. graphicè. Hi Christiani non ita fecerunt, sed alter alteri in necessitate adfuit, & de Māmona suo amicos sibi fecerunt apud Deum, qui tandem etiam ipsos suscipiet in sua tabernacula, in uitam æternam.

Amen.

L ;

ACTVVM APOST.

CAPVT XII.

Quid nobis hoc caput proponit?
TRIA. Primò, quomodo Herodes
 Iacobum occiderit, & Petrum ce-
 perit. Deinde, quomodo angelus Dei
 Petrū ex captiuitate liberarit. Tertio,
 quomodo Rex Herodes uita defun-
 ctus sit.

Quis erat iste Herodes?

Eruditi tres introducunt Herodes.
 Primum, Aſcalonitā, q̄ infantulos inno-
 centes occidebat, is maximus tyrannus
 erat, non parcens quoq; proprijs liberis.
 Vt Cæſar Auguſtus ſoleret dicere, ſe
 malle Herodis ſuū eſſe, quā eius fili-
 um. Secundum, Antipas, is erat adulter,
 habebat fratris uxorem ſecum, quem
 cū Ioannes Baptiſta caſtigaffet, occi-
 debatur ab ipſo. Tertium, Agrippam,
 cognomine filiū Ariſtobuli, qui à Cæ-
 ſare Claudio regnum Samaritæ & Iu-
 dææ conſequēbatur. Hic Iacobum occi-
 debat, & Petrum capiebat.

Quis iſte Iacobus erat?

C A P V T XII.

Ita Lucas ait: Eodem tempore iniecit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de ecclesia. Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio: uidens autem quod gratum esset Iudæis, perrexit comprehendere & Petrum.

Atqui pax regnabat in ecclesia, unde ergo tam repente persecutio illa Christianorum?

Christiana ecclesia se in morem tempestatis in Aprili, habet, quæ est inconstans, mutatur ferè in singulas horarum uices, iam ningit, iam pluit, iam sol splendet, iam nubibus obducitur. Ad eundem modum in primæ uæ ecclesia fuit, Christus prædicabat in Iudæa & Galilæa in pace ad 3. annos unà cū dimidio. Deinde ingruerat tempestas, Christus captiuabatur, cruci adfigebatur, et occidebatur, sed ista tempestas cito euanescebat, Christus resurgebat à mortuis, ascendebat in cælum, mittebat spiritum suum sanctum: hic splendet sol, hic gaudio perfunduntur Christiani. Sed in ictu oculi audiebantur tonitrua,

ACTVVM APOST.

& fulgura, cæteri Christiani persecutio-
 onem sustinebant : sed & hæc calamitas
 desinebat, sol rursus nubes proffiga-
 bat, Samaria accipiebat sermonem Do-
 mini, Saulus acerrimus Christianorum
 hostis & persecutor, conuertitur. Dal-
 mascus, Lydda, Ioppe, & altæ ciuitates,
 accipiunt Euangeliõ, Tandem & gentes
 conuertuntur ad Christum, Corne-
 lius, & tota eius domus. Et omnia pro-
 sperè succedunt, Vt & discipuli nouo
 nomine gaudeant, Antiochiæ adepro,
 uocati sunt Christiani.

Durat hæc pax diu ?

Quoniam in terra nihil diuturnum,
 rursus sol inuoluebatur nubecula, He-
 rodes persequitur Christianos, Iacobũ
 occidit, fratrem Ioannis, Petrum capit.
 Erat autem pascha. Apprehenso ergo
 ipso, coniecit in uincula, & tradidit
 ipsum quatuor quaternionibus asseruã
 dũ uolens post pascha producere eum
 populo.

C A P V T X I I .

Quid causæ erat Herodi, ut Christiani
nos persequeretur ?

Quia Euangelion est lux gratiæ, & il
luminat corda humana, denudat omnē
hypocrisin cordis & malitiam, castigat
omnia vitia & prauitates, ad summum
ergo criminatur. Si uerbum Dei quē
uis uiuere permetteret secundum suum
animum, & nemini consilia iniquitatis
disturbaret, nihil scrupuli & periculi re
linqueretur. Iam uerō cū quemq; in
astutia sua & nequitia apprehendat, &
carpat, omnis mūdus ipsum exosus est,
præsertim magni, diuites, sapientes, &
potētes homines. Omnia magna sunt,
magnifica & preciosa, quæ aduersus
Christum sunt. Aiunt: Ursus libenter
lingit mel. Hoc est, Satan delicatum sto
machum habet, deuorat optima quæq;
in terris. Vnde illa dictoria sunt: Prin
ceps est caro ferina in cælo. Diu in au
la, diu in inferno. Herodes in gratiam
Iudæorum etiam uolebat periculum fa
cere in Christianis, ut etiamdum hodie

ACTVVM APOST.

fit, ut princeps in principis gratiã Christum persequatur.

Quid interea agebant Christiani, quo Petrus captiuatus erat?

Precatio fiebat sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo.

Quare sine intermissione?

Res ita geri uidebatur, quasi noua ecclesia omnino peritura esset. Quum Petrus, cui clauis regni cœlorum, & Apostolatus erat cõmissus, siue cura gregis, in carcere detineretur, inter milites uinctus catenis, et custodibus circumdatus, iamq̃ sententiã de ipso lata erat cruenta. Festũ tantum paschatis Iudæis scrupulum iniiciebat. Deinde uerò infirmior & impotentior etiã dum erat cõgregatio Christianorum, q̃ ut Herodi resistere, & ui Petrum è carcere eximerent. Quare magis magisq̃ Christiani se ad Deum cõuertunt, & deprecantur mala Petri. Deuota oratio ipsorum, que per nubes penetrabat, erat ipsorum propugnaculum, gladius, & tormenta contra hostem.

C A P I T U L U M XII.

hostem. Sciebant Deum promisisse ex-
auditionem, ubicunq; inuocaretur spi-
ritu & ueritate. Quod si ergo coelū pre-
catione reserare possunt, multo magis
uincula Petri queunt perrumpere.

Quomodo Petrus soluebatur?

Quum autem producturus eum esset
Herodes, in ipsa nocte dormiebat Pe-
trus inter duos milites, uinctus catenis
duabus, & custodes ante ostium custo-
diebant carcerem. Et ecce angelus Do-
mini astitit, & lumen refulsit in habita-
culo: percussitq; latere Petri excitauit
eum, dicēs: Surge uelociter. Et excide-
runt catenæ de manibus eius. Dixit autē
angelus ad eum: Præcingere & subliga-
soleas tuas. Et fecit sic. Et dicit illi: Cir-
cunda tibi uestimentū tuum, & sequere
me. Et exiens sequebatur eum, & nescie-
bat quod uerū esset quod fiebat per an-
gelum, sed putabat se uisum uidere. Cū
autem præterissent primam ac secun-
dam custodiam, uenerunt ad portā fer-
ream, quæ ducit in ciuitatem, quæ uultū
aperta

ACTVVM APOST.

aperta est eis. Et exeuntes processerunt
uicum unum, & continuo discessit an-
gelus ab eo.

Quid nos hæc historia docet?

Quod Deus non prius auxilio suo
nobis adsit, quàm maxima ingruat ne-
cessitas. Dicitur enim Adiutor in opor-
tunitatibus, in tribulatione. Verus pa-
tronus, & sustentator. Vt 107. Psal. ha-
bet: Confringit æneas fores, &c. Et
Psal. 146. Dominus liberat captiuos, &
educit eos secundum desideria eorum
& gemitum. Et hic exemplum est, ut
pro captiuis oremus, ut Deus ipsos be-
nignè liberare, & iustè uindicare uelit,
ac eripere ex omni afflictione & angus-
tia. Videmus præterea hic etiam, quod
Deo omnia sint possibilis. Videbatur
aliquandiu quasi nunquam Petrus pos-
set liberari. Iam adest angelus, & soluit
ipsum ex Herodis & omnium Iudæo-
rum tyrannide nephanda.

*Quare Dominus Petrum soluit, & Iu-
deorum occidi permittit?*

Occisa

CAPVT XII.

Occulta sunt Dei iudicia. Et Dominus nolebat nuper Christianos facios nimium exercere. Nam quemadmodum Paulus ait. 1. Cor. 10. Deus fidelis est, qui neminem permittit tentari supra id quam quod ferre potest.

Sed quid de Petro fiebat, cum libera tu esset?

Sic dicit S. Lucas. Petrus ad se reuersus dixit: Nunc scio uerè, quòd miserit Dominus angelum suum, & eripuerit me è manu Herodis, & ex omni expectatione plebis Iudeorum: reque per pensa uenit ad domum Mariæ, matris Ioãnis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati & orantes. Cùm pulsasset autem Petrus ostium uestibuli, processit puella, ut subausculta- ret, nomine Rhode. Et ut agnouit uocem Petri, pre gaudio non aperuit uestibulū, sed introcurrens renunciauit stare Petrum ante uestibulum. At illi dicebant ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat, sic se habere. At illi dicebant: Angelus

ACTVVM APOST.

gelus eius est. Petrus autem persequen-
 bar pulsans. Cum autem aperuissent, uol-
 derunt eum, & obstupuerunt. Cum in-
 nuisset autē eis mota manu ut tacerent,
 narrauit illis, quomodo dominus edu-
 xisset ipsum de carcere. Dixit autē: Nuntia-
 ciate Iacobo & fratribus hæc. Et egressus
 abijt in alium locum.

Orabantne etiam de nocte?

Sic: Necessitas etiam orare docet, &
 ad Deum clamare. Sed uide, noui hi
 Christiani cōueniunt, & deprecantur
 de nocte, Nos uerō qui in Christiano
 climate suscepti sumus, uix in die cōgre-
 gamur ad orationem. Atq; licet de no-
 cte conuenissemus, non agitur de ora-
 tione, sed de crapula & ebrietate. Quan-
 tumuis etiam cœca immineat necessitas
 calamitatisq; tempestas.

*Cur metuebant sibi, cum Petrus fores pulsa-
 ret, quicq; de Petro addubitabant?*

Quoniam Herodes præcipuū quem
 dam Apostolorum, Iacobum scilicet occi-
 didisset, deinde etiā Petrum captiuaſſet,
 etiam

C A P V T XII.

etiam animo occidendi ipsum, tanto timore obruti erant, ut ad quamuis horum iam impetum Iudæorum timerent. Et haud incredibile est, quum Petrus pulsasset fores, quin putarint Herodis quendam famulum adesse cum Iudæis, ipsos occidendi causa. Sed hæc angustia & metus, citò ad Petri aduentum, in magnum gaudium commutabatur.

Quæ de re Petrus vult hæc Iacobo & ceteris fratribus adnunciari?

Non propter inanis gloriolæ prurium, sed ut Dei benignitas & misericordia manifestetur Iudæis pariter & gentibus. Vt conturbati Christi consolationem inde accipiant, Deum laudent, extollant, & gratias ipsi agant.

Quare Petrus in alium se locum cõferebat?

Quando sine Euangelij scandalo, tyrannis nos subducere possumus, facie dum est, nec Deus tentandus.

Quid uerò sit de custodibus?

Vbi diluxit, dicit Lucas, erat turbatio non parua inter milites, quidnam acci

ACTVVM APOST.

accidisset Petro. Herodes autē cūm re-
quisisset eum, nec inuenisset, examina-
tis custodibus, iussit eos duci: descen-
densq̄ a Iudæa Cæsaream, ibi commo-
ratus est.

*Quid imputandum erat custodibus,
quod Petrus à domino liberaretur?*

Erant fortasse Herodi suspecti, quia
si Petrum emisissent. Et etiamsi hoc nō
existeret, tamen istam pœnam coram
Deo commeruerant, quia impio Re-
gi aderant in persequendo Christianos,
& innocentem sanguinem effun-
dendo.

Quid uerò Regi fiebat?

Herodes erat insensus Tyrijs & Sido-
nijs. At illi uno animo uenerunt ad
eum: & persuaso Blaſto, qui præerat
cubiculo regis, petebant pacem: eo
quod aleretur regio ipsorum annona
regia.

*Quare insensus erat Tyrijs & Sido-
nijs, uicinis suis?*

Commune malum est in terris, ut rat

C A P V T XII.

ro uicinis inter se cōueniat. Præsertim magnis & potentibus dominis, aliquãdo propter semi pedem fundi, aut aliam leuiculam caussulam.

Quare pro pace orant?

Propter com meatum & uentrem, ut ad solent gentiles. Nos Christiani pacem habeamus non tantum cum uicinis, sed cum omnibus hominibus, quantum fieri potest, Nec propter uentrem, sed propter Christum.

Quemnam Herodes finem sortitur?

S. Lucas ita scribit: Statuto autem die Herodes uestitus ueste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Vox Dei, & non hominis. Confestim autem percussit eum angelus Domini, eo quod non dedisset gloriam Deo: & erosus à uermibus, expirauit.

Quare ipsum angelus Domini percutiebat?

Propterea quod istam Dei blasphemiam à populo ferret, nec Deo gloriam

ACTVVM APOST.

daret. Ideo tam horribili debebat adflic-
supplicio, ut uermes uiuum eroderent,
nec quisquam circum ipsum foetorem
ferre poterat. O amici clamabat, quam
exiguus Deus ego sum. Ecce Deus ue-
ster mori cogitur. Et sic emittebat spiri-
tum, & accipiebat dignam factis suis
mercedem.

*Quomodo autem res Christianorum
succedebat?*

Sermo Domini crescebat, ac multo
plicabatur. Barnabas autem & Paulus
reuerſi ſunt Hieroſolymam, expleto mi-
nisterio, aſſumpto & Ioanne, cui cogno-
men erat Marcus.

CAPVT XIII

Que hoc capite continentur?

TRIA. Primo, per quos Euangelii
um diuulgatum ſit. Deinde in qui-
bus locis. Tertio, quid iſtis acciderit.

*Quis Euangelium ergo hoc propaga-
uit?*

C A P I T U L U M XIII

S. Lucas recenset hic quosdam viros primarios prophetas & doctores, dicens: Erant autem quidam in ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, Barnabasq; & Simon, qui uocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Vide, hic Herodes, Pilatus, summi sacerdotes et Pharisei, adhæc uniuersa Iudæorum Synagoga, omnino cogitabant de supprimendo Euangelio, sed Dei consilium longè diuersum erat, ut per Esaiam 55. ait: Cogitationes meæ, non sunt cogitationes uestræ. Et meæ uia, uestræ uia non sunt, dicit Dominus. Sed quãtò altius est cœlum terra, tantò altiores etiam uie meæ uestris sunt, & cogitatus mei cogitatibus uestris. Id & hic confirmat. Quo magis Christianos persecuntur, eo magis semper Christiana religio augetur, Non apud Iudæos tantum, sed & gentiles. Habebat se res cum Euangelio, ut cum magno aliquo

ACTVVM APOST.

flumine quod exundauit, quamuis illud uno in loco arceatur et reprimatur, tamen in alio erūpit, & proxima quæque pleno alueo secum trahit, & omnia replet. Euangelion enim Christianiter nō fluebat, ex Hierosolyma in finitimas Iudææ ciuitates & Galilææ, deinde ex Iudæa etiam in uniuersum terrarum orbem.

Quare S. Lucas facit mentionem Manahen, & dicit: quòd Herodis collæctaneus fuerit?

Refert hanc rem tanquam miraculum aliquod Dei. Nam sicuti Moyses maluit esse apud Dei populum, pueros Israëlitos, quàm in aula apud Pharaonem, ubi enutritus erat, Ita et Manahen facit. Quñ audiret, quòd Christus miseris peccatoribus propitius esset, conueniebat etiam, relinquebat uitam aulicam, & impiam gentium conuersationem, & fiebat Christianus. Hicq̃ uidemus nullum esse in terris statum, in quo Deus non & suos habeat. Quum autem Domino

C A P V T XIII.

Domino sacrificarent, ieiunarentq̄, dixit Spiritus sanctus : Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod accersiui eos. Cumq̄ ieiunassent & orassent, imposuissentq̄ eis manus, dimiserunt. Prius Paulus clam in spiritu ad Apostolatam uocatus erat, in itinere Damasceno. Actu. 9. Hic aperte uocatur per discipulos & Christianam ecclesiam, idq̄ eo ipso etiam tempore, quo Domino inseruirent, & ieiunarent.

Quis iste cultus fuit, legerunt horas canonicas, uel Missas celebrarunt?

Neutrum horum. Primum Euangelium prædicarunt, & scripturam sacram auditoribus proposuerunt.

Deinde baptismum, & cœnam Domini omnibus, qui cupiuerunt, ministrarunt, nõ ad Papisticum modum, sed secundum institutionem ipsius Christi.

Tertiõ uerõ etiam eleemosynas collegerunt ad pauperum sustentationem, contra futuram famem, quam Prophe-

ACTVVM APOST.
ta Agabus prænunciauerat.
Quartò, ieiunabant, & orabant unan-
nimiter in ecclesia.

Quur ieiunabant?

Non quòd per hoc peccata abluere
uellent, & Dei gratiam consequi, sed ut
idonei & habiles ad orationem exister-
rent, & ad cœnam Domini sacrosan-
ctam. Nam plenus uenter, non satagit
officium suum libenter, ut in ebriolis
uidemus.

Quid ex hac historia discimus?

Principiò, ne quisq; non uocatus do-
ceat, aut in ecclesia prædicet, Nemo sit
ibi ipse arroget gloriam, sed expectet do-
nec à Dño uocetur, ut Aaron. Hebr. 5.

Secundò, à Deo debemus petere &
accipere prædicatores. Ut ipsemet Chri-
stus ait, Matt. 9. Messis est copiosa, sed
pauci sunt operarij, quare rogate Dñm
messis, ut mittat operarios in messem su-
am, Vnde extant consecrationũ ieiuna-
tionum, quòd eo tempore ecclesia Chris-
tiana Deum orauerit, ut illi qui ab Episcopis

C A P V T XIII.

scopis iniciati essent sacris, bene sese exhiberent, & Christianismo prodesent.

In quibusdam locis hi Christiani predicarunt
Sic dicit S. Lucas: Et ipsi quidem emissi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprum. Et cū essent Salamine, annunciauerunt sermonem Dei in synagogis Iudeorū. Habebant autē & Ioannē ministrum. Et peragrata insula usq; ad Paphum, inueniunt quendā magum pseudopropheta Iudeum, cui nomen erat Bariesu: qui erat cum procōsule Sergio Paulo, uiro prudente. Hic accersitis Barnaba et Saulo, desiderabat audire sermonem Dei.

HIC INCIPIT PEREGRINATIO PAULI, ut ordine à Luca descripta est.

Quare tam graphicè Lucas describit

Pauli peregrinationem?

VT ostendat insignem ipsius diligentiā & curam, quam unā cum

ACTVVM APOST.

adiutoribus suis in Euangelij ministerio exhibuit. Vult nos ita admonere, ut & nos nostræ uocationi uacemus, quæ tumuis humilis, & abiecta ea sit.

Potesne Christianus peregrinari, quum & Paulus hinc inde peragravit ?

Peregrinatio uaria est. Quidam proficiscuntur per mare & terram, ut negotia sua tractent, & uictum nanciscantur. Alij peregrinantur, ut artificia discant, aut percepta artificia exerceant. Nonnulli iter faciunt amicos uisendi gratia, Non pauci etiam ut regionum et hominum mores speculentur. Quod si iam huiusmodi peregrinatio in fide fiat, in dilectione proximi, & secundum Dei mandatum quis in sudore uultus sui uescatur pane, nihil nocet.

Quid uerò quum ad Compostellam abiit ?

Hæc peregrinatio gentilis est & Idolatrica, creaturas concernens, cōtempore ac neglecto Christo unico mediatore.

Item

C A P V T X I I I .

Item quæ ex auaritia, superstitione & libidine suscipitur.

Quid discipulis in Cypro accidit?

Prius audistis persecutionem Christianorum, quæ per gladium est facta: Nunc uerò sequitur, quomodo persecuntur eos impij mendacijs, ueneficijs, magicis artibus, & superstitionibus.

Quid agit hic Magus iste?

Primum uocat se Bariehuh, hoc est, filium Dei: & Elymam, hoc est, Regem Dei, Messiam, uel unctum. Nam Iudæi plerumque istiusmodi magnificis & pomposis nominibus & titulis gaudet, Et ex isto Magorum genere est, de qui bus Christus Matth. 24. ait. Multi sub meo nomine uenient, & dicent: Ego sum Christus, & multos seducent. Sequuntur in hac parte patrem suum mendaciorum, Satanam, qui sæpè se in angelum lucis transformat. Vt apud S. Paulum habetur.

Secundo inuit familiaritatem cum præ

ACTVVM APOST.

fide Sergio Paulo, apud hunc sperat se habiturum certum aliquod præsidium, ut omnes pseudopropheteꝝ adsolent, doctrinæ dæmoniorum, mendacia, & errores, istiusmodi quærunt præsidia, Dei uerbum, & ueritas non itidem. Verùm præses erat uir cordatus, uidebat gratiam Dei in Paulo & Barnaba, Ideo hosce ad se uocat, & audit uerbum Dei ex illis.

Quid ad hæc facit Elymas?

Magus Elymas resistebat Paulo, & cogitabat ut sollicitaret præsidem ad deficiendum à fide. Saulus autem qui idem Paulus, repletus Spiritu sancto, intuentis in eum oculis, dixit: O plene omni dolo & omni uersutia, fili diaboli, inimice omnis iusticiæ, non desinis inuerrere uias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus non uidens solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo ac tenebræ, & circumiens quærebat, qui se manu duceret.

CAPVT XIII.

An non hoc ingens & stupendum Dei
miraculum est?

Sic sanè: Magus fit cœcus, Præses
illuminatur. Incredulitas Magum ex-
cœcat, fides præsidem illuminat. Quñ
enim præses miraculum uidet, credit,
& admiratur doctrinam Domini.

Quid ex eo discendum nobis est, quod

Paulus ait: Magum per aliquot dies
solem non uisurum?

Vult eo indicare, quòd poenæ cor-
porales à Deo inflictæ non semper æ-
ternæ sint, sed temporanæ, non ad in-
teritum, sed ad emendationem. Dicit e-
nim per prophetam: Sicuti uiuo, ait Do-
minus, nolo mortem peccatoris, sed ut
conuertatur, & uiuat. Ita & S. Paulus. 1.
Cor. 5. eum qui cum nouerca rem habe-
bat, tradidit Satanæ ad interitum car-
nis, ut spiritus saluus fieret in die Do-
mini Iesu, Si modò peccatum agnosce-
ret, & conuerteretur, nouaq; creatura
fieret, quem & deinde recipi iubet, in
secunda ad Corinthios.

Profu

ACTVVM APOST.

*Proficisciturne Paulus longius ab In-
sula Cypro?*

Sic inquit S. Lucas: Cùm autem à Papho soluisset Paulus, qui cum eo es-
rant, uenerunt Pergen Pamphylia. Io-
annes autem digressus ab eis, reuersus
est Hierosolymam. Cæterùm ipsi pera-
gratis regionibus, à Perga uenerunt An-
tiochiam Pisidia. Discipuli faciunt, ut
centuriones in bello, Hi cùm unam oc-
cuparunt ciuitatem, mox aliam aggre-
diuntur, mox aliam, donec omnibus pe-
tiantur: Ita Paulus & Barnabas pere-
grinantur, ab una in aliam ciuitatem, ab
una regione in aliam, & prædicant Eua-
ngelium, donec multos populos Chri-
sto lucrifaciant.

Quid agebant Antiochiæ Pisidiæ?

Ingressi sunt Synagogam die sabbat-
torum, sederunt. Post lectionem autem
legis ac prophetarum miserunt princip-
pes synagoga ad eos, dicentes: Viri fra-
tres, si quis est in uobis sermo exhorta-
tionis ad plebem, dicite. Hic considera,
quàm

CAPVT XIII.

quàm pulchrum ordinem Iudæi in synagogis suis seruauerint. Non in uno loco orarunt, in alio garruerunt: non in uno loco legerunt, in alio uerò cantarunt; nō hic Missam de uiuis, illic pro defunctis cecinerunt: non hic Rorate, illic requiem, ut apud nos turpis quædā consuetudo fuit in papatu. Hoc in loco Iudæi modestè confederunt, unus ad legendum surrexit, cæteri summo cum silentio & reuerentia auscultaunt, ut & S. Paulus docet.

Quid hac in uocatione Paulus agebat?

Surgebat, & manu silentio indicto, ait: Viri Israëlita, & qui timetis Deum, audite: Deus populi huius delegit patres nostros, & populum in altum ex tulit, cūm essent incolæ in terra Aegypti, & brachio excelso eduxit eos ex ea: & circiter quadraginta annorum tēpus mores eorum sustinuit in deserto. Ac deletis gentibus septem in terra Chanaan, sorte distribuīt eis terram eorum. Es
post

ACTVVM APOST.

post hæc annis circiter quadringentis,
 quinquaginta dedit iudices usq; ad Sa-
 muelem Prophetam. Et exinde postea
 lauerunt regem: deditq; illis Deus Saul
 filiū Cis, uirum de tribu Benjamin, an-
 nis quadraginta. Et amoto illo, suscita-
 uit illis Dauid ut esset rex, cui testimo-
 nium reddens, dixit: Inueni Dauid, filiū
 Iesse, uirum secūdum cor meum, qui fa-
 ciet omnes uoluntates meas. Huius ē se-
 mine Deus, ita ut promiserat, adduxit Il-
 raēli seruatorem Iesum, cū ante prædi-
 casset Ioānes ante faciem introitus eius
 baptismum pœnitentię Israēli. Cū au-
 tem impletet Ioannes cursum, dixit:
 Quem me arbitramini esse? Nō is sum
 ego: sed ecce uenit post me, cuius non
 sum dignus soleam pedum soluere. Vi-
 ri fratres, filiū generis Abrahæ, & qui in-
 ter uos timent Deum, uobis sermo salu-
 tis huius missus est. Qui enim habitas-
 bāt Hierosolymis, & principes eorum,
 cū ignorarent illum, & uoces prophe-
 tarum, quę per omne sabbatū leguntur,
 condemnant.

C A P V T XIII

condemnatō eo impleuerunt : nulla
 causa mortis inuenta, petierunt à Pila-
 to, ut interficeret illum. Cumq; cōsum-
 massent omnia quæ de eo scripta erant,
 depositum de ligno, posuerūt in monu-
 mento . Deus autem suscitauit eum à
 mortuis : qui uisus est per dies multos
 his, qui simul ascenderant cum eo à Ga-
 lilæa Hierosolymam, qui sunt testes eo-
 ius apud plebem. Et nos uobis annun-
 ciamus, quod eam repromissionem, quæ
 ad patres facta est, Deus adimpleuerit
 filiis illorum, nimirum nobis, resuscita-
 to Iesu : sicut & in Psalmo primo scri-
 ptum est : Filius meus es tu, ego hodie
 genui te. Quod autem suscitauit eum à
 mortuis, iam non amplius reuersurum
 in corruptionem, ita dixit : Dabo uo-
 bis sancta Dauid fidelia . Ideo & aliàs
 dicit : Non permittes ut sanctus tu-
 us uideat corruptionem. Nam Dauid
 quidem cum suæ ætati inseruisset con-
 silio Dei, dormiuit : & appositus est
 ad patres suos, uiditq; corruptionem.

Ac

ACTVVM APOST.

At is quem Deus suscitauit, non induit corruptionem. Notum igitur sit uobis uiri fratres, quod per hunc uobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, a quibus non potuistis per legem Mosi iustificari, per hunc omnis qui credit iustificatur. Videte ergo, ne superueniat uobis, quod dictum est in prophetis: Videte contemptores & admiramini, & euanescite: quia opus operor ego in diebus uestris, quod non creditis, si quis enarrauerit uobis.

Quid agit S. Paulus in hac predicatione?

Per totam scripturam transcurrit, & sex in hac concione ostendit.

Primò, bonitatem Dei recenset, gratiam, & misericordiam, ut populum Israëliticum in proprietatem adsciuerit, & sub ingenti fame, quæ tempore Iosephi erat, in Aegyptum transtulerit, & ut elapsis trecentis annis iterum eduxerit ipsos per Moysen, ut in mari rubro omnes Aegyptios submerferit.

Deinde

C A P V T X I I I .

Deinde, quomodo Deus ipsorum in obedientiam, incredulitatem, murmurationem & rebellionem, quadraginta annis in deserto tulerit, & non secundum eorum inobedientiam cum ipsis egerit, sed ex immensa misericordia per omne illud tempus Manna sustentauerit, & aqua ex petra prorumpente potauerit: pro ipsis contra hostes Amalechitas, Moabitas, & Amonitas certauerit, legem in duabus lapideis tabulis dederit, & in tabernaculo egregium Dei cultum instituerit.

Tertio, quomodo Deus ipsos, post quadraginta annos, per Iordanem traiecit, & septem gentium populos, nempe, triginta & unum Reges in eorum conspectu fuderit, & totam terram Chanaan in ipsorum possessionem & ditionem subdiderit, & in duodecim tribus Israel distribuerit.

Quarto, quomodo Deus post prophetam Moysen iudices ordinauerit, nempe Iosuem, Iudam, Gedeonem, Samsonem,

ACTVVM APOST.

nem, &c. qui ipsos quadringentos annos iudicauerunt, usq; ad Prophetam Samuel. Vbi etiam, secundum gentium morem, proprium regem habere uolebant, & Saulem à Deo accipiebāt, de tribu Benjamin, qui quum Deo inobediens existeret, à regno amouebatur, in bello à Philistæis occidebatur, & Dauid in eius locum à Deo in Regem electus tandem est.

Quintò, quomodo Deus Dauidi semen promiserit, qui in æternum occurrere debebat sedem patris sui, & regnare, nec ullus finis esse regni eius. Et refert hanc promissionem diuinam ad Iesum Christum, filium Mariæ, quem Ioannes Baptista digito quasi monstrauit, & in Iordane baptizauit, & quem Sacerdotes summi, Pharisei, Scribæ, & totus Iudæorum populus, cruci adfixit, & occidit. Et postquam is sepultus fuit, excitauit eum Deus tertia die à mortuis, qui etiã deinde se discipulis suis quadraginta diebus manifestauit, cibum cum

CAPVT XIII.

rum his sumpsit, & tandem in cœlū gloriose ascendit, & regnat cum Deo patre in Spiritu sancti unitate in omne æuum.

Sexto, Paulus sermonem suum ad Iudæos conuertit, admonens eos, ut in hunc Iesum Nazarenum, quem adnūciavit, credant, certè quòd per ipsum iustificationem, & omnium peccatorum remissionem consequantur, quæ à Mosis lege nullo modo accipere possent: Nam Esaias ait, capite 53. Per cognitionem suam seruus meus iustus, multos iustificabit. Hocq; est, quod hic dicit: Qui in hūc Christum credit, iustus est. Vt & S. Paulus 1. Cor. 1. dicit: Christus nobis à Deo factus & datus est sapientia, iusticia, sanctificatio, & redemptio. Atque hæc est summa totius doctrinæ Christianæ, quæ segregat à Christianismo omnem aliā religionem, & quemuis Dei cultum hypocriticum.

Qui hoc?

Gentes putant se sacrificijs suis, quæ

ACTVVM APOST.

idolis suis turpibus exhibent, iustos & saluos fore: philosophi per uirtutes morales, Iudæi per circumcissionem, opera & ceremonias legis: Turci per barbarum suum cultū, quem Mahometh dicitur dicant, Papistæ per opera sua, merita, ieiunia, preculas, peregrinationes, et alias externas ceremonias. Verū Christiani iustificationem, remissionem peccatorum, salutem, & uitam æternam que- runt in fide, quæ est in hunc Iesum Christum.

201. Quid Paulus porrò facit?

Amicē ipsos ad fidem in Christum Iesum admonuit, nunc in sermonis fine adducit sententiā egregiam ex Propheta Abacuc 1. Videte ergo ne superueniat uobis, quod dictum est in Prophetis. Quo ipsos admonitos esse uult diuinæ uindictæ, ne ipsis accidat, ut patribus suis, qui etiā per infidelitatem & ingratitude in Dei manus inciderant, ut de terra sua in Babyloniam usque transferrentur.

CAPVT XIII.

Quis huius Paulinae praedicationis effectus extitit?

Sic dicit S. Lucas: Egressis autem e coetu Iudæis, rogabāt gentes, ut sequenti sabbato loquerentur sibi uerba. Soluti autem coetu, secuti sunt multi Iudæi & religiosi profelyti Paulum ac Barnabam: qui alloquentes suadebant eis ut perseverarent in gratia Dei.

Nemo hic Paulo resistebat?

Sequenti uerò Sabbatho, inquit S. Lucas, penē uniuersa ciuitas cōuenit ad audiendum sermonem Dei. Videntes autem turbas Iudæi repleti sunt zelo, et contradicebant his quæ à Paulo dicebantur. Quum S. Paulus praedicationi suæ instaret Antiochiæ, ita ut non solum Iudæi, sed & gentiles cōgregarentur, incandescabant, exq̄ inuidia resistebant, & conuiciabantur sermonibus Pauli.

Quid ergo Paulus respondebat?

Tunc sumpta fiducia Paulus ac Barnabas dixerunt: Vobis oportebat pri-

ACTVVM APOST.

m̄m loqui sermonem Dei. Hoc Christus
 Matt. 10. sic mandauit : In ciuitates
 gentium ne abieritis & Samaritanorū,
 sed ad eos tantūm, qui perditī sunt de
 domo Israēl. Et deinde dicebat Matt. 15.
 Non bonum est sumere panem filiorū,
 & dare canibus. Vobis Iudæis Messias
 saluator adparuit, apud uos susceptus
 est, uobis prædicauit, & apud ægros
 uestros, cœcos, debiles, surdos, mutos
 & leprosos multa bona est operatus :
 Sed indignā & iniustā ipsi persoluistis
 mercedem, crucifixistis eum, & occidistis.
 Tamen oīa remissa, si modō in eum
 credaris, et uerbum eius suscipiatis. Sed
 quoniam repellitis, & indignos uos iudicatis
 uita æterna, ecce cōuertimur ad
 gentes : sic enim nobis præcepit Dñs :
 Posuite in lucem gentium, ut sis salus
 usq; ad extremum terræ. Breuiter, uos
 Iudæi Christum habere non uultis, nec
 uerbum eius. Abite ergo post Molen
 uestrum, & uideate quid lege efficiatis.
 Hæc est ualedictio, quā Paulus incredulis
 Iudæis dispensat.

CAPVT XIII.

Quid autem gentes agunt ?

Audientes autē gentes, gauisæ sunt, & glorificabant sermonem Dñi, & crediderūt quotquot erant ordinati ad uitam æternam. Diuulgabatur autē sermo Dñi per uniuersam regionē. Hic S. Lucas indicat, quomodo agat quando uerbum prædicatur. Quidā lubenter audiunt, lætantur in imò corde, laudāt et glorificant Deū propter ineffabilē eius benignitatē. Quidā respuunt, & à cōcio- ne discedentes, nō tantūm criminantur uerbū, sed & uerbi præconē psequuntur ad summū, nec quicq̃ gratiarū Deo offerūt. Ita & hic fiebat. Gentes mirum in modū lætabantur ppter Pauli uerba, quòd diceret, se in posterū in gentium cœtu prædicatorem futurum & ministrum. Suscipiebant etiam ipsum summa cum reuerētia, et honorū delatione.

Quid uerò Iudæi faciebant ?

Iudæi extimulauerunt mulieres religiosas & honestas, & primos ciuitatis, & excitauerūt persecutionē in Paulum.

ACTVVM APOST.

ac Barnabam, & eiecerunt eos de finibus suis. Dementes Iudæi concitant aduersus Paulum duo hominum genera, Mulieres, & rectores populi. Non contenti erant, quod multum inuidiarum & insidiarum conlassent per mulieres, addebant & proceres ad Pauli & Barnabæ calamitatem. Nam per hæc duo genera hominum diabolus plurimum fauit contra Dei uerbum, & Deo dilectos homunculos. Certum enim hoc omnino est, & experientia rerum quotidiana & dat & fert, quod papistica mulier, uel Papisticus tyrannus fauiores sint, & truculentiores aduersus Dei uerbum, ac ipse Diabolus. Expellebāt Paulum & Barnabam ex ciuitate, hæc merces erat pro sana doctrina eorum. Ita remuneratur mūdus ministris diuini uerbi, ad hodiernum etiam usq; diem.

Quid agebant Paulus & Barnabas?

Illi excusso puluere pedum suorum in eos, uenerunt Iconium. Porro discipuli replebantur gaudio & Spiritu sancto.

CAPITULUM XIII.

Et hoc Christus discipulis suis præcepit Matth. 10. Et quicumque non exceperit uos, neque audierit sermones uestros, exeuntes ex ædibus, aut ciuitate illa, excutite puluerem pedum uestrorum. Amen dico uobis. Tolerabilius erit terræ Sodomorum aut Gomorrhorum in die iudicii, quam ciuitati illi. Per hanc excussorem pedum Christus significare uult, quod apud huiusmodi contemptores ueritatis non solum domus, aræ, uxores, liberi, familia, & pecora, mala et impia sint, sed & puluis platearum sit maledictus.

Quid ex hoc contextu discendum?

Primò, quod iam dudum sint in librouita, qui debeant saluari. Nos debemus uerbum exercere, Deus addet auditores, & retinebit.

Secundò, ubi semel uerbum Dei expellitur, & hominum & dæmoniorum doctrinæ subrogantur, hic labor, hoc opus est, ut constantes & sinceri Christiani sint, & perseuerent.

ACTVVM APOST.

Tertiò, licet pedum excussio ridicula sit, tamen horribilem poenam representat. Nam Christus ait: Vbi hoc factum fuerit in ciuitate aliqua, peius illis futurum esse, quam uel Zodomæ, uel Gomorrhæ. Deus nobis gratiam largitur suam, ut uerbū suum in honore habeamus, & in eo reperiamur numero, qui ad beatitudinem, & uitam æternam ordinati sunt. Hoc concedat nobis Deus in omne æuum. Amen.

CAPVT XIII.

Quid nobis hoc caput demonstrat?

PRIMO, quid commoditatis perfectio quatio Pauli & Barnabæ operata sit, nempe ut Euangelium prædicaretur Iconi, et in tota regione Lycaonie. Deinde quid Lystræ in Lycaonia miraculorum & signorum ædiderint, scilicet claudum à natiuitatis usque tempore sanarint. Tertiò demū quomodo Paulus denuo lapidatus sit, & Antiochiam redierit.

C A P V T X I I I I .

Quid ergo emolumentum Pauli & Barnabae concilio, Iconij habita, adferbat?

Factum est Iconij, dicit Lucas, ut simul introirent synagogam Iudaeorum, & loquerentur sic, ut crederet Iudaeorum simul & Graecorum copiosa multitudo. Videmus hic & mirum & uerum esse architectum Christum, Potest enim ex hominum malitia multum admodum boni producere. Ecquid summa & extrema erat nequitia Euangelium persequi? Immo quid peius etiam fieri poterat? Tamē isto quidem medio Deus utebatur, ut uerbum Dei longē lateq; in regiones propagaretur, Sed nos mali artifices sumus, bonum enim in malum, & candidum in nigrum cōuertimus. Atq; istiusmodi prauum artificium à primo nostro parente accepimus, ita ut nihil aliud queamus, quàm peccare, malum cogitare, infideles, ingrati, superbi, auari, inuidi, & liuidi esse, omniaq; Dei dona peccatis nostris horrendis inficere.

ACTVVM APOST.

Da exempla.

Quotiescunq; Dominus populum
 Israëliticum in deserto bonis adficien-
 bat, ipsi abutebantur, murmurabant ad-
 uersus Deum, cōtra Mosen, & omnes
 Prophetas, occidebant ipsos insuper
 etiam, nō prophetas tantū, sed ipsum
 omnium Prophetarum caput, Iesum
 Christum. Non aliter & nunc mundus
 facit, beatam & immensam lucem, quā
 Deus ex mera gratia exoriri uoluit,
 multi nec audire, nec uider e uel cerne-
 re uolunt, laribula quærunt, in tenebras
 sese abdunt suarum hæresum, sectarū,
 & Papisticarum nocentiarum, ut uesper-
 tiones & nycticoraces, criminantur
 insuper etiam Deum ad immensam illi
 ipsius gratiam & misericordiam. Ver-
 rum quid agas, sic fit de omnibus Deo
 bonis & donis, & spiritualibus & cor-
 poralibus, & æternis, & temporaneis.
 Quod si Dominus dederit frumētum,
 nescitur quā carē uendendum sit, si
 uinum, nesciunt quomodo demeteret
 uelint.

C A P V T XIII.

uelint. Quid uerò tandem insequetur
nisi ira Dei & plaga? Quòd si cohære-
des Christi esse cupiamus, desistendum
nobis omnino erit à peruerso isto artifi-
cio, & ex Christo magistro nostro, no-
uum addiscendum. Specimina egregij
nostri artificij, quæ ab Adã habemus,
inferorum sunt, nihilq; quicquam boni
in illis est. Abusus diuinorum honorũ,
& diuinæ gratiæ maior est, quàm ut
speranda sit melior conditio.

*Resistebant etiam Paulo & Barna-
bæ Iconij?*

Qui increduli erant Iudæi, concita-
uerunt, & corruerunt animos genti-
um aduersus fratres. Hæc Euangelij
conditio est, ut semper persecutionem
sustineat, & omnes qui illud prædicāt,
quemadmodum apud Lucam est 21. Et
odio eritis omnibus propter nomen
meum.

Deterrebátne ipsos hæc aduersitas?

Nequaquam. Multo enim tempore
demorati sunt fortiter agentes præsidio
Domini,

ACTVVM APOST.

Domini, qui testimonium perhibebat
 sermoni gratiæ suæ, dabatq; ut signa &
 prodigia fierent per manus eorum. Di-
 uisa est autē multitudo ciuitatis: & qui-
 dam quidem stabant à Iudæis, quidā ue-
 rō ab Apostolis. Hic impleta est sen-
 tentia Christi, Luc. 12. Putatis quod pa-
 cem uenerim missurus in terras? Non
 dico uobis, imō separationem. Diuidet
 tur pater aduersus filium, & filius aduer-
 sus patrem: mater aduersus filiam, &
 filia aduersus matrem: socrus aduersus
 nurū suam, et nurus aduersus socrū suā.

Quo pacto Iconio discedunt?

Quum factus esset impetus gentium
 pariter ac Iudæorum unā cum principi-
 bus suis, ut uim adferrent ac lapidarent
 eos, re intellecta, confugerunt ad ciuita-
 tes Lycaonię Lystram & Derben, & fi-
 nitimam undiq; regionem, & ibi prædi-
 cabāt Euangelium. Agunt sicuti Chri-
 stus ipsis constituerat, Matth. 10. Si uos
 in una ciuitate persequuti fuerint, fugite
 in aliam.

CAPVT XIII.

Quid faciebant in ciuitatibus Lycaoniae?

S. Lucas ait: Erat quidam uir Lystris debilis pedibus sedebat, claudus ab utero matris suae, qui nunquam ambulauerat, hic audiuit Paulum loquentem.

Quid ergo loquebatur Paulus?

Prædicabat Euangelion, nempe, quod in uiribus nostris situm non esset, ambulare in uia Domini, ita, ut per nostra opera & merita iustificari possemus. Sed Deus pater proposuisset nobis, ex mera misericordia, filium suum dilectum Iesum Christum, in quem si uerè & sincere crederemus, per ipsius manum & potentiam sanitatem & corporis & animæ haberemus. Hanc prædicationem debilis audit & credit. Paulus autem intuitus eum, & uidens quod fidem haberet, forte ut saluus fieret, dixit magna uoce: Surge in pedes tuos rectus. Et exiit, ambulabat. Hoc miraculo S. Paulus confirmat sermonem suum & doctrinam, ut Christus Marci ultimo dixit.

Quomodo

ACTVVM APOST.

Quomodo ciues Lystræ hoc signum
accipiebant?

Turbæ quum uidissent quod fecerat
Paulus, sustulerunt uocem suam Lycao-
nicæ, dicentes: Dñi in specie hominum
descenderunt ad nos. Et uocabant Bar-
nabam Iouem, Paulum uerò Mercuri-
um, quòd is esset dux sermonis. Sacra-
dos autem Iouis, qui erat ante ciuitatem
illorum, tauros & coronas ad uestibula
afferens, cum turbis uolebat sacrificare.
Deus uisibilem hunc mundum creauit,
ut per uisibilem creaturam aliquousq[ue]
ad cognitionem Dei inuisibilis & crea-
toris omnium creaturarum peruenire-
mus. Sed impleta est hucusq[ue] semper
Pauli sententia, ut homines commuta-
rent ueritatē Dei cū mendacio, & uene-
rarētur & colerent ea quæ cōdita sunt,
supra ipsum conditorem. Cū enim se
crederent esse sapientes, stulti facti sunt,
mutaueruntq[ue] gloriam immortalis dei
per imaginem, non solum ad mortalis
hominis similitudinem effectam, uerò
etiam

C A P V T XIII.

etiã uolatilium, & quadrupedum, & reptilium. Hinc gentiles adorarunt uarias creaturas, utpote, solem, lunam, stellas, uolucres cœli, & cœteras animantes. In eandem uesaniã incidunt hi Lystrani, habent Paulum pro Mercurio, & Barnabam dicunt Iouem, & uolunt eis tauros & coronas immolare.

Quid autem Paulus & Barnabas ad hæc faciunt?

Vbi hoc audierunt Apostoli, Barnabas & Paulus, cõscissis uestibus suis, insilierunt in turbam, clamantes ac dicentes: Viri, cur ista facitis? Nos quoque iisdem quibus uos, obnoxij malis sumus homines, annũciantes, ut ab istis uanis conuertamini ad Deum uiuum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt: qui in præteritis ætatibus sinebat omnes gētes ingredi uis suis. Quanquam non expertem testimonij seipsum esse sinebat, dum beneficia conferret, de cœlo nobis dans pluuias ac tempora fructifera, implens

O

ACTVVM APOST.

cibo & lætitia corda nostra. Et hæc ad
 centes uix compescuerunt turbas, ne si
 bi immolarent. Mirum nobis uidetur
 quòd Lystrani ciues Barnabam et Pau
 lum uolunt adorare, & ipsis immolare.
 Verùm si rem recta uia reputare uelis
 mus, ipsis multò stultiores fuimus. Mult
 tò stultius de nostris sanctis egimus. Nil
 mium ipsos exulimus, & in angustiar
 rum & calamitatum tempore inuocari
 mus. Imò mortuis, ligneis, & saxeis sta
 tuis, & mutis simulachris aurū, argen
 tum, & sericum induximus, beryllis et
 gemmis ornauimus, ferta & coronas
 imposuimus, & quod quidem summa
 coram Deo est abominatio, ad illa pro
 strati sumus adorandi caussa. Et licet
 Deus pater solum per unigenitum su
 um filium Iesum Christum, uerum me
 diatorem, intercessorem, saluatorem, &
 redemptorem subuenerit, tamen nos
 impiè diuis adscripsimus. Si quis ex ca
 ptiuitate liberatus est, fecit uel sanctus
 Nicolaus, S. Petrus, uel sanctus Leon
 hardus:

C A P V T XIII:

hardus: sancta Anna, & sanctus Eras-
 mus dabant diuitias. Sebastianus, Ro-
 chus, & Martinus pestem auertebant,
 & istiusmodi tricas innumerabiles con-
 fingebāt stolidi homunculi. Barnabas
 & Paulus adhuc in uiuis existentes no-
 luerunt sibi diuinum exhiberi honorē,
 noluerunt Deum honore debito priua-
 ri, multò minus nunc pati possent. Dul-
 cissimi sancti, charissimi nostri fratres
 sunt, & sorores charissimæ. Non nobis
 propositi sunt, ut illos pro dijs habeamus,
 sed ut Dei misericordiam, fauorē,
 & benignitatem in ijs contemplemur,
 & deprehendamus.

Compositi sic sunt Lystrani?

Superuenerunt, inquit S. Lucas, qui-
 dam ab Antiochia & Iconio Iudæi, qui
 cum persuassissent turbis, ac Paulum la-
 pidassent, extraxerunt eum è ciuitate,
 existimantes illum mortuum esse. Circa
 eundantibus autem eum discipulis, sur-
 rexit & intrauit ciuitatem. In hoc mun-
 do agitur de Euangelio, sicuti de tem-

ACTVVM APOST.

pestatibus in nubib. cœli. Iam pluit, iam
 splendet sol. Vix uerteris manum in-
 gruit turbo & imber, Mox sol emteat
 rursus, & cœlū clarescit. Sic & in Chri-
 stiano orbe fit, iam pax regnat, cras per-
 sequutio insequitur. Iam in ictu oculi
 afflictio sublata, tyranni occisi, & Euan-
 gelium inclarescit ubiq̃. Lystrani pau-
 lō antē Paulum & Barnabam in cœlū
 efferre uolebant, & ipsi throno Dei cō-
 mittere, iam adsunt Iudæi ex urbe Ico-
 nio, & Antiochia, & efficiunt ut Pau-
 lus lapidibus obruatur, & extra urbē,
 ut cadauer, rapiatur. Hic cernitur, ut
 uulgus adfectus sit, quā mutabilis, q̃
 uariius, quā cōp̃ ingratus existat. Dulci-
 simus Paulus adest, & prædicat illis uer-
 bum Dei largē, cupit ipsos restituere
 uitæ æternæ, & regno cœlesti, ipsi ma-
 lam uerō mercedem rependunt, uolūt
 eum lapidibus occidere: ut uerissimē di-
 xerit, per multas tribulationes oportet
 nos intrare in regnum cœlorum.

C A P V T X I I I I .

*Quid Paulus agbat post hanc perse-
quutionem ?*

Postero die profectus est cum Bar-
naba Derben. Cumq; Euangelizassent
ciuitati illi, ac docuissent multos, reuersi
sunt Lystram & Iconium, & Antiochi-
am, denuo confirmantes animas disci-
pulorum, exhortantesq; ut perseuera-
rent in fide: & quod per multas afflictio-
nes oporteat nos intrare in regnū Dei.
Paulus per persecutionem in munere
suo robustior, & animosior redditur,
nec cruce deterretur, sed dictum Chri-
sti apprehendit, Matth. 24. Qui perse-
uerauerit usq; ad finem, saluus erit.

*An & alios præter hos eligebant præ-
dicatores ?*

Sic: Cū suffragijs creassent illis, inqt,
per singulas ecclesias presbyteros, præ-
catisq; essent cum ieiunijs, commendaue-
runt eos Domino, in quem crediderāt.
In primæua ecclesia, Episcopos, Paro-
chos, Ecclesiastes, et Symmystas à Deo
accipiebant, & ieiunio & orationibus

ACTVVM APOST.

confirmabant, non multis ceremonijs,
 & pomposis gesticationibus. Qui om-
 nnes idonei & apti existebant, cœlum
 aperiebant, Dominoq; multas animas
 adducebant. Sed nunc Episcopi, Præla-
 ti, & pastores eliguntur secundum fa-
 uorem, ac popularem auram, & multæ
 eaq; pomposæ ceremoniæ obtruduntur,
 sed pauca preces fiunt ad De-
 um, ita idonei ergo & commodi esse so-
 lent, ut scilicet cœlum alijs claudat, nec
 tamen ipsi intrare queant.

Quò proficiscitur Paulus porrò?

Peragrataq; Pisidia, uenerunt in Pa-
 phyliam: & cum locuti essent sermonē
 Pergæ, descenderunt in urbem Attali-
 am: & inde soluerunt Antiochiam, un-
 de erant traditi gratiæ Dei in opus
 quod compleuerunt. Cum autem uen-
 nissent & congregassent ecclesiam, re-
 tulerunt quæcunq; fecisset Deus secū,
 & quòd aperuisset gentibus ostium sibi
 dei. Commorati sunt autem illic multū
 temporis cum discipulis, Paulus & Bar-
 nabas

CAPVT XV.

nabas redeunt Antiochiam, ubi à Spiritu sancto electi erant ad prædicandum gentibus Euangelium, & recensabant discipulis, quidnam Deus per ipsos operatus esset inter gentes, Nempe quòd multi gentilium creduli facti sint, & constituti in spe nanciscendi æternam uitam, Amen.

CAPVT XV.

Qua de re tractat hoc caput?

DE primo concilio Apostolorum Hierosolymis habito.

Quid in hoc concilio agebatur?

Libertas conscientiarum, & sana doctrina Euangelij sancti, de gratia Dei, & fide in Iesum Christum, quòd sola fides, non autem opera (nec legis quoq;) iustificet & quòd non concurrant lex & fides, opera & gratia, quantum conscientiam concernit.

Non ergo debent bona opera exerceri?

ACTVVM APOST.

Bona opera & debent, & necesse est fieri, modo conscientia in illis non confidat, uel ædificet: Sed liberè ea faciat, in honorem Dei, & proximi ædificationem, & sibi ipsi in perpetuum exercitium.

Ecquid ergo non est iustificatio ex operibus?

Non: Si iustificatio ex operibus esset, conscientia nunquã tranquilla esset, opera enim desinunt, anima nunquam. Quòd si animæ consulendum est, per consolationem æternam id fiat oportet, hoc est, per uerbum Dei, ut Christus ait, Ioan. 8.

Da mihi summariam quandam, & cõpendiosam institutionem de fide & operibus?

Fides arbor est, & fons, opera sunt fructus, rami, et scaturigo. Fide cū Deo agimus, charitate cum proximo, mortificatione carnis nobiscum. Hic uerus est gradus, & ordo, quem qui inuertit, totam scripturam inuertit.

Habet

C A P V T X V .

Habet etiam hæc doctrina insultus?

Sic: Vbi hæc doctrina uiget, statim
sectæ exoriuntur, & dissensiones, præ-
sertim Pelagianorū de libero arbitrio,
& meritis operum bonorum. Quæ
semper se immiscuerunt ab initio usq̃.

Da exempla.

Abel retinebat puram doctrinam fi-
dei in uenturum Messiam Iesum Chris-
tum, inq̃ ea spe offerebat domino do-
na sua, & Deus uertebat oculos miseri-
cordiæ ad ipsius oblationes. Caymus
ab operibus p̃debat, fidem ac fidei do-
ctrinã & exercitia deserebat, ob id De-
us etiam ipsius hostias respuebat. Quæ-
res eum malè habebat, & ex odio fratrem
suum occidebat. Idem in Ismaële impio,
& iusto Isaco fiebat. In Iacobo & Esau:
In prophetis, & idolatricis Iudæis.

Durat ista contentio etiamnum?

Durabit inter Christianos, & iusticia
rios ad consummationem usque seculi.
Vna enim sedata ac compressa, statim
subsequitur alia.

ACTVVM APOST.

Que causa est?

Humana ratio non potest se soli fidei committere, semper ab operibus pendet, nisi Spiritus sanctus hominem totum inflammet & renouet. Quia autem non omnes homines Spiritum sanctum habent, sed maior pars in carne & sanguine, secundum humanam rationem uiuit, ab operibus dependet immota. Vt assieri non potest, prorsus nullos habere malos ita nequaquam fit, ut nullam doctrinam impiam, nullas sectas, nullas dissensiones & hæreses in mundo uideamus.

Quomodo accidebat Apostolorum tempore?

Quum Paulus prædicaret, quod sola fides iustificaret, ingruiebant (etiam qui Christiani erant) & contrarium docere nitentur: Non solam fidem sufficientem esse ad iustificationem, sed oportere etiam secundum Moysis legem circumcidi, alias non esse salutem expectandam.

Quid

C A P V T X V .

*Quid querebant istiusmodi doctor-
culi?*

Non aliud, quàm ut Christus inter-
cideret, & ipsius passio, mors, & resurre-
ctio in nihilum redigeretur.

*Erantne uiles homines, qui ista trade-
bant?*

Non uiles quidem homines, sed ipsi
etiam Apostoli erant in ista sentina quasi
infixi, qui tamen Spiritum sanctum ha-
bebant. Et nisi tres fortiter restitissent,
tota Christianorum cohors corruisset,
& erroneam istam doctrinam amplexa
ta fuisset.

Est iste error etiam dum?

Sic: Apostoli ipsum extirpare non
poterant, Auertebant ubicunq; & quàm
tum poterant, uerùm omnino domare
non poterant, præsertim Paulus in Epi-
stolis suis. Permāsit ergo error ille inde
sinenter, donec mūdus sub Papatu pror-
sus in eo suffocatus sit, & submersus.

Quid hinc discendum nobis?

Ut quisq; sibi bene constet, ut de
doctrina

ACTVVM APOST.

doctrina Christi certus sit, nec in aliorum
decretis & ordinationibus acquiescat.
Scriptum est: Oves meae uocem meam
audiunt. Quod si uis saluari, de uerbo
Dei ita certus sis oportet, ne etiam ange-
lo, si quis de caelo ueniret, cedas in eo.
Neque enim aduersarij nostri ullum ali-
ud stultitiae & superstitionis propugna-
culum habent, quam quod clamitent, se
habere tot magnos, tot potentes, tot san-
ctos, tot doctos homines, qui omnes a
sua parte stent: Item tot annos, tot secta,
tot consuetudines, tot concilia, tot pa-
tres, nec fieri posse ut errēt. Quid, clami-
tant, an Deus permittat, tot homines
tot seculis in errore tam horrēdo, tam
caeco uersari? Fieri quidem nō potest.

*Quid istis uociferatoribus responde-
bimus?*

Ipsis concilium sanctorum Aposto-
lorum proponemus, et dicemus: Qui er-
go sit, quod hic de summa Christianae
fidei uacillent omnes Christiani, etiam
ipsi Apostolici uiri, discipuli, & omnes
creduli.

C A P V T X V .

creduli, præter tres tantum, qui solam
fortiter sese hic gerunt, ceteri omnes cō
tra Spiritum sanctum concludunt, & con
cilium exinaniant.

Qui isti tres sunt?

Petrus, Paulus, & Barnabas, Iacobus
accedit etiam. Nihilominus tamen Pe
trus uacillat, Gala. 2. Imò quòd si S. Pau
lus per Christum non perseverasset ma
gnanimiter, actum de Christiana eccles
sia fuisset.

Quid inde discemus?

Ne in ullo concilio ædificemus. Hoc
ut primum, ita & purissimum est concilium,
tamen non nihil immundi concur
rit. Nullum quidem unquam cōcilium
fuit, quod non fidei uel aliquid ademe
rit, aut addiderit, id est quò recentius eò
etiam peruersius, donec tandem Euan
gelium Constantiæ damnatum sit, &
Christiani combusti sint.

*Quomodo uocatur articulus, qui in hoc
concilio agtabatur?*

Hæc erat quæstio: Num circumci
sio,

ACTVVM APOST.
sio, & lex Moſis Christianis ſeruanda
eſſent.

*Quid concludunt Apoſtoli ad hanc
queſtionem?*

Concludunt quòd non opus ſit, præ
cipuè gentilibus. Surgit ergo Petrus, et
comprobat exemplo Cornelij centurio
nis, quòd & gentes, cum audiſſent uer-
bum Dei, Spiritum ſanctum acceperint,
& habet pulcherrimam ſaluberrimamq;
concionem, dicens: Qui nouit corda
Dei, teſtimonium præbuit illis, datus
illis Spiritum ſanctum, ſicut & nobis:
nihilq; diſcreuit inter nos & illos, cum
fide purificauerit corda illorum. Nunc
ergo quid tentatis Deum, ut imponatur
iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod
neq; patres noſtri, neq; nos portare po-
tuimus? Hanc concionem Petri poſtea
Paulus & Barnabas confirmant, & enu-
merant, q̄ magna miracula & prodigia
per ipſos Deus operatus ſit inter gen-
tes. Deinde inferebat Iacobus, & idem
dicebat, Quòd Deus per Prophetas
promiſſis

C A P I T U L U M XIII

promisisset, se nō Iudæos solū, sed & gentes adsumpturum, sine circumcissione & operibus legis.

Quomodo concludit Iacobus?

Quòd ad iustificationem non exigatur lex, & circumcissio, sed sola fides in Christum Iesum, & ut eadem gentes abstineāt ab inquinamentis simulachrorum, scortatione, suffocato, et sanguine.

Valētne etiam hæc conclusio apud nos?

Hoc decretum non minus firmū esse debet cōtra Papatum hoc tempore, atq; tum contra Iudaismum. Nam hic erat mandatum Dei, sed illic mera hominū somnia sunt? Quòd si ergo hic Petrus decernit contra Mosen, & legem Moysis, quanto magis id facit aduersus humana somnia & mendacia? Hoc autē decernit, quòd patres nequaquā per Mosis legem, sed per legē spiritus, id est, per fidem in uenturū Christū, iustificati sint.

Non ergo bona opera exercenda sunt?

Bona

ACTVVM APOST.

Bona opera sunt agenda, sed nō animo consequendi per illa salutem, ut Iudæi faciunt, & operarij, sed ut tantum opera ista sint fructus bonæ arboris, & ab extrinsecus fidem commendent internam. Nam ita Christianorum conscientia se habeat, ut iustificatio nostrā nō innitatur operibus, sed nudæ & inmensæ misericordiæ Dei, & gratiæ. Opera debent fieri, & oportet ut fructus, Matth. 5. Sed non ita ut ijs cœlum consequi uelis, quod iam per fidē nostram est, sed ad gloriam Dei, proximi salutem, nobis ad honestam & piam exercitacionem, & ad ueteris Adæ mortificationem, ut homo adsuefiat in finem usque perseverare in fide, spe, & charitate: & possidere animam suam in patientia, & tandem peruenire ad beatitudinis stadium, & æternam quietem.

Amen.

CAPVT

CAPVT XVI.

CAPVT XVI.

Quibus de rebus hoc caput agit

PINCIPIO de circumcissione discipuli Timothei. Deinde, quomodo Paulus uoti compos sit redditus, ut Euangelium prædicet in Asia. Tertio demum, quo pacto uocetur in Macedoniam, & quid ibidem sibi acciderit.

Quisnam iste Timotheus erat?

Erat filius mulieris cuiusdam Iudææ fidelis, cæterum patre Græco. Atq; in prima Pauli peregrinatione ad Euangelium erat conuersus, in circumcissus tamen ad fidem peruenerat.

Opus habebat circumcissione?

Quia Christi discipulus erat, ea non indigebat.

Quare ergo circumcidebatur à Paulo, præsertim cum circumcissionem in proximo concilio sustulissent?

Propter infirmos Iudæos, qui in illis locis erant, id fiebat. Sciebant enim omnes quod pater eius erat Græcus. Q. d.

P

ACTVVM APOST.

uellet Lucas: Si hæc res occulta fuisset, Paulus non fecisset: uerum quum manifesta esset, nolebat conscientias inuoluntariorum lædere, sed pacificè & tranquillè cum eis agere, ut & ipsi sequerentur commodè, & sine offensione.

Quæ uerò de causa nolebat Titum circumcidi?

Propter Iudæos præfractos, qui Mosis legem, circumcissionem, & omnia opera legalia, ad conscientias trahebant, ut necessaria ad salutem: his præriter resistit: Illis uerò qui etiam dñi infirmi sunt, parcit & cedit ad tempus. Iudæi tum altitas radices egerant in Mosaicis institutis, Moses nimium colla ipsorum & certices premebat, non poterant liberari inde, & conscientias tranquillare, quæ uis Christiani essent: difficile enim admodum est, consuetis renunciare preceptis, ut in Papistis, quos dicunt, uidetis. Quia ergo Paulus infirmitatem ipsorum uidebat, cedebat eis, & Timotheum circumcidebat. Nisi enim hoc fecisset, cogis

CAPVT XVI.

cogitassent : Ecce, Paulus uir sanctus habetur, eximius in lege doctor Domini, diligens pastor, & Apostolus, qui ergo fit, quòd gentilem in ministrum suscipit. Et sic infirmos Iudæos offendisset, caput quassasset eorum, & conscientias perturbasset, quæ res etiam istiusmodi turbam & euētum dedisset, ut ipsum nequaquam audiuisent. Huic ergo scādalo prudenter præuertit, & Timotheum circumcidit. Atque sic componuntur.

Quomodo se habuit peregrinatio Pauli in Europam, relicta Asia?

Quñ peragrassent Phrygiam & Galaticam regionem, ueriticip essent à Spiritu sancto loqui sermonem in Asia, profecti in Mysiam, tentabāt ire in Bithyniam, & non permisit eos spiritus. Cū autem pertrāsissent Mysiam, descenderrunt Troadem: & uisio per noctē Paulostans, & deprecans eum, ac dicens:

ACTVVM APOST.

Profectus in Macedoniã, succurre nobis. Vt autem uisum uidit, statim quasi uimus proficisci in Macedoniam: certi facti, quod uocasset nos Dominus ad Euangelizãdum eis. Cùm soluissemus igitur à Troade, recto cursu uenimus Samo thracẽ, & postero die Neapolim, & inde Philippos, quæ est prima pars Macedoniae ciuitas, colonia.

Quum non sit salutaris opus, quàm adnunciare sermonem Domini, quur uetiti sunt à Spiritu sancto loqui sermonem?

Quænam caussa fuerit, certò nobis non constat, Deus nouit, illi etiam hæc relinquimus, fortasse nondum tempus fuit. Quantumuis bonũ sit opus, tamen in manus & uoluntatem Domini recedemus.

Qui ergo sit, in Asia uetiti sunt, & uocantur in Macedoniam? quid misera Asia commertuit?

Hic quod respondeas aliud non habes, quam quod Deus per Moſen ait
Miser

C A P V T X V I .

Miserebor cuiuscunq; misei eor, & cō-
miserabor, quemcunq; cōmiseror. Ro-
ma. . Omnia Dei uolūtati resignanda.

*Quum Paulus huic uiso fidem adhi-
beat, num et nos idem facere licet?*

De uisis & somnijs libros conscribe-
re, nihil est, Nam significatio & inter-
pretatio talium à Deo est, ut uidere est
in Iosepho. Paulus uisum suum hic per
Spiritus sanctum explicat, quo minus
cadit, conuenit enim cum officio suo.

Quum ergo commodum uir Macedo-
nicus apparet, rogans opem, & Paulus
concionator est, auxiliumq; eius in mi-
nisterio uerbi consistit, certus est de ad-
nunciando Euangelio in isto loco, et de
adducendo homines ad salutis & uitæ
uiam ueram.

Quid Paulus Philippis agit?

Die Sabbathorum egressi sunt è ciui-
tate iuxta flumen, ubi solebat esse preca-
tio. Pulcherrimum hoc est exemplum
charitatis: Paulus apud Iudæos Iudæ-
us erat, feriabantur, feriabatur & ipse:

ACTVVM APOST.

precabantur, precabatur & ipse. Imò et sermones cedebat cum mulieribus, quæ conueniebant, & prædicabat ipsis sermonem Dei.

Quid operabatur sermo Pauli?

Mulier quædam, nomine Lydia, purpurarum uenditrix ciuitatis Thyatirorum, colens Deum, audiuit: cuius Dominus aperuit cor, ut intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Cùm autem baptizata esset & domus eius, deprecata esset, dicens: Si iudicatis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete.

Quid nos commouet hæc historia?

Nihil aliud atq; admirandam operationem & efficaciam Euangelij. Nã de quibus ut minimum spei concipitur, in illis ut plurimum fructus adfert. Mulier hæc erat purpurarum uenditrix, & admodum diues. Iam Christus de diuitibus ait, Matt. 19. Quòd facilius sit, Camelam per foramen acus transire, quàm diuitem in regnum cœlorum ingredi. Sic & de mercatoribus

C A P V T X V I.

atoribus fertur in mundo, quod uarias
technas, fallacias & imposturas exerce-
ant: Tamen hæc uenditrix Lydia pri-
ma inter omnes Macedones est, quæ
Euangelium suscipit, quam tamen om-
nes ita habebant, ut si quisquam eo loci
afflicturus esset prædicationem Pauli,
hanc Lydiam futuram. Iam uerò omni-
um prima est, quæ Euangelium & fidē
in Christum admiretur & accipiat.

Quia ad hanc fidem peruenit?

S. Lucas inquit: Dominus aperuit
eius cor, ut intenderet his quæ diceban-
tur à Paulo. Quia fides est donum dei:
qui utitur istis medijs, per quæ fides ac-
quiritur, & donatur, quæ sunt: audire
uerbum Dei, illi Dominus aperit cor,
ut & duobus discipulis in itinere, Ema-
hus proficiscentibus.

Qui sum fidei ipsius fructus?

Baptizata est, & tota domus. Inuitas
insuper & Paulum cum reliquis in do-
mum suam, non offensa in eo, quod Iu-

ACTVVM APOST.

dæi pariter & gentes fremant aduersus
Euangelium.

Quid amplius Philippis accidebat?

Accidit euntibus nobis ad precatio-
nem, ut puella quædam habens spiritum
Pythonis, occurreret nobis, quæ ques-
itum magnum præstabat dominis suis
diuinando.

Qualis ille spiritus erat uaticinandi?

Non Dei spiritus, sed malignus, de
quo Deus ad Moſen ait, Deut. 18. Non
sint in te dierum electores. Magistarum
artium periti, Exorcistæ cacodæmo-
num superstitiosi, uel falsiuates. Qui
nimitalia perpetrat, abominatio est coram
Domino Deo tuo.

Quid ad Pauli concionem agebat?

Subsequuta est Paulum & cæteros,
clamabat, dicens: Isti homines serui Dei
excellissimi sunt, qui annunciant nobis
uiam salutis.

*Quid Paulus agebat ad istam uocifer-
ationem?*

Conuersus spiritui dixit: Præcipio
sibi

C A P V T X V I .

tibi per nomen Iesu Christi, ut ex eas ab
ea. Et exijt eadem hora.

*Quare Paulus ipsum expellebat, lo-
quebatur tamen ueritatem?*

Satan sub prætextu ueritatis semper
imposturas suas uult exercere, sed ea ra-
tione nihil proficit, eijcitur.

*Quid autem domini istius ancille fa-
ciunt?*

Videntes, quòd abesset spes questus
sui, apprehensum Paulum ac Silam tra-
xerunt in forum ad principes, & offerē-
tes eos magistratibus, dixerunt: Hi ho-
mines conturbant ciuitatem nostram,
cùm sint Iudæi, & annunciant instituta,
quæ non licet nobis suscipere, neq; ser-
uare, cùm simus Romani. Hic ad fabrē
depicta est natura cupidorum pecunię,
quo pacto erga Deum & homines ad-
fecti sint, si lucelli non nihil decedit, q̄
egregiè prætexant suis facis et technis,
Paulum non accusant illati damni aut
iniuriæ, sed dicūt: Romani sumus, qua-
re non licet nobis aliam doctrinam acci-

ACTVVM APOST.

pere. Vt & nunc omnes Papistæ: Romani sumus, non licet nobis suscipere doctrinam, quæ sedi Apostolicæ, Patribus, concilijs, & sacris ordinibus repugnet. Non sic, non sic: Impedienda hæc sunt & auertenda animabus & corporibus. Tunc prædicatores obruantur impio clamore isto: crucifige, crucifige.

Quid populus agebat Philippis ad uociferationem istam auarorum?

Turba concurret aduersus eos, ac magistratus scissis uestibus suis, iusserunt eos uirgis cædi. Cumq; multas plagas eis imposuissent, cõiecerunt eos in carcerem, præcipientes custodi carceris, ut diligenter custodiret eos. Qui cùm tale præceptum accepisset, cõiecit eos in interiorē carcerem, & pedes eorū strinxit ligno. Considerandū hic est, ut diabolus fremat, etiam in ciuilibus magistratibus, uulgus insanit, Capitanei innocentes captiuant, uerberibus adficiunt, in uincula cõjiciunt ut latrones, etiam contra

CAPITULUM XVI.

edera propria sua iura, indicta causa. Et
 carceris custos etiã ad oculum domino-
 rum seruire uult, in interiorem carcerẽ
 eos cõijcit, ut impatientes essent, & de-
 sperarent: sed pñ diaboli fucum norũt,
 quare agunt contrarium, Deum laudant,
 ipsiq; gratias agunt.

Quid accidit in istis præconijs, & gratiarum actionibus?

Media nocte Paulus & Silas orantes
 laudabant Deum. Exaudiebant autem
 eos qui uincti erant. Subitõ uerõ terræ
 motus factus est magnus, ita ut cõcutes-
 rentur fundamẽta carceris. Et statim ap-
 erta sunt oia ostia, et omniũ uincula so-
 luta sunt. Experrectus aut̃ custos carce-
 ris, cũ uideret ianuas aptas carceris, eua-
 ginato gladio erat seipsum interfectu-
 rus, existimãs aufugisse uinctos. Clama-
 uit aut̃ Paulus uoce magna, dicens: Ne
 quid feceris tibi ipsi mali, uniuersi enim
 hic sumus. Postulatoq; lumine, irrupit
 ac tremefactus accidit Paulo & Silæ ad
 pedes, & productis illis foras, ait: Dñi,
 quid

ACTVVM APOST.

quid me oportet facere ut saluus fiam?
 At illi dixerunt: Crede in Dñm Iesum,
 & saluus eris tu & domus tua. Et locuti
 sunt ei sermonem Domini, & omni-
 bus qui erant in domo eius. Et assump-
 ptis illis in illa hora noctis, abluit pla-
 gas, & baptizatus est ipse & omnes do-
 mestici illius continuò. Cumq; perdis-
 xisset eos in domum suam, apposuit eis
 mensam, & exultauit, quòd cum uniuersa
 sa domo sua credidisset Deo.

Quid nos docet hoc factum?

Commonet primò, quòd Deus ue-
 rus auxiliator sit in angustijs & tribula-
 tionibus. Deinde, quòd fides in Chri-
 stum Iesum unica sit uia conscendendi
 in coelum. Quamprimum enim hic eu-
 stos carceris in Christum credit, nil ni-
 si bona opera facit, & re ipsa demonstrat
 & confirmat fidem suam susceptã. Tert-
 tiò, quòd omnia in bonum cooperentur
 pijs, & in Deum credentibus, eumq; di-
 ligentibus. Nam quum dies ortus esset,
 miserunt magistratus uisitatores, dicentes:
 Dimittite

CAPVT XVII.

Dimitte homines illos. Nunciauit autem custos carceris sermones hos Paulus: miserunt magistratus ut dimittantur. Nunc igitur exeuntes, ite in pace. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publice, in dicta causa, cum simus Romani, coniecerunt in carcerem, et nunc occultè nos eijciunt: Non profecto, sed ueniant ipsi, ac nos educant. Paulus omnino innocentia suæ testimoniū habere uolebat, Veniētes ergo ipsi deprecati sunt eos, & eductos rogabant ut egrederentur è ciuitate. Egressi autem è carcere, introierunt ad Lydiam, & uisis fratribus, consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPVT XVII.

Quid hoc caput tradit?

PEREGRATIONEM Pauli, ex Philippensium ciuitate ad Thessalonicensium, & hinc ad Berrhœgn ciuitatem, & inde ad Atheniensium regionem.

ACTVVM APOST.

Nem: quidquid istis in locis actum sit?

Quid Paulus Thessalonice agit?

Secundum consuetudinem suam Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tra-
disserat eis e scripturis.

*At qui Iudaeis ualedicebat 13. cap. Cur
ergo ad eos redit?*

Quonia Israelita esset, ex tribu Ben-
iamin, Iudaeos, ut fratres suos, profusus
relinquere non poterat, sed operam da-
bat, ut quacunque ratione posset, ipsos
Christo adduceret. Inde sinenter in ex-
spe constitutus, Deum sibi elegisse quos-
dam, ut Heliae temporibus, qui conuer-
tendi sint ad Christum.

Quid Paulus praedicat in synagoga?

Adaperuit & allegauit, quod Chris-
tus oportuisset pati, & resurgere a mor-
tuis, & quod hic esset Christus Iesus,
qui ipsis in lege & prophetis promissus
fuisse.

Nesciebant haec Iudaei?

Sciebant, sed in hoc errabant, quod par-
erent, Messiam aduenturum in regio-
quodam

CAPVT XVII.

quodam apparatu, obtenturum regnū
Iraēliticum, ut Dauid et Salomō. Nec
credunt quōd Iesus sub Pontio Pilato
crucifixus, Messias uerus sit, sed im-
pator & seductor populi.

*Quid commoditatis prædicatio Pau-
li adferebat?*

Et quidam ex eis crediderunt, & ad-
iuncti sunt Paulo & Silæ, & religioso-
rum Græcorum multitudo magna, mu-
lieresq̄ primariæ nō pauca. Hic fiebat,
ut Esa. 55. cap. dicit: Verbum meū non
redibit ad me uacuum.

Quid ad hec infideles Iudæi?

Zelo cōmoti increduli Iudæi, & as-
sumptis quibusdam circumforaneis ui-
ris malis, ac turba coacta concitauerunt
ciuitatem, et urgentes domum Iasonis,
querēbant eos producere ad populum.

*Quid uerò quum Paulum non inue-
nissent?*

Trahebant Iasonem & quosdam frā-
tres ad principes ciuitatis, clamantes:
Hi qui terrarum orbem conturbarunt,
huc

ACTVVM APOST.

huc quoque uenerunt, quos clanculum ex-
cepit Iason, & hi omnes contra decreta
Cæsaris faciunt, regem alium dicentes
esse Iesum. Dura hæc est accusatio in Ia-
sonem, factum durius est, Dum impe-
runt ipsum, & ex domo extrahunt: Atque
hæc omnia sub prætextu æquitatis a-
gunt, & ut sibi persuadebant, ex diuino
zelo.

Quid illa accusatione efficiunt?

Comitauerunt turbam, & magistrat-
us ciuitatis, aduersus ipsos. Atque tum om-
nes adcurrerant, uociferantes: crucifi-
ge: maledicebant, indignabantur, fre-
mebant & frendebant, minabanturque
eis mortem, ut mundus ad solet.

*Quid ad istam seditionem magistratus
tu agit?*

Accepta satisfactione à Iasone, & à
cæteris, dimiserunt eos. Magistratus
Thessalonicensium prudentius & ami-
cius egit magistratu Philippensi. Nam
hi indicta causa ingruerant, Paulum et
Silam cædebant, & in uincula abripie-
bant.

CAPVT XVII.

bant. Iſti autem nihil temerè ſuſcipiſſe,
ſed audiunt utramq; partem: & cùm Iaſo-
nem innocenter reperiunt, dimittunt
eum unà cum cæteris. Et hoc uerum
magiſtratus officium eſt, ut pios defen-
dant, & innocentes ſoluant.

Ut autem fiebat cum Paulo & Sila?

Fratres conſeſtim per noctem emiſe-
runt Paulum ſimul & Silam in Berrhœ-
am. Qui cùm adueniſſent, abierunt in
ſynagogam Iudæorum. Hi autem erant
ſummo genere nati inter eos qui erant
Theſſalonice, qui receperant ſermonem
cum omni animi promptitudine, quoti-
die ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe-
herent. Et hic uidetis, perſecutionem
Pauli multum utilitatis attuliſſe Euan-
gelio. Nam in hac adſtictione S. Paulus
multos homines ad fidem Theſſaloni-
cæ adduxit, etiam nobiliſſimos quoſq;
& mulieres primarias. Neq; enim De-
us perſonarum acceptor eſt.

Quid autem increduli Iudæi agebant?

Quomodo cognouiſſent Theſſalonicen

Q

ACTVVM APOST.

ses Iudæi, quòd Berrhoæ annuncians
esset à Paulo sermo Dei, uenerunt & il-
lic quoq; commouebant turbas. Quàm
male feriatuſ est diabolus: quàm pron-
sus pati non potest ut sermo Dei semis-
netur: uel ex alienis ciuitatibus & re-
gionibus excitat homines, qui Euange-
lium persequantur.

Quid autem pij Christiani agunt?
Emittunt Paulum, & Athenas usq;
deducunt.

*Quid uobis subministrat hæc histo-
ria?*

Duo. Principiò quidem nihil aliud, q̃
quòd Christiani hoīs uita perpetua sit
militia in hac terra, quotidiana lucta, &
certamen, ut non mirũ esset, quin Chri-
stianus languidus, & defatigatus redde-
retur. Quòd si Paulus mūdanus homo
fuiſſet, sine gratia, sine q; Spiritu sancto,
potuiſſet dicere: Diabolus sit Euange-
licæ doctrinæ professor, nihil hic est ni-
si crux, persecutio, & afflictio. Sed hoc
non facit, scit Christiani esse crucem tol-
lerare.

C A P V T V X V I I .

lerare. Quare rem absoluit, & non de-
terretur istiusmodi rebus.

Secundò, ut ad imitationem Thessa-
lonicensium scripturam libenter uolua-
mus. Ea enim est unica regula, & so-
lidum fundamentum fidei nostræ.

Quòd si faber lignarius aut cémentari-
us aliquid artificiosi operari uelit, oportet eum amissum habere: faber argen-
tarius, aurum exploraturus, necesse ha-
bet Lydio lapide. Sic etiã, si nos Chri-
stiani uolumus dijudicare, quid uerbũ
Domini, quid contrã humana constitu-
tio sit, oportet etiam nos habere Lydiũ
lapidem, hoc est, sacram scripturã. Ex
scriptura cognosci uult Christus. Qui
aliud docet, quã scriptura habet, is errat.

Omnia humana instituta ad Dei uerbũ
iusta lance ponderari & examinari de-
bent, num toleranda sint, nec ne. Nihil
in Christiana ecclesia admittatur, nisi
certo fundamento scripturæ insistat.

Scriptura enim aliud nihil est, quã synce-
rum Dei uerbum, per spiritum prophete

ACTVVM APOST.

tarum in mundum prolatum, ut S. Paulus ait, 2. capite 1. Hinc est quod Christus toties scripturam alleget, & ad scripturam reuocet. In scriptura enim nobis loquitur uoce aperta, & uiua, & consolatur nos in omnibus afflictionibus, & in ea promittit nos uitam æternam certò consequuturos.

Quid Paulus agbat Athenis?

Paulus quum Athenis eos expectaret, incandescibat spiritus eius in ipso, cum uideret simulachrorum cultum detestatam ciuitatem. Miserè ipsum excruciatum, quod tam multi generosi, magnanimi, sapientes, excellentes, & docti homines tam miserè in errore & incredulitate perire deberent. Quare spiritus eius fremebat aduersus maledictam Satanam, quod tam celebrem ciuitatem in æternum exitium raperet. Et operam sic Paulus dabat, ut si non omnes, tamen aliquos, ex Diaboli maledicti faucibus eriperet, & Christo adduceret.

Non quid

C A P V T X V I I .

Numquid ergo ipsum Atheniense

sapientia deterrebat?

Si Paulus inexercitatus, & imperio-
sus Christianus fuisset, ut nonnulli re-
sidentur, facile ad multitudinem pru-
dentum, & astutiã sapientum extimui-
set, cogitassetq̃: quid unus agas aduersus
tam multos? Putasne fidem tuam
unici Dei posse cõsistere aduersus tam
multos, tam sapientes, tam prudentes
qui plures deos & habent & colunt, pro-
sitenturq̃: Et etiamsi ista animum ipsi
us non subiissent, tamen uel illud ipsum
deteruisset, quòd unicus, egenus, &
abiectus homo esset, in tanta tamq̃ cele-
bri Philosophorum & Græcorum tur-
ba: sed additur ipsi animus à Deo, sur-
git, & adnũciat eis Euangelium, Omni-
no in ea spe collocatus, quòd & uelit es-
sẽ possit aliquos per uerbum Domini no-
stri Iesu Christi domino lucrifacere.

vbi prædicat S. Paulus?

Disputabat in synagogis cum Iudæ-
is & religiosis, & in foro quotidie cum

ACTVVM APOST.

is, qui ipsum fortè adissent. Non ad tēpla festinat, & idola deturbat, sed prius surgit, & uerbū Domini adnunciat, inquit dicat ipsis, & ob oculos ponit eorum & mores, & idolorum latrias, ostendit eis modum & uiam, & media, quibus ab ista idolatria, & impio Dei cultu libera-ri queant.

Auscultabant etiam predicationi Pauli ?

Quidam Epicurei & Stoici Philosophi conflictabantur cum eo.

Qui erant Epicurei ?

Erant Philosophi, qui beatitudinem ponebant in uoluptate corporis & animi. Tenebāt etiam dogma, quo peruersè uolebant, Deum non curare res humanas, sicut etiam, post hanc uitam nō esse aliam.

Qui erant Stoici ?

Erant Philosophi, qui beatitudinem collocabant in mediocritate & temperantia omnium rerum, & in defectu omnium humanorum adfectuum. Vocabant

C A P V T X V I I .

cabant illum hominem beatum, qui nō
gauderet, etsi omnia bene responde-
rent, nec mœrore adficeretur, etiamsi
montes conciderent. Breviter, qui om-
nia posset sustinere & pati, & aduersus
illa consistere ut truncus & lapis.

*Quid Paulus edissererebat contra istas
duas sectas?*

Vtriusque doctrinam reijciebat, ut
falsam & erroneam profitebatur libe-
rè. Beatitudinem neque in uoluptate
carnis, neque in temperantia uel caren-
tia adfectuum naturalium consistere,
sed in solo summo bono, in contempla-
tione & cognitione Dei, quæ esset per
fidem in Christum Iesum, in futuro se-
culo, in uita æterna omnium perfectis-
sima.

*Quid mercedis Paulus ex prædicatio-
ne sua reportat?*

Vituperium & conuitium. Quidam
enim dicebant: quid uult spermologus
hic dicere? Alij uerò, nouorum (inque-
bant) demoniorum uideri annunciato-

ACTVVM APOST.

tor esse, quod Iesum, & resurrectionem
annunciaret eis. Hic S. Paulum circum-
foraneum clamitant, ut qui in frugiferis
nugis se hinc inde, more parasitorum,
nutriat, & omnes suos cogitatus eò di-
rigat, ut semper aliquid noui commin-
scatur, & homines nugis pascat, ut Her-
barij, & Thyriacarum uenditores.

*Quid Athenienses cum Paulo age-
bant?*

Apprehensum eum ad Martium
uicum duxerunt, dicentes: Possumus
ne scire, quæ sit ista noua, quæ à te refer-
tur, doctrina? Noua enim quædam in-
geris auribus nostris. Volumus ergo sci-
re, quidnam uelint hæc esse. Pauli do-
ctrinam dicunt nouam doctrinam, non
uos rumores. Hocq; de suo ingenio fa-
ciunt. Nam Athenienses omnes, & qui
illuc uersabatur hospites, ad nihil aliud
uacabant, nisi ad dicendum aut audiens
dum aliquid noui.

*Quomodo se Paulus gerit aduersus
istos illusores?*

Stabat

C A P V T X V I I .

Stabat in medio Martij uici, & habebat pulcherrimam prædicationem, quã diuidebat in tres partes.

Quæ est prima pars?

Dicebat: Viri Athenienses, per omnia ferè superstitioniores uos uideo. Præteriens enim & contemplans culturas uestras, inueni & aram, in qua inscriptum erat: Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuncio uobis. Reddit hic auditores beneuolos, simul & attentos, uocat eos uiros: hic insignis est titulus. Vocat eos insuper etiam superstitioniosos nimium, quem titulum etiam adcipiebant, ut insignem & celebrem. Volebant enim sibi laudiuerti, quòd multos uariosq; Deos haberent, & colerent. Et excusat se Paulus, quòd non nouos adferat Deos, sed uerum & æternum Deum prædicet, quem & ipsi colant, licet id ignorantes faciant.

Quæ secunda pars est?

Deus, inquit, qui fecit mundum &

ACTVVM APOST.

omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ
 cùm sit Dominus, non in manufactis re-
 plis habitat, nec manibus humanis col-
 tur, indigens aliquo, cùm ipse det omni-
 bus uitam & halitum per omnia: fecitq̃
 ex uno sanguine omne genus hominũ,
 ut inhabitaret super uniuersam faciem
 terræ: præfinitq̃ præstituta tempora,
 præfixitq̃ terminos habitationis eorũ,
 ut quærerent Deum, si fortè palpent eũ
 & inueniant. Hic reprobatur falsum Dei
 cultũ, qui in deauratis, lapideis, ligneis,
 & argento obductis simulachris con-
 sistit, & ostendit unicum uiuẽtem Deũ
 um, qui hominĩ indidit sapientiam, &
 rationem, ut ex uisibilibus huius mundi
 di rebus aditus pateret ad cognitio-
 nem æterni creatoris, uisibilem & in-
 uisibilem, corporalium & spiritalium
 um.

Quæ est pars tertia?

Quamuis non longè absit ab uno
 quoq̃ nostrum. Per ipsum enim uiui-
 mus, et mouemur, & sumus, sicut & qui
 dam

C A P V T X V I I .

dam uestratum poëtarum dixerunt:
 Nam huius progenies etiam sumus. Ge-
 nus ergo cum simus Dei, non debemus
 existimare, auro aut argento, aut lapidi
 arte sculpto, & inuento hominis, numẽ
 esse simile. Et tempora quidẽ huius igno-
 rantie cum hætenus dissimularit deus,
 nunc annunciat hominibus, ut omnes
 ubiq; resipiscant: eo quod statuit diem,
 in quo iudicaturus est orbem terrarum
 cum iusticia, per eum uirum, per quẽ de-
 creuerat fide præstita oĩbus, cum exci-
 tarit illum ex mortuis. Hic depingit ue-
 rum Dei cultum, & ignotum, uerumq;
 Deum, Iesum Christum. Sed accõmo-
 dat uerba sua ad rem, & demittit se mi-
 rã ad captum & ingenium auditorum.
 Neq; enim dicit eos impiẽ fecisse, sed i-
 gnoranter. Ideo Deum ad eorum igno-
 rantiam respexisse & pertulisse. Iam ue-
 rø tempus esse, quo pœnitudine ducan-
 tur, & Christum uerẽ cognoscant, syn-
 cereq; confiteantur, ne ipsis idem con-
 flaget, quod Sodomæ & Gomorrhæ.

Quid

ACTVVM APOST.

Quid agunt Athenienses ad hanc Pauli prædicationem?

Quum audissent resurrectionem mortuorum, alij quidem irridebant, alij uero dixerunt: audiemus te de hoc iterum. Hic impletum est, quod Paulus 1. Cor. habet: Euangelion de Christo Iudæis scandalum est, Græcis uero stultitia.

Quid uero Paulus facit?

Exiuit è medio eorum. Videbat enim quod uerbum Domini apud ipsos nullum locum haberet. Et hic impleta est sententia Pauli, 1. Cor. 1. Non multi sapientes secundum carnem uocati sunt.

Nihil quicquam ergo operabatur hæc prædicatio?

Quidam uiri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, alijque cum eis. Mirum est quod in tam populosa ciuitate, tam pauci Christiani facti sint. Sed restitit ipsis mundana sapientia, & carnis prudentia. Euangelium enim, et mundi sapientia non concurrunt. Vbi Spiritus

CAPVT XVIII.

Spiritus sanctus operari debet gratia
sua diuina, ibi oportet ut homo sensus
suos intellectumq; captiuum ducat, &
sacrae scripturae credat, & in eo implebi-
tur scripturae Luc. II. Beati sunt, qui ser-
monem Domini audiunt, & custodiunt
illum. Hoc largiatur nobis Deus omni-
potens. Amen.

CAPVT XVIII.

Quibus de rebus agit hoc caput?

DE profectioe Pauli uersus Cor-
inthum, & quidnā boni ibi ege-
rit, & quomodo deinde proficiscatur
Ephesum & Hierusalem.

Quae est ciuitas Corinthus?

Primaria ciuitas est Achaiae, & duos
portus habet, unum ad Asiam, alterum
ad Italiam. Quare & nobile emporium
erat, quō ex omni terrarum parte mero-
catores confluebant. Iam plerumq; ita
fit, ut ubi magnae diuitiae, ibi & magnae
pompae, superbia, & luxuria sint. Vbi
etiam

ACTVVM APOST.

etiam uariæ linguæ cōueniunt, congruunt etiã uaria peccata, uitia, & crimina. Idem Corinthi accidit: Legitur enim ibi templū Veneris fuisse, in quo plus mille mulierum Veneri dicatæ fuerūt, quæ omnes publicæ peccatrices extiterunt. Tanta cœcitate Satan inuoluit Corinthios, ut manifesta ista peccata cultum diuinum haberent. Et erat Corinthus ut sentina omnium uitiorum, criminum, peccatorum & scelerum.

Quid Paulus ibi boni efficiebat? cur non aliam ciuitatem petebat?

Paulus, ut bonus Medicus & fidelis agit, eò conuenit non mercandi gratia, sed ut ipsis Euangelium de regno Dei prædicet.

Quid boni ergo operatur?

Multi Corinthij qui audiebant, creduli fiebant, & baptizabantur, Imò Paulus plures cōuertebat Corinthi, atq; Athenis. Nam & Dominus dicebat nocte Paulo per uisionem: Noli timere, sed loquere, & ne taceas, propterea quòd ego sum tuus.

C A P V T X V I I I .

sim tecum, & nemo adorietur te ut affligat te: quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate.

Qui sit, quòd in peccatrice ista ciuitate plures conuertit, quàm Athenis, ubi eximij et egregij Philosophi commorabantur?

Còstat, facilius esse manifestos peccatores còuèrtere, quàm hypocritas & iusticiarios. Vnde & Christus ait ad Pharisæos: Meretrices & publicani præcedent uos in regno Dei. Quia peccatores nihil boni in se inueniunt, quare ad solam Dei gratiam confugiunt: Hypocritæ uerò & iusticiarij omnia sua proclauibus regni cœlestis, & operibus summè bonis habent.

Apud quem Paulus Corinthi còmorabatur, quum tanta ibi malorum colluies esset?

Nactus erat quendam Iudæum, nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper uenerat ab Italia, & Priscillam uxorem eius, eo quòd præcepisset Claudius, omnes Iudæos Roma decedere: accessit ad eos.

Quia

ACTVVM APOST.

Quare ad alienigenam, & non indi-
genam diuertit?

Quum Christus Apostolos suos am-
daret ad prædicandum Euangeliũ, præ-
cipiebat ipsis, si quam ciuitatem ingre-
derentur, ut indagarent quis dignus es-
set, apud istum manerēt, donec prorsus
discederent. Ita & hic Paulus agit, cum
indigenam non habet, apud quem sine
scandalo esse posset, confert se ad alieni-
genam, Aquilam scilicet.

Quæ causæ suberant?

Dux.

Quæ prima est?

Quum Paulus esset peregrinus, & ad
dificaret exilium peregrinationibus, si-
mili se adiungebat, qui æquè alienige-
na, & extorris esset: à Claudio enim Cæ-
sare ex Roma pulsus erat, unà cum ce-
teris Iudeis. Qui lautè ac in delitijs edu-
cati sunt, quosq; nihil unquam calamita-
tis pressit, illi nesciunt conditionē pau-
perum, & egenorum. Quare de ipsis pa-
rum solliciti erant.

CAPVT XVIII.

Que secunda causa est?

Idem artificij exercebant, tabernaculorum textores, Et eiusdem religionis existebant, quare apud ipsos manebat, & operabatur.

Nihil aliud Corinthi agebat?

Tempore laboris laborabat, disputabat autem in synagoga per omne sabbatum, suadebatq; Iudæis pariter & Græcis. Cum uenissent autem e Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur spiritu Paulus, testificans Iudæis Christum esse Iesum.

Quomodo placebat Iudæis hæc con-
icio?

Contradicientibus eis ac blasphemam loquentibus, excussis uestimentis, dixit ad eos: Sanguis uester super caput uestrum. Mundus ego post hæc ad gentes uadam.

Quò abibat?

Migrans inde intrauit in domum cuiusdam, nomine iusti, colentis Deum, cuius domus erat contigua synagogæ.

R

ACTVVM APOST.

Non quòd ibi uellet delitescere, sed ut
ibi in pace prædicare posset, quòd illud
propter Iudæorū calumnias, & blasphemias
in synagoga nequireret.

*Quid utilitatis operatur in edibus
iusti?*

Non parum: Nam Crispus archisynagagus
credidit domino cum tota domo sua,
multiq; Corinthiorum audientes credebant
ac baptizabantur. Et com-
modius hic Euangelium procedebat,
q; Athenis. Ideò & Dominus ipsum
consolatur per uisionem. Et considerabat
ibi sesquiannum, & docebat ipsos uerbum
Dei.

Quid interea Corinthi fiebat?

Quum Gallio ageret proconsulem
Achaiae, insurrexerunt uno animo Iu-
daei in Paulum, & adduxerunt eum ad
tribunal, dicentes: Contra legem hic suadet
hominibus colere Deum. Causa
erat, quòd Paulus doceret, hominem non
posse per legem iustificari, sed per solam
fidem in Iesum Christum.

CAPVT XVIII.

Tamen Deus promiserat ipsi, neminem ipsum adorturum esse, qui sciret ergo ut Iudæi ipsum opprimant?

Deus non dicit, quod Christiani sunt nihil omnino sustinere debeant, sed promittit, quod sicubi in angustiam inciderint, uelit ipsis adesse, & ex omni periculo liberare.

Da exemplum.

Deus Mosi dicebat, Exo. 3. Ego ero tecum: Attamen non erat sine afflictione: quam sæpè enim pueri Israëlitiçi uolebant ipsum lapidare? Nihilominus tamen per Dominum seruabatur incolumis. Idem Hieremiæ Prophetæ fecit.

Quid ergo Deus Paulo faciebat?

Quum Paulus iam pararet aperire os, dixit Gallio ad Iudæos: Si qua iniuria esset, aut facinus malum, o Iudæi, merito uos sustinerem: si uero quæstio est de sermone, ac nominibus, & lege uestrate, uos ipsi uideritis. Iudex enim ego horum nolo esse. Et abegit eos à tribunali.

ACTVVM APOST.

H. Apprehensum autem omnes Græci
Sosthenem principem synagogæ, per-
cutiebāt ante tribunal, neq; quicquam
eorum Gallioni curæ erat.

Rectè ergo Gallio in eo agebat ?

In primo rectè agebat, in sequenti ue-
rò nō. Quum enim sit magistratus, nec
sciat ubi uerus Dei cultus haberetur, ad
pud Iudæos ne, an apud Paulū, bene ag-
git, dum amolitur iudicij sententiam in
re dubia et graui. Neq; enim facit, ut ho-
die multi, qui uolunt res religionis dis-
cernere & iudicare, de quibus æquè
uera sciunt, atq; asinus de lyra. Quòd
autem Gallio in fontem hominem Sos-
sthenem percuti siuerit, peccat. Nā ma-
gistratus est, curare ne cui iniuria uel
uis inferatur, siue Iudæus sit, siue Chris-
tianus.

Quid Paulus agit post illam seditionem ?

Diu ibi manebat, & ualedicto fratri-
bus, ab nauigauit in Syriam, comitanti-
bus eū Priscilla & Aquila, posteaquam
raferat

C A P V T X V I I I .

raferat caput in Cenchreis, habebat enim uorum.

Quare ipsum comitantur Aquila & Priscilla?

Vt ipsi ministrent in labore, & defendant contra uarios insultus. Vt ipsemet indicat, Roma. ultimo: Salutate Priscā, & Aquilam, adiutores meos in Christo Iesu, qui pro anima mea suam ipsorum ceruicem supposuerunt.

Quid autem est, quod Paulus caput radat ex uoti conditione, uult in iudaismum relabi?

Hoc nihil aliud est, quam quod ipsemet ait, 1. Cor. 9. Quamuis ab omnibus liber sim, tamen omnibus seruus factus, ut multos lucrifacerem.

Quo paulus proficiscebatur, relicta Corinthe?

Deuenit Ephesum, deinde Antiochiam, peragrans simul Galatiam, & Phrygiam, & novos Christianos, ut bonus pastor, confirmabat, interea temporis Apollus Ephesum perueniebat.

ACTVVM APOST.

Quis erat Apollos iste?

Iudæus erat, Alexandrinus genere, uir eloquens, potens in scripturis. Hic erat institutus in uia Domini, & seruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quæ sunt Domini, sciens tantum baptisma Ioannis. Hæc erat insignis commendatio Apostoli huius ab Luca.

Quò ista commendatio facit?

Ad multas quidem res, Præcipuè uero Christianis ad consolationem & confirmationem, ut ad hoc exemplum & ipsi bonis suis, gratia, & donis à Deo acceptis, rectè utantur, ad gloriam Dei, et proximi ædificationem. Non satis est donum Dei habere, sed necesse est & ipsum ad laudē Dei usurpare, & eo proximi commodis inseruire, siue diuitia sint, siue potentia, siue scientia, siue sapientia. Scriptum est: Cui multum datum est, ab eo multum exigitur.

Quid est, quòd Lucas ait: Apollinē Ioannis Baptisma tantum sciuisse: Discrimē ne est inter baptisma Christi & Ioannis?

C A P V T X V I I I .

Si de baptisinate Ioannis loquimur, non tantum de intinctione aquæ dicimus, sed de omnibus quæ ad baptismum pertinent, ut est doctrina, prædicatio, & intinctio. Ergo unum idemque baptisina est Ioannis & Christi, una aqua, unus spiritus, una prædicatio. Quia Ioannes idem prædicat quod & Christus, legem scilicet, et Euangelium, pœnitentiam & remissionem peccatorum. Ioannes dicebat: Agite pœnitentiam: appropinquauit regnum cœlorum, sic Christus dicebat: Ducamini pœnitentiæ, & credite Euangelio. Legem Ioannes prædicabat, cum dixisset: progenies uiperarum, quis monstrauit uobis, ut uenturam iram effugeretis? Facite fructus ergo, qui deceant pœnitentiam. Euangelium proponebat, cum diceret Ioan. 1. Post me uenit uir, qui ante me fuit, Et digito monstrabat ipsum, dicens: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Breuiter, Ioannes æquè baptizabat, atque peccata remittebat, ac ipse Christus

ACTVVM APOST.

& Apostoli. Sed Spiritum sanctum da
re uisibiliter, igneis quasi linguis, ut A
postolis mittebatur, Ioānis opus nequa
quā erat. Christus enim eo tempore
nondum per resurrectionem, & ascen
sionem declaratus fuerat, sed ambulab
bat adhuc in terris in forma serui, prom
ptus pro mundi salute crucifigi, nosq̄
omnes à Satana, morte, peccato, & infe
ris redimere. Cui gloria, laus, & honor
in omne æuum. Amen.

CAPVT XIX.

Que est summa huius capituli ?

PERGRINATIO Pauli ad Ephes
sios, & quid ibi egerit.

*Quid agebat Paulus cum ueniret E-
phesum ?*

Repertis quibusdam discipulis, dixit
ad eos: Num Spiritum sanctum accipi
stis, posteaquam credidistis? At illi dixe
runt ad eum: Imò neq̄, sit ne Spiritus
sanctus, audiuiimus. Et ait ad illos: Quo
ergo baptizati estis? At illi dixerunt.
Ioannis

C A P V T X I X .

Ioannis baptisate . Dixit autem Paulus : Ioannes quidem baptizauit baptis-
mo poenitentie , populo loquens de eo ,
qui uenturus esset post ipsum , ut crede-
rent , hoc est , de Christo Iesu .

vsq; ad cōne imperiti sacrarum literarum erant Ephesij , ut nihil de spiritu sancto scirent ?

Periti quidem erant scripturæ , quū
Iudæi essent , sciebant nimirum septua-
ginta uiros Israëliticos impletos Spiritu
sancto tempore Moysis . Et prophetas
locutos & uaticinatos esse ex instinctu
Spiritus sancti .

*Quar ergo dicunt , se ne audiuisse qui-
dem , an sit spiritus sanctus ?*

Non loquuntur hic de substantia &
natura Spiritus sancti , siue de communi-
bus donis , quæ Spiritus sanctus opera-
batur in hominibus , sed de singulari-
bus , n̄s̄q; admirandis donis , quæ post re-
surrectionem , & adscensionem Chri-
sti , effecerat in Apostolis & fidelibus .

Q. d. Quod sit Spiritus sanctus , scimus

R . s

ACTVVM APOST.

quidē ex scripturis: quōd autem uisibilia
 liter in igneis linguis apparuerit apud
 credulos, hæc non audiuimus. Illa enim
 Pauli quæstio: Quo ergo baptizati estis?
 perinde est ac si diceret: qui uestri
 prædicatores fuerūt, & Baptistæ? quo
 rum ministerium ad fidem peruenistis.
 Respōdebant: Ioannis baptizate. Ad
 quæ Paulus hæc de Ioannis etiā baptizate
 uit baptizate addebat: Ioānes quidem baptizate
 uit baptizate poenitentię, populo loquēs
 de eo, quē turus esset post ipsum, ut cre
 derent. Quia uerō Christus per suam
 resurrectionem & ascensionem non
 dum glorificatus erat, etiā missio Spiritus
 sancti nondū manifestata tum erat.

Quid duodecim isti uiri agebant?

His auditis baptizati sunt in nomine
 Domini Iesu. Et cum imposuisset illis
 manus Paulus, uenit Spiritus sanctus super
 eos, & loquebantur linguis, & propheta
 bant.

Ergo isti duodecim Catabaptistæ facti sunt?
 Absit: Quōd enim S. Lucas ait: baptizatos

CAPVT XIX.

ptizatos esse in nomine Domini Iesu, non intelligendum est de aquæ baptismo, sed de ignis baptismo. Hoc est, Paulus prædicauit ipsis de Iesu Christo, quo modo passus sit, cruci adfixus, in cœlū abiuerit, & nobis Spiritum sanctum cōsequutus sit. Quam prædicationem nō audiuerant. Iam uerò audita concione, & impositis manibus, uenit Spiritus sanctus super eos, & linguis loquuntur, & prophetant.

Quid Paulus amplius apud Ephesios agit?

Introgressus synagogā, liberè loquebatur ad tres menses, disputans & suadens de regno Dei.

Quid de regno Dei edifferebat?

Principiō quidem, quōd Christi regnum nō esset corporale, sed spirituale, non super regiones, & homines, ciuitates, & arces, sed aduersus Satanam, mortem, peccatum, & infernum. Hæc q̄ ex scripturis confirmat. Secundo dicit, quōd ad hoc tantūm pertineant, quos

ACTVVM APOST.

quos Deus elegit, non multi sapientes secundum carnem, nec potentes & nobiles, sed quod stultū, infirmū, & ignobile coram mundo est, & abiectum. Et quod in eo nemo etiam offendi debeat, Scriptum enim est: si numerus filiorū Israël ut arena maris, tamen reliquiae rātūm salutis erunt. Esa. 10. Tertiō autem dicit, quod per solam fidem in hoc regnum accipiamur, non per opera legis, aut humana merita. Hæc cōp̄ omnia ex ista Pagina declarat & corroborat.

Quid hac prædicatione consequitur?

Quidam indurabantur, nec credebāt, malè loquentes de uia Domini coram multitudine. Quidam autem credulifiebant, & Christiani. Accidit ipsis, ac si quis cæcus in solem aspicere debeat. Malè adfecti oculi lucem ferre non possunt. Impij homines splendorem diuine claritatis sustinere nequeunt.

Verūm quid Paulus agit?

Gerit se iuxta dictum Christi, quod est Matth. 7. Sanctum ne dederitis canibus,

CAPVT XIX.

nibus, & nolite margaritas ante porcos
proijcere. Et discedebat ab illis. Ne autē
ab illis blasphematoribus inficerentur,
segregauit discipulos, quotidie disputa-
rans in schola tyrāni cuiusdam. Hoc au-
tem factum est per biennium, ita ut om-
nes qui habitabant in Asia, audirent
sermonem Domini Iesu, Iudæi simul et
Græci.

Confirmat etiam predicationem suam

in miraculis?

Sic, S. Lucas inquit: uirtutes nō uul-
gares addebat Deus per manus Pauli:
ita ut etiam super infirmos deferrentur
à corpore eius sudaria & semicinctia, &
recederent ab eis morbi, & spiritus mali
egrederentur. Hisce miraculis Deus
confirmauit & decorauit munus & mi-
nisterium uerbi. Ut quidem Christus
promisit, Marci ultimo.

Quid apud Ephesum accidebat?

Tentauerunt quidam ē circumeun-
tibus Iudæis exorcistis, inuocare super
eos qui habebant spiritus malos, nomē
Domini

ACTVVM APOST.

Domini Iesu, dicētes: Adiuramus uos
per Iesum, quem Paulus prædicat.

Quales exorcistæ isti fuerunt?

Iudæi fuerunt, qui per nomen Tetra-
grammaton multas superstitiones, &
ueneficas siue Magicas artes exercue-
rant & inuexerant, profitebanturq̄ se
expellere cacodæmones. Sed reuera ni-
hil profecerūt. Satan hominum oculos
præstrinxit, quasi exiret, sed centum uir-
ces implebāt. Qua enim ratione isti ma-
los spiritus expellerent, qui nomine dei
abuterentur?

Tamen nil nisi sacra uerba recitant?

Tantò peius est. Quis enim pium est
se dicet, Dei uerbum ad artes Magicas
& diaboli lamia usurpare. Si ebrius
eo se defendere uellet, quod nil nisi bo-
nas Dei creaturas sumeret, ceruisiam
& uinum. Item si missarius sacerdos
uellet prætexere: Missa bona est, quia
nil nisi bona uerba ædo. Num hoc mo-
do se defendit? Nequaquam. Intros-
picienda enim caussa est, & finis, quæ
Missas

CAPVT XIX.

Missas celebrent: quod si fiat, Inuenies
facile angularem istiusmodi missam pe
iorem esse quauis blasphemia & læ
sione diuinæ maiestatis. Causa est,
quod uerbo Dei abutantur, quod ab
negent opus, & effectum Christi, & id
suo operi adscribant, quod soli precio
so & innocenti sanguini Christi tribu
endum est.

Qui autem isti exorcistæ fuerunt?

Erant septem filij Sceuæ Iudæi, prin
cipis sacerdotum. Magna sunt omnia,
sancta, docta, eximia, & potentia, quæ
cunq; Deo & Christo eius, Domino
nostro resistunt. Quum magnificū nos
men Terragrammaton nihil efficeret,
ex superstitione, & curiositate nomen
Iesu usurpabant, cogitantes: Hem, res
bene succedet, Paulus dæmonia expel
lit per nomē Iesu: tentabimus & nos.
Rem ergo aggrediuntur, & clamitant:
Adiuramus uos per nomen Iesu, quem
Paulus prædicat.

Quid malignus spiritus agebat ad istā

adiurationem?

Rei

ACTVVM APOST.

Respondens, dixit: Iesum noui, & Paulum scio: uos autem qui estis? Et in filiis in eos homo, in quo erat demonium malū, & dominatus eis, inualuit contra eos, ita ut nudī & uulnerati effugerent de domo illa. Deus potētior Satana est, non permittit ipsum agere secundum eius uoluntatem malignam. Hic autem oportet ut in homine maneat, doctrinam S. Pauli confirmet, blasphematores Dei, & exorcistas impiorum prosternat, & uulneret. Et hoc exemplum positum est omnibus, qui Magicas artes, cantiones, uirgas ueneficas, & cæteras astutias Pythonicas exercēt. Nam Exo. 20. Deus non insonem illū habebit, qui nomen Domini in uanum sumpserit.

Quid utilitatis hoc factum adferebat?
Principiō incidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu. Multiq̄ credentium ueniebant confitentes & annunciantes facta sua. Deinde etiam multi ex eis, qui curiosas artes

C A P V T X I X .

artes exercuerant, comportatos libros
 exusserunt coram omnibus: & supplicatis
 precijs illorum, repererunt quinquagies
 mille numum. *Bei sechs-
 halb tausent gulden.* Ita fortiter cresce-
 bat sermo Dei, & confirmabatur. Hoc
 potentissimum exemplum est fidei &
 poenitentiae. Hi exorcistae & Magi in
 discrimen ponunt in uno die plusquam
 quinquies mille, et quinquaginta aureo-
 rum numorum, propter Euangelium:
 Papistae, & Missarii sacerdotes uix, pro-
 pter Deum, grossum amitterent, Quis
 tamen non pauci eorum conuicti, adeo quod
 certi sint, Missas suas meram coram Deo
 esse abominationem, & blasphemiam.

*Quid praeterca apud Ephesios fie-
 bat?*

Ortus est autem illo tempore tumultus
 non exiguus de templo Dianae.

Qualis dea erat Diana?

A gentibus pro tali dea habebatur,
 quae daret omnibus creaturis uictum.
 Habebat autem magnificum templum

ACTVVM APOST.

Ephesi in Asia, cuius simile in toto terrarum orbe non habebatur. Quod etiam inter præcipua miracula mundi reputatur. Incensum verò ab Herostrato quodam, homine sceleratissimo, non aliam quidem ob causam, quàm ut præclarum aliquod nomen sibi inde compararet.

Estne reedificatum templum hoc Dianæ?

Est, & quidem maximis non solum civium Ephesi habitantium, sed & omnium totius Asiæ populorum sumptibus. Ac post quadringentos demum annos ad fastigium perductum. In hoc templo Ephesij simulachrum Dianæ ponebant, prætexentes, illud è caelo delapsum, ut & scriba quidam ibidem affirmabat, sed falsò.

De quânam re ortus iste tumultus?

Demetrius, faber argentarius, faciebat delubra argentea Dianæ, præstabatque artificibus non exiguum questum, quibus conuocatis, & ijs qui similia rerum erant opifices, accusabat Paulum, conans

CAPVT XIX.

conans ipsum ex ciuitate expellere.

Quæ erat accusatio?

Dicebat: Viri, scitis, quod ex hoc opifitio quæstus nobis est: & uidetis & auditis, quod non solum Ephesi, sed per totam penè Asiã Paulus hic persuasit, & auertit multam turbam, dicens: quod non sint dii, qui manibus fiunt. Indicat præterea, quid incõmodorum insequutum sit. Non solum autem hæc pars nobis in periculum uenit, ne reprobetur: uerum etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur: futurumq; sit, ut etiam destruatür maiestas eius, quam tota Asia & orbis colit. Quid dicere uellet: Quod si uos in commo- dum artificij uestri non admonet ad re- pugnandum, tamen contemptus magnæ illius Dianæ uos commoueat. Egregius prætextus, sed nociuus & sedi- tiolus.

Quid ista accusatio operabatur?

His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicentes: Magna Diana

ACTVVM APOST.

Ephesiorum. Ita & nostro tempore Pa-
 pistæ clamitant: Papa, Papa, patres, pa-
 tres, Concilia, Concilia, Roma, Roma:
 faciunt perinde ac si multum solliciti sint,
 & occupati de religione conseruanda,
 & cultu diuino, sed res multo aliter se
 habet, nempe, utilitas, cura uētris, ipsos
 exagitat. Nam uenter ipsorū Deus est.
 Qui cupit Dei cultum conseruare, nō
 facit insanis clamoribus, tumultibus, se-
 ditionibus, & dissensionibus intestinis,
 sed certa ratione, doctrina sana, & con-
 firmatione ex sacris Biblijs. Apud nos
 plebs nihil sollicita est de retinendo uel
 instaurando uero Dei cultu. Sed hic om-
 nnes in uno oculi momento fiunt do-
 ctiores, Theologi, Ecclesiastes, patroni,
 & propugnatores doctrinæ & religio-
 nis diuinæ, non ex amore Dei, sed ex
 cura uentris, & spe lucelli. Quodcumq;
 enim quis ex corde diligit præ Deo,
 Deus eius est: Avaro diuitiæ, potenti
 potentia, lucrum cerdonibus & opifici-
 bus, uenter sacerdotibus & monachis.
 Et

C A P V T X I X .

Et peccant istiusmodi homines contra primam et secundam tabulã. Cõtra primam, quòd alienos Deos colant. Contra secundam, quòd proximo suo per astus, superstitiones, & fictas religiones, sine uerbo Dei, furentur.

An argentarij tantum artifices seditio si sunt?

Impleta est ciuitas tota confusione. Ita enim in seditiosa ciuitate fit: Primũ duo uel tres coniurant, fabrefaciunt factionem, deinde attrahunt apertissimos quosq; ad hanc rem. Mox omnium uicinorum parietes penetrat, & tãdem totam ciuitatem. Nam plebs curiosa est, & animal uarium, & indomitum, quod ubi habenas arripuerit, furibundũ hinc inde fertur, nec prece, nec fletibus flectitur: Concurrunt omnes, cõclamant ac commouentur, etiam in insontes, ut hic Paulo fiebat.

Molestabat hæc seditio solum Paulum?

Hic considerandum est, ut exiguus

ACTVVM APOST.

simultus crescat, & vires acquirat ex
undo. Demetrius iniuste accusabat
Paulum, continuo habet complices, &
tota ciuitas confunditur, impetum faci-
unt uno animo correpto Gaio & Ari-
starcho Macedonibus, comitibus Pau-
li. Alij quidem aliud clamabant. Erat
enim concio confusa, & plerique nescie-
bant, qua de causa conuenissent, donec
nec Iudæum Alexandrū protraherent,
qui fortassis cæteros defendere uolebat,
Iudæos, & omnem culpam in Gaium
& Aristarchum transferre.

Quis erat iste Alexander?

Ille proculdubio, de quo & Paulus ad
Timo. ultimo: Alexander multum ma-
li mihi infixit, Dominus reddat ipsi se-
cundum facta eius. A quo & ipse cauet
as. Nam uehementer restitit sermoni-
bus nostris.

At qui nolebant Ephesij hunc audire?

Vt cognouerunt eum esse Iudæum,
uox orta est una omnium, ferme ad ho-
ras duas clamantium: Magna Diana
Ephes

CAPVT XIX.

Ephesiorum. Quid dicere uellent: Num sic nostra dea abijci deberet, quis hæc pateretur? Diana talis dea est, tantæ maiestatis & potentiæ, tantæ celebritatis, ut non solum Asiæ, sed & totius orbis religiosi homines huc conueniant, & ipsi honorem exhibeant, quid boni nobis inde sequeretur? citius moriamur, & cœlestem illam imaginem contemptui haberi patiamur. Metuebant enim sibi ab Alexandro, quem tandem Iudæum esse cognoscebant.

Quid Paulus agit ad istum tumultum?

Volente ipso intrare ad populū, non permiserunt discipuli. Quidam autem & ex Asiæ primoribus, qui erant amici eius, miserunt ad eum, rogantes, ne se daret in theatrum. Alij quidem igitur aliud clamabant. Erat enim concio confusa, & plerique nesciebant, qua ex causa conuenissent.

Quomodo componebatur iste tumultus?

ACTVVM APOST.

Scriba sedabat populum, dicens: Viri Ephesij, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ deæ Dianæ, & à Ioue deo lapsi simulachri? Cùm igitur his nemo contradicat, oportet uos sedatos esse, & nihil præcipitanter agere. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque contumeliosos in deam uestram. Quòd si Demetrius, et qui cum eo sunt artifices, habent aduersus aliquem causam, conuentus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent inuicem. Si quid autem de rebus alijs quaeritis, in legitima concione dirimetur. Nam periculum est, ne seditionis hodiernæ reficiamus: cùm nulla subsit causa, unde poterimus reddere rationem concursus istius. Et cùm hæc dixisset, dimisit concionem.

Cur ita graphicè Lucas describit scribæ concionem?

Vt ostendat exemplum politicæ prudentiæ, & sagacitatis, nempe multò cõducibilis

C A P V T X I X .

ducibilis esse, istiusmodi in rebus amicis
ca transactione ac compositione utri, quæ
minis, iurgijs, & altercationibus. Nam
quum omnia essent confusa, tamen hic
scriba tumultum sedat, & singuli sese
domum conferebant.

*An ex istiusmodi civilis prudentia exi-
gitur in ecclesia?*

Sic: Est enim donum Dei. Et ut De-
us orandus est pro cõmuni pace, ita eti-
am pro hoc dono, ut Deus hancce po-
liticam prudentiam, sagacitatem, & co-
mitatẽ rectoribus, & iudicibus populi
det, quibus eõ commodius & tranquil-
lius subditos suos gubernent: Ecce, scri-
ba hic non tumultuatur, non clamitat,
non fremit, non insanit, non intonat,
sed amica admonitione sermonem suũ
adtemperat, ut nolint uelint cogantur
esse sedati, & compositi.

Quid sibi uolunt hæc uerba scribæ: à

Ioue delapsi simulachri?

Legitur in gentiliũ historijs, quan-
do Ethnici rectores uolebant aliquem

ACTVVM APOST.

cultum diuinū instituere, faciebant per
insignes artifices fieri imagines quā
maximē mirandas, deinde artifices earū
uel occidi clam, uel in exilium trudi, ne
unquam ad notos populos uenirent, &
referebant deinde idolatricis suis sacer
dotibus & cultoribus, ista simulachra ē
cœlo delapsa esse. Iste rumor deinde
permanabat ad plebeculam rudem. Nō
aliter Ephesiorum ciuitati imponebat
tur, ut & rex Ptolemæus decipiebat A
lexandriam eadem imagine, qui eius
artifices mirandos etiam interficiebat.
Idem Troianis accidit cum Palladio,
& Romanis cum insignibus, quæ Ana
cilia dicebant, quæ etiam ē cœlo uenisse
se fingeant.

*Fuitne & talis superstitio apud Chri
stianos quosdam?*

Sic: Quoties ausi sunt in inuisioni
bus sanctorum, & campestribus sacel
lis proclamare, hanc uel illam statuam
esse sacram, hac uel illa uirtute esse præ
ditam? Imò quòd fterent nonnunquā
ex

C A P V T X I X .

ex condolentia. Quædam imagines no-
lebant ferre colorẽ ascititium, & ceru-
fas. Nolebant etiã ab alienigena por-
tari. Et si quando unius eiusdemq; san-
cti imagines in diebus rogationum im-
miscerentur, nolebant separari rursus.
Sed quis enumerare possit omnes Sata-
næ imposturas . Nos Christiani certò
scimus, nullam imaginem uel auro uel
argento obductam, neq; ligneam, neq;
lapideam è cœlo descẽdere, sed piẽ cre-
dimus, & uerè confitemur, ipsum filium
Dei Iesum Christum è cœlo descen-
disse, & in mundum uenisse, ut nos
liberaret à potestate diabolica, à tyran-
nide mortis, ab aculeo peccati, & crucia-
tu inferorum. Hunc Christum audia-
mus, de quo uox è cœlo audita est: Hic
est filius meus dilectus, in quo mihi be-
neplacitum est, hunc audite.

*Quid ergo discemas ex seribæ huius
relatione ?*

*Triã. I. Ut politicam pacem,
disciplinã*

ACTVVM APOST.

disciplinam, & iusticiam etiam teneamus in omnibus rebus.

II. Ne quis alienis negocijs se ingerat, sed suæ uocationi studeat.

III. Si quis causam aduersus alium habuerit, exequatur eam coram ordinato magistratu, nec ullas ob id turbas det, nullam seditionem excitet, ut hi Ephesij faciebant. Si ergo ad hæc necessaria etiam fides accedit in Iesum Christum, & homo proximum suum salutatur, læta omnia precatur ex animo: ipsiq; exhibet, quæ sibi exhiberi uelit, Tum demum rectè fit, & Deus benedictionem suam in nos effundit, & hic & in futuro seculo.

CAPVT XX

Quid Paulus agebat à tumultu Ephesiorum?

POST QUAM cessauit tumultus, uocatis ad se Paulus discipulis, complexusq; illos profectus est, ut iret in Macedoniam.

C A P V T XX.

doniam. Cū autē perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, uenit in Græciam, & ibi per menses tres egit. Hic considera diligentiam Pauli, ecclesiam quam Philippis, Thessalonicæ, Athenis, & in cæteris locis plātauerat & ædificauerat, uolebat etiam rigare, & consolari, ne decrescerent, sed potius auerentur. Ecclesia instar horti uel uineæ se habet, nisi enim hortus rore aut pluuia irrigetur, præ æstu exarescit: Non aliter Christiana ecclesia minuitur per multas tribulationes & persecutiones. Nisi aqua & refrigerio Spiritus sancti irroretur & sustentur.

Quir Lucas ait, quod Paulus ipsos multis uerbis exhortatus sit!

Vt indicet, quā diligens & beneuolus extiterit in uerbi ministerio, quā cōfidelis. Quod si enim patrem familiās prudentem eum habemus, qui non solum diuitias & bona cōgerit, sed & parua conseruat: Non minus etiam Paulus prudens

ACTVVM APOST.

prudens fuit, prædicator & diligens, & fidelis, qui non tantum operam dedit, multos Christianos lucrifacere, sed etiam plurimum studij in eo posuit, quo factos quam optimè conseruaret. Imò utilius existimabat, partos Christianos retinere, & in fide confirmare, quam hos negligere, & novos captare. Durus & inhumanus pater est, qui liberis suis corporalia alimenta non præbet. Quantò inhumanior est prædicator, qui subditis suis spiritualem panem, uerbum Dei, subducit, aut non sincere secat? Quoniam autem Paulus multos filios spiritualiter genuerat per Iesum Christum, uult ipsis etiam spirituali cibo benignè prouidere. Atq; illud est, quod tribus mensibus in Græcia maneat.

Quamnam mercedem Paulus reportat ex ista diligentia & cura?

Quum uellet in Syriam soluere, stræ sunt illi insidiæ à Iudeis. Quem terra domare non poterant, tumultibus ciuitatis illum clam uolebant in mari occidere.

CAPVT XX.

cidere. Prorsus enim ita adfecti erant et persuasi, ut si Paulus domitus esset, totum Euangelium in summum periculum uenturum, & extrema passurum. Sed euentus nequaquam respondet impietati gyganticę, Nemo enim per nequitiam saluatur, sed multo magis perit.

Da exempla.

Cain putabat, si frater suus Abel cecisset, rem suam bene habituram, quę reddebatur multo deterior. Ita & Saul occidebat cum Dauide. Similiter & summi sacerdotibus, Phariseis, & Iudeis cum Christo. Putabant se pacem habituros, occiso Christo, uerum tum desiniebant in afflictionem et calamitatem ueniebant, & extremum exitium.

Quid Paulus non desistebat a uerbi predicatione, cum alia merces non sequeretur?

Qui poterat desistere? Crux & persecutio neminem auocent a sua uocatione, nec in politicis etiam negocijs, multo minus in diuinis rebus. Tamen ne
Deum

ACTVVM APOST.

Deum tentare uideretur, subducebat se
 præsentî periculo. Quum enim uideret
 peregrinationem suam in Syriam non
 satis tutam esse, reuertebatur in Maces-
 doniam. Inde discamus, ut quisq; dili-
 genter & fideliter suæ uocationi incu-
 bat, etiã si immineat periculum ali-
 quod. Deus enim fidelis est, qui omnia
 in bonum potest conuertere.

Quomodo in Syriam peruenit?

Deus bonum comitatum ipsi parat.
 Sic enim S. Lucas inquit, comitatus est
 autem eum usq; ad Asiam Sopater Ber-
 rhœensis: Thessalonicensium uerò Ar-
 ristarchus, & Secundus, & Gaius De-
 bæus, ac Timotheus: Asiani uerò Ty-
 chicus & Trophimus. Hic cum præce-
 sissent, expectarunt nos Troade: nos ue-
 rò ab nauigauimus post dies a zimorâ
 à Philippis, & uenimus ad eos Troadē
 intra dies quinque, ubi demorati sumus
 diebus septem. Hic uidemus ut Deus
 suos defendat, custodiat, & consoletur,
 Imò quanti Græca ecclesia Paulum fe-
 cerit,

C A P V T XX.

terit, quum ad eius profectiōem tam
eximios homines disposuerit, qui om-
nes suis impensis ipsum deducebant.

Quid uerò apud Troadem fiebat?

Vno die sabbathorum, cū conue-
nissent discipuli ad frangendum panē,
Paulus differebat eis, profecturus po-
stridie, protraxitq; sermonē usq; in me-
diam noctem.

Qualem panem frangebant?

Ex contextu non colligitur, an de cō-
muni pane dictum sit, an de uenerando
sacramento. Sed credibile est, quum &
S. Lucas dicat Sabbathum fuisse, & dis-
cipulos conuenisse ad frangendum pa-
nem, Paulumq; ipsis prædicasse, quod
participauerint sacramentū cœnæ Do-
minicæ. Et audiuerunt adhuc semel
Paulum ante discessum eius.

*At qui hic est: ad frangendum panem,
quod de Sacramento intelligi non po-
test, nisi de una tantum specie?*

Hebraica phrasis sub dictione panis
utrunq; comprehendit, cibum & potū.

T

ACTVVM APOST.

ut & in oratione dominica per quoti-
 dianū panem intelligitur omne id quod
 ad uictum & corporis sustentationem
 attinet. Deinde & discipuli non accepe-
 runt Sacramentū sub una tantū spe-
 cie, ut Papistæ somniant, sed secundum
 institutionem Christi, sub utraq;. Disci-
 mus etiam ex hoc loco, quid à commu-
 nione mensæ Dominicæ nobis agen-
 dum sit, Nempe ut Euangelium præ-
 dicemus, secundum Christi mādatum,
 ubi inquit: Hoc facite, quotiescunque
 biberitis, in mei commemorationem.
 Quare hic nō est uerus usus Sacramen-
 ti huius, ut sacerdos in angulum aliquē
 se abdat, & celebret uel missitet Missā
 fam, non autem uerbum Dei prædicet,
 nec Sacramentū cœnæ Dominicæ alijs
 piē & syncerē subministret. Neq; enim
 tum auditores quicq; uerborum Domi-
 ni audiunt uerē. Deinde & aliud nihil
 uident nisi uelificationem, cruciū nota-
 tionem, manū subleuationem, cubito-
 rū extensionem, ut interim præteream
 impiam

C A P V T XX:

Impiam opinionē, qua utriq; inuoluti
 quasi sunt, Missarius pariter & specta-
 tor, quæ est, quod Missa sit opus bonū,
 & sacrificiū propitiatoriū, ut quæ & ani-
 mas expurgatorio igne liberet. Chris-
 tus enim hoc Sacramentum Testamē-
 tum Dei uocat, sanguine suo innocen-
 te, inq; nostri redemptionem, et æternā
 liberationem effuso, confirmatum.

Quid inter concionandum accidebat?

Quum essent lucernæ multæ in cœ-
 naculo, ubi eramus congregati. Sedens
 autem quidam adolescens, nomine Eu-
 rtychus, in fenestra: cūm degrauiaretur
 somno profundo, differente diu Paulo,
 magis depressus somno, decidit ex ter-
 tio cœnaculo deorsum, & sublatus est
 mortuus. Horrendum hoc exemplum
 est, ijs probè obseruandum, qui ad di-
 uinam buccinam in templis stertere so-
 lent. Dum enim adolescens iste tam
 oscitanter uerbo attendit, ut interim ei-
 am in soporem soluitur, permittit De-
 us, ut humi decidat. Quicumque enim

ACTVVM APOST.

non summa cum cura prædicationis auscultat, non tantum de se prodit cõtemp-
tum salutis propriæ, sed & indicat se
diuinam maiestatem contemnere & læ-
dere. Qui iam propriam salutem nõ cu-
rat, & uerbum Domini insuper etiam
spernit, proculdubio nõ huius tantum
mortis, sed & æternæ supplicio dignus
est. Quare in concionibus uigilemus,
& diligenter animum aduertamus, ne
Satan nos inter dormiendũ opprimat,
& in angustiam adducat.

*Quid Paulus agebat ad istud infortu-
rium?*

Quum descendisset, incubuit super
eum, & complexus dixit: Nolite turba-
ri, anima enim eius in ipso est. Cũ a-
scendisset autem, fregissetq; panem, ac
degustasset, diu collocutus usq; ad dilu-
culum, ita demum profectus est. Addi-
xerunt autem puerum uiuentem, & re-
focillati sunt non mediocriter.

*Quòd si Paulus hunc adolescentem ex mor-
tuis resuscitauit, nõ peccauit in somno suo?
Paulus*

C A P V T XX.

Paulus ipsum euocat è morte, ut illo miraculo indicet, quòd prædicatio Euangelij non sit prædicatio mortis, sed uitæ; non perditionis, sed conseruationis. Et quòd Euangelium neminem ad insultum trahat, præterquam eos, qui illud contemnunt, & oscitanter tractant.

Quomodo resuscitauit?

Incumbebat super ipsum.

Cur isto gestu utebatur?

Imitatur in hoc Prophetas Heliã & Heliſæum, qui simili gestum mortuos exuscitabant. Cùm enim eundem prædicet Christum, quem & Prophetæ omnes prædicauerant, uolebat etiam simili gestu usurpare, & indicare, quòd Dei uerbum in utroq; tum ueteri tum Nouo Testamento tam potens, tamq; efficax sit, ut mortuos uitæ pristinæ restituat.

Quid Paulus agebat relicta Troade?

Lucas describit profectionem eius in Asiaticas regiones, dicens: Nos cõscensa naui soluimus Asson, inde exces

ACTVVM APOST.

pturi Paulum. Sic enim ordinauerat ipse per terram iter facturus. Cum autem conuenissemus Asson, recepto eo uenimus in Mytilenem. Et inde nauigantes, sequenti die uenimus contra Chium. Postridie uerò appulimus Samum, & cōmorati Trogyllij, proximo die uenimus in Miletum: proposuerat enim Paulus præternauigare Ephesum, ne tēpus tereret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem pentecostes ageret Hierosolymis.

Quid agebat Paulus Miletii?

A Mileto missis Ephesum nuncijs, accersuit presbyteros ecclesiæ: qui cum uenissent ad ipsum, dixit eis: Vos scitis à primo die quo ingressus sum Asiā, quomodo uobiscum per omne tempus fuerim, seruiens Dño cum omni animi humilitate, cumq; multis lachrymis & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidijs Iudæorum, ut nihil suffugerim eorum quæ essent in rem uestram, quia annunciarē uobis, & docerem uos publice

C A P V T X X.

blicè ac per singulas domos, testificans
Judæis simul & Græcis, eam quæ erga
Deum est, pœnitentiam ac fidem, quæ
est erga Dominum nostrum Iesum.

*Quid Paulus agit in hac adhortatio-
ne?*

In principio orationis suæ recenset
diligentiam suam, curam & operam.
Itemq; lachrymas tentationesq;, quæ si
bi acciderant ex insidijs Judæorū clam
& manifestè. Quodq; per istiusmodi
ab instituto et officio suo minimè deter-
ritus sit, sed perrexerit in nomine Dñi,
neq; quicquam illis præcluserit, quod ad
Christianam institutionem & discipli-
nam faceret, sed omnia fideliter adnun-
ciauerit.

*Quid ad Christianam disciplinam per-
tinet?*

Pœnitentia & fides. Pœnitentia les-
gem uidet: Euangelium fides apprehen-
dit. Hæc Christianus teneat necesse est,
nempe, quid lex sit, ad quid faciat, &
qui ea utendum. Deinde etiam, quid

ACTVVM APOST.

Euangelium sit, qui finis eius, & quis
usus uerus. Vult ea ratione S. Paulus
ostendere, quomodo ministri uerbi in-
structi, adfecti, & parati esse debeant,
nempe humiles, benigni, diligentes, fi-
deles. Et si quid persecutionum incide-
rit, homines consolentur, illis nihil sub-
ducant, illos nihil celent, quod ad salu-
tem æternam faciat.

*Quid amplius S. Paulus agit in hac
contione?*

Indicat, quid facturum sit, quomodo profes-
surus, Nempe Hierosolymam, & quo
modo Spiritus sanctus sibi ostenderit,
quod multa ibidem pati debeat, & de-
glutire; sed non deterretur, non desit
tur, nihil maius & excellentius suo offi-
cio habet. Parat & accingit se ad cõplen-
dum auxilio Dei cursum suum, in ho-
norem sancti Euangelij, & iam immi-
nere tẽpus, quo ipsius aspectu frui non
liceat. Qua quidem re etiam pulchrum
proponit exemplum, ut quisq; suæ uo-
cationi incumbat, siue spiritualis siue
secularis.

C A P V T X X.

secularis, ut dicunt, sit, nec uertat oculos ad ea, quæ sibi accidunt ob sanctam uocationem, quam sustinet: Mercedem enim proculdubio à deo accipiet. Atque instituit grauem adhortationem ad Episcopos & prædicatores.

Quomodo sonat ista adhortatio?

Ita ait: Contestor uos hodierno die, quòd mundus ego sum à sanguine omnium. Non enim subterfugi, quo minus annunciarim omne consilium Dei uobis. Q. dicere uellet: Ego meo quidem munere functus sum: quòd si uos iam oscitabundi existetis in uestro officio, ipsi uideritis, mihi nō imputabitur, ut & Deus Prophetæ Isaiaë loquitur, 58. & Hezechiel 33.

Tacebitne ergo prædicator, & continebit, aut omnia prodet. Dicitur enim: quod tua non interest, percontari desinas?

An uerò putas quòd non agatur & concernat res prædicatoris, si quando accipit, in sua congregatione esse ma-

ACTVVM APOST.

nifestos dei blasphematores, usurarios, predones, fornicatores, adulteros, ebrios, & id genus alios nebulones. Quare enim ibi taceret? Ecquid audisti quod Deus ad Prophetam dicit: quod uelit sanguinem peccatorum, a pastorum manibus exigere?

Quare castigabunt predatores peccantes?

Propter multas causas, quas omnes Paulus hic recenset.

Da primam?

Ait sic: Attēdite uobis & cūcto grege, in quo uos Spiritus sanctus posuit et piscepos ad regendam ecclesiam Dei. Quod dicere uellet: Quod si neglexeritis hæc, non in mortalem hominem, sed in Spiritum sanctum & Deum immortalem peccabitis: quod peccatum omnium horrendissimum est, quod neq; in hoc, neq; in futuro seculo remitteretur.

Da secundam?

Inquit, Christum ecclesiam suam sanguine suo adquisiuisse. Quare eam in honore

C A P V T XX.

honore haberi uult: hic ipsi magistratus, prædicatores, & patres familiars uiderint, qui suos offendi & lædi sinunt, ut irracionales animantes.

Da tertiam?

Ego noui hoc, inquit S. Paulus, quòd ingressuri sint post discessum meum lupi graues in uos, nō parcentes gregi. Et ex uobis ipsis exorientur uiri, loquentes per uersa, ut abducāt discipulos post se: propter quod uigilate memores, quòd per triennium nocte & die non cessa uerim cū lachrymis monere unumquēq. Hic S. Paulus prædicat multa de inimicis crucis Christi, quos lupos sæuos nūcupat. Ideò quòd crudeliter oues Christi dilaniaturi sint, & dispersuri.

Da caussam quartam?

Et nunc cōmendo uos fratres, inquit, Deo, et sermoni gratiæ ipsius, qui potēs est superstruere & dare uobis hæreditatem inter sanctificatos oēs. Et ut eò magis hæc admonitio ipsorū pectora transfigat, & penetret, seipsum exemplum ponit,

ACTVVM APOST.

ponit, dicens: Argentum & aurum, aut vestem nullius concupiui: imò ipsi scitis, quòd necessitatibus meis, & his qui mecum sunt, suppeditauerunt manus hæ.

Vnde ergo Paulus uicit auit?
 Iam de labore manuum suarum, nam tabernaculorum textor erat: Iam uerò de eleemosynis reliquæ ecclesiæ. Cùm enim Paulus in Asia esset, nutriebant ipsum Græci & Macedones: si in Græcia, sustentabant ipsum Asiatici. Sicut, 2. Cor. ii. Quum apud uos essem, & egerem, nemini molestus eram, Nā inopiæ meæ succurrebant fratres ex Macedonia. Ita & in hunc modum hic dicit: Hæc manus & mihi, & qui mecum fuerunt, suppeditauerunt. Omnia ostendi uobis, quòd sic laborantes oportet suscipere infirmos, ac meminisse uerborum Domini Iesu, quoniam ipse dixit: Beatum est dare potius quàm accipere.

Vbi dicit Christus hæc uerba?
 Non per omnia ad uerbum habetur in

C A P V T X X .

in scriptura, sed ad sensum colliguntur.
Quid enim aliud est (Date & dabitur
uobis. Et: qui etiam minimis meorū po-
tū aquæ dederit in meo nomine. A-
men dico uobis, quòd mercedem suam
recipiet in regno cœlorum) quàm: Da-
re est beatius, quàm accipere. Contra
hanc sententiam peccant omnes Franci-
scani, Terminarij, Stationarij, & reliqui
mendicorum ordines & Regulæ.

*Quid Paulus à proluxa ista concione
faciebat?*

Positis genibus suis, orauit cū omni-
bus illis. Pro alijs hic orat, ut S. Iacobus
commonet.

Quid populus uerò agit?

Magnus fletus coortus est omnium:
& ruentes in collum Pauli, osculabātur
eum, dolentes: maximè ob sermonem
quem dixerat, quòd amplius faciem eius
non essent uisuri. Credibile est, quòd
non exiguo mœrore adfecti sint pro-
pter discessum eius, ualdè enim ipsum
diligebant, uidebant & audiebant om-
nium

ACTVVM APOST.
ntum cupidissimè, & lubentissimè. S.
Augustinus tria in uitæ suæ cursu ui-
dere optabat, si Dei uoluntas ita ui-
lisset: Romam in summo & pleno ui-
gore, Christum mediatorem & saluato-
rem nostrum in carne, & S. Paulum cõ-
cionãtem. Vnde facilè liquet, què effica-
uerbum Dñi in Paulo fuerit, quàm dul-
citer ex ore eius fluxerit, & manarit: ui-
detur id etiam non obscurè in scriptis
eius, quàm uir candidus fuerit erga ho-
nos, & quàm acerbus erga præfractos.
Videntes uerò rem aliter teneri non
posse, deducebant ipsum ad nauem, &
Dei uoluntati committebant.

CAPITA XXI
ET XXII

Quid hisce duobus capitibus continetur?

NAVIGATIO Pauli, relicto Mi-
leto, in Syriam, Tyrum & Cæsar-
eam, & tandem Hierosolymã, & quid
ipsi in istis locis acciderit.

C A P. XXI. ET XXII.

*Quare tam graphicè navigatio Pauli
ab Luca describitur ?*

Ut constantiã & magnanimitatẽ Pauli ostendat, qui nullo periculo uel terrestris uel marino, deterreri potuit, quõ minus impositum munus prædicandi exqueretur. Imõ quemq; Christianum subit admiratio, quur Paulus tantopere Hierosolymam properet. Nam quamuis semper ex diuinis uatibus haberet, quòd uinciendus esset Hierosolymis, tamen non minori festinantia & celeritate eò se recipit, quàm ad magna gaudia, ubi summo honore adficiendus sit. Et quod alibi uerbis ostendit (cupio dissolui, & esse cum Christo) id hic re ipsa declarat.

Quo pacto se hæc navigatio habuit ?

Quum factum esset, ut soluissemus a uulli ab eis, recto cursu uenimus Cõrinthum. & sequenti die Rhodum, & inde Pataram. Et nacti nauem, quæ traiceret in Phœnicen, ea cõscensa soluimus. Cùm autem cœpisset nobis apparere Cyprus, relicta

ACTVVM APOST.

relicta ea, ad sinistram nauigauimus in
Syriam, ac uenimus Tyrum. Nam huc
nauis exponebat onus.

Quid Paulus apud Tyrios agit?

Quòd Tyrus nobile esset emporium
& admodum celebre, & eò multi nego-
ciatores confluerent ex toto terrarū or-
be, & Paulus reperisset discipulos, ma-
nebant ibidem septem diebus.

*Quid discipuli cum Paulo confere-
bant?*

Ne ascenderet Hierosolymam.

*Quid est, quòd Paulus à Spiritu sanc-
to impellitur, ut proficiscatur Hie-
rosolymam, & discipuli idem uetant
etiam ex Spiritu sancto?*

Quòd discipuli Paulo prophetant, ex
Spiritu sancto est: quòd uerò dicunt, ne
Hierosolymam proficiscatur, humana
est compassio & cōdolentia. Quum er-
go ista commonitio magis ex infirmita-
te carnis proficisceretur, quàm ex Spi-
ritu sancto, nolebat etiam Paulus ipso-
rum sermonem accipere, sed perstabat
in proposito suo.

Quid

C A P. XXI. ET XXII.

Quid ergo Paulus agebat?

Expletis diebus, dicit S. Lucas, profecti ibamus, deducuntibus nos omnibus unâ cum uxoribus & filiis, donec exissemus ciuitatem: & positis genibus in litore, precati sumus. Et consalutatis nobis inuicem, conscendimus nauim. Illi autem redierunt ad sua. En hic in gentem dilectionem discipulorum eraga Paulum. Non solùm à uiris, sed & à mulieribus ad mare usque deducitur. Et si omnes huius facti circumstantias recta uia, & penitus introspicemus, & reputarēmus, Christiani nō exiguū hic subierunt periculum: Nam Iudēi pariter & Gentes ita adfecti erāt, ut & Euangelij prædicatores, & auditores persequerentur, præsertim qui Paulo adhærebant. Quid enim aliud est, Paulum adsumptis uxoribus & liberis deducere, quàm Euangelium apertè confiteri, & se propter istam confessionem cū omnibus in discrimen conferere?

ACTVVM APOST.

Quid discipulos tam reddit animosos
& intrepidus?

Fides in Iesum Christum. Ita enim cogitant: Ecce propter nostrum magistratum, qui temporale tantam pacem procurat, in discrimen etiam mortis nos ponere debemus & solemus, cur idem non præstaremus Domino nostro Iesu Christo, et Apostolis suis, qui nobis pacem uitamque æternam adnunciât. Hoc quidem exemplum meritò omnes Christiani imitandum sibi proponere debebant.

Cur Lucas ita significanter addit: genibus flexis, uel positus, nūquid ea res tantoperè inuocationem promouet?

Gestus iste precationi nihil addit, nihilominus tamen frustraneus non est. Primò pulchra & concinna est disciplina, qua seniores adulescentes ad precationem inuitent. Deinde ut nos ipsos per externa opera internè in cordibus præparemus ad seriam inuocationem diuini numinis. Quòd si homo ab homine quippiam

C A P. XXI. ET XXII.

quippia impetrat, si eum orauerit, quanto magis a Deo omnipotenti, qui dicit Esa. ultimo: Respicio pauperculum, & contritum spiritu, ac tementem sermones meos: Non pudebit Christianum hominem flexis genibus Deum precibus suis fatigare.

Quid Paulus faciebat soluens ab ora Tyriorum?

Nos nauigatione explicita, inquit Lucas, a Tyro, descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus diem unum cum illis. Postridie uero nos, qui eramus cum Paulo, uenimus Caesarea. Et ingressi domum Philippi Evangelistae, qui erat unus e septem, mansimus apud eum. Huic autem erant quatuor filiae uirgines prophetantes. Duo hic diligenter consideranda sunt, Primum omnium discipulos inquit, uicissim quibus amicissimum discipuli se erga Paulum exhibent, suscipiunt ipsum, hospitio dignantur, pascunt, consolantur, et deducunt. Quae certe res omnibus uere Christianis exema

ACTVVM APOST.
plum sit, ut sint hospitales. Nā per istud
quidam ignoranter etiam angelos exce-
perunt hospitio. Secundò uerò hic de-
scribitur Philippus, unus septem Dia-
conorum Mensæ fratrum. Hanc rem ita
clare & significanter exprimit S. Lu-
cas, ut futuras sectas, quas Spiritusfan-
ctus suis prædicebat, confundat, spur-
cos canes, matrimoniorum iustorum ofen-
sures, Papistarum colluuiem, qui piorum
presbyterorum coniugia honorabilia
blasphemāt. Istis hominibus bipedum
nequissimis S. Lucas hic os obturat,
dicens: quòd S. Philippus Euangelista
quatuor filias legitimo thoro natas ha-
buerit, easq; prophetantes, certò plenas
Spiritus sancto, ab incunabulis pie be-
neq; institutas in timore Dei, quæ & in
psæ Paulo prædixerunt, quæ ipsi immi-
nerent ab Hierosolymitanis. Hic Papi-
stæ manifesti fornicatores, spurci adu-
teri coram Deo, & mundo toto pudore
suffundantur oportet: nec unq; in caute
riata sua conscientia gaudio adfici por-
runt.

C A P. XXI. ET XXII.

Quid Cesarea fiebat?

Quum ibi permaneremus aliquot dies, aduenit quidam à Iudæa propheta, nomine Agabus. Is cū uenisset ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans sibi pedes ac manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum cuius est cingulū hoc, sic alligabunt Hierosolymæ Iudæi, tradentq; in manus gentium. Hic est discipulus Agabus, qui & antea per Spiritū sanctum ingentem famem prædicabat, super uniuersum terrarum orbem uenturam. Idq; faciebat sub Claudio Cæsare, ut in undecimo auditum est capite.

Quid amici & discipuli Pauli ad istud uaticinium agebant?

Quum audissemus hæc, rogabamus & nos, & cæteri qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. Idem in hisce discipulis adfectus condolendi fuit, qui & in Petro, Matth. 16. quum Christo diceret: Domine, sis tibi propitius.

Quos habuerunt sermones?

Mirum ni istiusmodi uerba: dulcissi

ACTVVM APOST.

me Paule, quia certum periculū & exitium tibi paratum est Hierosolymis, noli Deum tentare, & periculum aliquod subire. Præterea etiam extant populi ad fidem per te conuertendi. Nec etiam dubium est, quin & cæteræ ecclesiæ nouæ à tua ædificatione pendeant, & confirmatione, præsertim in calamitosis huiusce tēporibus. Quare licet tui respectū habere nolis, tamen tantum dato miseris Christianis nuper factis, & commorare nobiscum,

Quid Paulus respondebat?

Dicebat: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? Ego uerò non solum uinciri, sed & mori paratus sum Hierosolymis pro nomine Domini Iesu.

Quid Paulus non finit se hic exorari, cum Damasci in sporta demitteretur, & apud Ephesios audiret bonos animos, ne se daret theatro?

Non est intractabilitas, morositas, uel difficultas, multo minus temeritas, sed potius

C A P. XXI. ET XXII.

potius constans obedientia diuinæ uoluntatis. Hi quidem discipuli nihil iniusti petunt, nihilominus opus & uoluntas sancti spiritus procedere debebat.

Quòd antea aliquãdo Paulus sibi fuga consuluerit, fecit id omne ideò, quòd tum temporis nõ haberet manifestum Dei uerbum de morte sua, ideoq; ante tempus periculis se exponere nolebat.

Iam uerò in omnibus ecclesijs Dei uoluntatem percipiens, sibi per Spiritum sanctum manifestatam, omnia Dei uoluntati committit & resignat.

Atqui profuisset ecclesijs Pauli conuersatio inter uiuos?

Isti humani sunt cogitatus, dicit enim Phil. i. Scire uos uolo fratres, quòd quæ mihi acciderunt, magis ad profectum Euangelij euenerunt, ita ut uincula mea manifesta facta sint in Christo in toto prætorio, ac cæteris omnibus, utq; plures ex fratribus, freti uinculis meis, uberius auderent impaudẽ sermonem loqui. In hisce rebus quidem

ACTVVM APOST.

magis respiciendum ad Dei uoluntatem, quàm humanis cogitatibus inhaerendum.

Quid autem discipuli tandem agebant?

Quum uerò illi non persuaderetur, acquieuius, dicentes: Domini uoluntas fiat. Ita & nostra instituta debet esse petitio in omnibus afflictionibus. Solus enim Deus scit qd nobis proffit. Venierunt autem unà quidam ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum.

Quid Paulus Hierosolymis agebat?

Postero die introibat Paulus nobiscum ad Iacobum, omnesq; conuenerunt presbyteri. Quos cum salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset inter gentes per ministerium ipsius.

Quis iste Iacobus fuit?

Non filius Zebedæi, frater Ioannis, Nam is ab Herode iam antea occisus est

C A P. XXI. ET XXII.

rat, Act. 12. Sed Iacobus Alphæi filius,
qui ab Apostolis episcopus Hierosoly-
mitanus constitutus erat. Hunc Paulus
inuisit. Et quum seniores etiam conue-
nissent, narrabat ipsis quæ Deus circi-
ter uiginti annos per ministerium ipsi-
us inter gentes egisset.

*Gloriandumne ergo de operibus bonis,
ut Paulus hic facit?*

Paulus opera sua non propter se cõ-
mendat, sed ut gratiam & misericordi-
am Dei coram uniuerso mundo de præ-
dicet & declaret: quòd & gentes susce-
perit. Quotiescunq; enim Paulus de se
sermonem instituit, quàm humilimè &
submissè graditur. Minimus ego quis-
dem Apostolorũ sum, dicit. Item: post-
remò & mihi apparuit Christus, ut ab-
ortiuo: similesq; sententiolas habet.
Quando uerò orationem suam insti-
tuit de Dei miraculis, & uirtutibus, be-
nignitate, deq; eius misericordiã, omnia
quàm summè profert, & declamat.

ACTVVM APOST.

Quid ad hanc gloriationem Pauli discipuli agebant?

Quum audissent, glorificabant Dominum. Hic animaduerte, non Paulum sed Dominum glorificabant. Et hæc uera est forma, sanctos & Dei filios honorare adficiendi, Nempe, si quando audiamus, Deum per eos miracula ædere, ne ipsos nos pro dijs habeamus, inuocamus, & sic Deo debitum honorem subducamus, sed ut Deo in ipsis gloriam ac laudem omnem demus, qui istos homines, qui æquè atque nos, carnem & sanguinem habuerunt, tot tantisque donis, fide, charitate, spe, cæterisque decorauit, & tam misericorditer exaudiuit, ut filij Dei facti sint. Atque hinc occasionem magnam nobis datam habemus, Deum orandi, ut & nobis talem fidem, charitatem, spem & patientiam dare uelit, quò ad imitationem ipsorum, uitam nostram erga Deum & proximum pie instituere possimus.

C A P. XXI. ET XXII.

*Quid uerò agebatur Hierosolymis
de Paulo?*

Accusabatur, quòd defectionem do-
ceret à Mose, dicens: Non debere eos
circumcidere filios, neq; secundum insti-
tuta uiuere &c. Quid est ergo? oïno o-
portet conuenire multitudinem. Audi-
ent enim te uenisse. Hoc ergo fac quod
tibi dicimus. Sunt nobis uiri quatuor,
uotum habētes super se. His assumptis,
purifica te cum illis: & impende super
illis, ut radant capita: & scient omnes,
quòd, quæ de te audierunt, nihil sunt,
sed ambulas & ipse custodiens legem.
De his autem qui crediderunt ex genti-
bus nos scripsimus: decernentes, ne
quid huiusmodi obseruent, nisi ut ca-
ueant & ab his quæ sunt immolata si-
mulachris, & à sanguine, & suffocato,
& scortatione.

*Quid Paulus agebat ad istud consi-
lium?*

Assumptis uiris postero die purifi-
catus cum illis intrauit in templum, an-
nuncians

ACTVVM APOST.

nunciāns expletionem dierum purifica-
tionis, donec offerretur pro unoquoque
eorum oblatio. Quæ Paulus antea uer-
bis perscripsit, ea nunc re ipsa perficit,
Audit Iacobum, & seniores, facti quæ
lex imperat, confert se in templum, puri-
gationem manifestam sibi conferri faci-
cit, & dedicat oblationes etiam suas.

Quæ friuola uerba audiuit hic Paulus
ab Iudæis pariter & gentibus. Mirum
ni effutiuerint: An non hæc diximus,
homines noua inueniunt & quærun-
t, ac perpeſſo primo æſtu, ad priſtina re-
deunt, imò quali relabuntur. Ita & Pau-
lus iste facit: Quam acerbus enim, prohi-
Deum, in Moſen fuit, in opera legis, &
ceremonias patrum, iam erigit rursus,
& proprio exemplo iſta omnia conſi-
mat? En hic inconstantem & fluctuan-
tem ipſorum animum. Simili modo Pa-
piſtæ hodie intonant ac clamitant ad-
uerſus uerè Euangelicos uiros, ſi quan-
do Chriſtianam ceremoniam inſtituāt,
non ad iuſtificationem inde conſequen-
dam,

C A P. XXI. ET XXII.

dam, sed caussa cōseruandi eo modo populum in ecclesia apud uerbum Dei.

Quid uerò Paulo accidit cum purgatione illa & uoto?

Dum septem dies iam penē essent expleti, hi qui ab Asia erant Iudæi, cū uisissent eum in templo, conturbarunt totum populum, & iniecerunt ei manus, clamantes: Viri Israēlitæ, succurrite.

Hic est ille homo, qui aduersus populum & legem, & locum hunc omnes ubique docet: insuper & Græcos induxit in templū, et prophanauit sanctum locū hunc.

Viderant enim Trophimum Ephesius in ciuitate cum ipso, quem existimauerunt quōd in templum introduxisset Paulus. Quæ Spiritus sanctus hinc inde Paulo prædixerat, ea nunc satis superque experitur. Nam adsunt impij Iudæi ex Asia, & falso deferunt Pauli nomine, ita ut etiam capiatur, & tandem capite quoque plectatur.

Quid accidit in ista accusatione?

Commota est ciuitas tota, & factus est

est

ACTVVM APOST.

est concursus populi . Et apprehensum Paulum, protrahebant è templo, statimq; clausæ sunt fores . Hoc Iudæi ita habere uolebant , ideò ex Asia Hierosolymam ueniebant . Hic uides nimirum, quid quantumq; odij concilii et operariorum furor cõtra ueros Christianos. Non curât sanctam ciuitatem, comprehendunt Paulum, etiam in templo, non respiciunt ad Dei cultum. Nã & ipsam plebis unitatem dissipant, tum multum suscitant, tantùm ideò, ut Paulus intereat.

Quo pacto sedatur ista seditio?

Quærentibus illis eum occidere, nã ciatum est tribuno cohortis, quòd tota conturbata esset Hierosolyma. Qui statim assumptis militibus ac centurionibus decucurrit ad illos. At illi cùm uiderent tribunum ac milites, cessauerunt percutere. Hic apertè uides, ut impij Iudæi magis homines, quàm Deum curant, seculi magistratus plus timeant, q̃ summum omnium rerum opificem, & uniuersa

C A P. XXI. ET XXII.

uniuersi Dominum. Tunc accedens tribunus, apprehendit eum, & iussit alligari catenis duabus, & interrogabat: quisnam esset, & quid fecisset. Alij autē aliud clamabant in turba. Et cū non posset certum cognoscere præ tumultu, iussit duci eum in castra. Et cū uenisset ad gradus, cōtigit ut portaretur à militibus propter uiolentiam turbæ. Sequebatur enim multitudo populi clamans: tolle eum. Videtis hic effectum expressum iniustæ iræ, Hic Centurio facit Paulū ligari inaudita etiam re, Multò misericordior tamen est ipsis Iudæis impijs, qui libentius dentibus ipsum dilaniassent, quàm ut ipsius aspectum ferrent.

Quid agit Paulus in ista seditione?

Quum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Licetne mihi loqui ad te? Qui dixit: Græcè nosti? Nonne tu es ille Aegyptius, qui ante hos dies tumultū concitasti, & eduxisti in desertū quatuor milia uirorū sicariorū? Hic cernitur cēturio fecerit ipsum ligari. De hoc Aegyptio lege Iosephū,

Quis

ACTVVM APOST.

Quamnam Apologiam Paulus instituit?

Dicebat: Ego sum homo quidem Iudæus Tarsensis, Cilicię non obscurę ciuitatis ciuis. Rogo autem te, permittet mihi loqui ad populum. Q. dicere uellet: Quia non solùm tu, sed uniuersus populus ducit me istum Aegyptium esse, libet hic manifestam coram omnibus excusationem adferre. Et quum ille permisisset, Paulus stans in gradibus, anuuiuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebręa, dicēs: Viri fratres & patres, audite me am, qua nunc apud uos utor, excusationem. Cũ audissent autem quod Hebręa lingua sibi loqueretur, magis præstiterunt silentium. Hic S. Paulus prolixam habet orationem, ferè per totum 22. caput, in quo primò natiuitatem suã recenset, patriam, præceptorem suum, & quomodo olim Christianos persecutionibus presserit, quomodoq; à domino Damascũ petēs in itinere percussus sit.

C A P. XXI. ET XXII.
sit, ac deinde baptizatus ab Anania,
excep̄ Damasco liberatus, quid Hieroso-
lymis in templo ex diuina uoce hausis-
set.

*Quid Iudæi adferunt ad longam illam
Pauli orationem?*

Audiebant ipsum usq̄ ad illa uerba:
uade, quoniam ego ad gentes procul
mittā te. Atq̄ tum alta uoce clamabant:
Tolle de terra hominem istiusmodi: nō
enim phas est eum uiuere. Vociferanti-
bus autem eis, & proijcientibus uesti-
menta, & puluerem iactantibus in aē-
rem, iussit tribunus induci eum in ca-
stra, & imperauit eum flagris examina-
ri, ut sciret propter quam causam sic ac-
clamarēt ei. Et cū astrinxisset eum lo-
ris, dixit astanti sibi centurioni Paulus:
Num hominem Romanum & indemi-
natum licet uobis flagellare? Quo audi-
to, Centurio accessit ad tribunū, et num-
ciauit ei, dicens: Quid facturus es? Hic
enim homo Romanus est. Accedens
autem tribunus dixit illi: Dic mihi, nō

ACTVVM APOST.

tu Romanus es? At ille dixit: Etia. Et respondit tribunus: Ego multa summa ciuitatem istam comparauit. At Paulus ait: Ego uero & natus sum. Protinus exgo discesserunt ab illo, qui eum fuerant examinaturi. Tribunus quoque timuit postquam rescieuit, quod Romanus esset, & quod uinxisset eum.

Quur Lucas persequitur tam pluribus istam seditionem?

I. Ut indicet, non in terris populum esse, qui magis Deo, & uerbo eius resistat, & Christum impugnet, quam iusti ciarij, & hypocritæ.

II. Ne abijciamus hastam, quod dicunt, etiam si in manus inimicorum nostrorum incidamus. Neque enim debent uel possunt nos lædere ante horulam a patre cœlesti destinatam. Impij isti Iudei lubenter occidissent Paulum, sed ne quibant, cogebantur ipsum adhuc triumuium perferre, etiam ex Cæsareo mandato. Ita benignè Deus operatur, qui omnes saluos fieri cupit.

CAPVT

CAPVT XXIII.
CAPVT XXIII.

Quid agit Centurio in ista Pauli causa?

POSTERO die uolens scire certū,
qua ex causa accusaretur à Iudæis,
solut eū à uinculis, & iussit principes
sacerdotum conuenire, totumq; concilio
ac deductum Paulum sistebat coram
illis. Videbatur quidem centurio
ni, Paulum nullum maleficiū morte dignum
cōmisisse, At Iudæi accusabant
ipsum, quòd ipsorum legem, religionē,
doctrinam, & ceremonias confunderet.
Cum autem ipse centurio illius Iudaicæ
doctrinæ ac legis imperitus esset, Paulum
sistit summis sacerdotibus, & Pharisæis:
non autem uult illi iniuriam inferri,
antequam omnino certus esset redditus
de istius captiuitatis causa. Atq; doctrina
hæc mirè facit ad magistratum prudentiam.

Quid in isto concilio Paulus agebat?

Intentis autem oculis in concillium,

ACTVVM APOST.

Paulus ait: Viri fratres, ego omniconscientia bona conuersatus sum coram Deo usque in hodiernum diem. Tantum uult dicere: Nullius mali mihi conscius sum, quo commeruissem istam captiuitatem. Ita haecenus me gessi, ut nullius prorsus maleficii uel insimulari uel conuinci iure possim.

Qui Paulus de bona conscientia gloriari potest, atque ecclesiam Dei persequutus est: & coram Deo etiam merito iustificabitur?

Paulus hic non loquitur de deprauata sua natura, & innato peccato, quae cum omnibus hominibus communia habet. Nec quisquam hic erat, qui istorum ipsum insimularet, sed de uerbi ministerio loquitur, de quo accusabatur, & calumnijs obruebatur. Q. dicere uellet: Munus praedicandi & docendi à Deo mihi est impositum, ad hoc uocatus sum ab ipso Deo, & delectus per Spiritum sanctum, ut Euangelium adnunciem: Et exequutus etiam sum id summa cura, & diligenti

CAPV T XXIII.

diligentia, eum apud Iudæos, tum apud gentes, ut sperem meam conscientiam coram Deo illibatã. Hæc doctrina frugi & bona est prædicatoribus.

Quid Paulo accidit in Iudæorum concilio?

Princeps sacerdotum Ananias præcepit sibi adstantibus, ut percuterent os eius.

Quor ipsium percuti iubet? quæ causa suberat?

Malè habebat ambitiosum hypocritam, quòd Paulus ipsum non magno & insigni titulo aliquo dignaret, ac quòd tam libera Apologia uteretur, innocentiamq; suam declararet. Ea enim ratione totum arguebat concilium, ut qui ipsum falsò & calumniosè detulissent, et damnassent.

Quid Paulus ad illam percussionem agebat?

Dicebat: Percussurus est te Deus, paries dealbate. Et tu sedes iudicans me secundum legem, et contra legem iubes me percuti? Quum summi sacerdotes, Pharisei, & Scribæ plerumq; istiusmos

ACTVVM APOST.

di homines essent, qui religioso uestitu ornati, summam præ se ferrent religionem, & maximè splendidam uitam gererent, intus autem odium & iram fouerent, Christus uocabat ipsos *Matt. 23.* se pulchra dealbata, quæ extrinsecus pulchra apparēt, sed intus cadauerū ossibus repleta sunt, & omni spurcitiā. Ita & Paulus hic summū sacerdotem dealbatum parietē dicit. Et *1. Tim. 3.* uult episcopū esse irreprehensibilem, nō mordacem, nō contentiosum, ut q̄ miserè adflicto hoīem & innocentē nō audire possit, sed & cōtinuò pugno impetī mādet.

Cur Paulus hunc summum sacerdotē uocat parietem dealbatum?

Perspecta Paulo erat tyranniseius, et hypocritici mores, & quod ne miculam quidem officij iniūcti exequerēt, Ideo uocabat ipsum externā laruam, & quasi spectrū quoddam, ut ipse suo officio satisfaceret, & istū impiæ uitæ accusaret: quum nemo adesset etiam, qui pomposos istos hypocritas admonere auderet.

Culo

CAPVT XXIII.

Cuicumque enim uerbi ministeriū iniun-
ctum, illi à Deo cōmissum est, castigare
quoduis hominum genus, & spirituali-
um & secularium, ut dicere solent, diui-
tum & pauperum, ut Deus Prophetæ
loquitur, 58. & Hieremiæ 1.

*Cur ergo tam uindictæ cupidus est, ut
mala imprecetur summo pontifici?*

Hæc Pauli imprecatio nō est maledi-
ctio temerariè suscepta, sed prophetia
uera, quid de isto summo sacerdote tan-
dem futurū sit. Vt imprecatio Heliseie
rat, sup filios Bethel, q̄ ipsum illudebāt,
ut quidā eorum ab urbis deuorarentur.

*Quid respondebat summus sacerdos
ad hæc Pauli uerba?*

Nihil omnino: Corripit ipsum pro
culdubio propria cōscientia: Et qui asta-
bant effutiebāt: Summo sacerdoti Dei
maledicis? Hi erāt aulici, parasiti, & mi-
nistri ad oculos, loquebantur ad Dñi fa-
uorem: tantum de Dei uerbo sciebant,
quantum & episcopi sui, præter q̄ quōd-
dam scripturę locum allegare possent,

ACTVVM APOST.
qui ad hanc rem suam, ut arbitrabatur,
maximè faceret.

Quid respondebat Paulus?
Dicebat: Nesciebam fratres, quòd
pontifex esset. Scriptum est enim: Prin-
cipi populi tui non maledices.

*Quid uerò, nesciebat Paulus quòd
esset summus sacerdos, at qui accèpe-
rat ab eis literas aduersus Christia-
nos miseros?*

Hoc uult Paulus dicere: Summum
pontificem decet esse benignum, & mi-
sericordem, egenos subleuantem, & de-
pressos erigentem, & innocentes defen-
dentem. Iam uerò me miserum uel in fa-
ciem cædi percutiq; iubet in publico
cœtu & concilio, propter ueritatem,
quòd dixerim: Ego omni conscientia
bona cõuersatus sum coram Deo, usq;
in hodiernum diem. Quare ipsum non
habeo pro summo sacerdote. Neq; etiã
am est coram Deo, sed uerè tyrannus
est, paries dealbatus, externa larua, et hy-
pocrita, qui harã potius quàm arã præ-
ficiendus

C A P V T XXIII.

ficiendus esset, Imò in extremas tenebras, ubi est ploratus & stridor dentiũ, meritò conijciendus. Vt ergo Paulus hunc summum pontificem corrigit, & auctoritatem nomenq; eius nequaquam respicit, ita æquum est, & iustum, unumquẽq; Euãgelij prædicatorem ex Dei mandato etiam facere, neminem peccatorem, & iniusta agentem, silentio præterire, siue spiritualis, siue, quod aiunt, secularis sit.

Vt se gerit Paulus in tam impio Iudeorum concilio.

Medium inueniebat, quo istud concilium dirimeret, & ipse liberaretur, sciens enim quòd una pars esset Sadducæorum, & altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Pharisei, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor. Et cum hoc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos ac Sadducæos, & dispersa est multitudo. Nam Sadducæi quidem dicunt, non esse resurrectionem,

ACTVVM APOST.
neq; angelum, neq; spiritum: Pharisei
autem utraq; confitentur.

Quid Paulo hæc proderant?

Tantum hæc res Paulo cōmodabat,
ut, si quid grauius istud concilium con-
tra ipsum cōsulere uoluisset, uel Saddu-
cæi cessissent Phariseis, uel omnes Pha-
risæos unā cum Paulo cōdemnare cō-
acti fuissent. Adq; hoc Pauli exemplū
Christianus aduersus suspectum iudici-
cē se defendere pōt exceptione, trās-
latione, aut alia quauis formula iuris iusta.

Quot apud Iudeos sectæ erant?

Tres præcipuè: Phariseorum, Saddu-
cæorum, & Essæorum.

Pharisei erant segregati, uel separati.
Illi seruabant præter Mosis legē etiā
am patrū instituta, incedebant peculiari
uestiū ornatu, habebant fimbrias, & ad
illas legem Dñi scriptam, credebant tamē
animas hominum esse immortales,
credebant etiā resurrectionem mor-
tuorum, & post hanc uitam æternam.

Sadducæi negabant mortuorum res-
urrectionem.

C A P V T XXIII.

surrectionem: Dicebāt animam interire unā cum corpore, in morem bestiarum. Negabant præterea ullos esse angelos & spiritus, ac Deum creaturas suas curare, sed ociosum supra nubes sedere, rerum humanarum spectatorē. Item legem tantū datam esse adseuerabāt, ut homines hic in terra uitam tranquillam ducerent.

Essei, factores, cū uiderent alias sectas multū gloriari de iusticia, & tamen eam factis non exprimerent, adsumebant ipsi uitam duram, & oīa cōmunia habebant. Non cōtrahebant matrimonia, nec alebant familiā: nec sacrificabant cum cæteris. Hæc ipsorum uita et consuetudo erat: Ante solis ortum nihil loquebantur, diligenter orabant. Deinde laborabant, edebant summo cū silentio, ut monachi.

Iste Iudæorum spiritus Catabaptistas inuasit.

Vnde initium traxerunt iste Iudæorum sectæ

Deus

ACTVVM APOST.

Deus non instituit, nec Moses præcepit, sed ingruerunt Machabæorum tempore, cum Iudæis rex non esset, & summi pontifices amicitias facerent cum gentilibus regibus, & principibus, ut quietè & tuto in sacerdotio suo confiderent. Ac interim officij sui obliuiscerentur, & scripturam deserebant, nihil docebant, nihil prædicabant, tumq; irrepebant istiusmodi sectæ in Iudaismum. Ut & innumerabiles spiritualium ordines Monachorum & Monialium, in Christianum orbem inuecti sunt, ubi Episcopi, Prælati, & ecclesiastes dormientes ac dormitantes, hominem inimicum zizaniam tritico superseminare sinebant.

Cur ista secta ita Vatiniano odio persequebantur Paulum, cum tamen ipsi inter sese dissiderent?

• *Ista est conditio uerbi Dei & sancti Euangelij, ut nunquam non persequantur: mundus omnem doctrinam, omnem prædicationem ferre potest, præter solam*

C A P V T XXIII.

Iam doctrinam & prædicationem Eu-
angelij, licet uniuersæ sectæ, uniuersi
ordines inuicem odio exulcerentur qua-
si, nihilominus conueniunt aduersus
Euangelium, ut Pilatus & Herodes de
Christo.

Vt dimittitur concilium Iudeorum?

Factus est clamor magnus: & cum
surrexissent scribæ de factione Phari-
sæorum, depugnabant, dicentes: Nihil
mali inuenimus in homine isto. Quod
si spiritus locutus est ei, aut angelus, ne
repugnemus Deo. Hic dissipatū est im-
piorum concilium, unico etiam uerbo.
Et potest Deus suos mirabiliter libera-
re, uel in summa necessitate, & angus-
tia.

Vt Paulus liberatur?

Quum magna seditio coorta esset, ue-
ritus tribunus, ne discerperetur Paulus
ab ipsis, iussit milites descendere & ra-
pere eum de medio eorum, ac deducere
eum in castra. Hic uidemus gentiles in
ciuili iusticia multo æquiores fuisse, quàm
omnes

ACTVVM APOST.

omnes summos sacerdotes, Phariseos,
& Iudæos, qui omnino Paulum, in au-
dita causa, occidi uolebant.

*Mirumne fuisset, si Paulus in tot tan-
tisq; afflictionibus succubisset?*

Res ita constituta esse uidetur, quod
nō parum tristatus fuerit, mirum enim
nī respexerit tum in Asiam, Græciam,
& alia loca, & iam hic Hierosolymis
comprehenditur, abducitur, et abditur,
concilio Iudæorum sistitur, in faciem
cæditur, tandem ferē à populo dilaniat-
ur. Quem tantæ tentationes nō delat-
satum redderent? Cuinam istiusmodi
cogitationes hic nō surgerent? Ecquid
Deus est in cœlo, qui ista uideat, qui mi-
sereatur horum? Deus Deus ille fidelis,
qui neminem sinit tētari supra id quàm
quod potest ferre: qui non deserit eos,
qui in ipso confidunt, astabat ipsi de no-
cte, & dicebat: Bono animo sis Paule,
ut enim Hierosolymis de me testifica-
tus es, in metropoli Iudæorum, ita etiā
oportet te de me testificari Romæ, in
capite

C A P V T XXIII.

capite orbis, Quare noli tibi timere, ne-
mo enim te adorietur.

Itane etiam fiebat?

Bone Deus, facta die, ait S. Lucas,
collegerunt se quidam ex Iudeis, & deuo-
uerunt se, dicentes: neq̄ esuros se, neq̄
bibituros, donec occiderent Paulum.
Erant autem plures quam quadraginta
ta uiri, qui hanc coniurationem fece-
rant. Qui accesserunt ad principes sacer-
dotum ac seniores, & dixerunt: De-
uotione deuouimus nos ipsos, nihil gu-
sturos, donec occidamus Paulum.
Nunc ergo uos significate tribuno &
concilio, ut cras producat illum ad nos,
tanquam aliquid certius cognituros de
eo. Nos uero priusquam appropinquet,
parati sumus interficere illum.

*Quomodo hæc consonant diuina con-
solationi. Iam apparet quasi Paulus
amplius superstes futurus non sit?*

Deus nõ ita suos consolatur, nec pro-
mittit, ipsos nihil omnino passuros, sed
potius aliã ingreditur uia, ut ad futuras
per

ACTVVM APOST.
persecutiones eò paratiores & patientiores existant. Nam filij Dei ut aurum igne probari debent.

Succedebatne Iudæis impium consilium?

Nequaquam, Nam Dominus uerè dixerat: Vt de me testificatus es Hierosolymis, sic te oportet & Romæ testificari. Hoc oportebat ut fieret, Dei consilium debebat immotum esse.

Vt autem consultatio ista infidelis impediatur?

Quum audisset filius sororis Pauli insidias, uenit & intrauit in castra, nunciauitq; Paulo. Accersito autem Paulus ad se uno ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc abduc ad tribunal: habet enim quod renunciet illi. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunal, & ait: Vincit Paulus accersitum me rogauit, ut hunc adolescentem perducerem ad te, habentem aliquid quod loquatur tibi. Apprehensa autem tribunus manu illius, secessit cum eo secretum,

C A P V T X X I I I ,

sum, & percontatus est illum: Quid est
 quod habes significandum mihi? Ille au-
 tem dixit: Iudæi conspirarunt ut roga-
 rent te, uti crastino die educeres Paulū
 in concilium, quasi aliquid certius inqui-
 sitori sint de illo; tu uerō ne morem ges-
 seris illis: Insidiantur enim ei ex eis ui-
 ri plures quadraginta, qui se ipsos deuo-
 tuerunt, ne uel edant uel bibant, donec
 interficiant eum: & nunc parati sunt ex-
 pectantes, ut promittas. Tribunus igitur
 dimisit adolescentem, præcepitque ei,
 ne cui effutias, inquiens, quod hæc indi-
 caueris mihi. Hic habemus exemplum,
 quod consilium malorum nec abscon-
 di nec celari possit, sed suo tempore de-
 tegitur & reuelatur. Etiam si homines
 summa cum prudentia, & taciturnitate
 consultant, & rationes suas conferant,
 tamen Deus, qui omnia uidet, & aper-
 rit, curat suos, qui illi ex corde confi-
 dunt, ac in ueritate inuocant, & liberat
 eos ex omnibus malis.

ACTVVM APOST.

Ut Paulus istis consultationibus Iudeorum eripitur?

Accersitis duobus centurionibus, inquit S. Lucas, dixit: Parate milites ducētos, ut eant Cæsareā, & equites septuaginta, & lancearios ducētos, à tertia hora noctis, & iumenta præbere, ut impostū Paulū saluum perducāt ad Felicem præsidem. Atq; hæc omnia miracula Dei sunt.

Quid continebant literæ?

Claudius Lysias potentissimo præsi di Felici Salutem. Virum hunc cōprehensum à Iudeis cū iam esset interficiendus ab eis, superueniens cum exercitu, eripui: cognito quòd Romanus esset, uolensq; scire causam, ob quā accusarēt illum, deduxi eum in concilium eorum. Quem cōperi accusari de quæstionibus legis ipsorū, nullū dignū morte aut uinā culis habentē crimen. Et cū indicatū esset mihi de insidijs, quas parauerāt illi Iudæi, protinus misi eū ad te, præcepto dato etiā accusatoribus, ut quæ habēt ad uersus

C A P V T XXIII.

uerfus eum, dicāt apud te. Vale. Hic au-
dis magnificū testimonium Ethnicī cē-
turionis de Paulo, quōd scribit, se nihil
inuenire in Paulo, quod morte dignū
sit. Tale testimoniū etiam Pilatus & cē-
turio ferebāt dño nostro Iesu Christo.

Vt uerò Paulus Cæsaream peruenit?

Milites, iuxta quod sibi iniunctū erat,
receptum Paulū duxerunt per noctem
Antipatridē. Postero autē die dimissis e-
quitibus ut cum eo irent, reuersi sunt in
castra. Qui cū uenissent Cæsareā, ac
tradidissent epistolā præsidī, statuerunt
corameo & Paulū. Cū legisset autē
præses, & interrogasset, ex qua provin-
cia esset, et cognouisset quōd ex Cilicia,
Audiā te, inquit, cū accusatores quo-
que tui aduenerint. Iussitq; in prætorio
Herodis custodiri eum. Et hic præcla-
rum exemplum Ethnicī Centurionis
habemus, qui mitior existit omnibus
summīs sacerdotibus, & iustius agit,
quā omnes Iudæi, dicit enim: Audi-
am te, ubi & accusatores tui aderunt.

ACTVVM APOST.

Q. dicere uellet: inaudita causa nihil de te iudicabo.

Quid nobis discendum est ex hac historia?

I. Quod nemo hominum nobis nocere possit, nisi Deus permittat, & tempus nostrum adsit. Quod si tempus non aderit, licet in summis necessitatibus simus, et putemus semper nobiscum actum esse, tamen Deus tam mirabilia & imprevisa mittit media, ut illæsi maneamus, & immoti, quamdiu Deus uoluerit. Vbi uero tempus aderit, quamuis summa securitate fruamur, & putemus nos diu admodum etiam dum superstites futuros, Deus pusillum etiam calamitatis immittit, quo subito intereamus.

II. Ethnici Centuriones hic laudantur propter uirtutem & iusticiam suam, quod innocẽtem Paulum defenderint contra furibundos, & sanguinolentos Hierarchas, & impios Iudeos. Hoc exemplum omnes Christiani magistratus sibi

CAPVT XXIIII.

sibi imitandum proponere debebant,
& nullum Christianorum, præsertim
inaudita causa, lædi aut damnari per-
mittere: ut, pro bone Deus, hæc
nus non paucis Christianis factum est,
qui tantum ex iussu & suggestione san-
guinolentorum spiritualium, & Baalis
sacerdotum, combusti & occisi sunt.

CAPVT XXIIII.

Quid habemus in hoc capite? Duo.

I. Sanguinolentum cor Iudæorum
contra Paulum.

II. Synceram excusationem & satis-
factionem Pauli.

*Vn^d cognoscitur cor sanguinolentū
Iudæorum?*

Ex eo quod nihil intentatum relin-
quunt, Paulū interficiendi gratia, ut un-
tur omnis generis technis, ac fallacijs.
Primum Paulum in templo comprehē-
dunt, extrahunt ipsum, occidere uolūt.
Quod dum non succedit, cōgregant su-

ACTVVM APOST.

per eo falsum concilium, sub prætextu
 miro. Quod cūm etiam nō succederet,
 clam ipsum interficere cogitabāt. Quæ
 res cūm tandem reuelaretur, ipsam uas
 rijs nugis et fucis oblinere tētant, parās
 mēdaciōrum fabrum Tertullum, is rei
 summum & præsentissimum remediū
 adhibere debet, & Paulum uerbis con
 uincere, Et ut præses cernat, multū spei
 & præsidij ipsis situm esse in hoc negotio,
 sublata oī mora, statim post quinque
 dies princeps sacerdotū, & alij descen
 dūt Cæsareā, caussa supprimēdi Pauli.

Quid agebat orator Tertullus?

Citato Paulo, cœpit accusare Tertul
 lus, dicens: Cūm in multa pace agamus
 per te, & multa rectē gerantur in popu
 lo hoc per tuam prouidentiam, & sem
 per & ubiq; comprobamus, præstantis
 sime Felix, cum omni gratiarum actio
 ne. Hocq; initium est orationis Tertul
 li, in qua laudat Felicem, quōd populus
 Iudaicus multis magnisq; beneficijs ab
 ipso adfectus sit.

C A P V T XXIII.

Estne ergo uerum, quod hic de præsidente refert?

Qui potest esse uerum? Iosephus scribit, quòd Felix clam Ionathan summū sacerdotum occidī curarit, atq; permiserit, ut clancularij latrones non in plateis tantū, sed & in tēplo occiderent quosdam: Item dissimularit militum impressionem Cæsareę Iudaicis domibus inflatam, & compilationem cōmunem, propter quod maleficiū etiam apud Cæsarem Neronem accusatus sit, & ab officio remotus. Tamen hic quasi sanctum quoddam est, & nihil mali unquam cōmisit. Ita fit, quando Pilatus & Herodes de Christo conueniunt, & in gratiā redeunt.

Quomodo sonat accusatio Tertulli?

Nacti sumus, inquit, uirum hunc pestiferum, & cōcitantem seditionem omnibus Iudeis in uniuerso orbe, & autorem sectæ Nazarenorum: qui etiam templum prophanare conatus est: quem & apprehensum uoluimus secun-

ACTVVM APOST.
dum legem nostram iudicare. Sed si
perueniens tribunus Lysias, cum ma-
gna ueripuit eum è manibus nostris,
iubens accusatores eius ad te uenire: ex
quo poteris ipse, inquisitione facta, de
omnibus istis cognoscere, de quibus nos
accusamus eum.

*Estne ergo sic, quòd Paulus pestifer fue-
rit, ut hìc habetur?*

Ita res miserabilis, & deploranda est
mundus, ut qui illi bene facit, et fauet ex
imo corde, is omnium pessimus habeat
tur. Qui autem naribus ipsum egregie
hinc inde trahit, & naso suspendit adun-
co, is charissimus omnium sit. Hic Sacer-
dos Ananias, unà cum Phariseis, caus-
sa existebant omnis infortunij à Iudeis
illati: tamen hic summo afficiuntur ho-
nore, Paulus uerò, & dulcissimi Apo-
stoli, qui Dei iram auertebant, sunt m-
di excrementa, & expiationis quasi ob-
lationes. Ita in hodiernum usq; diem
mundus adfectus est, iudicans Euange-
licos prædicatores pessimos quosq; ho-
mines

C A P V T X X I I I I .

mines esse. Quibus si carere posset, bene sese res haberet, & omne infortunium euitatum esset.

Cur Deus hæc fieri permittit ?

Conniuet ad tempus usq; suum: Primum ob id, ut longanimitate sua, & patientia, nequam homines ad pœnitentiam adducat. Deinde etiam, ut pios bene excutiat, exploret, & examinet, ac indicet, longè aliam sequi beatitudinem hanc uitam, quàm in hac uita expectanda sit.

Quibus rebus accusationem suam confirmant ?

S. Lucas inquit: adiecerunt autem et Iudæi, dicentes hæc ita se habere. Testes sunt ut accusatores, Domini ut serui, magistrum ut discipuli, Diabolus unus ut diabolus alius: Quod enim dicunt, quod templum dehonestare & inficere uoluerit, ex Satana, mendaciorum patre, profectum est.

Quid ad hanc accusationem Felix agit ?

ACTVVM APOST.

Auditis diligenter accusatoribus & testibus, etiam Paulum ipsum audire uult, quare innuit, ut diceret. Omnium pulcherrima est uirtus in iudicibus & consiliarijs, benignos & humanos esse, egenos, uiduas, & orphanos libenter exaudire. Augustinus in 5. lib. de ciuitate Dei, confitetur liberè, quòd Romanam propter hanc uirtutem summam Monarchiam, & Toparchiam totius mundi à Deo acceperint quasi dono. Hanc sententiam pectori infixam habuerunt: Audi partem alteram. Item: Dictum unius, dictum est nullius. Eins manns red ist kein red / 358: auch gegen red.

Quid respondet Paulus?

Ita inquebat: Aequiore animo pro me ipso causam dico, cum sciam te multis iam annis iudicem fuisse genti huic, qui possis cognoscere, quòd non plures sunt mihi dies quam duodecim, ex quo ascendi adoraturus Hierosolymam: & neque in templo compererunt me cum aliquo

C A P V T XXIII.

aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neq; in synagogis, neq; in ciuitate, neq; probare possunt ea, de quibus me accusant. Confiteor autem hoc tibi, quòd iuxta uiam, quam uocant hæresim, sic colo patrium Deum, credens omnibus quæ in lege & prophetis scripta sunt, spem habens in Deum, fore, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem mortuorum iustorum simul et iniustorum. Quia in hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere erga Deum, & erga homines semper. Post annos autem plures accessi, elemosynas exhibiturus in gentem meam, & oblationes, in quibus compererunt me purificatum in templo, haud cum turba, neque cum tumultu. Quidam autem ex Asia Iudæi, quos oportebat apud te præstò esse & accusare, si quid haberent aduersum me, aut hi ipsi dicant, si quid deprehenderit in me iniquitatis, cum stem in concilio, nisi de una hac uoce, qua

ACTVVM APOST.
qua clamaui inter eos stans: De resurre-
ctione mortuorum ego iudicor hodie
à uobis.

*Quid Felix præses agit ad hanc satis
factionem Pauli?*

Auditishis, Felix distulit illos, certo
sciens quæ ad eam uiam attinebant, dis-
cens: Cùm tribunus Lysias descende-
rit, pernoscam causam uestram. Ita Iu-
dæi cogebantur discedere, & omnes
psorum cogitationes & rationes distur-
babantur, cōferebant se rursus furibum
di Hierosolymam.

De Paulo uerò quid agebatur?

Felix iussit Centurioni, ut custodiret
Paulum, sineretq; eum relaxari, & ne
quem ex illius familiaribus uetaret sub-
ministrare ei, aut adire eum. Licet fre-
mant Iudæi, tamen Paulus illæsis man-
net, imò præses ipsi dat tantam liberta-
tem, ut omnino solutus uinculis eat, et
amicos, & notos suos consolari, affariq;
possit, & subministrationes etiam ab
plis accipere.

Audite

C A P V T X X I I I I

Audiebātne Felix Paulum predicare?

Ita inquit S. Lucas: Post aliquot dies cum aduenisset Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa, accersiuit Paulum, & audiuit ab eo fidem, quæ est in Christum. Disputante autem illo de iustitia, & temperantia, & de iudicio futuro, tremefactus Felix respondit: In præsentia abi, cæterùm opportunitatē nactus accersam te: simul et illud sperās fore, ut pecunia sibi daretur à Paulo ut solueret ipsum, propter quod et frequēter accersens eum, loquebatur cum eo. Execranda auaritia immixta est, ut adhuc peculiaris quædam pestis est apud istiusmodi homines: quæ res etiam non tarò iniquum in æquum mutat.

Quid ergo tandem cum Paulo fit?

Biennio expleto, accepit successorē Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum uinctum. Probè sciebat Felix, quòd tyrannide Iudæos presserat, ac ob id parum ipsi fauebant, & metuebat.

ACTVVM APOST.
ne accusaretur ab eis coram Cæsare, &
ab officio amoueretur. Quare et hic fru-
det cum Paulo in gratiã eorum sese rur-
sum insinuare, blanditur Iudæis, & Pau-
lum solum dimittit. Sed cōsilijs euen-
tus non respondent. Nam à munere
tandem detrudebatur, Paulo ad trienni-
um etiam dum illæso existente, & Evan-
gelion prædicante, ac multos homines
ad Christi cognitionem uitamq̃ æternam
nam perducente.

CAPVT XXV.

Quibus de rebus tractat hoc caput?

QUOMODO Pauli res successerint
sub præside Festo, & rege A-
grippa.

Quid agebat Festus præses?

Festus suscepta prouincia, post tridu-
um ascēdit Hierosolymam ab urbe Cæ-
sarea. Significaruntq̃ illi principes sa-
cerdotum, ac primores Iudæorū de Pau-
lo; & rogabant eum postulantes fauo-
rem

C A P V T XXV.

rem aduersus eum, ut accerferet eum Hierosolymam, insidias tendentes, ut interficerent eum in uia. Et hic uides magnam cœcitatē, & uenenosum odium Iudæorum, quod magis magisque succenditur. Quietē esse nequeunt, nisi interfecto Paulo. Sitiunt innocentem sanguinem: non satis sanguinis effuderūt, cupiunt mensuram patrum suorum implere, ut omnino citò absumantur, & mortem suam sibi ipsis maturent.

Vt hic de Paulo agebatur?

Ethic ferè extrema patiebatur Paulus. Quòd si enim Festus uoti compos fecisset Iudæos, actum de Paulo fuisset, Nam Festo innocentia Pauli nota nō erat, nec arbitrabatur summos istos hoīes, sacerdotes primarios, Phariseos, & ceteros mendacia hic cudere. Ad hoc prima hæc erat petitio ad nouitum præsidē, quā non cōmodè poterat auersari. Iam uerò & Paulus præsens nō erat,

ACTVVM APOST.

erat unde uerū expiscari potuisset, Imò
nō satis dignus habebatur à Festo Pau-
lus, ut cuius causā Iudæorum odium in
se se conflaret ac susciperet. Breuiter, hu-
mana ratio aliter colligere ac iudicare
non poterat, nisi de Pauli rebus actum
esse prorsus.

Fit ergo etiam?

Non: Deus agit custodiam & uigili-
as suorum. Paulus Cæsareæ est, nescit
quanta proditorum ui ipsum aggres-
si uelint, quàm turpiter & miserè ip-
sum occidere cupiāt. Sed quia in Deo
confidit, Deus causam eius agit, ut nō
succeedat secundum Iudæorum conatū,
sed benignam ipsius Dei uoluntatem,
& dispensationem.

Quid Festus respondet?

Dicebat, ut seruaretur quidem Paulus
Cæsareæ, se uerò breui illò profes-
surum. Qui ergo inter uos, inquit, pos-
tentes sunt, unā nobiscum descendant:
& si quod est in hoc uiro crimen, accus-
sent eum. Et hæc est magna & insignis
uirtus

CAPVT XXV.

virtus Ethnici præsidis, qui captiuum
indicta caussa non uult dijudicare, &
damnare.

*Quomodo autē deinde agebatur cum
Iudeis & præside?*

S. Lucas inquit: Demoratus inter
eos diebus amplius quàm decem, descē
dit Cæsaream: & postero die sedit pro
tribunali, iussitq; Paulum adduci. Qui
cū perductus esset, circumsteterunt
eum qui ab Hierosolyma descenderant
Iudæi, multa & grauiâ crimina intendē
tes aduersus Paulum, quæ nō poterant
probare: Paulo pro se respondente,
quod neq; in legem Iudæorum, neq; in
templum, neq; in Cæsarem quicquam
peccasset.

*At qui Paulus docet, Episcopum debe
re esse irreprehensibilem: qui ergo
fit, ut hic accusetur?*

Accusationes & calūnias nemo pro
hibere statim potest. Christus filius ale
tissimi, in cuius ore dolus inuentus nō
erat, accusationibus impijs omnino es

ACTVVM APOST.
fugere & se subducere non poterat. Dicebant ipsum esse seductorem populi, Samaritanum, publicanorum & peccatorum amicum, uinipotorem, & Beelzebub habere.

Atqui Paulus predicabat, hominem iustificari per solam fidem in Christum. Qui ergo dicere potest, quod nihil contra legem docuerit?

Paulus non predicabat contra legem, quia ita dicit Rom. 3. Legem igitur per fidem irritam facimus? Absit, imo legem stabilimus. Quia ob id dicit Sanctus Paulus, legem predicamus, ut homines quasi speculum habeant, in quo contemplantur uicia, & defectus suos: & sic sollicitentur ad implorandam diuinam gratiam. Vbi enim homo non uult se haberi pro aegrotto, non curat Medicum. Lex cognitionem peccati aufert per fidem & uerbum Dei.

Atqui

CAPVTV XXV.

Atqui & idolorum cultus Paulus
carpit: qui ergo dicit, se nil peccasse
cōtra Cæsarem Neronem, qui homo
mūrè idolatricus erat?

Aliud est prædicare contra Cæsareã
maiestatem, aliud contra personam Cæ-
sarís. Ad maiestatem Cæsaris attinet, ut
Cæsari tributū, uectigal, & honor præ-
stentur. Qui contrarium docet, contra
Cæsareã impiè agit & seditiosè. Id quod
Paulus nunquam fecit, sed apertè do-
cuit Roma. 13, contrarium. Ad Cæsaris
personam attinet, ut secundum uocatio-
nem suam agat, nihil agat contra legem
naturæ, nihil contra ciuilem legem, ni-
hil etiã contra religionem. Vbi uerò
istiusmodi committat, àque prædica-
tore castigetur per uerbum Dei, nihil
cōtra Cæsaream Maiestatem designat,
sed is exequitur officium suū, quod est,
peccantes citra respectum personarum
corripere. Ita Nathan Dauidem, Helí-
as regem Achab, Ioannes baptista He-
rodem, reprehendunt.

ACTVVM APOST.

Quid ergo sit de Paulo: ecquid dimittitur?

S. Lucas inquit; Festus uolens gratificare Iudæis, respondens Paulo dixit: Vis Hierosolymam ascendere, et ibi de his iudicari apud me? Ex his uerbis facile colligitur, præsidem Festum manus auro oblitus habuisse, omnino aliam mentem induit. Rem Pauli Hierosolymam prouoluere uult, ut in uia intercedat, & ipse se deinde excusare possit, factum esse, quicquid huius factum est, sine sua causa, & iussu. Hic uidetis, quid pecunia possit, quæ sæpè bonum hominem in nequam conuertit. Hic enim oblitum est innocentia Pauli.

Quid respondebat Paulus?

Dicebat: Ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet iudicari. Iudæis nullam iniuriam feci, sicut & tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori. Si uerò nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

C A P V T XXV.

Io. Paulus cognoscebat in spiritu, quod Festus ipsum Iudæis tradere uellet, quare Cæsarem prouocat. Qua re dat exemplum cuilibet Christiano homini, quod sana conscientia possit uitam suam & famam defendere, suo tempore & appellare, ubi uidentur adesse falsi accusatores, corrupti iudices, et immisericordes.

Quid Festus agit ad hanc Pauli prouocationem?

Cum concilio colloquutus respōdit: Ad Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis. Certò Spiritus sanctus hæc uerba in os dedit Festi, ut adimpleretur uerbum Domini, quod ad Paulum dictum erat, Act. 23. Bono animo sis Paule, ut enim de me testificatus es Hierosolymis, ita & oportet te testificari Romæ.

Quomodo Paulus ad Cæsarem peruenit?

Ita inquit S. Lucas: Quum dies aliquot transacti essent, Agrippa rex & Bernice descēderunt Cæsaream salutari Festum. Vnius enim domini Cens.

ACTVVM APOST.

turiones erant, nempe Cæsaris, & præ-
sides in Iudæa. Ita bene fit, si in nation-
ibus capita consentiant: sin minus,
facile regna deuantur, & solo æ-
quantur.

Quis erat iste Agrippa?

Filius Herodis Agrippæ, qui Iaco-
bum fratrem Ioannis decollabat, Act. 12.
& Petrum, in gratiam Iudæorum, carce-
ri mancipabat. Hunc Agrippam Cæsar
Claudius tantopere diligebat, ut ex par-
te Toparcham constitueret in Syria. Item
in Philippis Idumææ, in quibusdam
Iudææ locis. Huius tempore Hierusa-
lem desolabatur. Quod si Iudei hunc A-
grippam audissent, melius fortassis ipso-
rum habuissent. Bernice regina Aegypti,
soror Ptolemæi & Cleopatram fuit, &
Herodis Agrippæ Iudæorum regis filia.

*Etiãne fit Pauli mentio apud istos ui-
ros principales ciuitatis?*

Quum dies complures ibi comoraren-
tur, Festus regi retulit causam Pauli, di-
cens: Vir quidam est relictus à Felice
uinctus,

C A P V T X X V .

uinctus, de quo cum uenissem Hieroso-
lymam, significarunt mihi principes sa-
cerdotum, & seniores Iudeorum, postu-
lantes aduersus illum sententiam. Qui-
bus respondi: Non est Romanis consuetu-
do ob gratiam donare aliquem hominem
ut pereat priusquam is qui accusatur, praes-
entes habeat accusatores, locumque des-
cendendi accipiat de crimine. Cum ergo
huc conuenissent, sine ulla dilatione, se-
quenti die sedens pro tribunali, iussi ad-
duci uirum. De quo cum steterissent accu-
satores, nullum crimen intendebant su-
per hisce rebus, de quibus ego suscipi-
bar: sed quaestiones quasdam de sua su-
perstitione habebant aduersus eum, &
de quodam Iesu defuncto, quem affirma-
bat Paulus uiuere. Haesitans autem ego
de huiusmodi quaestione, dicebam, num
uellet ire Hierosolymam, & ibi iudica-
ri super istis. Paulus autem cum appel-
lasset ut seruaretur Augusti cognitio-
ni, iussi seruari eum, donec mitterem
eum ad Caesarem. In hisce uerbis Festus

ACTVVM APOST.

sufficienter indicat, quomodo uerus iudex adfectus esse debeat, Nempe ut sit pius, nemini uel uim uel iniuriam inferat, uerax sit, osor mendaciorum, non avarus, non turpis lucri cupidus, non in hiet donis & muneribus corruptionum aduersus egenum. Neminem iudicet, nisi presens sit accusatus, & sufficienter testibus cōuictus, & ne dicat ius uel sententiam, ubi non præcognitam habeat causam, aut ea non sit sub ipsius potestate.

*Quid ait Agrippa ad hæc presidis
Festi uerba?*

Dicebat: Volebam & ipse hominẽ audire. Cras, inquit, audies eum. Postero autem die cū uenisset Agrippa & Bernice cum multo apparatu, & introissent in auditorium cum tribunis & uiris principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Deus ita habere uolebat, ut unicus & abiectus homo Paulus, hinc inde traheretur ad Reges, principes, Iudices, & consiliarios, ut adimplet,

CAPVT XXV.

impleretur uerbum Domini, Act. 9. de Paulo: **A**bi, ille enim est mihi uas electi-
onis, ut nomen meum ferat ad gentes,
reges, & filios Israël.

*Quamnam orationem habet Festus ad
Agrippa presentiam?*

Inquiebat: Agrippa rex, & omnes qui
simul adestis nobiscum uiri, uidetis hunc
hominem, de quo omnis multitudo Iu-
daeorum interpellauit me, & Hieroso-
lymis, & hic: acclamantes non oportet
re eum uiuere amplius. Ego uero com-
peri nihil dignum morte eum admisit-
se. Caeterum cum is ipse appellasset Au-
gustum, statui mittere eum. De quo
quid certum scribam Domino, non ha-
beo. Quapropter produxi eum ad uos,
& maxime ad te rex Agrippa, ut exami-
natione facta, habeam quod scribam.
Iniquum enim mihi uidetur mittere uin-
ctum, & crimina, de quibus accusatur,
non significare.

Quid ex hac concione discimus?

I. Impetuosam iram, & uehemens

ACTVVM APOST.

odium summorum sacerdotum, & Iudæorum aduersus Paulum, quem protus occisum esse uolebant.

II. Magnificum testimoniū de Pauli innocentia.

III. Quām simplices tituli & nomina apud antiquos fuerint. Nam Festus ait simplicibus uerbis de Cæsare: quod certum scribam Domino, non habeo.

Quid ergo, an non magnificis titulis utendum est?

Quoniam ciuilibus magistratus à Deo ordinatus etiam est, summis titulis de prædicari debet, qui sunt, fuerunt, aut esse possunt, Tamen hoc ex scriptura hic discamus, quod eo tempore, quo Cæsareatus ut maximè polluit, & maximi principes fuerunt, simplicibus titulis contenti fuerint, Imò grauiter interminati sint, ne insolentiores titulos ferrent.

Da exempla.

Cæsar Octavianus, pacator totius mundi.

C A P V T XXV.

mundi, pro maledictione habebat, si
 quando adpellaretur Dominus. Et
 cum aliquando ludī spectator esset, cla-
 mabat quidam inter ludendum: o ius-
 tum & probum Dominum. Et popu-
 lus idem audiebat & applaudebat, ipse
 mora manu annuebat, & silentium in-
 dicebat. Altera die edicebat, ne quis
 ipsum posthac, etiam non proprii libe-
 ri, aut cognati, Dominum adpellarent,
 siue id ioco fiat, siue serio. Itidem &
 Cæsar Tyberius, cum à quodam Do-
 minus nuncupatus esset, dicebat: ut
 abstineret à conuitijs. Est & reperis-
 se in uetustis literis, quod principes
 & Domini simplices titulos tulerint.
 Breuiter, magna fuit simplicitas, sed
 constans ueritas: breues literæ, & ma-
 gna fides. Iam uerò omnia transmu-
 tata sunt: prolixæ literæ, multa uer-
 ba, sed parum ueritatis & fidei. Ver-
 ùm hæc exempla ob id non adducta
 sunt, quasi probi Cæsares, Domini,
 reges,

ACTVVM APOST.

reges, & principes non uenerandis titulis dignandi sint, Insignioribus multo & clarioribus titulis cumulandi, presertim si Christiani sunt. Tantum hoc discendum hinc est, ne iurgia moueamus ob titulos & nomina, ut in Papatu fit, ubi Romanus pontifex Papa sanctissimus, & caput ecclesie, & terrenus Deus audiri uult. Quod si iam Ethnici Cæsares hoc respuerunt, multo minus hæc captarent qui se gloriantur Christi uicarios, & Apostolorum successores. Vt & Gregorius Magnus decretum edebat, ne adpellaretur Papa, sed seruus seruorum, *Ein Knecht aller Knecht* quamuis posterius eius aliter adfecti fuerint.

CAPVT XXVI.

Dic summam huius capituli

DE Apologia est Pauli coram rege Agrippa. Quia sic dicit Lucas: Agrippa uero ad Paulum ait: Permissum

CAPVT XXVI.

titur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus
 extenta manu pro se dicebat: Super omnibus
 de quibus accusor à Iudæis rex Agrippa, existimo me beatum, qui
 causam dicturus sim apud te hodie: cum
 tu maximè sis gnarus earum, quæ apud
 Iudæos sunt, & cōsuetudinum, & que
 stionum. Quapropter obsecro te, ut pa-
 tienter me audias. Hoc orationis eius
 principium est, quo beneuolentiam sibi
 captat apud regem, cōmendat ipsius so-
 lertia. Deinde recenset uitam suam ab
 incunabulis tractā bene, quod nō cupis-
 dus rixarum & inutilium quæstionum
 fuerit, ut oēs Iudæi sciunt. Indicat præ-
 terea fidem suam ad Deum, nempe,
 quod credat resurrectionem mortuorū,
 & ob id persecutionem sustineat à Iu-
 dæis, præsertim Sadducæis. Interferit
 obiter etiā priorem suæ uitæ actionem,
 & consuetudinem, quo pacto Christia-
 nam ecclesiam persequutus sit, & pro-
 pterea à Deo percussus sit in itinere Da-
 masceno: & quomodo tandem baptiza-
 tus

ACTVVM APOST.
sus apud Damascenos, Christianus factus, & à Deo in Apostolum & doctorem gentium electus sit, & quanto furore & odio ipsum persecuti fuerint Iudei, intentantes ipsi mortem, seruatus tamen hucusq; mirabiliter à Domino.

Quid agebat praeses Festus ad hanc praedicationem Pauli?

Magna uoce clamabat: Insanis Patre te. Multae te literae ad insaniam conuertunt. Et Paulus: non insanio, inquit, optime Feste, sed ueritatis et sobrietatis uerba eloquor. Scit enim de his rex apud quem & liberè loquor. Latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim hoc in angulo gestum est. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quod credis.

Quid respondebat Agrippa?

Dicebat Paulo: Modica ex parte persuadeas mihi, ut si Christianus. Et Paulus ait: Optarim à Deo, non solum modica ex parte, uerum etiam magna, non te modo, sed omnes etiam, qui me audiunt hodie, esse tales, qualis ego sum, exceptis

CAPVT XXVII.

ceptis uinculis his . Et hæc eo locuto,
surrexit rex ac præses, & Bernice, & qui
assidebant eis . Et cum secessissent, lo-
quebantur inter se, dicentes : Nihil mor-
te aut uinculis dignum fecit homo iste .
Agrippa autem Festo dixit : Dimitti
poterat homo hic, si non appellasset Cæ-
sarem . Et hoc insigne testimonium est
Pauli innocentia.

CAPVT XXVII.

Quæ est summa huius capituli?

HABET de peregrinatione Pauli,
ut relicta Cæsarea, appulerit
Romæ partim pedes, partim nauigio,
magno cum discrimine, non tamen si-
ne Dei auxilio & præsidio. Lucas enim
assiduus & indiuiduus erat Pauli disci-
pulus & comes ab Hierusalem Romam
usque. Quare quod & ipse audierit, &
uiderit, non potuit non omnium signis
ficanissime uerissimeq; describere.

Quia

ACTVVM APOST.

Quid nos admonet Pauli peregrinatio?

Quòd Christiani hominis uita aliud non sit, quàm peregrinatio, quotidiana profectio, & expeditio: quotidiana lucta & uictoria per Christum: Vt Hiob ait. Vt iam S. Paulus uarias afflictiones, persecuciones, tribulationes, & offensiones mari, terraçq; perpessus est.

Quid est, quòd rex Agrippa, & Festus praeses, Paulum & ceteros carceri tradant, tam longinquè ablegent, ex Caesarea usq; Romam?

Ostendunt eo modo, quòd Romani semper summè animaduertent ad regiones & populos suos, ita ut etiam quidam alienigenæ & extranei suos captos Romam mittere coacti sint. Volebant ipsi cognoscere & audire, de qua re quis que reus fiat, ut ne cui iniuria ueluis inferatur. Vnde tantus timor in uasit omnem regionem, omnesq; ciuitates, ut nemo auderet quicq; contra Romanos suscipere, nec clam, nec apertè.

Traditur

C A P V T X X V I I .

Tractaturne Paulus ad eandem rationem, qua ceteri captiui?

Hæc miserorum Christianorū con-
ditio est in hoc mundo, quod impijs ad-
simulentur, & adnumerentur, ut & Chri-
stus latronibus in cruce. Erant hic varij
captiui: quidam latrones erant, quidam
seditiosi, quidam insidiatores, & cæte-
rorum scelerum perpetratores. Inter
quos Paulus habebatur, licet esset pro-
fus innocens, & mundus.

*Non habebat consolationem in ista
afflictione?*

Deus dat ipsi duos comites fideles,
Lucam & Aristarchum, qui ipsi non pa-
rum in illa profectioe proderant. Non
minus benignè & hic centurio Iulius
erga Paulum se gerit, & concedit con-
uenire amicos synceros, & sui curam ha-
bere. Egeno non exigua est refectio, si
in medijs calamitatibus homines nan-
ciscitur qui sibi fauent, & beneficia ex-
hibent. Non paruum erat solatium Io-
sepho in Aegypto, quod haberet car-

ACTVVM APOST.

ceris custodem benignum, à quo præficeretur cæteris captiuis, ut ipsis subministraret.

Quum Paulo permissum esset, conuenire amicos suos, quur non elabatur per fugã, in tanta occasione & oportunitate?

Bona conscientia facere nõ poterat, Quòd si enim fuga suis rebus cõsuluisset, Centurionem Iulium mortis periculo subiecisset, idẽq; iniustum fuisset. Nã hominem frugi non decet, alterius in cõmodo suum commodum promouere.

Ut uerò se habuit marina profectio Pauli?

S. Lucas ait: Et cùm à Sidonis ora soluissemus, sub nauigauimus iuxta Cyprus, propterea quòd essent uenti contrarij. Et pelagus quod est contra Ciliciã Pamphylia, emensi, peruenimus Myram, quæ est Lyciæ, & ibi nactus Centurio nauem Alexandrinam, nauigantem in Italiam, imposuit nos in eam. Et cùm multis diebus tardè nauigaremus

C A P V T XXVII.

mus, uixq̄ deuenissemus cōtra Gnidū,
 prohibente nos uento, ad nauigauimus
 Cretæ iuxta Salmonem. Et uix præter
 legentes illam, peruenimus in locum
 quendam, qui uocatur pulchri portus,
 cui uicina erat ciuitas Lafæa. Hæc est
 nauigatio Pauli in Cretam, relicta Sido
 ne, quæ erat media uia uersus Romam.

Quo pacto amplius agebatur in nauigatione?

Multo autem tempore peracto, &
 cūm esset iam periculosa nauigatio, ob
 id quoque quōd iam ultra tempus susti
 nuissent inedia, admonebat eos Pau
 lus, dicens eis: Viri, uideo quōd cum in
 iuria, multo que damno, non solum one
 ris & nauis, sed etiam animarum no
 strarum futura sit nauigatio.

Cuius ieiunij hic mentionem facit Paulus?

Non quadraginta dierū ante pascha,
 sed iudæorū ieiunij, quod septimo quo
 que mense celebrabāt, ut scriptū est Le
 uit. 16, & Zach. 7. In hoc mense cōmu

ACTVVM APOST,
niter Hyems ingruit, unde & incōmo-
da est nauigatio marina. Hoc ꝑ periculū
Paulus Centurioni & nautis prædicit.

Etiam fidem adhibent Paulo ?

Centurio gubernatori, inquit S. Luc-
cas, & nauclero magis credebat, quā
his quæ à Paulo dicebātur. Quod Pau-
lus ex Spiritu sancto loquitur, id apud
hosce homines nihil facit: quod autem
nautæ ex suo capite effutunt, ab omni-
bus accipitur. Sic etiam dum hodie fit,
quoties ex solido scripturæ fundamen-
to prædicatur, contemptui habetur:
quod autem ex ratione profertur in me-
dium, ex opinione, & consuetudine, id
omne preciosum est, & acceptabile.

Quid autem ipsis interim accidit ?

Et cum aptus portus non esset ad hy-
bernandum, complures cœperunt consi-
siliū soluendi illinc, si quo modo possent
peruecti Phœnicen illic hybernare. Is est
portus Cretæ spectans ad Africū & ad
Chorum. Aspirante autē Austro, rati se
propositi cōpotes, cum soluisent

C A P V T XXVII.

sent Asson, præterlegebant Cretam,
 Verùm haud multo post coortus est
 contra ipsam uentus Typhonicus, qui
 uocatur Euroaquilo. Cumq; correpta
 esset nauis, nec posset obniti uento, da-
 ta naue flatibus, ferebamur. In insulam
 autem quandam deuecti, quæ uocatur
 Clauda, uix potuimus obtinere scaphã.
 Qua sublata adiutorijs utebantur, sub-
 cingentes nauem, timētes ne in Syrtim
 inciderent, demisso uase, sic ferebãtur.
 Cum autem uehementi tempestate iac-
 etaremur, sequenti die iactum fecerunt,
 ac tertio die nostris manibus armamen-
 ta nauis proiecimus. Porro neq; sole, ne-
 que syderibus apparentibus ad complu-
 res dies, & tempestate non exigua im-
 minente, iam ablata erat spes omnis sal-
 lutis nostræ. Quia Dei consilium spre-
 uissent sibi per Paulum adnunciatum,
 & in hominum uerbo ædificassent, De-
 us egregiè ipsos impingere sinit, ut
 quò euadant profus nesciant, & inno-
 cens cum nocente in periculū uocatur.

ACTVVM APOST.

Quid consilij & consolationis Paulus hic adfert?

Quum multa iam esset inedia, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, o uiri, audito me non soluere à Creta, nec accersere nobis iniuriam hanc & iacturam. Et nunc hortor, ut bono animo sitis. Iactura enim animæ nulla erit ex uobis, sed tantum nauis. Astitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cuius sum ego, quem & colo, dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet sisti. Et ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum. Propter quod bono animo estote uiri. Credo enim Deo, quod sic erit, quemadmodum dictum est mihi. In insulam autem quandam oportet nos eueniri. Hic uidemus, propter unum innocentem hominem totam ecclesiam alienam quando conseruari.

Acciditne ergo ut Paulus prædicat?

Sic: Nam postquam quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adriam circa medium noctis, suspicabatur nauis

C A P V T XXVII.

nautæ apparere sibi aliquam regionē.
 Qui & demissa bolide, reppererunt passus
 viginti: ac pusillū inde digressi, rursum
 demissa bolide, reppererunt passus
 quindecim. Timentesq; ne in aspera lo-
 ca incidere, de puppi iactis ancoris
 quatuor, oprabant diem oriri. Nautis
 uerò quærentibus fugere ē naui, cū
 demississent scapham in mare, sub præ-
 textu uelut ē prora ancoras extensuri.
 Hic uide quid hominum fuerint nautæ
 isti. Cū Paulus consuleret, ad futuram
 & imminentem hyemem in Cretam
 non esse proficiscendum propter mari-
 na pericula, nesciebāt nautæ satis dignē
 suam artem commendare & prætende-
 re. Ingruente uerò iam tēpēstate, ac ne-
 cessitate uirum exigente, nemo timidu-
 lus magis est, quā ipsi, prostrata om-
 nis eorū ars iacet. Ad hoc prorsus impiē
 in eo agunt, dum nō credunt Deo, qui
 in Paulo loquebatur, in terram cōfuge-
 re uolunt, & cæteros omnes in nauī, in
 summo periculo deserere.

ACTVVM APOST.

Succedebat etiam istud nauarum cō
siliū ?

Nequaquam, per Paulum impediē
batur. Nam Paulus Centurioni dice
bat, & militibus. Nisi hi in nauī manse
rint, uos salui fieri nō potestis. Tunc ab
sciderunt milites funes scaphæ, & passi
sunt eam excidere. Et cū dies incipe
ret apparere, hortabatur Paulus omnes
sumere cibum, dicens: Dies hic deci
mus quartus est, quōd expectantes ieiun
ni permanetis, nihil accipientes: pro
pter hoc hortor uos, ut sumatis cibum:
hoc enim ad salutem uestram pertinet,
quā nullius uestrum capillus de capite
cadet. Et cū hæc dixisset, sumpto pa
ne gratias egit Deo in conspectu omni
um: & cū fregisset, cœpit edere. Por
rò animis iam recreatis omnium, sumptis
runt & ipsi cibum. Ex hac admonitio
ne colligimus, quōd non in exiguo pe
riculo constituti fuerint. Nam quatuor
decim dierū ieiunio macerari, & quod
ictu oculi, & temporis puncto mortem
ante

CAPVT XXVII.

ante oculos uidere, in marinis fluctibus
 fluctuare, & hinc inde iactari, inter nu-
 bes & aquam quasi pendere, in pluuijs,
 niuibus, & cœcis tempestatibus utolui,
 nihil uidere, nec cœlum, nec terrã, nec
 solem, nec stellas. proculdubio tam hor-
 rēda res est, ut nihil supra. Nam omnes
 rerum naturalium periti scribunt, quōd
 homo non ultra nouem dies, sine cibo
 & potu commodē uiuere queat. Quidã
 uitam ad undecimum traxerunt diem.
 Hic uerō quatuordecim diebus nihil
 sumpserunt, ita omnino ipsos corripuit
 timor præteritę diei, ut ciborum etiã
 oblitifint. Verũm Paulus consolatur i-
 psos in tanta angustia & tribulatione.

*Vnde Paulus spem & consolationem
 haurit, ad tam horrendã mortis ima-
 gnem?*

Ex uerbo & promissione Dei. Vn-
 de enim aliã consolationem habuisset.
 Si inspiciebat in mare, nihil cernere da-
 batur, nisi procellas. Sin uerō oculos ad
 nauem uertebat, circumuallata erat flu-

ACTVVM APOST.

Cibus supra, infra & undiq̃, nec diu
immota consistere poterat. Si intueba-
tur terram, nox erat & tenebræ, si ad so-
cios lumina torquebat, cernebat om-
nes desperatos, pallidos, & informes,
exanimatosq̃. Breuiter, Paulus ad so-
lum uerbum Dei respicit, quod ipsi ran-
tum exhibet & offert consolationum et
confirmationum, ut etiam affatim ha-
beret, quo & cæteros omnes confirma-
ret & erigeret.

*Cur Paulus sumpto pane coram omni-
bus Deo gratias agit?*

Sequitur in hoc Christum unicum
suum magistrum, & relinquit nobis sic
exemplum, ut, quotiescunq̃ sumpseri-
mus cibum, etiã Deo gratias agamus.

Quid à prandio agebant?

S. Lucas inquit: Satiati cibo alleua-
bant nauem, eijcientes triticum in ma-
re. Ita sæpius omnia nostra bona, diui-
tias, potentiam, honores, imò & uitam
& corpus ipsum in Dei uoluntatem ef-
fundamus, si modò ad littus patriæ con-
festis

C A P V T X X V I I .

Iestis peruenire uelimus incolumes. Sic enim non faciemus naufragium.

Vbi autem terra adpellunt?

Cum autem dies esset, terram non agnoscebant: sinum uero quendam animaduenterunt, habentem littus, in quod cogitabant, si possent, impingere nauem. Et cum ancoras sustulissent, committebant se mari, simul laxatis iuncturis gubernaculorum: & sublato arte mone ad auræ flatum, tendebant ad litus. Et cum incidissent in locum bimarum, impegerunt nauem. Ac prora quidem infixam manebat immobilis: puppis uero soluebatur à ui undarum. Hic impleta est prophetia Pauli, quod omnes homines deberent conseruari, præter nauem.

Quid uero de Paulo fiebat unà cum ceteris in nauis?

Hic considera ingratitude mundum, Milites seruati sunt propter Paulum, cui nunc parem gratiam referunt scilicet, Quia sic inquit Lucas:

Militum

ACTVVM APOST.

Militum autem consilium erat, ut uincos occiderent, ne quis cum enataisset effugeret. Irrationales creaturae, mare, aqua, uenti, fluctus, procellae, Paulum seruant, Milites uero iam ipsum, quibus uitam per Deum donauerat, uolunt occidere.

Fitne etiam?

Non. Centurio quidem uolens seruare Paulum, compescuit eos a consilio: iussitque, ut qui possent natate, abijcerent se primos, & in terram euaderent, ceteri que partim in tabulis, partim in quibusdam nauis fragmentis. Et sic factum est, ut omnes incolumes euaderent in terram.

Quid nobis ex ista descendum historia?

Nauis, in qua Paulus est, Christianitas est, mare, impetuosis est mundus. Fluctus & procellae sunt uarię tentationes & afflictiones, Paulus praedicator est Euangelij, qui sunt in nauis, auditores, nauitae sunt praefecti ecclesiastici, &

CAPVT XXVII.

& rectores cōgregationum in Christo
lesu. Quòd si ergo in magnis afflictioni
bus prædicatoribus uerbi Dei nolunt
credere, et quisq; ex suo capite proxima
quæq; uult perrumpere, infeliciter om
nia procedunt. Et Deus permittit in
gruere uaria infortunia, angustias, ne
cessitates, ut tandem trepidi clamemus
ad Deum, & imploremus auxilium ipsi
us. Dei uerbum debebat esse lumen nos
strum, et lucerna nostra in tam cœco et
periculoso mundo, Sed nos lumine ra
tionis nostræ, & opinionum nostrarū
pleraq; efficere uolumus, Successum ex
go nostrum propositum felicem ac pro
sperum habere non potest, Sicuti fieri
uidemus in cunctis humanis consilijs,
ubi Deus non uocatur in consiliū. Dis
scamus ergo hic, ut semper in afflictio
nibus nostris, necessitatibusq; ubicunq;
uel terrarum uel marium erimus, solati
um nostrum & auxilium in Deo fixum
esse debere. Ipse enim solus per fugium
est terram inhabitātibus, & longinquè
in

ACTVVM APOST.

in mari. Psal. 65. Hic ereptum erat omne
 ne auxilium hominum, & cæterarum
 creaturarum. Aqua & aër eadem es-
 rant, luminaria cœli extincta, terra & re-
 giones remote. Tandem & nauis solue-
 batur, tamen Paulus in fide perseuer-
 rat. Ita & nos agamus, si quando mun-
 dus, & creaturæ nobis aduersari uiden-
 tur omnes, & nihil aliud nobis ob oculos
 uersatur quàm tetraë mortis imago,
 & neque ad dexteram neque ad sinis-
 tram cedere datur, tamen hastam nun-
 quam abiiciamus, Deus enim tam ad-
 mirabilis est Dominus, in unico icu
 oculi mediâ dat, & ex periculo liberat,
 Vt pueris Israëlitis faciebat ad mare
 rubrum, & Samsoni cum impeteretur
 à Philistæis, & inermis existeret, sed
 Deum inuocabat, & inueniebat asini
 maxillam, qua milia hominum interi-
 mebat. Similiter Sangar uomere sex-
 centos uiros sternebat, Iud. 4. Breuiter
 ubi humanum auxilium desierit, tum
 demum uerè incipit auxilium diu-
 num,

CAPVT XXVIII.

num, si modò constans fides adfuerit.
Credentienim omnia possibilia. Et
Deus est adiutor in oportunitatibus,
in tribulatione, uerus necessitatum dis-
ruptor, qui nobis adesse & uult & pos-
test, defendendo & corpus & animam,
temporaliter & æternaliter.

CAP. XXVIII.

Qua de re hoc tractat caput?

VT Paulus terræ, & tandem Ro-
mam appulerit.

*Quod nomen erat regioni, cui adue-
tebantur?*

Sanctus Lucas inquit: Quum euas-
sissent, tunc cognouerunt, quòd Meli-
te insula uocaretur. Hæc insula Malca
uocatur, & iacet in Mediterraneo ma-
ri, inter Græciam & Italiam, non pro-
cul à Sicilia.

*Quomodo de ipsis in hac insula age-
batur?*

Barbardi

ACTVVM APOST.

Barbari præstabant non uulgarem
humanitatem nobis. Accensa enim py-
ra, recipiebant nos omnes propter hym-
brē, qui imminebat, et propter frigus.
Quamuis hi homines gentiles extite-
rint, tamen hisce ignotis etiam multum
beneficiorum exhibuerunt.

Quid uerò Paulo accidebat?
Quum cōgregasset autem Paulus sar-
mentōrum multitudinem, & imposuif-
set in ignem, uipera è calore prorepens,
inuasit manum eius.

*Quid? num Paulus omnium infelis-
cissimus est, cum illi hoc accidat?*
Deus non permittit quicquam mali
inferri suis sine causa: Deus uult ipsum
clarificare hoc facto coram toto mun-
do, & occasionem dare, ut prædicet Eu-
angelium.

*Quid autem homines aiunt hæc uiden-
tes?*

Ut uiderunt Barbari pendentem be-
stiam de manu eius, inter sese dicebant:
Oninino homicida est homo hic, quem
seruatum

CAPUT XXVIII

seruatum e mari ultio non sinit uiuere.
Sic solet caro & sanguis iudicare, angu-
stias & tribulationes propter peccata
immitti, ut & Hiob amici prætendebāt
falsō, et discipuli Christi de cœco ex na-
tiuitatis usq; tractu, iudicabant. Ioan. 9.

Quid uerò Paulus agebat?

Excussa quidem uipera in ignem, ma-
li nihil passus est. At illi existimabāt fu-
turum ut incenderetur, aut concideret
repentē mortuus. Diu autem illis expe-
ctantibus, & intuentibus nihil mali illi
accidere, mutata mente dicebant eum es-
se Deum. Hic inconstantiam uulgi uia-
demus, quod mediū obtinere, aut tene-
re uerum non possit: uel cedit nimium
ad dexteram, uel aduertitur nimium si-
nistre. Iam latronem habent Paulū, tam
Deum esse dicunt.

*Num & alia edebat Paulus miracu-
la in hac insula Melite?*

Ita inquit S. Lucas: In locis illis es-
sant prædia primati insulæ, nomine Pit-
blio, qui nos exceptos triduo benigne

ACTVVM APOST.
tractauit hospitio. Dicunt: Qualis princeps, talis & populus.

*Recipiebant etiam mercedem pro
istis beneficijs ?*

Sic: Contigit autem, inquit S. Lucas, patrem Publij febribus, ac dysenteria uexatum decumbere. Ad quem Paulus intrauit, & cum orasset, imposuissetq; ei manus, sanauit eum. Hoc igitur factum, cæteri quoq; qui habebant infirmitates in insula, accedebant & sanabantur: qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & soluentibus imposuerunt, quæ necessaria erant.

Quamdiu commorabantur in hac insula Melite ?

Tribus mensibus, in tam exiguo temporis tractu Paulus totam insulam ad fidem Christianam conuertit. Et hæc Lucas non temerè adiecit: Nam ut adparebitur coram Deo, præcipuè uerò nos in Germania? A pueritia dedimus à parentibus & præceptoribus nostris confessionem fidei, uerba decalogi

C A P V T XXVIII.

gi, & orationem Dominicam. Jamq; & multis annis sanam doctrinam Euangelij audiuimus, tamen fides non procedit, multo minus opera fidei & fructus. Hi homines tribus mensibus tantum Paulum audiuerunt, & uerbo obedierunt. Imo & cito fidem erga Paulum exerceuerunt, & egregie declarauerunt, multumq; beneficiorum exhibuerunt. Sicuti Niniuitæ in ultimis diebus surgent, & Iudæos damnabunt propter ipsorum infidelitatē. Sic & hi homines aduersus nos consistent, & nos damnabunt, quod ad paucas prædicationes se conuerterint, & ab impietate sua poenitentiam egerint: nos uero tot etiam conuersionibus refusi, nolueribus poenitentiæ duci, aut conuerti.

Quomodo autem Romam perueniunt?

S. Lucas inquit: Post menses tres nauigauimus in naui Alexandrina, que in insula hyemauerat, cui erat insigne Castor & Pollux.

ACTVVM APOST.

*Cur ita significanter Lucas describit
has, quòd nauis vexillum geminorum
habuerit?*

Ideo ut indicet superstitionem & ido-
lorum latriam in gentibus, qui sibi sine-
gebant varios Deos, cœlestes Deos, ut
Iouem: Aethereos Deos & aëreos, ut
Iunonem: igniq; præfectos, ut Vulcan-
num: terrenos, Plutonem: marinos, Ne-
ptunum: domesticos, Lares: agrorum
Terminum: syluestres, Dianã & Sylua-
num: Belli Martem: Frumēti, Cererē:
uini, Bacchum. Hominibus multos tribu-
ebant Deos, Lucina præerat partu-
Vagitanus Cunis aderat, Leuana gesta-
bat & suscipiebat puerū, Lauerna laua-
bat, Rumina lac præbebat, Edulica cibū
ministrabat, Potina dabat bibere. Clo-
tho uitã auspicabatur, Lachesis susten-
tabat, Atropos finiebat. Et quod maxie-
mè ridiculum est, ingressu ædium tres
adscribebant Deos, Forculum, Cardea-
nam, & Limentinū. Sic & hosce gemit-
nos, Castorem & Pollucē, filios Iouis,
genies

C A P V T XXVIII.

gentes constituebant nauium Deos,
ut etiam per ipsorum nomina iurarent.
Vnde & Alexandrini nauim fabrica-
bantur in honorem eorum, ut nautica
omnia eo tutiora in ea esse possent.

*Itane ergo stulti erant Ethnici, ut fal-
sos istos Deos pro uero Deo colerent?*

Videtur nobis satis ridiculum esse, si
rem uerò penitus introspexerimus, re-
perimus, nos & maiores nostros multò
stultius egisse: Plures enim Deos insti-
tuimus & coluimus, quàm gentes ipsæ:
Nec est enim infortunium uel fortuna,
paupertas, aut copia, morbi, dolor, sue,
ubi nò proprium Deum in remedium
instituerimus. Gentes uerbum Dei nò
habebant, Christum etiam ignorabant,
quare ignoscendum nò nihil ipsis. Nos
uerò multùm de Christo gloriamur, &
abundanter uerbum Dei habemus, ni-
hilominus plures fabrefacimus Deos,
non tantùm aureas, argenteas, ligneas,
& lapideas statuas, sed & nostram iu-
sticiam, opera, & merita, ut in hac re

ACTVVM APOST.
abominabiliores simus, quàm gentes.

*Qui sit quò minus Paulus, Lucas, &
Aristarchus, ut Christiani, idolatri-
cas istas imagines demoliantur?*

Christi discipuli gladium in ore ge-
stent, & uerbo Dei contra diaboli opo-
ra & consuetudines pugnare debent,
& magistratus sui officij admonere, ad
prohibenda scandala.

*Quid præterea accidebat in nauiga-
tione Pauli?*

Sic inquit S. Lucas: Quum uenisse-
mus Syracusas, mansimus triduo. Inde
circumlegētes deuenimus Rhegium:
& post unum diem afflante Austro, post
stridie uenimus Puteolos, ubi reperitis
fratribus, rogati sumus manere apud
eos dies septem, & sic uenimus Ro-
mam.

*Itane potens est Paulus, ut commorari
possit ijs in locis, quibus uult. At
qui captiuus est, cogitur exequi Cena-
turio quæ Paulo uidentur?*

Hæc omnia Dei miracula sunt, per
quæ

C A P V T XXVIII.

quæ Deus nobis ostendit, quantum diligat sanctos suos in terra, honoret, exornet, atq; illustret. Quâuis enim Christiani non rarò in impiorum manibus sint ut captiui, tamẽ Deus operatur ut timeantur ipsi.

Da exempla.

Sumari sacerdotes, & Pharisei seruos emittebant, ut Iesum comprehenderent, Ioan. 7. Cùm autem uacui redirent sciscitari causam, responderunt: Nemo unquam ita loquutus est, aut fecit, ut homo iste, &c. Ita Iudæis accidebat in hoc, cùm Christus ipsos interrogaret: Quem queritis? & ipsi responderent: Iesum Nazarenum. Ipseq; subderet: Ego sum, procidebãt in terrã, Ioan. 10. Credibile etiam est, hũc Centurionem summẽ erga Paulum adfectum fuisse ex factis & operibus, quæ in mari & insulis de ipso uiderat, ita ut omnino Paulo obsecundauerit: neq; enim uilis exiit homo. Tantis Dei donis decoratus fuit, ut omnes candidi homines nõ

ACTVVM APOST.

potuerint non ipsum summo quasi honore, & amore non uulgarī prosequi.

Vt autem Romam peruenit?

Ligatus & captiuatus, ut maleficus Romam abducitur, quæ res coram mūdo omnium ignominiosissima est. Sed uide quantum honoris, quantumq; claritatis ista ignominia pepererit, & attulerit: post Pauli obitum, cū Romam susciperet, nomen Pauli ad tantam celebritatem deuenit, ut etiam maximipotentatus magnificerint illud. Præterea & epistolę eius in honore habentur summo, & in omnibus ecclesijs terrarū habentur. Et sic eximiē mercedem suā à Domino reportauit.

Etiā me gratis est Pauli aduentus

Romæ?

Ita inquit Lucas: Quum audissent fratres de nobis, prodierunt in occursum nobis usq; ad Appij forum, ac tres tabernas. Quos cū uidisset Paulus, gratijs actis Deo, sumpsit fiduciam. En hic beneficia Dei immensa, qui afflictum Paulum

CAPVT XXVIII.

Paulum in mari & terra defendit, & in
 columem Romam perducit, & tam ho-
 norificè à fratribus suscipi & tractari
 curat. Item admirabilem horum Chris-
 stianorum comitatem, quòd tam amicè
 Paulo obuiam procedant, & Romam
 deducant. Non est quòd intuamini mi-
 seriam eius & captiuitatem. Proculdu-
 bio candidū istud cor, & bona ista exer-
 citia aut opera, quæ omnia Paulo hic ex-
 hibent, nō ex humanis doctrinis, & De-
 moniorū hauserunt, sed ex diuina illa
 epistola, qua ipsos informauit Paulus.

Quid uerò fiebat Paulo Romæ?

Quum uenissemus Romam, Centu-
 rio tradidit uinctos principi exercitus.
 Permissum est autem Paulo, ut mane-
 ret solus cum custodiente se milite. Hic
 considera, quomodo præses Felix Cæ-
 sareæ Paulo fauet, & Centurio Iulius
 in mari, Ita & Centurio Cæsarianus
 Romæ ipsum fouet, & facit ipsi ambu-
 landi potestatem quocunq; uelit, sed ad-
 iuncto milite. In summa, cuiuscunq; Deus

ACTVVM - APOST.

fauet ac bene uult, illi omnes creaturæ
fauere coguntur.

*Cur Paulo miles tribuebatur, timene
ne ne clabatur?*

Videtur coram mundo quasi Centu-
rio Paulo militem adsignarit, ut ipsum
obseruaret, ne quopiam effugere poss-
set: uerùm coram Deo res multò alia
ter se habet. Hic miles Paulo additur, ut
tutus contra hostium suorum insultus
sit: ne Iudæi, & gentes, qui Paulo insul-
diabantur, si Cæsarianum militem cum
illo uiderent, malum ipsi inferrent. Et
hic clarè emicat Dei misericordia, qui
eripit suos semper è periculis, semperq̃
consolationibus erigit, donec soluat or-
nino, & ex mundo hoc transferat in
regnum suum cœleste. Sic Deus Abra-
ham conseruat in Chaldæa, Loth Zo-
dome, Noën in diluuiò, Filios Israëliti-
cos in mari rubro, Dauidem contra Phi-
listæos, Athanasium aduersus hæretic-
cos innumeros, Christianismum con-
tra

CAPVT XXVIII.
tra Iudæos, Turcas, & Ethnicos.

*Quid uerò Paulus Rome age-
bat?*

Post tertium diem, inquit S. Lucas,
conuocauit Paulus Iudæorum primo-
res. Cumq̄ uenissent dicebat eis: Ego
uiri fratres, cum nihil fecerim aduersus
plebem, aut instituta maiorum, uinctus
ab Hierosolymis traditus sum in ma-
nus Romanorum, qui cum examinassent,
uoluerunt me dimittere, eò quòd
nulla esset causa mortis in me. Sed con-
tradictoribus Iudæis, coactus sum ap-
pellare Cæsarem, non quasi habeam de
quo gentem meam accusem. Propter
hanc igitur causam aduocaui uos, ut
uiderem & alloquerer. Propter spem
enim Israël catena hac circumdatus
sum.

*Cur Paulus euocat precipuos Iu-
dæos?*

Ideo: Licet sacerdotes summi, Pha-
risæi, & Scribæ, ipsum per literas, &
relatos

ACTVVM APOST.

relationes falso coram Iudæis commo-
rantibus detulissent, tamen principiō
quidem corā istis ipsis se purgare uult,
& suam innocentiam declarare. Nemi-
pe quōd nunquam aduersus fratres suos
os & patrias etiam leges egerit, ac tamē
uinctus Romam abreptus sit. Quibus
fanē uerbis ostendere uult, quā miserā
rē res trahantur in Iudæa inter sacerdo-
tes summos, et populi iudices, rectorēs
ue, quōd nulla fides, nulla Dei reueren-
tia, nulla pax adsit, sed mera tyrānis, me-
ra uis, mera iniquitas, rapina, & temeritas.

Quid respondent Romani Iudæi?
Dicebant: Nos neq; literas accepimus
de te à Iudæa, neq; adueniens aliquis
fratrū nunciauit, aut locutus est aliquid
de te mali. Volumus autem ex te audire
quæ sentias. Nam de secta ista notū est
nobis, quōd ubiq; ei contradicitur. Scitē
Paulus se defenderat, scitē responde-
bant & ipsi. Q. dicere uellent: Id quod
tuam personam cōcernit, nihil mali de
te

C A P V T XXVIII.

te scimus: quod uerò Christianorum se-
ctam adinet, de qua loqueris, scimus q
isti resistatur ubiuis terrarū, cum apud
Iudæos, tum apud gentiles.

*Quid causæ subest, quòd Euangelio
ubiq; contradicatur?*

Due sunt causæ. Satan princeps mō-
di est, & regnat in eo potenter & super-
bè, cū avaritia, impudicitia, odio, ebrie-
tate, cæde, & similibus sceleribus. Iā au-
tem Christus uenit in mundum ad re-
gnum istud satanæ desolandum. Nam
pro superbia Christus docet in Euāge-
lio humilitatem, pro avaritia, benignitā-
tem, pro impudicitia, castitatem, pro ira
& inuidia, amicitiam & comitatē. Hoc
satan sustinere nequit, quare excitat und-
uersum mundum contra Christum &
uerbū eius. Sed nihil proficere potest,
confusus est, & conuictus. Christus cō-
trixit caput eius. Secūda causæ est: Mō-
dus somniat, se per suam iusticiam, pro-
bitatē, opera, & merita, iustificari. Iam
adest Euangelium, & cōtrarium planē
tradit,

ACTVVM APOST.

tradit, & ait, quòd omnium hominum
iusticia, opera, & merita, non possunt
consistere ad iudicium Dei, sed quis
cunque saluus fieri uelit, is necesse ha-
beat per fidem Christum Iesum, Dei
filium, apprehendere, et ab ipsius uerbo
pendere, & in eo mori & perseuerare.
Hoc mundus ferre non potest. Is tales
prædicatores nec uidere nec audire
uult, furit ergo contra Christum & uer-
bum eius. Sed efficere nihil potest,
uictus enim & is est à Christo, Ios
annis 16.

*Quomodo amplius res cum Paulo ce-
gebatur? absoluta sic erant & con-
summata omnia?*

S. Lucas ait: Quum constituissent il-
li diem, uenerunt ad eum in hospitium
complures, quibus exponebat testifi-
cans regnum Dei, suadens quæ eis de Iesu
ex lege Mosi & prophetis, à mane usque
ad uesperam.

Quamnam predicationem habebat?

De

C A P V T XXVIII.

De regno Dei referebat ipsis, de Christo, ex lege & ex prophetis.

Quæ est summa primæ partis huius prædicationis?

Ita Paulus loqui incipiebat: Homo quidē à Deo purus & sanctus est creatus, sed per Diaboli astutias deceptus, & in peccata præcipitatus, atq; sic filius iræ & æternæ mortis est factus. Nō angelum, non hominem offendebat, sed summam maiestatem Dei, unde & istius peccato per creaturam mederi nō poterat: Si autem deberet ista culpa expiari, oportebat Deum fieri hominem, & mediatorem inter Deum & hominem, culpam oēm in se transferre, ut & factum est, peccatum abolitū est, mors destructa, inferi deuastati sunt, cœlum rursus apertum est. Qui iā ergo iustus fieri uult, & saluari, is non per opera legitur, aut humana merita id consequitur, sed necesse habet credere in Iesum Christum, ut in unicum mediatorem, & saluatorem, & propiciatorem, per
cuius

ACTVVM APOST.

cuius sanguinem innocentem solum
peccatum nostrum est extinctū, mors
absorpta, inferorum portæ destructæ,
& iusticia ac salus parata.

Quæ summa est secundæ partis?

Ea erat de Iesu Nazareno crucifixo,
ut is in lege & prophetis promissus es-
set. Hic scripturam ipsis indicat, dicēs:
Nunquid Michæas de loco natiuitatis
eius scripsit? Daniel de tempore eius?
Iesaias de doctrina, miraculis, passione,
& morte, resurrectione, & ascensione
in cœlum? An non omnia sacrificia, ut
& agnus paschalis, Christum respexerunt
& denotarunt tantum? An non
Christus pro nobis maledictum in cruce
subijt, & sustinuit, ut benedictionē
Abrahæ acciperemus? & tandem beati
fieremus?

*Quæ summa est totius huius prædic-
ationis?*

Quòd nullus hominū iustificetur ex
operibus suis & meritis, sed nostra ius-
ticia & salus ex fide in Christū Iesum
promas

C A P V T XXVIII:

promanent. Et hæc prædicatio noua doctrina non est, imò omnium uetustissima, quæ statim eo ipso tempore prædicari incepit, quo Deus serpenti dicebat: Inimicitias ponam inter semen mulieris, & inter semen serpentis, istibi conteret caput tuum, &c. Hæc sententia primum Euangelium erat, quod in terris auditum est & percrebuit. Ab hoc pendet Adam cum posteris suis usque ad Abrahamum, &c. Quicquid extra hanc prædicationem & doctrinam docetur, ut idolatricæ doctrinæ gentium, Pharisæorum Iudæorum, maledictorū Turcarum, & hypocriticorum Papistarum, meræ imposturæ Satanae sunt, humana somnia, dæmoniorum semina, & conscientiarum laquei.

Credebantne omnes huic prædicationi?

S. Lucas ait: Quidam credebant his quæ dicebantur, quidam uerò non credebant. Ea est conditio Euangelij sancti, ut à minori parte suscipiatur, & à maiore despiciatur. Christus positus est in

ACTVVM APOST.

ruinam & resurrectionem multorum
in Iſraël, Lucæ 2. & in ſignum cui con-
tradiceretur. Hoc in conſolationem præ-
dicatorum ſcriptum eſt. Quòd ſi enim
Paulo tam pauci crediderunt, qui tamẽ
tam potens concionator erat, quid mi-
rum, ſi noſtros concionatores contem-
nant. Tamen in libro uitæ ſunt, qui
cunq; credere debent, & ſaluari.

*Quid fiebat de Iudæis, qui audiebant
hec :*

Quum inter ſe non eſſent cõcordes,
diſcedebant, ubi dixiſſet Paulus unum
uerbum. Bene Spirituſ ſanctus locutus
eſt per Eſaiam prophetam ad patres no-
ſtros, dicens: Vade ad populum iſtum,
& dic: Auribus audietis & non intelli-
getis: & uidentes uidebitis, & non per-
ſpicietis. Incaſtatum eſt enim cor popu-
li huius, & auribus grauiter audierunt,
et oculos ſuos cõpreſſerunt, ne quando
uideant oculis, & auribus audiãt, & cor
de intelligant, & cõuertantur, & ſanem
eo. Notum ergo ſit uobis, quòd genti-
bus

C A P V T XXVIII.

bus missum est hoc salutare Dei, & ipsi
 audient. Hæc est sententia Iesa. 6. cuius
 omnes Euangeliste mentionē faciunt.
 In qua propheta ostendit, quòd duo au-
 ditore genera futura sint inter Iudæos
 & operarios. Quidam Euangelium au-
 dient, et imperfectionem suã agnoscẽt,
 & illud summo cum gaudio suscipient,
 iñq; paucissimi sunt. Alij uerò etiam au-
 dient, non poterit autem ipsis persuade-
 ri, quòd ipsorum iusticia imperfecta sit,
 & impura, sed gloriabuntur, quòd &
 alijs ea ipsa prodesse possint. Eorumq;
 magna est caterua.

Quamnam illi mercedem reportabunt?

Iesaias enumerat poenam, quæ ipsos
 mansura est: primùm dicit: Auribus au-
 dietis, &c. Fiet eis ut Dominus commi-
 natur, Deuter. 28. In meridiem impin-
 gent, & in ujs suis aberrabunt. Nõ e-
 runt exiguæ tenebræ, sed Aegypt acę.
 Deinde nõ debebunt conuerti aut san-
 ctificari, nullã gratiam, nullã misericor-
 diam consequentur, sed semper magis

ACTVVM APOST.
magisq; in falsa & hypocritica sua iusti-
cia excoecabuntur, & peribunt. Hæc cõp-
põna est omnium uerbi Domini contem-
ptorum.

*At qui Paulus ecclesiam Christi perse-
quebatur, tamen etiã conuertebatur?*
Singularis erat ratio ista in zelo legi-
gis diuinæ.

Qui?
Paulus totam scripturã, Mosen, Pro-
phetas, legem, & promissiones Dei ha-
bebat, quare indignum ipsi uidebatur,
quòd uetus Iudaismus per nouam Eua-
ngelij doctrinam deberet opprimi. Ve-
rùm cum uel semel tantum à Deo ad-
monitus esset, & à cœlo ipso uocatus es-
set ad fidem, cõtinuò dicebat: Quid uis
Domine ut faciã, et cõuertebatur, Act.
9. Euangelij contemptores nihil aliud
pretendere possunt, nisi solas doctrinas
hominum & demoniorum, ac quotidie
à uerbo Dei admonentur, tamen non
conuertuntur, sed magis magisq; excoe-
cantur, furibundi redduntur aduersus
Euang.

C A P V T XXVIII.

Euangelium, ut aliud ipsis nihil restet, nisi perpetua & horrenda Dei ira. Homo bene adfectus & piè ad ternam & quaternam admonitionem conuertere tur, sed in istis hominibus nec cognitio est, nec conuersio, etiamsi millies centiesq; ipsis Dei uerbū proponeretur, sed semper suo more ac ingenio uiuunt, falsamq; suam opinionem sequuntur.

At qui & ueri Christiani peccant?

Verum est: Sed in hoc discrimē est: Probi Christiani quàm primum uerbū Domini percipiūt, peccata cognoscūt, & fructus poenitentia dignos adferunt, hoc impij non faciunt.

Da exempla?

Adam peccabat, sed statim ad Dei uocem peccatum confitebatur. Caimus etiam peccabat, sed audito uerbo, non confitebatur peccatum, sed insolesebat, dicens: Num custos ego sum fratris mei? Dauid cum Bersabæa peccabat, sed per cepto Dei uerbo à Propheta Nathan, poenitētiā agebat. Saul peccabat, sed

ACTVVM APOST.

ad Samuelis Prophetæ admonitionem
 nihil commouebatur. Niniuitæ cōuer-
 tebantur ad Ionæ uerbum. Zodomitæ
 perseverabant in peccatis suis, & Loth
 sermones cōtemnebant. Petrus ad galli
 cantum peccata exosus resipiscebat, &
 flebat amarè. Iudas proditor despera-
 bat, nec se emendabat. Ita quidem om-
 nes peccamus, sed considerandum, qui
 à peccatis abstineant, & pœnitentiã ad-
 gant. Idiotæ uerbum suscipiunt. Papi-
 stæ idem contemnunt. Quando pœnitentiã
 tuit Papam unq̃, quòd oues Christi tã
 miserè diuexarit, & seduxerit, quòd q̃
 precioso Christi merito et thesauro nō
 aliter colluserit, quàm circumforanei
 propriaq̃ & conficta statuta, aut decre-
 ta, excellentiora habuerit, q̃ ipsa Dei
 præcepta? Ex quibus omnibus cuius
 liquet, quòd ipsissimus antichristus sit,
 qui se subdolè in templū Dei induxit.

*Cum non subsit emendationis spes ulla,
 quid opus est ipsos castigare?*

**Reprehendere debemus nō propter
 ipsos**

C A P V T XXVIII.

iplos, nam deploratū id est in ipsis, sed propter auditores, ut sibi ab ipsorū falsa doctrina & uita caueant, Matt. 7. Caue te uerò uobis à pseudoprophetis, &c. ut & in 23. Propheta Iesaias scribit contra Moab, Assyrios, Aegyptios, & Damascus, licet cum ipsis non esset. Quare ubicunq; fuerit prædicator castiget, utrosq; absentes & præsentēs. Hos, ut se agnoscant peccatores, & resipiscant; illos, ut præsentēs sibi inde caueant.

Quid iudæi aiunt ad Pauli prædicationem?

Abibant, multam disceptationem inter se habentes. Hæc non temerè Lucas addidit. Nam & hodie fit, ut finita concione quidam fremant apud se, quidam in aperta conuicia prorumpant etiam. Reliqui cum omnibus quos obuiā habent, cōtendunt, pretendentes ueterē fidei religionem Deo acceptiorē esse noua. Euangelii heresim dicit, diaboli

ACTVVM APOST.

Iaruas, & nō bene cessisse ubicunq; prædicatum fuerit isto modo. Quid isti impii nebulones agunt aliud q̄ ipsi Iudæi obcœcati, à Deo ad diabolum, à uita ad mortem, à cœlo ad infernum deficientes, & pereunt in æternum.

Quid amplius Paulo accidebat Romæ?

Lucas concludit & finit hunc librū, & dicit: Paulus mansit biennio toto in suo cōducto: & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad ipsum, prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Iesu cum omni fiducia, nemine prohibente. Ex hisce uerbis colligitur, quòd in alia domo de Paulo excubiæ actæ fuerint & custodiæ, aliàs non mansisset, donec conueniretur à discipulis, sed abiisset ex Iudæorum synagoga, & Christum prædicasset.

Quid à biennio illo fiebat?

Hucusq; Lucas descripsit acta Apostoli.

Liberatusne ergo est?

Sic dicit, 1. Timo. 4. In prima mea sententia

CAPVT XXVIII.

risfactione, nemo mihi aderat, sed omnes me deserebāt: uerūm Dominus mihi aderat, & confirmabat me, ut per me Euangelij prædicatio solidaretur, & omnes gentes uerbū uitæ perciperent. Et ereptus sum ex fauce leonis, & dominus me liberabit ab omni malo, & conseruabit integrum ad regnum suū cœlestē, cui sit honor in omne æuū. Amen.

Prædicauitne ergo ab isto etiam biennio?

Sic omnes ferè tenent doctores, & idem indicant epistolæ eius, quòd uide licet à carcere hoc decem adhuc annis prædicauerit uersus occidentem, & deinde à Cæsare Nerone Romam reuocatus sit, & morti condemnatus.

Vnde ista probantur?

2. Timo. 4. habet: iam immolor, & tēpus meæ resolutionis instat. Certauim certamen, consummaui cursum: si dem meam seruaui. In posterū mihi re serua est corona iusticiæ, quam mihi dabit dominus in die isto, iustus ille iudex, & uerax.

ACTVVM APOST.

Induebátne ergo Nero istiusmodi ty-
rannidem in Imperio ?

In principio regni sui amicus erat, et
comis Christianis, ut Hieronymus &
Eusebius habent. Ferebat tum facile
doctrinam Pauli, concedebat & Paulo
prædicare uersus occidentem. Sed elap-
so tempore, ut fit in tyrannis, effereba-
tur de potentia sua, & soluebatur in ne-
quitiam, & tyrannidem, uaria Romæ
scelera exercebat in matre, fratribus &
cognatis, idem & in præceptore Seneca,
& ciuibus, Imò & in ipsa urbe Roma,
quam multis in locis succendebat,
ut uideret quomodo olim ingens Ilion
combustum fuisset, ut Iosephus & Suet-
onius scribunt. Ex ea tyrannide etiam
Paulum occidi faciebat. Cum ergo nullum
tyrannizandi finem faceret, con-
cludebat Senatus Romanus, ut caperes-
tur, & nudato corpore per ciuitatem
duceretur, & uirgis cæderetur, tan-
demq; de saxo præcipitaretur. Quod
ubi iudicium percepisset, consulebatur
bi

CAPV T XXVIII.

bi fuga, & cum Romani nobiles ipsum
insequerentur, seipsum interficiebat.

Quantum temporis Paulus omnino in
ministerio uerbi consumpsit?

Si singula recte subducantur à con-
uersione ad finem usque, emergunt 35.
anni, Et hoc admirandum ualde est.

Qui?

Diabolus, & omnes inferorum pot-
tae, omnes spiritus impugnabant i-
psum, & excitabant aduersus ipsum Iu-
daeos pariter & gentes: Deinde & o-
mnia elementa & creaturas, ut ipsum oc-
ciderent. Inde 2. Cor. ii. dicit: Excellen-
tius sum ego, in laboribus copiosius, in
uerberibus supra modum, in carceribus
abundantius, in mortibus frequenter.
A Iudæis quinquies quadragenas pla-
gas, unamini, accepi. Ter uirgis cae-
sus fui: semel fui lapidatus, ter naufragi-
um feci: nocte ac die in profundo egi:
in itineribus saepe, in periculis fluminum,
periculis

ACTVVM APOST.

periculis latronum, periculis ex genere,
re, periculis ex gentibus, periculis in ci-
uitate, periculis in deserto, periculis in
mari, periculis inter falsos fratres, in la-
bore & molestia, in uigilijs sæpe, in fa-
me & siti, in ieiunijs sæpe, in frigore &
nuditate, præter ea quæ extrinsecus ac-
cidunt, incumbens mihi quotidiana cura
ra omnium ecclesiarum. Tamen Deus
benignè ipsum Paulum semper uindica-
uit.

Quid inde discamus?

Quòd Dominus omnibus fidelibus,
qui uocationi suæ uacant, & omnem
spem suam in domino ponunt, ipsum
solum in omnibus necessitatibus inuo-
cant, adesse uelit, ut nō solum orania ad
uersa ipsis nihil nocere, sed in bonum ipsis
cedere & cooperari debeant, ut &
S. Paulus ait, Roma. 8.

*Quid autem, si in me a uocatione à ty-
rannis infestor, & opprimor?*

Si uacaueris uocationi tuæ, ignomi-
niosa morte nullo modo unquam inter-
ire

C A P V T XXVIII.

tre poteris. Bonam in Christo uitā, mala mors sequi non potest, ne ante tempus etiam. Nam Christiani qui cō Christo per baptismum mortui sunt, & resuscitati, maturi sunt & parati quoq; tempore. Nec mors etiam quicquam ipsis nocere potest, quamuis horrenda, ignominiosa, & tetra, sed multò magis dominus omnia in bonum conuertet nobis.

Vt ergo se geret Christianus in uocatione sua?

Christianus pensum suum alacriter absoluat, nec ad mortē exhorrescat, Sed similis sit hominibus, qui Dominum suum expectant, quando à nuptiis surget, ut, quando uenerit, ipsi aperiant, & patet cœlestis ipsos, ut probos Christianosq; seruos, secum in altum abducat, ad possidendam uitam æternam. Quā cōcedat nobis Dominus Deus, pater omnipotens, per unigenitum suum filium, Dominum nostrum, & cohæredem regni cœlestis, Iesum Christum,
Amen.

Vni & trino Deo gloria.

FRANCOFORTI, Apud Christianum

Egenolphum, Anno 1546.

Mense Iunio.

ESTABLISHED

1840

ALYSSUM

2000462

PIETAS

1. Timoth. 4.

AD OMNIA

UTILIS EST.